

Jaarrapport Integratie
2010

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
**	= nader voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2008–2009	= 2008 tot en met 2009
2008/2009	= het gemiddelde over de jaren 2008 tot en met 2009
2008/'09	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2008 en eindigend in 2009
2003/'04-2008/'09	= boekjaar enz., 2003/'04 tot en met 2008/'09

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress
Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Beheer

Druk
OBT bv, Den Haag

Omslag
TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen
Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen
E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68

Internet
www.cbs.nl

Prijs € 53,25 (exclusief verzendkosten)

ISBN: 978-90-357-2009-1
ISSN: 1872-1354

Oplage: 600

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2010.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Voor u ligt het Jaarrapport Integratie 2010. Met deze publicatie willen wij een beeld geven van de positie van met name niet-westerse allochtonen in onze samenleving. Zij zijn hun leven in Nederland begonnen vanuit een andere culturele achtergrond en vaak een minder gunstige sociaaleconomische positie. Om een volwaardige deelname aan de Nederlandse maatschappij te bevorderen, is het beleid van de overheid gericht op de integratie van allochtone bevolkingsgroepen. In dit rapport staan de statistische feiten en ontwikkelingen hierin op een rij.

Personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse herkomst vormen al decennia lang de grootste niet-westerse bevolkingsgroepen. Deze groepen staan dan ook centraal in dit Jaarrapport. Maar langzaam verbreedt het integratievraagstuk zich naar andere immigrantengroepen, zoals meer recente stromen vluchtelingen uit bijvoorbeeld Afghanistan en Somalië en arbeidsmigranten uit Oost-Europa. Aan deze groepen besteden we apart aandacht in het laatste hoofdstuk.

De economische crisis van de afgelopen jaren heeft duidelijk gemaakt dat niet-westerse allochtonen nog altijd een kwetsbare positie innemen op de arbeidsmarkt. Als het economisch tegenzit, verliezen zij eerder en vaker dan autochtonen hun baan. In 2009 was 11 procent van de niet-westerse allochtonen werkloos tegenover 4 procent van de autochtonen. Aan de andere kant zien we dat niet-westerse allochtonen langzaam maar zeker steeds hoger opgeleid raken. Dat is ook een belangrijke sleutel voor een betere sociaaleconomische positie in de maatschappij. In schooljaar 2009/'10 zat bijvoorbeeld nog maar 22 procent van de niet-westers allochtone leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs op het laagste vmbo-niveau, terwijl dit in schooljaar 2003/'04 nog 32 procent was.

Niet-westerse allochtonen wonen relatief vaak in buurten waar ook veel andere niet-westerse allochtonen wonen. Maar er zijn nauwelijks buurten met een sterke concentratie van maar één herkomstgroep. Als ze autochtone buren hebben, dan heeft negen van de tien daar ook wel eens contact mee.

Integratie lijkt vooral een proces over generaties heen te zijn. Bijna altijd neemt de tweede generatie een tussenpositie in tussen autochtonen en allochtonen van de eerste generatie. Zo is de kans op werk voor de tweede generatie groter dan voor de eerste generatie. Ook vinden zij zichzelf veel vaker Nederlander.

Dit Jaarrapport is door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) samengesteld mede op verzoek van de minister voor Wonen, Wijken en Integratie. Het is een jaarlijkse publicatie die afwisselend door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het CBS wordt verzorgd. Het SCP heeft in deze editie een bijdrage geleverd aan hoofdstuk 8, waarvoor wij hen zeer erkentelijk zijn.

Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, november 2010

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	9
1. Het Jaarrapport Integratie 2010	27
Doelstelling Jaarrapport	27
Bevolkingsgroepen	27
Thema's	28
Terminologie	30
Bijlage en Engelse samenvatting (internet)	31
Literatuur	31
2. Demografie	33
2.1 Bevolkingssamenstelling	33
2.2 Ontwikkelingen in immigratie en emigratie	38
2.3 Kenmerken van niet-westerse emigranten	47
2.4 Huishoudens, partnerkeuze en vruchtbaarheid	50
2.5 Regionaal	55
2.6 Conclusie	56
Literatuur	58
Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite	59
3. Onderwijs	61
3.1 Segregatie in het onderwijs	61
3.2 Eindtoets Basisonderwijs	63
3.3 Voortgezet onderwijs	64
3.4 Middelbaar beroepsonderwijs	68
3.5 Voortijdig schoolverlaten	72
3.6 Hoger onderwijs	75
3.7 Gekozen richting in het onderwijs	78
3.8 Schoolverlaters op de arbeidsmarkt	80
3.9 Opleidingsniveau van de bevolking	81
3.10 Conclusie	82
Literatuur	85
Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite	86

4. Arbeidsmarkt	87
4.1 Werkloosheid	87
4.2 Arbeidsparticipatie	92
4.3 Kwetsbare arbeidsmarktposities	95
4.4 Jongeren op de arbeidsmarkt: kansen op werk	98
4.5 Arbeidsmarktkansen na bedrijfseconomisch ontslag	102
4.6 Conclusie	104
Literatuur	106
Schema en tabel in de bijlage op de CBS-internetsite	106
5. Inkomen en uitkeringen	107
5.1 Inkomenspositie	107
5.2 Kans op armoede	111
5.3 Economische zelfstandigheid	113
5.4 Actuele uitkeringssituatie	115
5.5 Ontwikkelingen van het aantal personen met een uitkering	118
5.6 In- en uitstroom bijstand	121
5.7 Conclusie	126
Literatuur	127
Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite	127
6. Verkleuring van buurten	129
6.1 Ontwikkelingen in buurten en de buurtbevolking	129
6.2 Oorzaken van verkleuring van buurten	133
6.3 De sociaaleconomische positie van buurten	135
6.4 Wonen tussen 'anderen' en sociale stijging	138
6.5 Conclusie	140
Literatuur	141
Tabel in de bijlage op de CBS-internetsite	142
7. Geregistreerde criminaliteit	143
7.1 Verdachten van misdrijven	144
7.2 Gedetineerden	149
7.3 Verdachte tijdens de tienerjaren	150
7.4 Trends in aandeel verdachten	152
7.5 Conclusie	154
Literatuur	155
Figuur en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite	156

8. Sociale samenhang: participatie en vertrouwen	157
8.1 Contacten met familie en vrienden	157
8.2 Contacten en veiligheid in de buurt	160
8.3 Participatie in organisaties	162
8.4 Politieke participatie	165
8.5 Vertrouwen	167
8.6 Oriëntatie op Nederland	169
8.7 Conclusie	170
Literatuur	171
 9 Jeugd: gezondheid en voorzieningengebruik	173
9.1 Algemeen gezondheidsbeeld	173
9.2 Leergewegondersteunend- en praktijkonderwijs	178
9.2.1 Deelname aan leergewegondersteunend- en praktijkonderwijs	179
9.2.2 Leerlingen na het leergewegondersteunend onderwijs	182
9.2.3 Leerlingen na het praktijkonderwijs	183
9.3 Wajong-uitkeringen	185
9.4 Contacten met de huisarts en gestelde diagnose	186
9.5 Conclusie	189
Literatuur	190
Figuren in de bijlage op de CBS-internetsite	192
 10. Nieuwe immigrantengroepen	193
10.1 Vier niet-westerse vluchtelingengroepen	194
10.1.1 Demografische kenmerken	194
10.1.2 Onderwijs	195
10.1.3 Arbeidsmarkt	199
10.1.4 Dynamiek op de arbeidsmarkt	201
10.1.5 Criminaliteit	203
10.2 Drie Oost-Europese herkomstgroepen	204
10.2.1 Demografische kenmerken	205
10.2.2 Arbeidsmarkt	206
10.2.3 Dynamiek op de arbeidsmarkt	208
10.2.4 Criminaliteit	210
10.3 Conclusie	211
Literatuur	213
Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite	214
 Medewerkers aan deze publicatie	215

Samenvatting

Integratie gaat over het verwerven van een volwaardige positie in de maatschappij. Juist voor personen met een andere culturele achtergrond en een vaak minder gunstige sociaaleconomische positie is dit proces van belang. Dit geldt veel sterker voor niet-westerse dan voor westerse allochtonen. In dit rapport staan dan ook de vier grootste (klassieke) niet-westerse herkomstgroepen centraal: Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. Ook wordt kort ingegaan op de situatie van enkele nieuwere immigrantengroepen in Nederland (Afghanen, Irakezen, Iraniërs, Somaliërs, Polen, Roemenen en Bulgaren). Dit Jaarrapport Integratie brengt de ontwikkelingen op verschillende aspecten die samenhangen met het proces van integratie in beeld.

Integratie is een veelomvattend en langdurig proces. Daarom moet gedurende een langere periode en, misschien wel belangrijker, over generaties heen bezien worden of ontwikkelingen wijzen op meer of mindere mate van integratie. Deze samenvatting geeft eerst een beeld van de belangrijkste bevindingen voor de tweedegeneratieallochtonen ten opzichte van de eerstegeneratieallochtonen en de autochtonen. Daarna volgt een thematische samenvatting van het Jaarrapport per hoofdstuk, dat ondermeer ingaat op de belangrijkste trends.

Een overzicht over generaties heen

De in Nederland geboren tweede generatie gaat in steeds sterkere mate het beeld van de niet-westerse herkomstgroepen bepalen. Al bijna de helft van de allochtonen van de vier klassieke niet-westerse herkomstgroepen is van de tweede generatie. Onder niet-westerse jongeren is dit aandeel nog veel groter. Bovendien groeien de klassieke niet-westerse herkomstgroepen voornamelijk door aanwas van de tweede generatie. Tweedegeneratieallochtonen emigreren ook minder vaak dan eerstegeneratieallochtonen. De tweede generatie is nog relatief jong, waardoor de gemiddelde leeftijd van niet-westerse allochtonen 10 jaar lager ligt dan die van autochtonen. De derde generatie is nog maar klein van omvang en erg jong.

Tweede generatie: ongunstige Ausgangssituation

Net als hun ouders wonen tweedegeneratieallochtonen voornamelijk in de grotere steden en daarbinnen in buurten met gemiddeld hogere aandelen niet-westers allochtone inwoners. Deze buurten hebben vaak een lagere sociaaleconomische positie vanwege lagere inkomens dan buurten met voornamelijk autochtone inwoners. De gezins- en leefomstandigheden waarin jonge allochtonen opgroeien zijn ook vaak ongunstiger dan die van de autochtone jeugd. Zo groeien allochtone kinderen en jongeren bijvoorbeeld vaker op in eenoudergezinnen en hebben vaker te maken met slechtere huisvesting.

Aan het einde van het basisonderwijs hebben niet-westers allochtone kinderen minder taal- en rekenvaardigheden dan autochtone kinderen. Voor vooral de taalvaardigheden geldt dit nog sterker als thuis geen Nederlands wordt gesproken. Hiervan is vooral sprake bij Turkse en Marokkaanse leerlingen. Zij spreken thuis veel vaker dan Surinaamse en Antilliaanse leerlingen geen Nederlands. Ook in het verdere onderwijs hebben niet-westers allochtone leerlingen een achterstand op autochtone leerlingen. Zij zitten in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs minder vaak in havo of vwo en vaker in het laagste vmbo-niveau. Daarmee hangt samen dat zij vaker vertraging oplopen in hun gang door het voortgezet onderwijs dan autochtone leerlingen en dat ze ook vaker zonder diploma uit het voortgezet onderwijs stromen.

Door hun lagere opleidingsniveau en gemiddeld jonge leeftijd is de tweede generatie kwetsbaar op de arbeidsmarkt. Zij zijn dan ook vaak werkzaam binnen de conjunctuurgevoelige uitzendbranche. Tijdens de economische crisis liep de jeugdwerkloosheid onder niet-westerse allochtonen veel sterker op dan onder autochtonen. De achterstand op de arbeidsmarkt van niet-westerse allochtone jongeren ten opzichte van autochtone jongeren loopt hiermee sinds de start van de economische crisis weer verder op.

Tweede generatie: gunstige ontwikkelingen

De achterstand van niet-westerse jongeren op autochtone jongeren in het onderwijs wordt kleiner. Tussen 2003/'04 en 2009/'10 daalde in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs het aandeel niet-westerse leerlingen in het laagste vmbo-niveau sterk, van 32 naar 22 procent, en nam het aandeel niet-westerse leerlingen op de hogere niveaus toe. Van de klassieke niet-westerse herkomstgroepen zitten Surinaamse leerlingen het vaakst in havo of vwo. Verder stromen niet-westers allochtone jongens vaker voortijdig uit dan autochtone jongens, maar is dit verschil tussen 2005 en 2009 vooral in het mbo kleiner geworden. Het aandeel niet-westers allochtone meisjes zonder startkwalificatie dat geen onderwijs meer volgt is sinds 2005 fors afgenomen. Niet-westers allochtone meisjes hebben daardoor in 2009 vaker dan autochtone jongens een startkwalificatie, maar blijven nog wel iets achter bij autochtone meisjes. Ook neemt de laatste jaren de deelname aan het hoger onderwijs van niet-westerse allochtonen, en vooral die van de vrouwen, meer toe dan die van autochtonen. De tweede generatie Surinaamse en Antilliaanse vrouwen stromen gemiddeld zelfs vaker dan autochtone meisjes in het hoger onderwijs in. Door het stijgende opleidingsniveau van de tweede generatie halen niet-westerse allochtonen geleidelijk een deel van hun achterstand in opleidingsniveau op autochtonen in.

De overige niet-westerse allochtonen, dus exclusief niet-westerse allochtonen uit de vier klassieke herkomstgroepen, hebben de meest gunstige uitgangspositie in het onderwijs. Hun taal- en rekenvaardigheden zijn aan het einde van het basisonderwijs bijna net zo goed als die van autochtone leerlingen, zeker als zij thuis Nederlands spreken. Ook verschilt deze groep in de verdeling over de

onderwijsniveaus in leerjaar 3 nog maar weinig van autochtone leerlingen. Het gaat in deze groep overige niet-westerse allochtonen, anders dan bij de klassieke niet-westerse herkomstgroepen, vaak nog om leerlingen van de eerste generatie. Iraanse leerlingen van de tweede generatie zitten daarentegen vaker dan de eerste generatie en ook vaker dan autochtone leerlingen in havo of vwo.

De niet-westerse tweede generatie heeft een achterstand op de arbeidsmarkt ten opzichte van autochtonen. Maar deze achterstand is al veel kleiner dan die van de eerste generatie. De tweede generatie heeft een grotere kans op werk dan de eerste generatie. In de leeftijd van 25 tot en met 30 jaar hebben tweedegeneratieallochtonen binnen alle niet-westerse herkomstgroepen vaker betaald werk als belangrijkste bron van inkomsten dan eerstegeneratieallochtonen. Daarbij zijn Surinamers, Antillianen en overige niet-westerse allochtonen vaker werkzaam dan Turken en Marokkanen. De niet-westerse tweede generatie werkt ook minder vaak dan de eerste generatie in de schoonmaakbranche, een voorbeeld van een branche met veel laaggeschoolde banen. Het inkomen van niet-westerse allochtonen ligt lager dan dat van autochtonen. Maar als rekening wordt gehouden met leeftijdsverschillen, geldt dit minder sterk voor de tweede generatie dan voor de eerste generatie en is de tweede generatie ook vaker economisch zelfstandig. Ook is tussen 2000 en 2008 het aandeel lage inkomens sterker gedaald onder de niet-westerse tweede generatie dan onder de niet-westerse eerste generatie. Daarnaast ontvangen tweedegeneratieallochtonen veel minder vaak een bijstandsuitkering dan eerstegeneratieallochtonen. In 2009 was dit in de leeftijd van 15 tot 25 jaar bijna drie keer zo weinig.

Wat relatievorming en moederschap betreft is de tweede generatie meer op de Nederlandse situatie georiënteerd dan de eerste generatie. Vooral Turkse en Marokkaanse tweedegeneratieallochtonen huwen, net als de eerste generatie, voornamelijk een partner uit de eigen herkomstgroep. Zij laten deze partner echter minder vaak dan de eerste generatie overkomen uit het land van herkomst. Deze migratiehuwelijken zijn overigens sinds een aantal jaren voor beide generaties al minder belangrijk geworden; er wordt tegenwoordig merendeels getrouwd met een partner die ook in Nederland woont. Niet-westers allochtone moeders van de tweede generatie zijn bijna net zo oud als autochtone moeders bij de geboorte van hun eerste kind, terwijl eerste generatie moeders gemiddeld een paar jaar jonger zijn.

De maatschappelijke participatie is onder tweedegeneratieallochtonen iets groter dan onder de eerste generatie. Als rekening wordt gehouden met het leeftijdsverschil tussen deze twee groepen doen zij vaker vrijwilligerswerk en nemen iets vaker deel aan activiteiten van clubs en verenigingen. Zij lijken ook daarmee meer georiënteerd op de Nederlandse situatie dan de eerste generatie. Dit blijkt vooral ook uit het feit dat binnen alle niet-westerse herkomstgroepen de tweede generatie zichzelf veel vaker Nederlander vindt dan de eerste generatie. Antilliaanse tweedegeneratieallochtonen vinden zichzelf het vaakst Nederlander, gevolgd door de overig niet-westerse en Surinaamse tweede generatie. Ongeveer

de helft van de Turkse en Marokkaanse tweede generatie beschouwt zichzelf als Nederlander, en dat is ongeveer drie keer zo vaak als bij de Turkse en Marokkaanse eerste generatie.

Tweede generatie: ongunstige ontwikkelingen

Niet-westers allochtone jeugdigen hebben over het algemeen een minder goede gezondheid dan autochtone kinderen en jongeren, al hebben zij niet vaker contact met de huisarts. Niet-westerse jongeren waren in 2008 iets minder tevreden over hun gezondheid dan autochtone jongeren. Van de niet-westerse groepen was de Surinaamse en Antilliaanse jeugd het meest positief over de eigen gezondheid. Niet-westerse jongeren drinken minder alcohol dan autochtone jongeren, maar hebben wel vaker te kampen met overgewicht. Ook hebben zij vaker last van psychosociale problemen. In het onderwijs hebben niet-westerse leerlingen vaker ondersteuning nodig dan autochtone leerlingen. Dit is sterker het geval als de leerlingen uit een eenoudergezin komen en bij een slechtere financiële situatie van het gezin. Verder hebben niet-westerse jongeren van de tweede generatie vaker dan autochtone jongeren een arbeidsongeschiktheidsuitkering voor jonggehandicapten. Dit aandeel is sinds 1999, net als onder autochtonen, sterk toegenomen.

Een groot maatschappelijk zorgpunt is de oververtegenwoordiging van niet-westerse jongeren in de criminaliteit. Ruim een op de drie Marokkaanse 12-jarigen uit 1999 werd in de periode 1999–2007 op enig moment verdacht van een misdrijf. Hetzelfde geldt voor bijna een op de drie Antilliaanse en Surinaamse jongeren en een op de vijf Turken en overig niet-westerse allochtonen. Van de autochtone leeftijdsgenoten kwam ruim een op de tien in die periode voor het plegen van een misdrijf in aanraking met de politie. Jongens zijn veel vaker verdachte dan meisjes. Onder de tweede generatie niet-westerse allochtonen is het aandeel verdachten het hoogst onder Marokkaanse jongens en het laagst onder Turkse meisjes. In de groep mannen van 12 tot 18 jaar lag in 2008 het aandeel verdachten onder de niet-westerse tweede generatie bij alle niet-westerse herkomstgroepen lager dan onder de eerste generatie. Maar in de groep mannen van 18 tot 25 jaar is de Turkse en Marokkaanse tweede generatie juist vaker verdachte dan de eerste generatie.

Het proces van integratie ontwikkelt zich over generaties heen. Ondanks een ongunstige uitgangssituatie doet de tweede generatie het steeds beter in het onderwijs en staat ze er sociaaleconomisch beter voor dan de eerste generatie. Ook in demografisch gedrag en maatschappelijke participatie staan zij dicht bij autochtonen dan de eerste generatie. Bovendien beschouwen tweedegeneratieallochtonen zichzelf veel vaker als Nederlander dan eerstegeneratieallochtonen. Naast de achterstanden die er nog zijn ten opzichte van autochtonen, blijven hun kwetsbaardere gezondheidssituatie en hun oververtegenwoordiging in de criminaliteit punten van zorg voor de tweede generatie.

Een thematisch overzicht

In dit Jaarrapport Integratie biedt elk hoofdstuk een thema van waaruit het integratieproces wordt beschouwd.

Demografie

Het hoofdstuk *Demografie* beschrijft de bevolkingssamenstelling van de herkomstgroepen die in dit jaarrapport centraal staan. Ook is er aandacht voor immi- en emigratie, de kenmerken van allochtone huishoudens en de woonplaats van niet-westerse allochtonen.

Klassieke herkomstgroepen groeien vooral door tweede generatie

Op 1 januari 2010 was een op de vijf inwoners van Nederland westers of niet-westers allochtoon. De helft van hen is in Nederland geboren en behoort daarmee tot de tweede generatie. Het aandeel niet-westerse allochtonen in de totale bevolking is de afgelopen tien jaar langzaam toegenomen. Bijna de helft van de Turken en iets meer dan de helft van de Marokkanen in Nederland is van de tweede generatie. In de Surinaamse en Antilliaanse herkomstgroepen zijn dat er ruim vier op de tien. Deze vier klassieke niet-westerse herkomstgroepen groeien vooral door aanwas van de tweede generaties.

Het aandeel westerse allochtonen in de bevolking is gelijk gebleven. Een toenemend aandeel van hen is afkomstig uit Oost-Europa. Het aantal Polen is veruit de grootste groep van Oost-Europese herkomst.

Gezinsmigratie voor niet-westerse immigranten belangrijkste motief

Ondanks de economische crisis die eind 2008 inzette, was het aantal immigranten in 2009 hoger dan in 2008. Dat was vooral het gevolg van een toenemende instroom van asielmigranten uit Afghanistan, Irak en Somalië. De afgelopen jaren nam dan ook het aantal niet-westerse immigranten toe. Door de economische omslag kwamen er wel minder arbeidsmigranten naar ons land. Onder andere hierdoor kwam aan de jaarlijkse stijging van het aantal westerse immigranten, die door de uitbreiding van de EU en de gunstige economische omstandigheden in 2005 inzette, in 2009 een einde. Evenals in 2008 was er in 2009 een vestigingsoverschot: er zijn meer mensen naar Nederland gekomen dan er vanuit Nederland naar het buitenland vertrokken.

Hoewel het aandeel gezinsmigranten de afgelopen jaren is gedaald, was het ook in 2009 voor niet-westerse immigranten het belangrijkste motief om naar Nederland te komen. Naast de lichte toename van het aantal asielmigranten, komen er de laatste jaren ook steeds meer niet-westerse migranten naar Nederland om te werken of te studeren.

Geen braindrain: hoogopgeleiden blijven vaker in Nederland

De emigratie van niet-westerse allochtonen is in 2009 verder gedaald. Een aanzienlijk deel van de dalende emigratie onder niet-westerse allochtonen komt voor rekening van de vier klassieke herkomstlanden. De emigratie van westerse allochtonen is de laatste jaren juist toegenomen.

Onder niet-westerse eerstegeneratieallochtonen zijn het vooral de studenten die emigreren, bij tweedegeneratieallochtonen zijn relatief de meeste emigranten onder personen die als voornaamste inkomstenbron een uitkering hebben. Het lijkt erop dat het hebben van werk, een hoge opleiding en een familieband de kansen op emigratie verkleinen. Het zijn in elk geval niet degenen met de beste kansen die Nederland verlaten.

Gemiddeld kindertal daalt vooral onder niet-westerse vrouwen

Op 1 januari 2009 telde Nederland 7,3 miljoen huishoudens, waarvan 1,5 miljoen huishoudens allochtoon zijn. Het aandeel eenpersoonshuishoudens ligt bij allochtone huishoudens relatief hoog, met name in de groepen die een recentere migratiegeschiedenis kennen. In de 475 duizend eenouderhuishoudens is de ouder relatief vaak van niet-westers allochtone herkomst.

Sinds 2004, toen de regels voor migratiehuwelijken werden aangescherpt, gaat het bij allochtone huwelijken minder vaak om een migratiehuwelijk. Het aandeel migratiehuwelijken van Turken en Marokkanen nam het sterkst af onder de tweede generatie. Wel trouwt ook van hen een ruime meerderheid met een partner uit dezelfde herkomstgroep.

De stijging van het gemiddelde kindertal in Nederland komt geheel voor rekening van autochtone vrouwen. Vooral onder niet-westerse allochtonen van de eerste generatie daalde het kindertal juist. Vrouwen van de tweede generatie krijgen minder kinderen dan hun moeders; hun kindertal is vergelijkbaar met dat van autochtonen. Ook de gemiddelde leeftijd waarop niet-westers allochtone vrouwen van de tweede generatie kinderen krijgen, komt steeds meer in de buurt van autochtone moeders.

Helft van de kinderen in Amsterdam en Rotterdam niet-westers allochtoon

De niet-westers allochtone bevolking in Nederland is sterk geconcentreerd in de vier grote steden. Vier op de tien personen van niet-westerse herkomst woont in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht. Van de Amsterdamse en Rotterdamse kinderen onder de 15 jaar is meer dan de helft van niet-westerse herkomst. In Den Haag is dat bijna de helft, in Utrecht een derde.

Onderwijs

Een goede educatie is een belangrijke aanjager voor een succesvolle integratie. Het hoofdstuk *Onderwijs* gaat in op segregatie binnen scholen, de invloed van de taal die thuis wordt gesproken op schoolresultaten aan het einde van het basisonderwijs

en de deelname van niet-westerse allochtonen aan verschillende onderwijssoorten. Er is extra aandacht voor voortijdig schooluitval, de gekozen richtingen binnen het onderwijs, de arbeidsmarktpositie van voortijdig schoolverlaters en het opleidingsniveau van 25- tot 65-jarigen.

Voorzichtige afname onderwijssegregatie in voortgezet onderwijs

De kleur van scholen in het voortgezet onderwijs hangt, naast de gekleurdheid van de omgeving, samen met het verschil in het onderwijsniveau dat autochtone en niet-westers allochtone leerlingen volgen. Het aandeel gekleurde scholen voor voortgezet onderwijs is de afgelopen vier jaar licht gestegen. Toch is de gemiddelde niet-westers allochtone leerling iets vaker bij een autochtone of westers allochtone leerling op school komen te zitten. Daarmee lijkt de segregatie in het voortgezet onderwijs voorzichtig af te nemen.

Betere taal- en rekenresultaten als thuis Nederlands wordt gesproken

Aan het eind van de basisschool blijven de prestaties van niet-westers allochtone leerlingen achter bij die van autochtone leerlingen. Leerlingen met een niet-westers allochtone achtergrond die thuis geen Nederlands spreken, scoren ook nog eens veel lager op de Eindtoets Basisonderwijs van Cito dan niet-westerse leerlingen die thuis wel Nederlands spreken. De verschillen zijn vooral groot op het onderdeel taal, maar de thuistaal hangt ook samen met de score op rekenen.

Achterstand niet-westerse allochtonen in leerjaar 3 wordt kleiner

Onder niet-westerse allochtonen groeide de deelname aan leerjaar 3 van havo en vwo de afgelopen jaren meer dan onder autochtonen, en nam de deelname aan vmbo meer af. Niet-westerse allochtonen lopen daarmee iets van hun achterstand op autochtonen in. In het voortgezet onderwijs lopen niet-westers allochtone leerlingen vaker vertraging op dan autochtonen. Ze blijven dus vaker zitten, maar het stapelen van diploma's komt ook vaker voor. Vooral Turkse en Marokkaanse leerlingen gaan na het behalen van het vmbo-t diploma door naar de havo. Daarnaast is het aandeel examenkandidaten dat slaagt voor het examen bij autochtonen nog steeds hoger dan bij niet-westers allochtone leerlingen. Na het behalen van een diploma in het vo blijven niet-westers allochtonen hun onderwijsloopbaan vaker dan autochtonen vervolgen op het hoogst mogelijke niveau dat met dat diploma mogelijk is.

Niet-westers allochtone jongens lopen achterstand op autochtone jongens iets in

Niet-westerse allochtonen nemen relatief veel deel aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Vooral Turkse en Marokkaanse meisjes van 17 tot 20 jaar zijn voor een groot deel in het mbo vertegenwoordigd. Antilliaanse vrouwen zijn in het mbo vaak ouder dan hun opleidingsgenoten. De achterstand in onderwijsniveau die niet-westerse allochtonen al lieten zien in het voortgezet onderwijs werkt ook door binnen het mbo. Zij volgen minder vaak dan autochtonen een opleiding op een van de hoogste niveaus (niveau 3 en 4). Van de niet-westerse herkomstgroepen

volgen Surinamers het vaakst de hoogste niveaus. Na een start in een laag mbo-niveau stromen niet-westerse allochtonen wel vaker door naar hogere niveaus dan autochtonen. Vooral meisjes van niet-westers allochtone herkomst doen het goed in het mbo; niet-westers allochtone jongens een stuk minder. Na het behalen van een diploma op het vierde mbo-niveau stroomt een groter deel van de niet-westerse jongens door naar het hbo dan van de niet-westerse meisjes en de autochtonen. Voortijdig schoolverlaten is vooral bij niet-westers allochtone jongens een probleem. Ook in 2008/'09 verlieten zij het onderwijs relatief veel vaker zonder startkwalificatie dan de overige jongeren. Toch lijken ze hun achterstand ten opzichte van de autochtone jongens iets te verkleinen. Autochtone meisjes stromen het minst voortijdig uit.

Vooral niet-westers allochtone meisjes halen achterstand bij instroom hoger onderwijs in

De instroom van niet-westerse allochtonen in het hoger onderwijs is sinds 2003/'04 meer gegroeid dan die van de autochtone bevolking. Niet-westers allochtone vrouwen stroomden in 2009/'10 gemiddeld even vaak in als autochtone vrouwen. Surinaamse en Antilliaanse vrouwen van de eerste en tweede generatie stromen juist vaker dan gemiddeld in het hoger onderwijs in. Niet-westers allochtone mannen hadden ook in 2009/'10 nog een achterstand, zowel de eerste als de tweede generatie. Vooral Turkse en Marokkaanse mannen van de eerste generatie stroomden gemiddeld veel minder vaak in het hoger onderwijs in dan andere groepen. Onder de eerste generatie studenten van Antilliaanse herkomst zijn veel studiemigranten.

Niet-westers allochtone studenten in het hoger onderwijs blijven achter in studierendement bij autochtonen. Zowel in hbo als wo studeren zij minder snel af en stromen vaker zonder diploma het hoger onderwijs uit. Vrouwen van niet-westers allochtone herkomst hebben wel een beter studierendement in het hoger onderwijs dan autochtone mannen, maar niet-westers allochtone mannen doen het slechter.

Niet-westerse allochtonen kiezen vaker voor economisch/juridische richting

Binnen elk onderwijsniveau kiezen niet-westerse allochtonen vaker voor een studie in een economische of juridische richting. Deze studies bieden veelal meer aanzien bij de niet-westerse gemeenschap en bieden daarbij over het algemeen een goed perspectief op de arbeidsmarkt.

Niet-westerse allochtonen direct na schoolverlaten veel minder vaak betaald werk

Schoolverlaters van niet-westers allochtone herkomst met en zonder startkwalificatie hebben direct na schoolverlaten veel minder vaak een betaalde baan dan autochtonen. Het gemiddeld maandloon van een voltijdwerkende autochtone schoolverlater met mbo-diploma is hoger dan dat van een niet-westerse allochtoon. Voltijdwerkende schoolverlaters zonder startkwalificatie van niet-

westerse herkomst en gediplomeerden uit het hoger onderwijs van niet-westerse herkomst verdienen gemiddeld juist meer dan autochtonen.

Opleidingsniveau niet-westerse allochtonen stijgt door jongere generaties

Het opleidingsniveau van niet-westerse allochtonen is lager dan dat van autochtonen. Bij de oudere generatie is het verschil erg groot. Doordat, vooral bij niet-westerse allochtonen, de jongere generatie hoger is opgeleid dan de oudere, wordt het verschil geleidelijk aan kleiner. Voorlopig zullen niet-westerse allochtonen de achterstand echter nog niet inhalen. Voor een echte inhaalslag zullen niet-westers allochtone jongeren hun achterstanden in het onderwijs helemaal moeten inlopen. Niet-westers allochtone meisjes zijn hiervoor al harder op weg dan de jongens.

Arbeidsmarkt

Tweedegeneratieallochtonen weten een betere positie op de arbeidsmarkt te verwerven dan eerstegeneratieallochtonen. Dit is een belangrijke conclusie uit het hoofdstuk *Arbeidsmarkt*. Het hoofdstuk besteedt aandacht aan de gevolgen van de conjunctuur op werkloosheid en ontwikkelingen in arbeidsparticipatie. Ook behandelt het hoofdstuk werknemers in kwetsbare arbeidsmarktposities en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor werknemers die hun baan verloren na een faillissement.

Dalende arbeidsparticipatie niet-westerse allochtonen als gevolg van crisis

Conjuncturele schommelingen hebben sinds 2001 geleid tot fluctuaties op de arbeidsmarkt. In economisch slechtere tijden verliezen naar verhouding veel niet-westerse allochtonen als eerste hun baan, terwijl hun werkloosheid al hoger is dan onder autochtonen. Deels komt dit doordat zij vaker dan gemiddeld een flexibele arbeidsrelatie hebben. Bij een economisch herstel profiteren de allochtonen bovendien vertraagd. De werkloosheid is tussen het eerste kwartaal van 2008 en dat van 2010 het sterkst gestegen onder Surinamers. Zij zijn desondanks van alle niet-westerse herkomstgroepen het minst vaak werkloos. De arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen is door toedoen van de meest recente economische crisis gedaald, vooral onder Surinamers en Antillianen. De arbeidsparticipatiegraad van niet-westerse allochtonen is lager dan die van autochtonen, ongeacht leeftijd. Vooral Turkse en Marokkaanse vrouwen bieden zich weinig aan op de arbeidsmarkt.

Niet-westerse allochtonen hebben vaker flexibele arbeidsrelaties

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw zijn veel gastarbeiders naar Nederland gehaald voor laaggeschoold werk. De volgende (tweede) generatie is beduidend minder vertegenwoordigd in laaggeschoolde bedrijfstakken, zoals de schoonmaakbranche. Tweedegeneratieallochtonen zijn doorgaans beter opgeleid dan eerstegeneratieallochtonen, waardoor zij eerder in hoger gekwalificeerd

werk terechtkomen. Wel werken zij net als de eerste generatie nog vaak via een uitzendbureau, waardoor hun positie op de arbeidsmarkt nog steeds kwetsbaar is.

Tweede generatie heeft vaker werk dan eerste generatie

Niet-westers allochtone jongeren hebben minder vaak werk dan autochtone jongeren. Wel lijkt een grotere binding met de Nederlandse taal en cultuur een gunstige invloed te hebben op de kansen op de arbeidsmarkt. Zo hebben Surinamers en Antillianen vaker werk dan Turken en Marokkanen. Maar ook het in Nederland geboren zijn heeft een positieve uitwerking op de arbeidsparticipatie. Tweedegeneratieallochtonen van 25 tot en met 30 jaar hebben bijvoorbeeld vaker werk dan die van de eerste generatie. Hierbij geldt dat de tweedegeneratieallochtonen met één Nederlandse ouder minder achterstand hebben op de arbeidsmarkt ten opzichte van autochtonen dan de tweedegeneratieallochtonen van wie beide ouders uit het buitenland afkomstig zijn. Wellicht krijgen zij meer mee van de Nederlandse cultuur en is dit gunstig voor hun positie op de arbeidsmarkt. Ook andere factoren, zoals een hoger opleidingsniveau en een stabiele gezinssituatie, zijn bevorderlijk voor de kansen op de arbeidsmarkt.

Ontslagen niet-westerse allochtonen blijven achter in arbeidsparticipatie

Niet-westers allochtone werknemers worden vaker met bedrijfseconomisch ontslag geconfronteerd dan autochtone werknemers. Bovendien heeft dit ontslag grotere consequenties voor hen. Zij vinden minder snel dan autochtonen een nieuwe baan. En onder degenen die wel weer een baan hebben gevonden na ontslag, gaan niet-westerse allochtonen er financieel minder op vooruit dan autochtonen.

Inkomen en uitkeringen

Integratie op sociaaleconomisch vlak hangt voor een deel samen met de aard en de hoogte van inkomen. Het is nog steeds zo dat niet-westerse allochtonen een stuk minder te besteden hebben dan autochtonen, minder vaak economisch zelfstandig zijn en vaker een uitkering ontvangen. Het hoofdstuk *Inkomen en uitkeringen* gaat in op inkomensontwikkeling en uitkeringssituatie van niet-westerse allochtonen.

Niet-westerse allochtonen hebben laagste inkomen

Niet-westerse allochtonen hebben een lager inkomen dan westerse allochtonen en autochtonen. Wel kenden de gemiddelde inkomens van niet-westerse allochtonen en autochtonen tussen 2000 en 2008 een vergelijkbare ontwikkeling. Met oplopende leeftijd groeit het inkomen van Turken en Marokkanen het minst. Ruim een op de vijf niet-westerse allochtonen woont in een huishouden waar een uitkering de voornaamste inkomensbron is tegenover een op de twintig autochtonen. Niet-westerse allochtonen leven vaker dan autochtonen onder de lage-inkomensgrens. Het aandeel lage inkomens onder niet-westerse allochtonen is sinds 2000 wel sterk gedaald, iets sterker onder de tweede generatie dan onder de eerste generatie.

Surinaamse vrouwen van alle vrouwen het vaakst economisch zelfstandig

Binnen alle herkomstgroepen zijn mannen vaker economisch zelfstandig dan vrouwen. Onder Turken en Marokkanen is dit verschil het grootst, wat samenhangt met de lagere arbeidsdeelname van Turkse en Marokkaanse vrouwen. Van alle vrouwen zijn Surinaamse vrouwen het vaakst economisch zelfstandig. De economische zelfstandigheid van niet-westerse allochtonen is gevoeliger voor de conjunctuur dan die van autochtonen.

Eerstegeneratieallochtonen hebben een hoger inkomen en zijn vaker economisch zelfstandig dan tweedegeneratieallochtonen. Dit verschil is echter geheel te verklaren door de jonge leeftijd van de tweede generatie. Na correctie voor het leeftijdsverschil doet de tweede generatie het qua inkomen en economische zelfstandigheid juist beter. In kans op armoede ontlopen de eerste en tweede generatie elkaar niet veel.

Niet-westerse allochtonen hebben relatief vaak een bijstandsuitkering

Naar verhouding ontvangen niet-westerse allochtonen vaker een werkloosheids-, bijstands-, of nieuwe arbeidsongeschiktheidsuitkering dan autochtonen. Alleen de al langer lopende arbeidsongeschiktheidsuitkeringen worden relatief vaker aan autochtonen uitgekeerd. Vooral het aandeel oudere niet-westerse allochtonen dat een uitkering ontvangt is groot.

Niet-westerse allochtonen doen veel vaker dan autochtonen een beroep op de bijstand. In 2009 ontving een op de tien niet-westerse allochtonen een bijstandsuitkering, ruim zes keer zo veel als bij de autochtonen. Marokkanen en overig niet-westerse allochtonen hadden het hoogste aandeel dat afhankelijk is van bijstand. De niet-westerse eerste generatie heeft veel vaker een bijstandsuitkering dan de jongere niet-westerse tweede generatie.

Onder niet-westerse allochtonen is er een grote dynamiek in het wel of niet ontvangen van een werkloosheidsuitkering. Dit heeft te maken met het feit dat de positie op de arbeidsmarkt bij niet-westerse allochtonen conjunctuurgevoeliger is dan die van autochtonen.

Kleinere toename in uitstroom vanuit bijstand naar arbeid onder niet-westerse jongeren

De conjunctuurgevoeligheid van niet-westerse allochtonen blijkt ook uit de instroom in en uitstroom uit de bijstand tussen het in economisch opzicht ongunstige 2003 en gunstige 2006. De instroom in de bijstand van niet-westerse allochtonen is tussen 2003 en 2006 sterker gedaald dan onder autochtonen, maar de uitstroom uit bijstand naar arbeid was hoger onder autochtonen. Daarbij nam de uitstroom naar arbeid van vooral niet-westerse jongeren veel minder sterk toe dan van autochtone jongeren. Niet-westerse jongeren leken dus veel minder te kunnen profiteren van de gunstige economische omstandigheden in 2006 dan autochtone jongeren.

Sterke afname bijstand sinds 1999, vooral onder Antillianen

Het aandeel niet-westerse allochtonen met een bijstandsuitkering is van 1999 tot 2009 met een derde gedaald. Het aandeel Antillianen met bijstand is in deze periode zelfs bijna gehalveerd. Ondanks economische fluctuaties lijkt er dus wel sprake van een structurele afname van het aandeel bijstandsontvangers onder niet-westerse allochtonen.

Verkleuring van buurten

Niet-westerse allochtonen wonen niet evenredig verspreid over Nederland, maar ruimtelijk geconcentreerd. Het hoofdstuk *Verkleuring van buurten* gaat in op de spreiding van herkomstgroepen over buurten en welke rol demografische achtergronden hierbij spelen. Tevens komt de invloed van ruimtelijke segregatie op sociaaleconomische kenmerken aan bod.

Veel niet-westerse allochtonen wonen in hooggeconcentreerde buurten

Het aandeel gemengde en hooggeconcentreerde buurten blijft wat betreft het aandeel niet-westers allochtone inwoners langzaam toenemen. Sterke concentraties van een bepaalde herkomstgroep in een buurt komen nauwelijks voor. Wel woont 15 procent van de Antillianen en overig niet-westerse allochtonen en 25 procent van de Turken, Marokkanen en Surinamers in een hooggeconcentreerde buurt met meer dan 50 procent niet-westers allochtone inwoners. Dit soort buurten heeft vaak een meervoudige problematiek van armoede en achterstand. Veel van deze buurten liggen in de indertijd door minister Vogelaar aangewezen 'aandachtswijken'.

Verkleuring van buurten in de laatste jaren afgevlakt

Er zijn drie belangrijke demografische redenen voor de verkleuring van buurten in de afgelopen tien jaar. Dit zijn immigratie, geboortes en verhuispreferenties van autochtonen die wegtrekken uit hooggeconcentreerde buurten (witte vlucht). Witte vlucht is de laatste jaren echter wel afgenomen en ook het geboorteoverschot van niet-westerse allochtonen is kleiner geworden. Daarnaast is de immigratie in het afgelopen decennium drastisch ingeperkt, waardoor de rol van immigratie in de verkleuring van buurten tussen 2006 en 2007 op zijn hoogst nog bescheiden is. De verkleuring van buurten is de laatste jaren om deze redenen dan ook wat afgevlakt.

Niet-westerse allochtonen hebben geen voorkeur voor wonen in geconcentreerde buurten. Zij verhuizen zelfs vaker weg uit hooggeconcentreerde buurten dan dat ze er naar toe verhuizen.

Hooggeconcentreerde buurten hebben vaak een zwakke sociaaleconomische positie

Gemengde en hooggeconcentreerde buurten hebben nog steeds vaak een lagere sociaaleconomische positie dan laaggeconcentreerde buurten. Wel is hierin een

ontwikkeling te zien: de laatste jaren hebben steeds meer gemengde buurten een midden- of hogere sociaaleconomische positie. Zowel in laaggeconcentreerde, gemengde als in hooggeconcentreerde buurten blijft er, net als op landelijk niveau, een kloof tussen de inkomsten van autochtonen en die van niet-westerse allochtonen.

Gemengde buurten gunstig voor sociale stijging van autochtonen

De inkomstenontwikkeling van niet-westerse allochtonen is gunstiger als ze in een laaggeconcentreerde buurt wonen dan wanneer ze in een meer geconcentreerde buurt wonen. Bij autochtonen lijkt een menging gunstig: voor hen gaat juist het wonen in meer gemengde buurten samen met een betere inkomstenontwikkeling dan het wonen in een laaggeconcentreerde buurt.

Geregistreeerde criminaliteit

Het hoofdstuk *Geregistreeerde criminaliteit* gaat in op het aandeel geregistreeerde verdachten van een misdrijf. Dit wordt ook uitgesplitst naar diverse achtergrondkenmerken. Ook besteedt het hoofdstuk aandacht aan de herkomst van de Nederlandse gedetineerdenpopulatie. Tevens wordt nagegaan welk aandeel van de jongeren tussen hun twaalfde en twintigste verdacht wordt van een misdrijf, gevolgd door de ontwikkeling van het aandeel verdachten per herkomstgroep in tien jaar tijd.

Antillianen en Marokkanen relatief vaakst verdacht van misdrijf

Het aandeel verdachten van een misdrijf lag in 2008 onder niet-westerse allochtonen vier maal zo hoog als onder autochtonen. Onder Antilliaanse en Marokkaanse mannen waren de meeste verdachten, vijf keer zoveel als onder autochtone mannen. Bij de vrouwen hadden Antilliaanse vrouwen het hoogste verdachtenpercentage. Onder 12- tot 18-jarige jongeren kwamen Marokkaanse jongens van zowel de eerste als de tweede generatie het meest in aanraking met de politie.

Van alle in 2008 aangehouden verdachten had iets minder dan de helft betaald werk en ontving bijna een vijfde een uitkering. Vooral Marokkaanse en Antilliaanse verdachten hadden vaak geen betaald werk. Niet-westers allochtone verdachten hadden ook veel vaker dan autochtone verdachten een laag inkomen.

Antillianen vaker en tot op latere leeftijd gedetineerd

Van personen met een Antilliaanse herkomst was in vergelijking met andere herkomstgroepen in 2006 het grootste deel op enig moment strafrechtelijk gedetineerd. Vooral onder de 25- tot 45-jarige Antilliaanse mannen was dit aandeel hoog. In de leeftijd van 18 tot 25 jaar waren Marokkaanse mannen juist relatief het vaakst in de Nederlandse gevangenissen te vinden. Turken zijn van de niet-westerse allochtonen het minst vaak gedetineerd.

Meer dan de helft Marokkaanse jongens in hun jeugd in aanraking met politie

Niet-westerse allochtonen komen in hun jeugd vaker met de politie in aanraking dan autochtonen. Van de Marokkanen die in 1999 12 jaar waren, was ruim een op de drie in de periode 1999–2007 op enig moment verdachte van een misdrijf. Dit geldt ook voor bijna een op de drie Antilliaanse en Surinaamse jongeren en een op de vijf Turken en overig niet-westerse allochtonen. Van de autochtone leeftijdsgenoten kwam ruim een op de tien in die periode met de politie in aanraking.

Het verdacht worden van een misdrijf komt veel vaker voor bij jongens dan bij meisjes. De Marokkaanse twaalfjarige jongens uit 1999 hadden van de jongens het hoogste aandeel verdachten tussen 1999 en 2007. Het aandeel verdachte Turkse meisjes is juist laag en verschilt nauwelijks van dat van autochtone meisjes.

Vershil in verdachtenpercentages tussen allochtonen en autochtonen afgenomen

In de periode 1999–2007 nam het aandeel verdachten in totaal met 40 procent toe. Hierbij was de stijging onder autochtonen procentueel sterker dan bij allochtonen. Het verschil tussen autochtonen en allochtonen is hiermee kleiner geworden, maar nog altijd zijn niet-westerse allochtonen veel vaker verdachte dan autochtonen.

Sociale samenhang: participatie en vertrouwen

De band die niet-westerse allochtonen hebben met de Nederlandse samenleving draagt bij aan de mate van integratie. Het hoofdstuk *Sociale samenhang: participatie en vertrouwen* gaat in op de mate van sociale contacten met familie, vrienden en burens en behandelt deelname aan onder meer vrijwilligerswerk en politieke activiteiten. Voorts besteedt het hoofdstuk aandacht aan sociaal en institutioneel vertrouwen en de mate waarin allochtonen zich thuis voelen in Nederland.

Vriendengroep allochtonen vaak gemengd

Niet-westerse allochtonen hebben ongeveer net zo veel sociale contacten als autochtonen. Turken hebben een vriendengroep die in meerderheid van dezelfde herkomst is, terwijl dat bij Marokkanen en zeker bij Surinamers en Antillianen niet het geval is. Als niet-westerse allochtonen autochtone burens hebben, dan heeft negen van de tien daar ook wel eens contact mee. Niet-westerse allochtonen voelen zich in hun buurt onveiliger dan autochtonen.

Niet-westerse allochtonen verschillend betrokken bij samenleving

Op een aantal aspecten van sociale samenhang vertonen niet-westerse allochtonen minder betrokkenheid bij de Nederlandse samenleving dan autochtonen. Zij participeren minder in organisaties, tonen minder interesse in de politiek, komen minder vaak opdagen bij verkiezingen en hebben minder vertrouwen in de medeburger vergeleken met autochtonen. Ze proberen echter ongeveer net zo vaak de politiek te beïnvloeden als autochtonen. Hun institutionele vertrouwen verschilt ook nagenoeg niet.

Turken participeren minder vaak en hebben minder sociaal vertrouwen dan Marokkanen, die weer lager scoren dan Antillianen en Surinamers. Turken tonen daarnaast minder belangstelling voor de (Nederlandse) politiek dan andere niet-westerse allochtone groepen en beschouwen zich het minst vaak als Nederlander.

Tweede generatie beschouwt zich vaker als Nederlander dan de eerste generatie

Op veel van de onderzochte aspecten onderscheidt de tweede generatie zich van de eerste generatie. Zij is bijvoorbeeld actiever in clubverband en is meer betrokken bij de politiek dan de eerste generatie. Ook vinden zij zichzelf vaker Nederlander dan de eerste generatie.

Jeugd: gezondheid en voorzieningengebruik

De gezins- en leefomstandigheden waarin jeugdige niet-westerse allochtonen opgroeien zijn vaak minder gunstig dan die van autochtone kinderen. Het hoofdstuk *Jeugd: gezondheid en voorzieningengebruik* gaat in op gezondheidsontwikkelingen en leefstijl van niet-westers allochtone jeugd. Ook het voorzieningengebruik van de jeugd komt aan bod in de vorm van het speciaal onderwijs, Wajong-uitkeringen en huisartsenbezoek.

Gezondheidsbeleving lager onder niet-westerse jongeren

Gezins- en leefomstandigheden waarin jonge niet-westerse allochtonen opgroeien zijn vaak ongunstiger dan die van de autochtone jeugd. Deze negatieve omstandigheden kunnen de oorzaak zijn van verschillen in gezondheidsaspecten tussen autochtone en allochtone jeugd zoals een iets lagere gezondheidsbeleving en meer overgewicht onder de allochtone jeugd. Ook komen tienerzwangerschappen onder hen vaker voor, net als psychosociale problemen en leerachterstanden.

Meer dan een kwart van Turkse en Marokkaanse vmbo-leerlingen heeft lwoo-indicatie

Niet-westerse allochtonen volgen vaker praktijkonderwijs en hebben vaker een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Dit geldt vooral voor Turkse en Marokkaanse jongeren. Dat zij vaker een lwoo-indicatie hebben, hangt samen met het feit dat zij relatief vaak de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo volgen. In deze leerweg hebben veel leerlingen een lwoo-indicatie. Positief is dat het aandeel vmbo-leerlingen met een lwoo-indicatie dat werkt nadat ze het onderwijs hebben verlaten, ongeveer even groot is als bij de vmbo-leerlingen die geen lwoo-indicatie hadden. Antilliaanse jongeren hebben na het vmbo zelfs vaker een baan met dan zonder lwoo-indicatie. Het hebben van een lwoo-indicatie of het volgen van praktijkonderwijs lijkt samen te hangen met de gezinssituatie. Het komt beide vaker voor bij leerlingen uit eenoudergezinnen dan bij leerlingen uit twee-oudergezinnen. Bovendien is de financiële situatie thuis gemiddeld minder gunstig bij leerlingen met een lwoo-indicatie dan bij vmbo-leerlingen zonder lwoo-indicatie en nog minder gunstig bij leerlingen in het praktijkonderwijs.

Antilliaanse jongeren hebben het vaakst een Wajong-uitkering

Een groot deel van de leerlingen die het praktijkonderwijs verlaten, ontvangen een Wajong-uitkering. Dit komt bij autochtone leerlingen twee keer zo vaak voor als bij niet-westerse leerlingen. Ongeacht de opleiding hebben niet-westerse allochtone jongeren juist vaker een Wajong-uitkering dan autochtone jongeren, vooral de tweede generatie. Dit komt overeen met het vaker voorkomen van psychische problemen en aangeboren handicaps onder niet-westerse allochtonen. Vooral onder Surinaamse en Antilliaanse jongeren is het aandeel met een Wajong-uitkering hoog. Ongeveer een kwart van de jongeren met een Wajong-uitkering heeft ook een baan. Dit aandeel is onder autochtone jongeren hoger dan onder niet-westers allochtone jongeren. Marokkaanse jongeren met een Wajong-uitkering hadden relatief het minst vaak een baan naast deze uitkering.

Turkse jongeren meest naar de huisarts

Ondanks dat niet-westerse jongeren minder tevreden zijn over hun gezondheid dan autochtone jongeren, gaan alleen Turkse jongeren vaker naar de huisarts dan autochtone jongeren. Sommige klachten waarvoor jongeren contact opnemen met de huisarts lijken samen te hangen met gedragsverschillen tussen herkomstgroepen. Zo hebben Marokkaanse jongeren minder seksuele ervaring dan autochtone jongeren en gaan ze ook minder dan autochtone jongeren voor zwangerschap, bevalling of anticonceptie naar de huisarts. Autochtone jongeren bewegen en sporten meer dan niet-westerse jongeren en zijn wellicht daardoor vaker voor problemen met het bewegingsapparaat bij de huisarts te vinden.

Nieuwe immigrantengroepen

Naast de vier klassieke herkomstgroepen zijn er herkomstgroepen die de laatste jaren ook in beeld zijn gekomen. Het hoofdstuk *Nieuwe immigrantengroepen* behandelt een viertal herkomstgroepen die voornamelijk als vluchteling naar Nederland zijn gekomen (Iran, Irak, Somalië en Afghanistan) en een drietal herkomstgroepen uit nieuwe Oost-Europese EU-lidstaten (Polen, Roemenië en Bulgarije). De demografische situatie van deze groepen komt kort aan bod. De aandacht gaat vooral uit naar de arbeidsmarktsituatie en de criminaliteit. Voor de vluchtelingengroepen komt daar de deelname aan het onderwijs bij.

Somaliërs verlaten Nederland het vaakst

De grootste instroom van de vier vluchtelingengroepen vond plaats in de jaren negentig en is sindsdien sterk afgenomen, hoewel in de afgelopen jaren de immigratie vanuit Irak en Somalië weer is toegenomen. Voor veel vluchtelingen is het verblijf in Nederland van tijdelijke aard, in afwachting van verbeteringen in het land waaruit zij zijn gevlucht. Momenteel wonen de meeste geïmmigreerde vluchtelingen uit Afghanistan en Iran nog in Nederland. Somalische immigranten

hebben Nederland vaak weer verlaten en zijn voor een belangrijk deel naar het Verenigd Koninkrijk gemigreerd.

Gunstige onderwijspositie van Iraniërs en Afghanen

Afghaanse en Iraanse kinderen doen het in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs bijna net zo goed als autochtone kinderen. Irakese leerlingen zitten wat vaker op de laagste niveaus van het vmbo. Somalische leerlingen zijn van de vier vluchtelingengroepen het minst vertegenwoordigd op havo en vwo en het meest op het laagste niveau van het vmbo. Naast meer deelname aan havo en vwo, studeren er ook meer Afghanen en Iraniërs in het hoger onderwijs dan Somaliërs en Irakezen. Afghaanse jongeren zijn van de vier herkomstgroepen het minst vaak voortijdig schoolverlater. Ze verlaten wel iets vaker dan autochtone jongeren voortijdig het onderwijs.

Arbeidsdeelname Somaliërs blijft achter

Op de arbeidsmarkt hebben de vluchtelingengroepen nog een achterstand op de andere niet-westerse allochtonen, hoewel ze in de afgelopen jaren een grote inhaalslag gemaakt hebben. Daarbij lijkt het sociaaleconomische integratieproces van Iraniërs, die gemiddeld al het langst in Nederland zijn, het meest succesvol verlopen te zijn. Zij zijn van de vier groepen het vaakst werknemer en hebben een bijzonder hoog aandeel dat als zelfstandige werkzaam is. Het integratieproces lijkt ook tamelijk goed gevorderd te zijn voor Afghanen en in iets mindere mate voor Irakezen. De arbeidsparticipatie van Somaliërs is het meest problematisch en dat geldt ook voor de ontwikkeling daarvan in de afgelopen jaren. Een mogelijke oorzaak is dat een relatief groot deel van de Somaliërs nog maar kort in Nederland is.

Sterke stijging aandeel Afghaanse en Irakese verdachte mannen

Het aandeel Afghaanse en Irakese verdachte mannen is tussen 1999 en 2007 meer dan verdubbeld; dit is een veel sterkere stijging dan onder autochtonen en niet-westerse allochtonen in het algemeen. Door deze toename is het aandeel Afghaanse en Irakese verdachte mannen in 2007 op ongeveer gelijk niveau gekomen met dat van Iraniërs. Dit aandeel is wel lager dan dat van de totale groep niet-westerse allochtonen. De Somalische bevolkingsgroep overstijgt daarentegen dat niveau in alle jaren. Vooral het hoge aandeel verdachten onder Somaliërs lijkt een signaal van problematisch functioneren en daarom reden tot zorg.

Polen zijn het vaakst werkzaam

Sinds de toetreding van Polen tot de EU in 2004 vestigden zich steeds meer Polen in Nederland die als werknemer of zelfstandige gingen deelnemen aan de arbeidsmarkt. Zij zijn vaker werkzaam dan Roemenen en Bulgaren. Ondanks de toetreding van Roemenië en Bulgarije tot de EU in 2007 waren er in 2009 voor

Roemenen en Bulgaren nog beperkte mogelijkheden om als werknemer aan de slag te gaan. Anders dan Polen, waren zij nog verplicht een tewerkstellingsvergunning aan te vragen. Voor het uitvoeren van werk als zelfstandige zijn er geen belemmeringen. Inmiddels vestigen zich steeds meer Bulgaren in Nederland, wat gepaard gaat met een forse stijging van het aandeel zelfstandigen onder Bulgaren. In 2008 waren zij zelfs vaker zelfstandige dan Polen. Het aandeel werknemers onder Bulgaren is vanwege de beperkingen op de arbeidsmarkt vooralsnog gedaald. Onder Roemenen is het aandeel werknemers ook gedaald, maar minder sterk. Te verwachten is dat meer Bulgaren en Roemenen aan het werk gaan, zodra zij niet meer verplicht zijn om een tewerkstellingsvergunning aan te vragen.

Migratiedynamiek onder recente Oost-Europese immigranten groter

Van de ingezetenen uit de drie Oost-Europese groepen die in 1999 al in Nederland woonden zijn de meesten gebleven. Een belangrijke reden is dat een groot deel van deze Europeanen niet voor werk naar Nederland was gekomen maar voor relatievorming. De arbeidsdeelname onder hen was in 1999 vrij laag, maar acht jaar later een stuk hoger. De latere migranten uit Oost-Europa, die vooral voor werk naar Nederland komen, migreren veel vaker terug.

Onder Oost-Europeanen die zich in Nederland gevestigd hebben is het aandeel verdachten van misdrijven niet erg groot. Daarnaast registreert de politie ongeveer evenveel Oost-Europese verdachten die niet in Nederland wonen.

1. *Het Jaarrapport Integratie 2010*

De integratie van niet-westerse allochtonen in Nederland is een onderwerp dat steeds terugkeert in het maatschappelijke debat en het overheidsbeleid. Daarbij komt telkens de vraag naar voren of het nu goed gaat met de integratie of niet. Begin dit jaar nog kwam een boek uit met de veelzeggende titel *Hoezo mislukt?* (Verhagen, 2010). De maatschappelijke discussie zal nog wel even duren. Maar bij deze discussie zijn de feiten over de integratie belangrijk, wat ook in eerdergenoemd boek als uitgangspunt geformuleerd is. Ook de ontwikkeling en evaluatie van beleid kunnen niet zonder een beschrijving van de stand van zaken. Dit Jaarrapport zet daarom een aantal onmisbare statistische feiten en ontwikkelingen met betrekking tot integratie op een rij.

Doelstelling Jaarrapport

Integratie gaat over het verwerven van een volwaardige positie in de maatschappij. Juist voor personen die hun wortels in een anders ingerichte samenleving hebben met een andere culturele achtergrond is dit proces van belang. De minister van Wonen, Wijken en Integratie verwoordde in zijn integratiebrief van 2009 dat het bij integratie gaat om meedoen en samen leven, het nemen van eigen verantwoordelijkheid én om solidariteit (Van der Laan, 2009).

Het doel van dit Jaarrapport is om de ontwikkelingen op verschillende aspecten die samenhangen met het proces van integratie in beeld te brengen voor diverse allochtone bevolkingsgroepen. Binnen verschillende thema's wordt de situatie van niet-westerse allochtonen in veel gevallen vergeleken met die van autochtonen, die verreweg de grootste bevolkingsgroep van Nederland vormen. Integratie impliceert dat de situaties van deze twee groepen naar elkaar toe groeien. Ook worden allochtone bevolkingsgroepen onderling vergeleken. Integratie is een veelomvattend proces en kost tijd. Ontwikkelingen moeten dan over de tijd en, misschien wel belangrijker, over generaties heen gezien worden. De hoofdstukken houden hier zoveel mogelijk rekening mee.

Bevolkingsgroepen

Integratie is van toepassing op personen die hun leven in Nederland begonnen vanuit een andere culturele achtergrond en vaak vanuit een minder gunstige sociaaleconomische positie. Dit geldt veel sterker voor niet-westerse dan voor westerse allochtonen. Het integratiebeleid heeft zich daarom vooral op niet-westerse bevolkingsgroepen gericht. In dit rapport staan dan ook de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen centraal: Turken, Marokkanen, Surinamers en

Antillianen/Arubanen¹⁾. De achtergrond van Turken en Marokkanen in Nederland heeft voor het grootste deel zijn oorsprong in de gastarbeid van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Surinamers en Antillianen zijn meer met Nederland verbonden door de verwantschap van hun herkomstland met Nederland. Suriname behoorde tot 1975 tot het Koninkrijk der Nederlanden en Aruba en de afzonderlijke eilanden binnen de (voormalige) Nederlandse Antillen²⁾ behoren dat nog steeds.

Niet-westerse allochtonen die niet tot de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen behoren, vormen de overige niet-westerse herkomstgroepen. Daarbinnen nemen vluchtelingen en hun kinderen een belangrijke plaats in. Het laatste hoofdstuk besteedt daarom apart aandacht aan een aantal aspecten van integratie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen die merendeels uit personen met een vluchtelingenachtergrond bestaan: Afghanen, Irakezen, Iraniërs en Somaliërs.

De samenstelling van de groep westerse allochtonen is de laatste jaren aan het wijzigen door de komst van relatief veel Oost-Europeanen naar Nederland. Het laatste hoofdstuk van dit rapport gaat daarom ook in op de situatie van de drie grootste Oost-Europese herkomstgroepen in Nederland: Polen, Roemenen en Bulgaren.

Thema's

Dit Jaarrapport beschrijft enkele aspecten van integratie aan de hand van een aantal thema's. Om de situatie van bevolkingsgroepen in Nederland goed in te kunnen schatten, is allereerst kennis van hun demografische achtergrond belangrijk. Hoe groot zijn de verschillende herkomstgroepen? Wat is de gemiddelde leeftijd? Hoe groot zijn de verschillende generaties? Wat is de ontwikkeling van de immi- en emigratie? Waar wonen niet-westerse allochtonen? Deze onderwerpen komen aan bod in het hoofdstuk *Demografie*. Maar ook komt een aantal indicatoren voor integratie in dit hoofdstuk naar voren. Het gaat dan bijvoorbeeld om relatievorming en vruchtbaarheid. In dit hoofdstuk is niet alleen aandacht voor de demografische achtergronden van de grote niet-westerse bevolkingsgroepen, maar ook voor die van vier vluchtelingengroepen en drie Oost-Europese groepen waar het laatste hoofdstuk verder op ingaat.

¹⁾ Het gaat om personen met de Nederlandse Antillen of Aruba als herkomstland. In de tekst worden zij ter wille van de leesbaarheid aangeduid als Antillianen. In staten en grafieken wordt steeds de volledige naam van deze herkomstgroep gebruikt (Antillianen/Arubanen).

²⁾ Op 10 oktober 2010 is de Nederlandse Antillen als land opgeheven. Curaçao en Sint Maarten werden zelfstandige landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Bonaire, Sint-Eustatius en Saba werden bijzondere Nederlandse gemeenten.

Een goede opleiding vergroot de kans op een goede sociaaleconomische positie in Nederland wat algemeen als belangrijke voorwaarde voor integratie gezien wordt. Het hoofdstuk *Onderwijs* brengt de situatie van niet-westerse allochtonen van basisonderwijs tot universiteit in beeld. De uiteindelijke arbeidsmarktpositie, het inkomen en de uitkeringsafhankelijkheid zijn belangrijke sociaaleconomische indicatoren van integratie. De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt komen in het hoofdstuk *Arbeidsmarkt* uitgebreid aan bod. Inkomensontwikkeling, kans op armoede en de uitkeringssituatie zijn onderwerpen van het hoofdstuk *Inkomen en uitkeringen*.

Integratie lijkt makkelijker wanneer bevolkingsgroepen met elkaar in contact komen. Buurten in Nederland variëren echter aanzienlijk in de kansen op onderlinge contacten, vanwege verschillen in het aandeel autochtone en allochtone inwoners. In het hoofdstuk *Verkleuring van buurten* komt de spreiding van herkomstgroepen over buurten ter sprake en wordt ingegaan op factoren die van invloed zijn op deze spreiding.

Crimineel gedrag lijkt niet samen te gaan met een goede integratie in de zin dat normen en waarden van de maatschappij (nog) niet gerespecteerd worden. Het hoofdstuk *Geregistreeerde criminaliteit* beschrijft de vertegenwoordiging van niet-westerse allochtonen onder verdachten van misdrijven en de gedetineerdenpopulatie in Nederland. Het schenkt speciale aandacht aan crimineel gedrag tijdens de tienerjaren.

Integratie resulteert in een samenleving waarin bevolkingsgroepen niet tegenover elkaar of afzijdig staan maar samenleven. Dit uit zich bijvoorbeeld in onderlinge contacten en vertrouwen, deelname aan vrijwilligerswerk en het zich thuisvoelen in Nederland. Dit komt aan bod in het hoofdstuk *Sociale samenhang: participatie en vertrouwen*.

De jeugd is belangrijk voor de toekomst. Gezondheidsproblemen kunnen maatschappelijke participatie echter bemoeilijken. Daarom besteedt het hoofdstuk *Jeugd: gezondheid en voorzieningengebruik* aandacht aan de gezondheidsontwikkeling en het gedrag van jongeren uit verschillende herkomstgroepen. Ook hun contacten met de huisarts, ondersteuning op de middelbare school en het hebben van een uitkering voor jonggehandicapten komen daarbij aan de orde.

In het afsluitende hoofdstuk *Nieuwe Immigrantengroepen* komen enkele sociaaleconomische en criminaliteitsaspecten van integratie terug, maar dan voor vier niet-westerse herkomstgroepen met veel personen met een vluchtelingenachtergrond en drie Oost-Europese herkomstgroepen in Nederland. Deze groepen zijn in de afgelopen jaren sterk in omvang toegenomen en zouden daarom belangrijk kunnen zijn voor het integratiebeleid.

Dit Jaarrapport continueert zoveel mogelijk de trends die ook al in voorgaande edities van het Jaarrapport Integratie aan bod zijn gekomen om zo het integratieproces te volgen. Soms is echter voor een andere invalshoek of een ander onderwerp gekozen. Enerzijds doordat er nieuwe informatie beschikbaar is, bijvoorbeeld uit recente enquêteonderzoeken die gebruikt zijn in het hoofdstuk over sociale samenhang. Anderzijds doordat juist geen nieuwe informatie beschikbaar is gekomen. Zo was er te weinig nieuwe informatie over taalvaardigheid en inburgering in aanvulling op het Jaarrapport Integratie 2009 (zie hiervoor Dagevos en Gijsberts, 2009). Verder is de positie van allochtone meisjes en vrouwen niet apart beschreven, maar komt het wel bij verschillende thema's ter sprake. De kort na deze publicatie te verschijnen CBS-publicatie Emancipatiemonitor 2010 besteedt ook aandacht aan de positie van allochtone vrouwen in de verschillende hoofdstukken.

Terminologie

Het CBS hanteert bij de statistische beschrijving van bevolkingsgroepen in Nederland exact omschreven definities met bijbehorende terminologie. In deze beschrijving staat het geboorteland van de ouders centraal. Van autochtonen zijn beide ouders in Nederland geboren, terwijl allochtonen ten minste een ouder hebben die niet in Nederland is geboren. Als allochtonen zelf ook in het buitenland zijn geboren zijn zij van de eerste generatie; als zij zelf in Nederland zijn geboren zijn zij volgens de definitie van de tweede generatie. Allochtonen behoren verder tot een specifieke herkomstgroepering. Dit is voor eerstegeneratieallochtonen gebaseerd op het land waar zij zelf geboren zijn. Voor tweedegeneratieallochtonen is dit het land waar de moeder geboren is, of het land waar de vader geboren is als de moeder in Nederland is geboren. Binnen de groep allochtonen is verder onderscheid aangebracht tussen westerse en niet-westerse allochtonen. De landen in Europa, Noord-Amerika en Oceanië bepalen de herkomstgroepering van westerse allochtonen. Niet-westerse allochtonen hebben als herkomstgroepering een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië. Turkije wordt hierbij tot de niet-westerse herkomstgroeperingen gerekend. Op grond van hun sociaal-economische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan juist tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren, respectievelijk werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin. Dit Jaarrapport beschrijft bevolkingsgroepen naar hun herkomst en niet naar hun nationaliteit, tenzij expliciet aangegeven.

Deze terminologie ondervindt regelmatig kritiek, ondermeer vanwege een mogelijke associatie met uitsluiting en afwijzing. Daarom heeft de Minister voor Wonen, Wijken en Integratie het in zijn Integratiebrief van eind vorig jaar over nieuwe Nederlanders in plaats van allochtonen (Van der Laan, 2009). Bovendien hanteerde het Sociaal en Cultureel Planbureau in de vorige editie van het

Jaarrapport Integratie de term 'niet-westerse migranten en hun nakomelingen' in plaats van de term 'niet-westerse allochtonen' (Dagevos en Gijsberts, 2009).

Het CBS houdt vooralsnog echter vast aan de hierboven beschreven definities en terminologie in haar statistieken. Met nadruk wordt hierbij opgemerkt dat deze begrippen puur statistisch bedoeld zijn om verschillende bevolkingsgroepen eenduidig van elkaar te kunnen onderscheiden. Begrippen als migranten en Nederlanders hebben namelijk al een eigen nauwkeurig omschreven definitie in de CBS-statistieken en het zou tot grote verwarring leiden wanneer het CBS deze begrippen ook met een andere betekenis gaat gebruiken.

Bijlage en Engelse samenvatting (internet)

Bij het Jaarrapport Integratie 2010 hoort ook een Bijlage. Deze Bijlage is beschikbaar op de website van het CBS. In de Bijlage staan voor diverse hoofdstukken aanvullende grafieken en tabellen. Een overzicht hiervan is achter elk hoofdstuk in dit Jaarrapport te vinden. Ook geeft de Bijlage voor verschillende hoofdstukken een aanvullende technische toelichting op de cijfers in het hoofdstuk. Daarnaast geeft de Bijlage een korte beschrijving van de afzonderlijke gegevensbronnen waarop de cijfers in dit Jaarrapport gebaseerd zijn.

Op de website van het CBS staat ook een Engelstalige versie van de samenvatting van deze publicatie aangevuld met enkele grafieken en tabellen. Een papieren versie hiervan is op aanvraag beschikbaar.

Het Jaarrapport Integratie wordt samengesteld op verzoek van de directie Kennis en Verkenningen (K&V) ressorterend onder de verantwoordelijkheid van de minister van Wonen, Wijken en Integratie (WWI). Het ene jaar verzorgt het SCP de publicatie en het andere jaar het CBS. Aan deze editie, die door het CBS is samengesteld, hebben echter ook auteurs van het SCP een bijdrage geleverd (hoofdstuk 9). Achterin dit rapport staan alle auteurs van de verschillende hoofdstukken vermeld.

Literatuur

Dagevos, J. en M. Gijsberts (red.) (2009). *Jaarrapport Integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Laan, E.E. van der (2009, 17 november). *Integratiebrief; van de minister voor Wonen, Wijken en Integratie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer*. Den Haag: Ministerie van VROM/WWI.

Verhagen, F. (2010). *Hoezo mislukt? De nuchtere feiten over de integratie in Nederland*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.

2. Demografie

Vooreen goed beeld van de integratie in de Nederlandse samenleving is het essentieel om te weten hoe de samenstelling van de bevolking is, en wat de belangrijkste demografische ontwikkelingen zijn. Dit hoofdstuk beschrijft de huidige omvang en leeftijdssamenstelling van de herkomstgroepen die in dit Jaarrapport centraal staan. Verder komen de ontwikkelingen in de immi- en emigratie aan bod, met speciale aandacht voor kenmerken van niet-westerse emigranten. Daarna beschrijft dit hoofdstuk de kenmerken van allochtone huishoudens, met daarbij aandacht voor relatievorming en moederschap. Tenslotte komt aan de orde waar de meeste niet-westerse allochtonen wonen.

Staat 2.1
Bevolking en bevolkingsgroei, 1 januari 2010

	Aantal personen	Aandeel in bevolking	Toename sinds 1 januari 2000		Aandeel tweede generatie	Gemiddelde leeftijd
	<i>x 1 000</i>	<i>per 1 000 inwoners</i>	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>		<i>jaren</i>
Totaal	16 575	1 000,0	711	4	10,0	39,6
Autochtonen	13 215	797,3	127	1		40,9
Westerse allochtonen	1 501	90,6	135	10	57,1	41,5
waarvan						
Polen	77	4,7	48	164	25,5	31,4
Roemenen	14	0,9	9	162	23,8	29,3
Bulgaren	15	0,9	13	593	11,3	28,7
overig westers	1 395	84,2	65	5	59,7	42,4
Niet-westerse allochtonen	1 858	112,1	450	32	43,2	29,3
waarvan						
Turken	384	23,2	75	24	48,9	29,1
Marokkanen	249	21,1	87	33	52,1	27,1
Surinamers	342	20,7	40	13	45,9	33,7
Antillianen/Arubanen	138	8,4	31	29	41,4	29,4
Afghanen	32	1,9	9	38	20,4	27,1
Irakezen	52	3,1	19	56	21,5	28,4
Iraniers	39	2,3	17	80	19,7	33,0
Somaliërs	27	1,6	-2	-6	26,7	23,7
overig niet-westers	495	29,9	174	54	37,7	27,7

Bron: Bevolkingsstatistieken.

2.1 Bevolkingssamenstelling

Op 1 januari 2010 telde Nederland 16,6 miljoen inwoners. Eén op de vijf inwoners behoort tot de allochtone bevolking. De helft van hen is in Nederland geboren en behoort daarmee tot de tweede generatie. Het aandeel niet-westerse allochtonen in

2. Demografie

Voor een goed beeld van de integratie in de Nederlandse samenleving is het essentieel om te weten hoe de samenstelling van de bevolking is, en wat de belangrijkste demografische ontwikkelingen zijn. Dit hoofdstuk beschrijft de huidige omvang en leeftijdssamenstelling van de herkomstgroepen die in dit Jaarrapport centraal staan. Verder komen de ontwikkelingen in de immi- en emigratie aan bod, met speciale aandacht voor kenmerken van niet-westerse emigranten. Daarna beschrijft dit hoofdstuk de kenmerken van allochtone huishoudens, met daarbij aandacht voor relatievorming en moederschap. Tenslotte komt aan de orde waar de meeste niet-westerse allochtonen wonen.

Staat 2.1
Bevolking en bevolkingsgroei, 1 januari 2010

	Aantal personen	Aandeel in bevolking	Toename sinds 1 januari 2000		Aandeel tweede generatie	Gemiddelde leeftijd
	<i>x 1 000</i>	<i>per 1 000 inwoners</i>	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>		<i>jaren</i>
Totaal	16 575	1 000,0	711	4	10,0	39,6
Autochtonen	13 215	797,3	127	1		40,9
Westerse allochtonen waarvan	1 501	90,6	135	10	57,1	41,5
Polen	77	4,7	48	164	25,5	31,4
Roemenen	14	0,9	9	162	23,8	29,3
Bulgaren	15	0,9	13	593	11,3	28,7
overig westers	1 395	84,2	65	5	59,7	42,4
Niet-westerse allochtonen waarvan	1 858	112,1	450	32	43,2	29,3
Turken	384	23,2	75	24	48,9	29,1
Marokkanen	349	21,1	87	33	52,1	27,1
Surinamers	342	20,7	40	13	45,9	33,7
Antillianen/Arubanen	138	8,4	31	29	41,4	29,4
Afghanen	39	2,3	17	80	19,7	27,1
Irakezen	52	3,1	19	56	21,5	28,4
Iraniërs	32	1,9	9	38	20,4	33,0
Somaliërs	27	1,6	-2	-6	26,7	23,7
overig niet-westers	495	29,9	174	54	37,7	27,7

Bron: Bevolkingsstatistieken.

2.1 Bevolkingssamenstelling

Op 1 januari 2010 telde Nederland 16,6 miljoen inwoners. Eén op de vijf inwoners behoort tot de allochtone bevolking. De helft van hen is in Nederland geboren en behoort daarmee tot de tweede generatie. Het aandeel niet-westerse allochtonen in

de bevolking is de afgelopen tien jaar langzaam toegenomen van 9 naar 11 procent. Het aandeel westerse allochtonen is 9 procent gebleven. Turken vormen de grootste allochtone herkomstgroep in Nederland, gevolgd door Indonesiërs en Duitsers.

Aantal Oost-Europeanen toegenomen

De helft van de anderhalf miljoen westerse allochtonen die begin 2010 in Nederland woonden, is van Indonesische of Duitse herkomst. Zij zijn vaak al lang in Nederland en hun gemiddelde leeftijd is relatief hoog met 46,5 jaar voor Indonesiërs en 50,5 jaar voor Duitsers. Een ander deel van de westerse allochtonen is veel korter in Nederland, veelal van de eerste generatie en relatief jong. Hiervan is een toenemend aandeel afkomstig uit Oost-Europa. Dit heeft te maken met de uitbreiding van de Europese Unie met Polen in 2004 en met Roemenië en Bulgarije in 2007. Allochtonen uit deze landen maken nu samen 7 procent uit van het aantal westerse allochtonen. Tien jaar geleden was dat nog 3 procent. Het aantal Polen is met 77 duizend veruit de grootste groep van Oost-Europese herkomst.

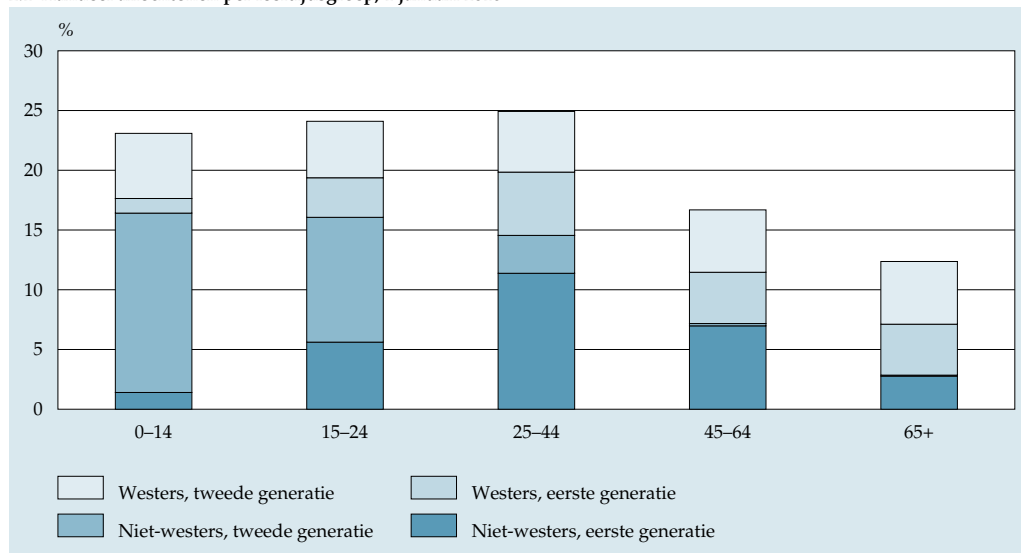
Niet-westerse allochtonen vormen jonge groep

Twee derde van de 1,9 miljoen niet-westerse allochtonen behoort tot een van de vier 'klassieke' herkomstgroepen die zich voornamelijk sinds de jaren zestig in Nederland gevestigd hebben. De grootste groep is van Turkse herkomst, met 384 duizend personen. Daarna volgen Marokko met 349 duizend en Suriname met 342 duizend. Een kleiner aantal van 138 duizend is afkomstig van de Nederlandse Antillen of Aruba. Bijna de helft van de Turken en iets meer dan de helft van de Marokkanen in Nederland is van de tweede generatie. Omdat deze in Nederland geboren generatie nog jong is, is de gemiddelde leeftijd van de twee herkomstgroepen met 29 jaar (Turken) en 27 jaar (Marokkanen) relatief laag. Ook de Surinamers en Antillianen in Nederland zijn relatief jong. Ruim vier op de tien van hen is in Nederland geboren. Niet-westerse allochtonen met een Afghaanse, Iraakse, Iraanse of Somalische herkomst zijn veel korter in Nederland en voor het grootste deel geboren in het land van herkomst. Hun gemiddelde leeftijd varieert van bijna 24 jaar voor Somaliërs tot 33 jaar voor Iraniërs.

Leeftijdsopbouw verschilt sterk tussen herkomstgroepen

Van de autochtone Nederlanders is 66 procent tussen de 15 en 64 jaar oud, 17 procent is jonger dan 15 en een zelfde aandeel is ouder dan 65. Het grootste deel van de westerse allochtonen heeft een vergelijkbare leeftijdsopbouw. Bij de Oost-Europeanen, die vooral voor werk naar Nederland zijn gekomen, is de leeftijdsverdeling heel anders. Zo is 8 op de 10 van hen tussen de 15 en 64 jaar en zijn er nauwelijks 65-plussers. Ook bij de niet-westerse allochtonen is het aandeel 65-plussers nog klein. Van de Surinamers is 6 procent 65 jaar of ouder en van de Marokkanen is dat 5 procent. In de meeste niet-westerse herkomstgroepen is een kwart tot een derde van de bevolking jonger dan 15 jaar. Dit is dan voornamelijk de tweede generatie.

2.1 Aandeel allochtonen per leeftijdsgroep, 1 januari 2010

Bron: Bevolkingsstatistieken.

In jongere leeftijdsgroepen is bijna een kwart allochtoon

Van de 25- tot 45-jarigen is 14 procent van niet-westerse herkomst, en 10 procent van westerse herkomst. In de jongere leeftijdsgroepen is 16 procent van niet-westerse herkomst, en zijn westerse allochtonen veel minder vaak vertegenwoordigd. In totaal is bijna een kwart van de bevolking tot 45 jaar van allochtone herkomst, en dus vooral van niet-westerse herkomst. Van alle 65-plussers in Nederland daarentegen is 12 procent allochtoon, vooral van westerse herkomst. De grootste groepen westerse allochtonen zijn al langere tijd in Nederland.

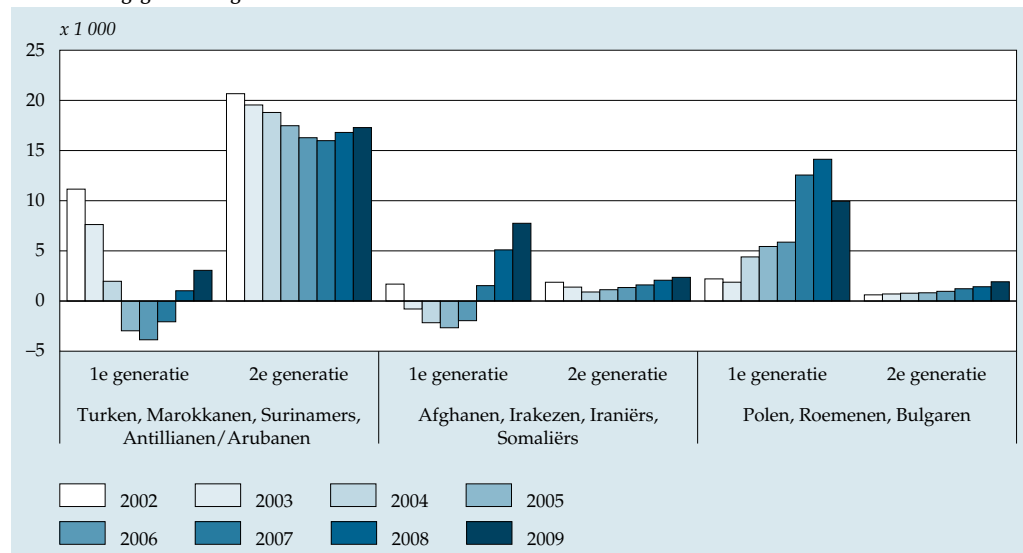
Klassieke herkomstsgroepen groeien vooral door tweede generatie

In 2009 nam de tweede generatie van de vier klassieke herkomstsgroepen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen) met 17 duizend personen toe. Dat is ongeveer evenveel als de jaren ervoor. De toename van de tweede generatie is wel veel groter dan van de eerste generatie van de vier klassieke herkomstsgroepen. Deze eerste generatie, die enkele jaren geleden licht in omvang daalde, groeide in 2009 met 3 duizend.

Het aantal allochtonen uit Irak, Iran, Afghanistan en Somalië is in 2009 met ruim 10 duizend personen toegenomen. Voor het grootste deel was dat immigratie van eerstegeneratieallochtonen. Dat geldt ook voor de Oost-Europeanen, waar de eerste generatie met 10 duizend groeide. Dit is overigens wel minder dan in 2008,

toen er 14 duizend Polen, Roemenen en Bulgaren bijkwamen. Hoofdstuk 10 gaat verder in op onderwijs-, arbeidsmarkt- en criminaliteitsgegevens van deze nieuwe immigrantengroepen uit asiellanden en uit Oost-Europa.

2.2 Bevolkingsgroei naar generatie

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Staat 2.2

Niet-westerse derde generatie, 1 januari

	Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen/ Arubanen	Overig niet-westers	Totaal
$\times 1\,000$						
2000	1,3	0,7	11,1	4,5	6,9	24,5
2001	1,7	0,9	12,4	5,1	7,3	27,3
2002	2,0	1,1	13,8	5,7	7,8	30,4
2003	2,5	1,4	15,2	6,3	8,2	33,6
2004	3,0	1,7	16,8	7,0	8,8	37,2
2005	3,5	2,1	18,4	7,7	9,3	41,1
2006	4,2	2,6	20,1	8,5	10,0	45,4
2007	5,0	3,1	22,2	9,3	10,6	50,3
2008	5,9	3,9	24,3	10,2	11,4	55,7
2009	7,0	4,7	26,8	11,2	12,3	62,0

Bron: Bevolkingsstatistieken.

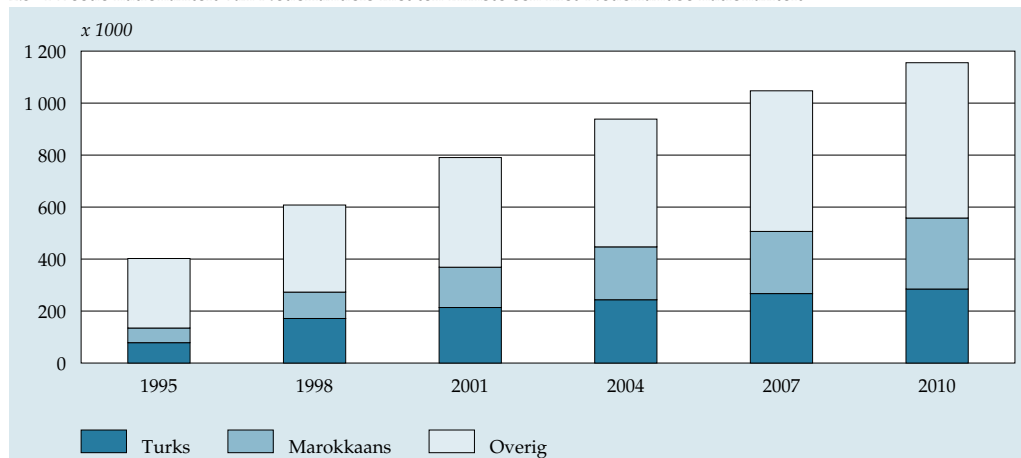
Derde generatie is erg jong en neemt langzaam toe

Op 1 januari 2009 behoorden ruim 60 duizend personen tot de zogenoemde niet-westerse derde generatie. Dit zijn kinderen van wie beide ouders in Nederland zijn geboren en ten minste één grootouder in een niet-westers land. Deze groep wordt formeel tot de autochtonen gerekend, maar ook wel aangeduid als de derde generatie. Hun ouders zijn beiden tweedegeneratieallochtoon, of één ouder is autochtoon en de ander is allochtoon van de tweede generatie. Ongeveer 40 procent van hen is van Surinaamse herkomst. Tussen 2000 en 2009 is de derde generatie in totaal met bijna 40 duizend toegenomen. Het gaat hier dus nog steeds om een zeer kleine bevolkingsgroep, die bovendien erg jong is: acht op de tien is jonger dan 15 jaar.

Bijna 1,2 miljoen Nederlanders met meervoudige nationaliteit

Er waren op 1 januari 2010 bijna 1,2 miljoen mensen in Nederland die naast de Nederlandse nationaliteit nog een andere nationaliteit bezitten. Dat zijn er bijna drie keer zoveel als op 1 januari 1995. Bijna de helft van hen heeft de Turkse of Marokkaanse nationaliteit. Van de tweede generatie Turken en Marokkanen heeft bijna 80 procent twee nationaliteiten, onder de eerste generatie is dat met 60 procent wat lager. Weinig Turken en Marokkanen hebben uitsluitend de Nederlandse nationaliteit. De sterke stijging van het aantal personen met meerdere nationaliteiten is veroorzaakt door een groot aantal naturalisaties, vooral in de tweede helft van de jaren negentig. Tussen 1 januari 1992 en 1 oktober 1997 konden niet-Nederlanders hun oorspronkelijke nationaliteit bij naturalisatie behouden. De meeste mensen hebben deze mogelijkheid benut. Hoewel personen sindsdien slechts één nationaliteit mogen hebben zijn er zoveel uitzonderingen op deze regel (zie kader) dat het aantal meervoudige nationaliteiten ook na 1997 is toegenomen, vooral door toekenning van twee nationaliteiten bij geboorte (Nicolaas, 2009).

2.3 Tweede nationaliteit van Nederlanders met ten minste één niet-Nederlandse nationaliteit

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Naturalisatie

Sinds 1 oktober 1997 geldt de regel dat bij naturalisatie afstand wordt gedaan van de oorspronkelijke nationaliteit. In een aantal gevallen is echter een uitzondering mogelijk. De volledige lijst van uitzonderingen is gepubliceerd in de Staatscourant van 10 juli 1997.

Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- de verzoeker bezit de nationaliteit van een staat waarvan wetgeving of rechtspraak niet toestaat dat afstand wordt gedaan van de nationaliteit (voorbeelden zijn Algerije, Argentinië, Marokko, Syrië en Tunesië);
- de verzoeker is in het Koninkrijk der Nederlanden geboren en verblijft ten tijde van het verzoek om naturalisatie in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba;
- de verzoeker is minderjarig;
- de verzoeker is gehuwd met of de geregistreerde partner van een Nederlander;
- de verzoeker is een door Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba erkende vluchteling.

2.2 *Ontwikkelingen in immigratie en emigratie*

In deze paragraaf ligt de nadruk op immigratie en emigratie, die beide van invloed zijn op de bevolkingsgroei van allochtone groepen.

Stijgende asielmigratie, minder arbeidsmigranten

De migratiestromen kennen forse schommelingen die vaak samenhangen met de economische situatie in Nederland. De dalende werkloosheid in de jaren 2005 tot en met 2007 zorgde voor een grotere vraag naar buitenlandse arbeidskrachten, waardoor de immigratie uit de EU-lidstaten en uit Azië toenam. Het totale aantal immigranten liep op van 94 duizend in 2004 tot 144 duizend in 2008. Ondanks de economische crisis die eind 2008 inzette, nam het aantal immigranten in 2009 verder toe tot 146 duizend. Dat was echter vooral het gevolg van een toenemende instroom van asielmigranten. Het effect van de economische omslag was wel zichtbaar in de immigratiestromen vanuit landen waar hoofdzakelijk arbeidsmigranten vandaan komen. Zo daalde het aantal immigranten uit de EU van 54 duizend in 2008 naar 52 duizend in 2009. De immigratie uit Polen daalde voor het eerst sinds 2000. In 2009 immigrerden 13 duizend Polen, bijna duizend minder dan in 2008. De Polen vormden daarmee nog wel steeds de grootste groep immigranten die in 2009 naar Nederland kwam.

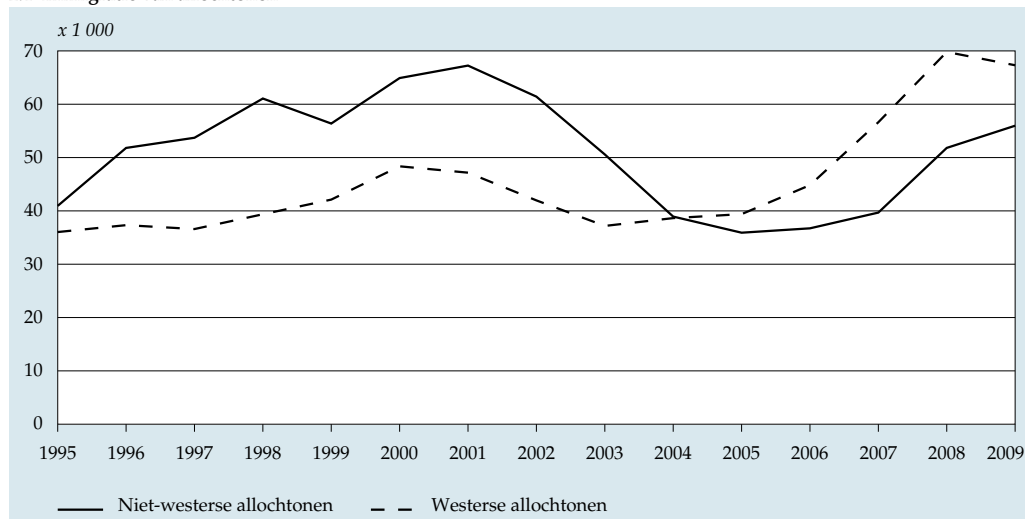
Ook uit India, de Verenigde Staten en Japan kwamen in 2009 minder immigranten.

Tegenover een stijgende immigratie stond een dalende emigratie. Deze daling is begonnen in 2007 en heeft zich verder voortgezet. Het aantal emigranten daalde van 132 duizend in 2006 naar 111 duizend in 2009. Door deze ontwikkelingen heeft Nederland sinds 2008 weer een vestigingsoverschot: er komen meer mensen naar Nederland dan er vanuit Nederland naar het buitenland vertrekken.

Stijging aantal westerse immigranten ten einde

De immigratie in 2009 was samengesteld uit 67 duizend westerse en 56 duizend niet-westerse migranten. Daarnaast keerden 23 duizend autochtonen na een verblijf in het buitenland terug naar Nederland. Eén van de belangrijkste ontwikkelingen in de migratiestromen van de laatste jaren is de sterke stijging van het aantal westerse immigranten. Door de uitbreiding van de EU in mei 2004 en door de gunstige economische omstandigheden tussen 2005 en 2008 steeg het aantal westerse immigranten van 38 duizend in 2004 tot 70 duizend in 2008. Aan deze stijging kwam in 2009 een einde. In dat jaar vestigden 67 duizend westerse immigranten zich in Nederland.

2.4 Immigratie van allochtonen

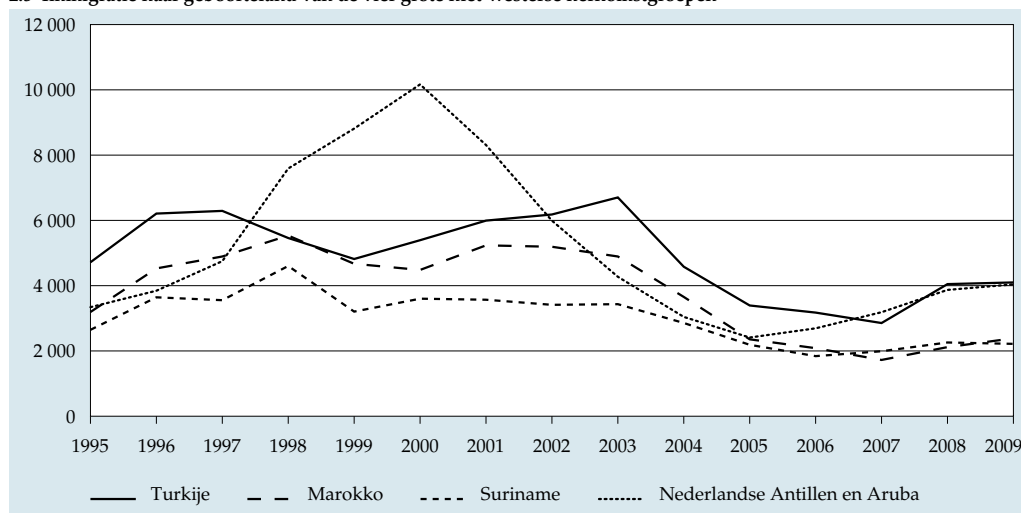
Bron: Bevolkingsstatistieken.

Schommelingen in immigratie van niet-westerse allochtonen

In de ontwikkeling van de migratiestromen spelen verder de sterke schommelingen in de niet-westerse immigratie een grote rol. Mede door de gunstige economische situatie in Nederland in de periode 2000 tot en met 2002 was Nederland aantrekkelijk voor allochtonen uit de vier klassieke herkomstlanden. Er kwamen in deze periode vooral meer immigranten uit de Nederlandse Antillen en Aruba naar Nederland. Ook het aantal asielmigranten uit onder meer Afghanistan en Irak was in deze periode relatief groot. Na de invoering van de nieuwe Vreemdelingenwet

in april 2001 nam het aantal asielmigranten sterk af. De immigratie uit Turkije en Marokko begon na 2004 fors te dalen, vermoedelijk als gevolg van verscherpte regelgeving op het gebied van gezinsvorming.

2.5 Immigratie naar geboorteland van de vier grote niet-westerse herkomstsgroepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

De aantrekkende economie in de periode na 2005 zorgde opnieuw voor een stijgende immigratie van niet-westerse allochtonen. Hiervan werd een deel veroorzaakt door hoge aantallen asielzoekers uit met name Irak en Somalië. Dit hield verband met het categoriale beschermingsbeleid voor asielzoekers uit Centraal-Irak en uit Centraal- en Zuid-Somalië waardoor asielzoekers uit deze gebieden automatisch een tijdelijke verblijfsvergunning kregen. In november 2008 is dit beleid voor Irakezen afgeschaft en in mei 2009 voor Somaliërs. Mede hierdoor is het aantal Irakese asielzoekers in 2009 sterk gedaald. De immigratie uit Irak bleef in 2009 met 4 duizend personen echter op een vergelijkbaar niveau als in 2008, aangezien een aanzienlijk deel van de Irakese asielzoekers uit 2008 pas in 2009 als inwoner van Nederland is ingeschreven. Het aantal asielzoekers uit Somalië begon pas in het laatste kwartaal van 2009 te dalen. De immigratie uit dit land nam daardoor ook nog in 2009 toe en kwam uit op ruim 5 duizend, een verdubbeling ten opzichte van 2008.

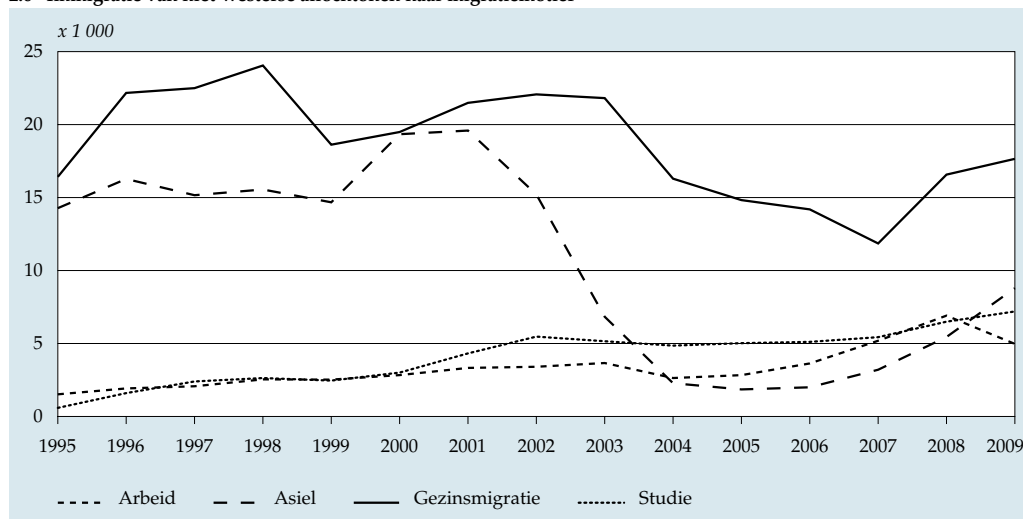
Minder gezinsmigranten uit niet-westerse landen

De motieven van niet-westerse allochtonen die naar Nederland komen, variëren sterk in de tijd.

Uit cijfers van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) blijkt dat gezinsmigranten (voor gezinsvorming of gezinshereniging) en asielmigranten in de tweede helft

van de jaren negentig het migratiebeeld domineerden. Als gevolg van de nieuwe Vreemdelingenwet die 1 april 2001 van kracht werd is het aantal asielmigranten in de eerste helft van het huidige decennium scherp gedaald. Ook de gezinsmigratie nam af, maar was in 2009 met bijna 18 duizend personen (ruim 40 procent van de totale niet-westerse immigratie) nog steeds het belangrijkste motief van niet-westerse allochtonen om naar Nederland te komen. Het aantal asielmigranten is de laatste jaren weer licht toegenomen, terwijl ook steeds meer niet-westerse allochtonen naar Nederland komen om te werken of te studeren. In 2009 kwamen 7,2 duizend studenten en 5,0 duizend arbeidsmigranten naar Nederland, samen goed voor 30 procent van de totale niet-westerse immigratie in dat jaar. Tien jaar geleden maakten arbeidsmigranten en studenten met elk 2,5 duizend ongeveer 12 procent uit van het aantal niet-westerse immigranten.

2.6 Immigratie van niet-westerse allochtonen naar migratiemotief

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Gezinshereniging belangrijkste migratiemotief voor Turken en Marokkanen

Hoewel de totale immigratie van Turken en Marokkanen vanwege de verscherpte regelgeving rond gezinsvormende migratie sinds 2004 flink is gedaald, blijft gezinsmigratie voor deze twee groepen relatief de belangrijkste reden, en mogelijkheid, om naar Nederland te komen. De verhouding tussen gezinsvormers en gezinsherenigers binnen de migratie is echter wel veranderd.

Tot en met 2004 was gezinsvorming de belangrijkste reden voor Turken en Marokkanen om naar Nederland te komen. Daarna daalde het aandeel van gezinsvorming in de totale immigratie van Turken en Marokkanen. Reden hiervoor was de aanscherping van regels voor huwelijksmigratie in november 2004 voor immigranten vanuit

landen buiten de EU, de EER en Zwitserland¹⁾. Uit onderzoek naar het effect van deze beleidsmaatregelen bleek het aantal inwillingen op aanvragen van gezinsvormers met 37 procent te zijn gedaald (WODC & INDIAC, 2009). Tegelijkertijd stijgt na 2005 het aandeel gezinsherenigers onder met name Marokkanen, zodat er wellicht sprake is van een substitutie-effect: het totale aandeel gezinsmigratie in de immigratie van Marokkanen bleef namelijk na 2004 vrijwel gelijk. Arbeid en studie zijn voor Turken na 2004 een steeds belangrijker motief geworden om naar Nederland te komen. Dit geldt in veel mindere mate voor Marokkanen.

De laatste jaren kruipen de aandelen gezinshereniging en gezinsvorming onder Turken en Marokkanen weer naar elkaar toe. Gezinshereniging is echter sinds 2005 nog steeds het belangrijkste migratiemotief voor deze twee migrantengroepen.

Staat 2.3

Immigratie van niet-Westerse immigranten naar migratiemotief en geboorteland, 2005 en 2009

	Totaal	Arbeid	Asiel	Gezins-hereniging	Gezins-vorming	Studie	Overig
	x 1 000	%					
Totaal niet-westers							
2005	27,7	10	7	31	23	18	11
2009	42,2	12	21	27	15	17	9
Turkije							
2005	3,1	8	2	37	36	10	6
2009	3,6	13	3	35	32	13	4
Marokko							
2005	2,1	3	1	47	41	4	5
2009	1,9	4	3	48	37	3	5
Suriname							
2005	1,3	1	1	42	37	7	12
2009	1,2	2	2	38	28	7	24
Iran							
2005	0,5	7	27	33	15	12	6
2009	1,1	9	34	23	9	21	5
Irak							
2005	0,9	1	35	43	13	4	3
2009	3,4	0	66	25	8	0	1
Afghanistan							
2005	0,7	0	12	62	25	0	1
2009	0,9	0	54	27	15	1	1
Somalië							
2005	0,4	0	54	38	5	1	3
2009	4,8	0	65	28	6	0	0
Overig niet-westers							
2005	18,6	13	5	25	19	24	14
2009	25,4	17	9	24	13	25	12

Bron: IND, bewerking CBS.

¹⁾ Vanaf 1 november 2004 zijn maatregelen van kracht geworden die hogere eisen stellen aan degenen, die van een partner uit het land van herkomst willen laten overkomen voor een huwelijk. Het gaat hierbij om de volgende maatregelen: de minimumleeftijd van degene die met een partner uit het buitenland wil trouwen, is verhoogd van 18 naar 21 jaar. Verder is de inkomenseis van degene die met een partner uit het buitenland wil trouwen, verhoogd van 100 naar 120 procent van het minimumloon.

Bij de vluchtelingengroepen Afghanistan, Irak, Iran en Somalië treedt tussen 2005 en 2009 over het algemeen een verschuiving van gezinsmigratie naar asielmigratie op. Het hoge aandeel gezinshereniging in de totale immigratie van deze groepen in 2005 heeft te maken met het grote aantal asielzoekers dat in eerdere jaren naar Nederland kwam. De toename van het aandeel asielmigratie na 2005 houdt voor een deel verband met het eerder genoemde categoriale beschermingsbeleid dat in deze periode voor delen van Irak en Somalië gold.

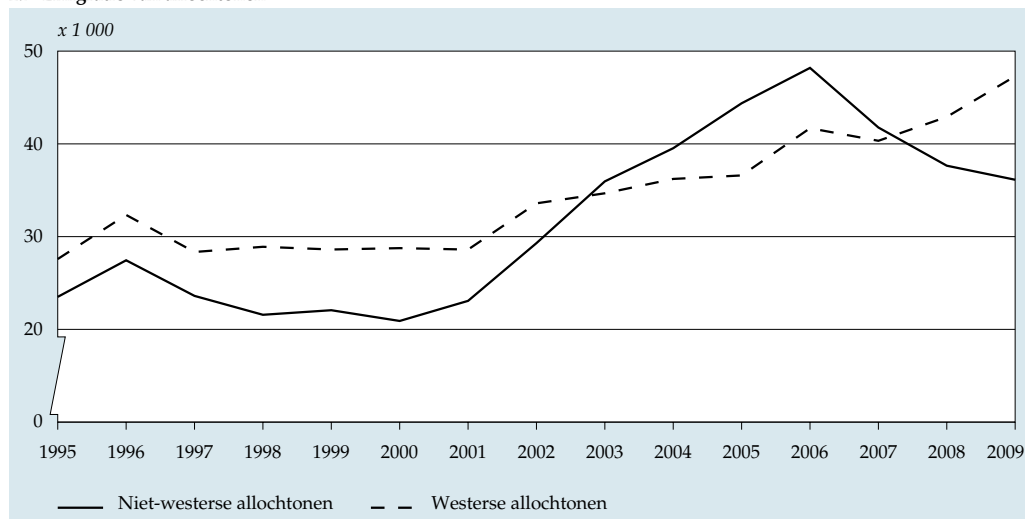
Andere motieven dan gezinsmigratie of asielmigratie spelen bij deze landen, met uitzondering van Iran, geen rol. Uit Iran kwamen in 2009 nog 3 op de 10 migranten voor arbeid of studie naar Nederland.

De immigratie uit de overige niet-westerse landen (overige landen uit Azië, Afrika en Latijns-Amerika) bestaat voor bijna 40 procent uit gezinsmigratie. Nog eens een kwart komt voor studie naar Nederland, terwijl 17 procent naar Nederland komt om te werken. Onder deze studie- en arbeidsmigranten bevinden zich relatief veel migranten uit China en India.

Emigratie niet-westerse allochtonen blijft dalen

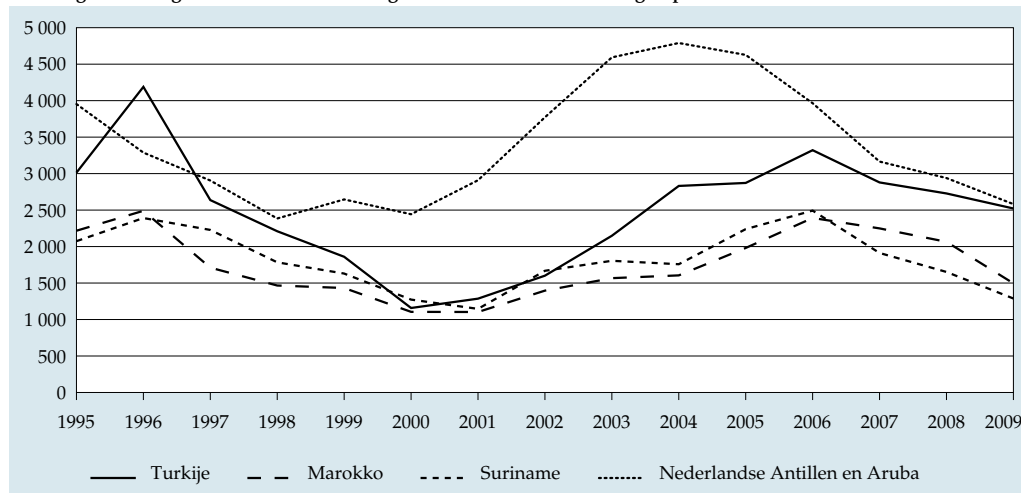
In 2006 bereikte de emigratie van niet-westerse allochtonen een piek met bijna 50 duizend personen. Sindsdien is het vertrek uit Nederland van deze groep met een kwart gedaald tot 36 duizend emigranten in 2009. De emigratie van westerse allochtonen nam de laatste jaren juist toe van 37 duizend in 2005 naar 47 duizend in 2009. Dit kan een gevolg zijn van de grote aantallen westerse immigranten uit met name de EU, die tot en met 2008 voor korte tijd naar Nederland kwamen om hier te werken of te studeren. Daarnaast emigreerden er 28 duizend autochtonen in 2009, bijna 9 duizend minder dan in 2008.

2.7 Emigratie van allochtonen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

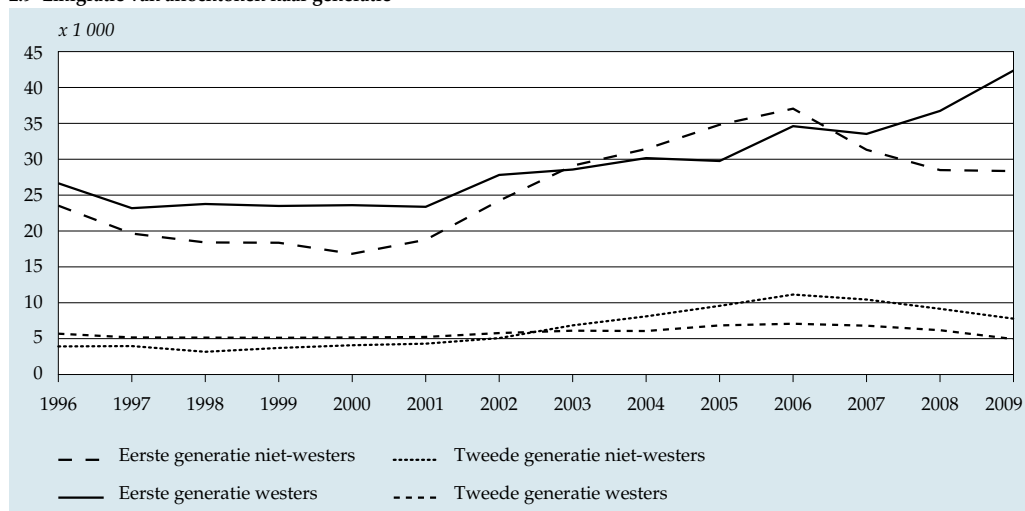
2.8 Emigratie naar geboorteland van de vier grote niet-westerse herkomstgroepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Een aanzienlijk deel van de dalende emigratie onder niet-westerse allochtonen komt voor rekening van de vier traditionele herkomstlanden. De emigratie is bovendien bij elk van deze vier groepen afzonderlijk afgenomen sinds 2007. Met name het vertrek van Antillianen is sterk afgenomen. In 2009 verlieten 2,5 duizend Antillianen ons land, bijna de helft van het aantal in 2004.

2.9 Emigratie van allochtonen naar generatie

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Emigratie van de tweede generatie neemt af

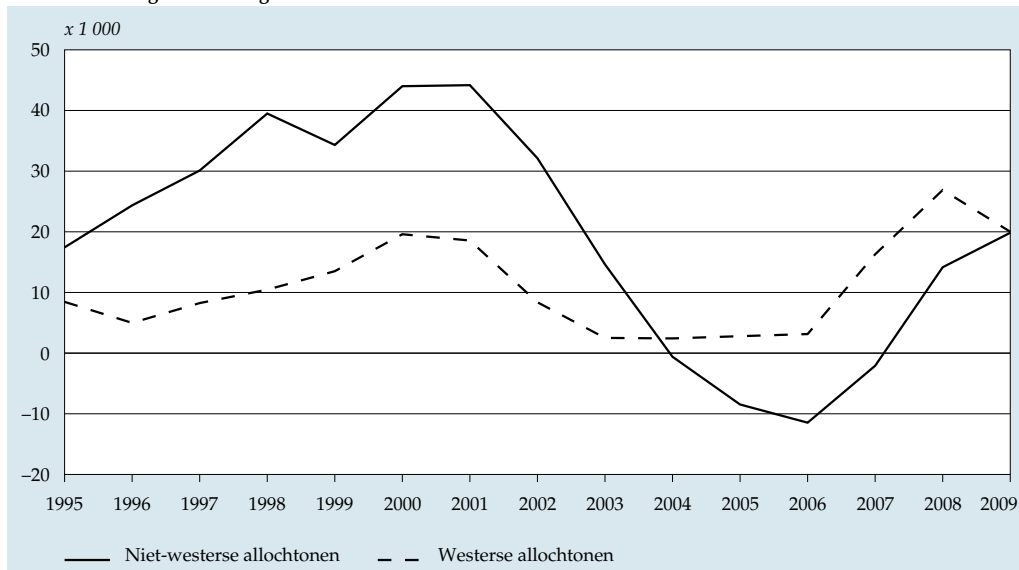
De emigratie van tweedegeneratieallochtonen (westers en niet-westers) neemt al een aantal jaren af. Deze daling begon in 2007 en heeft zich in 2009 verder voortgezet. In 2009 vertrokken ruim 18 duizend tweedegeneratieallochtonen, 30 procent minder dan in 2006. De motieven van deze vertrekkers zijn niet bekend. Bij de niet-westerse tweede generatie kan het voor een deel gaan om jongeren die naar het land van herkomst gaan om daar te studeren of te trouwen. Paragraaf 2.3 gaat verder in op de kenmerken van niet-westerse emigranten van zowel de eerste als de tweede generatie en hun kans om te vertrekken.

De emigratie van eerste generatie westerse allochtonen vertoont juist een opgaande trend. In 2009 vertrokken er ruim 42 duizend eerstegeneratieallochtonen van westerse origine, 9 duizend meer dan in 2007.

Saldo migratie van niet-westerse allochtonen sinds 2008 weer positief

Het saldo van de migratie (immigratie minus emigratie) van niet-westerse allochtonen schommelt flink. In 2000 en 2001 vertoonde dit saldo een piek van jaarlijks 44 duizend personen. De forse daling van de immigratie en de stijging van de emigratie in de jaren 2002 tot en met 2006 zorgde voor een enorme omslag in het saldo: dit daalde naar -11 duizend in 2006. Sinds 2008 is het saldo migratie van niet-westerse allochtonen weer positief en bedroeg in 2009 bijna 20 duizend.

2.10 Saldo immigratie en emigratie van allochtonen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Aantal asielverzoeken neemt toe

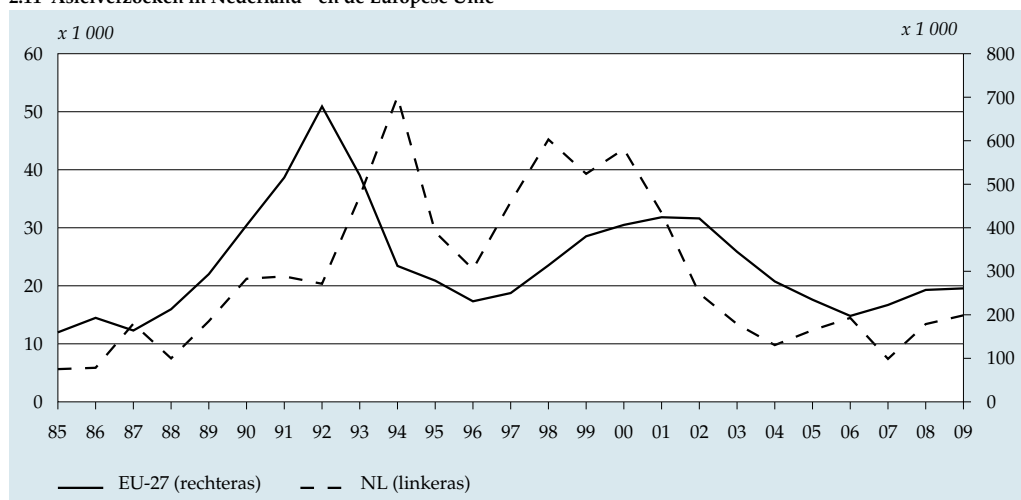
Het aantal asielverzoeken in Nederland vertoont sinds 2008 een stijgende lijn. In 2009 werden 16,2 duizend asielverzoeken ingediend door personen met een niet-

Nederlandse nationaliteit, een stijging van 11 procent ten opzichte van 2008. Het aantal van 2009 ligt echter nog wel beduidend lager dan het aantal asielverzoeken dat rond de eeuwwisseling werd ingediend.

Bij de aanvragen in 2009 ging het in 14,9 duizend gevallen om een eerste aanvraag. De overige 1,3 duizend asielverzoeken waren aanvragen van mensen die al eerder een asielverzoek hadden ingediend (Sprangers en Nicolaas, 2010). Zij konden een volgend verzoek indienen omdat er bij de beoordeling van hun aanvraag sprake was van nieuwe feiten of omdat bijvoorbeeld het beleid ten aanzien van veilige herkomstlanden was gewijzigd.

Vooraf het aantal asielzoekers in Nederland uit Afghanistan en Somalië is in 2009 gestegen. Het aantal Iraakse asielzoekers, in 2008 nog de grootste groep asielzoekers in Nederland, daalde in 2009 sterk tot het niveau van voor 2008.

2.11 Asielverzoeken in Nederland¹⁾ en de Europese Unie

Bron: UNHCR en Eurostat.

¹⁾ De cijfers voor Nederland betreffen alleen eerste aanvragen.

De stijging in Nederland viel hoger uit dan voor de totale Europese Unie. In 2009 werden in de 27 landen van de EU 261 duizend asielverzoeken ingediend, 1,5 procent meer dan in 2008. Evenals in Nederland lag het aantal asielverzoeken in 2009 in de EU-landen wel veel lager dan rond de eeuwwisseling.

In verhouding tot het inwonertal telde Nederland in 2009 0,9 verzoeken per duizend inwoners, bijna twee keer zo hoog als het EU-gemiddelde van 0,5. In 2004 lag het Nederlandse aandeel met 0,6 vrijwel even hoog als het EU-gemiddelde in dat jaar. In de piekjaren wat betreft het aantal asielverzoeken in Nederland (1992–1993 en 1998–2000) was het Nederlandse aandeel bijna drie keer zo hoog als het EU-gemiddelde.

2.3 *Kenmerken van niet-westerse emigranten*

Na jaren van een stijgende emigratie onder niet-westerse allochtonen, daalde deze voor het eerst weer vanaf 2007 (zie figuur 2.8). Van de ruim 40 duizend niet-westerse emigranten in 2007 was drie kwart van de eerste generatie en een kwart van de tweede generatie. Eerstegeneratieallochtonen zijn niet in Nederland geboren, maar in de loop van hun leven naar Nederland gekomen. Omdat de wortels van deze personen in het buitenland liggen, hebben eerstegeneratieallochtonen veelal minder binding met de Nederlandse taal en cultuur. Mogelijk speelt dit een rol bij de beslissing om te emigreren. Allochtonen van de tweede generatie zijn in Nederland geboren, maar een of beide ouders zijn afkomstig uit het buitenland. Tweedegeneratieallochtonen zijn zodoende geworteld in de Nederlandse samenleving, maar krijgen van huis uit ook een andere cultuur mee.

Deze paragraaf gaat dieper in op de relatie tussen achtergrondkenmerken van eerste- en tweedegeneratieallochtonen en de kansen voor deze groepen om te emigreren. Welke herkomstgroepen emigreren het vaakst en wat zijn achterliggende kenmerken die een verklaring bieden voor emigratie?

Kans op emigratie

Deze paragraaf beschrijft de samenhang tussen diverse achtergrondkenmerken van niet-westerse allochtonen en de kans om te emigreren. Van alle niet-westerse allochtonen die in 2007 in Nederland waren, zijn de achtergrondkenmerken vastgesteld op de laatste vrijdag van september 2006. Vervolgens is bepaald wie van de niet-westerse allochtonen in 2007 is geëmigreerd. De kansen op emigratie zijn apart berekend voor eerste- en tweedegeneratieallochtonen.

Odds ratio's

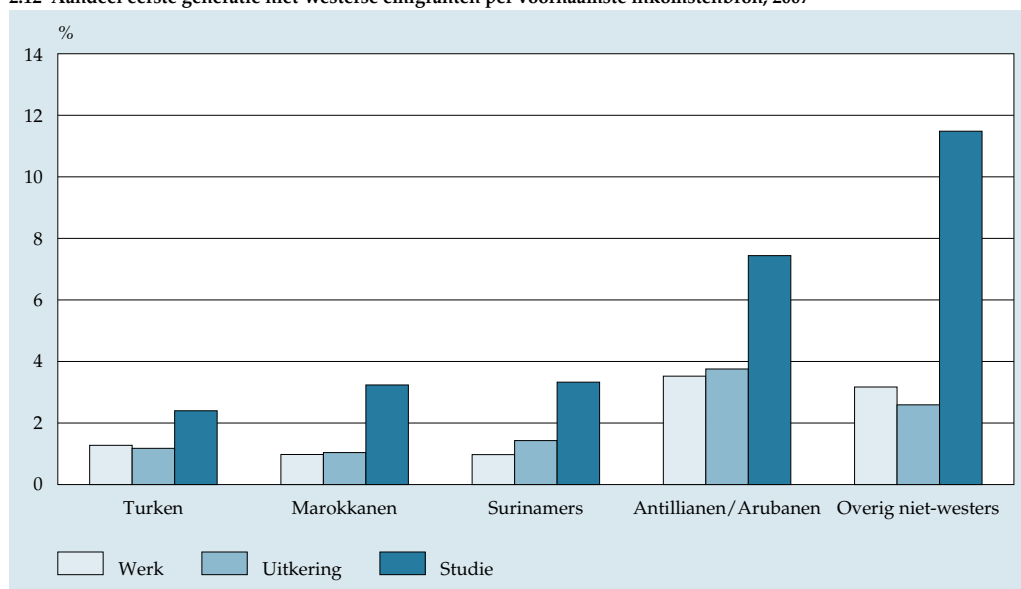
De kansen op emigratie van de klassieke groepen niet-westerse allochtonen zijn bepaald ten opzichte van Marokkanen en worden weergegeven door odds ratio's. In deze odds ratio's is gecorrigeerd voor verschillen in emigratiekansen die toe te schrijven zijn aan leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, voornaamste inkomstenbron, verblijfsduur in Nederland (bij eerstegeneratieallochtonen) en opleidingsniveau (bij tweedegeneratieallochtonen). Een odds ratio van 2 betekent dat die groep een tweemaal grotere kans heeft om te emigreren dan de Marokkaanse herkomstgroep, een odds ratio van 0,5 halveert deze kans.

Onder niet-westerse eerste generatie vooral emigratie na de studie

Van de Turken, Marokkanen en Surinamers van de eerste generatie die in 2006 werkten is in 2007 rond de 1 procent geëmigreerd. Bij de eerste generatie Antillianen en overig niet-westerse allochtonen liggen deze percentages hoger, op respectievelijk 3,1 en 3,5 procent. De emigratie van uitkeringsontvangers is per

herkomstgroep vergelijkbaar met die van werkenden. Het aandeel emigranten onder studenten ligt wat hoger. Onder overig niet-westerse allochtonen van de eerste generatie vertrekt in 2007 zelfs 11 procent van degenen die in 2006 studeerden, vermoedelijk na het voltooien van de studie. Ook Antillianen verlaten relatief vaak het land na het volgen van een studie. Bij de andere niet-westerse herkomstgroepen liggen deze percentages lager.

2.12 Aandeel eerste generatie niet-westerse emigranten per voornaamste inkomstenbron, 2007

Bron: SSB.

Niet-westerse tweedegeneratieallochtonen met uitkering emigreren het vaakst

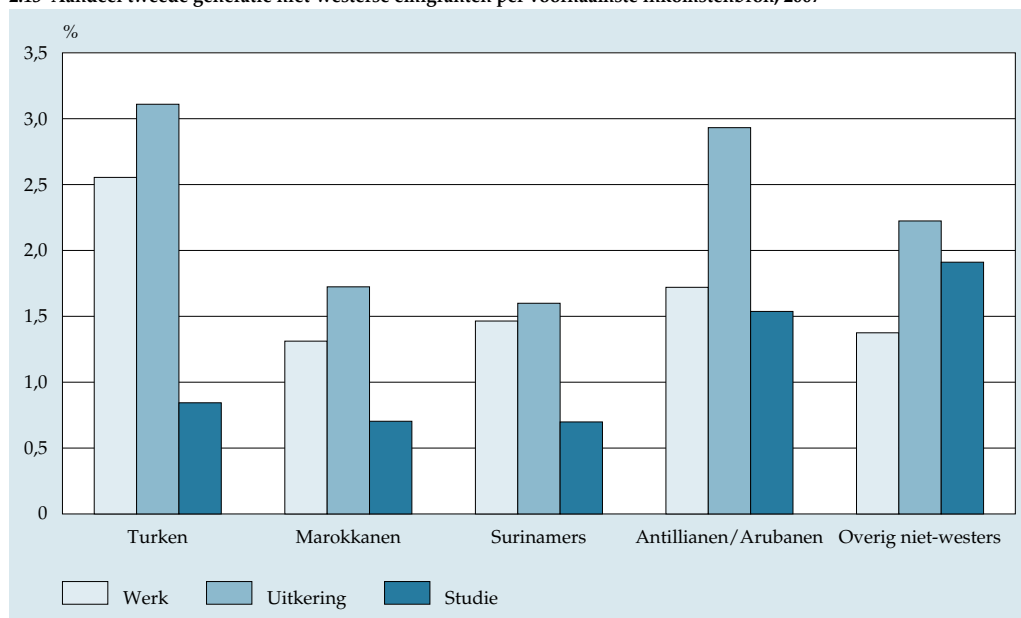
Onder niet-westerse allochtonen van de tweede generatie vertrekken personen met een uitkering vaker dan personen die in het jaar voorafgaand aan emigratie werkten of een studie volgden. Vooral onder tweede generatie Turken en Antillianen vertrekken relatief veel personen die een uitkering ontvingen (rond de 3 procent van de personen met een uitkering). Antillianen vertrekken net als overig niet-westerse allochtonen relatief vaak na het volgen van een studie. Van de werkenden binnen de herkomstgroepen van de tweede generatie zijn het de Turken die het vaakst het land verlaten.

Minder kans op emigratie met werk of partner

De kans op emigratie lijkt vooral kleiner als er meer binding aan Nederland is. Zo verkleint het hebben van werk de kans op emigratie ten opzichte van het hebben van een uitkering, vooral bij de tweede generatie. Ten opzichte van ongehuwden is de kans op emigratie voor gehuwden tweemaal zo klein, en voor allochtonen

met een geregistreerd partnerschap drie- (eerste generatie) tot vijf maal (tweede generatie) zo klein. Bovendien geldt voor de eerste generatie niet-westerse allochtonen dat hoe langer zij al in Nederland zijn, hoe kleiner de kans is dat zij emigreren.

2.13 Aandeel tweede generatie niet-westerse emigranten per voornaamste inkomstenbron, 2007

Bron: SSB.

Geen braindrain: hoogopgeleiden blijven vaker in Nederland

Onder de tweede generatie zijn het vooral de laagopgeleiden die Nederland verlaten: ten opzichte van deze groep is de kans op vertrek van midden- en hoog opgeleiden bijna twee keer zo klein.

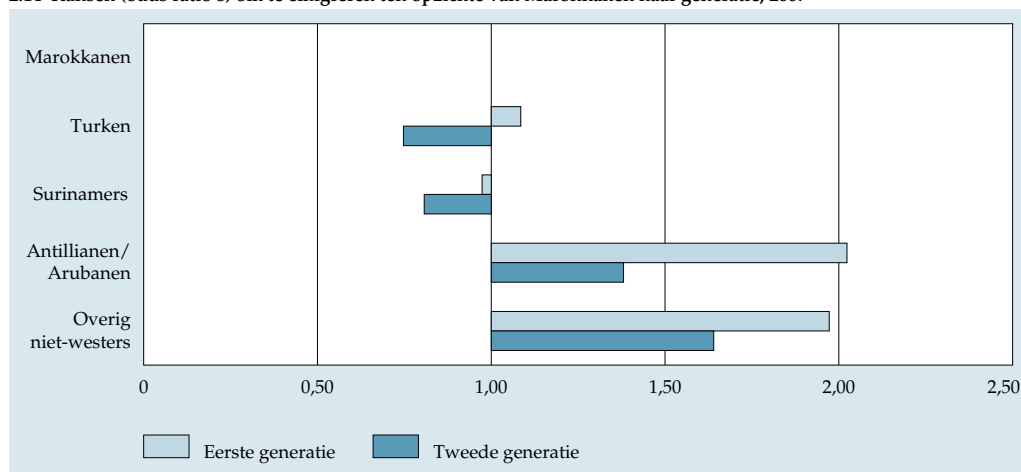
Niet-westerse vrouwen hebben een kleinere kans te emigreren dan mannen; bij de eerste generatie zelfs een tweemaal zo kleine kans. Verder hebben niet-westerse allochtonen jonger dan 15 jaar en ouder dan 45 jaar een kleinere kans om te emigreren ten opzichte van jongeren van 15 tot 25 jaar. Onder de eerste generatie hebben 25- tot 45-jarigen een iets grotere kans.

Kans op emigratie het grootst voor Antillianen en overig niet-westerse allochtonen

Rekening houdend met alle hiervoor genoemde verschillen in achtergrondkenmerken is de kans op emigratie binnen de eerste generatie voor Surinamers gelijk aan die van Marokkanen. Onder Turken is deze maar iets hoger. Bij de tweede generatie is de kans van Surinamers en Turken om te emigreren kleiner dan die van Marokkanen. Antillianen en overig niet-westerse allochtonen hebben bij zowel de

eerste als de tweede generatie ten opzichte van Marokkanen de grootste kans om te vertrekken. Bij de eerste generatie is die kans zelfs tweemaal groter.

2.14 Kansen (odds ratio's) om te emigreren ten opzichte van Marokkanen naar generatie, 2007

Bron: SSB.

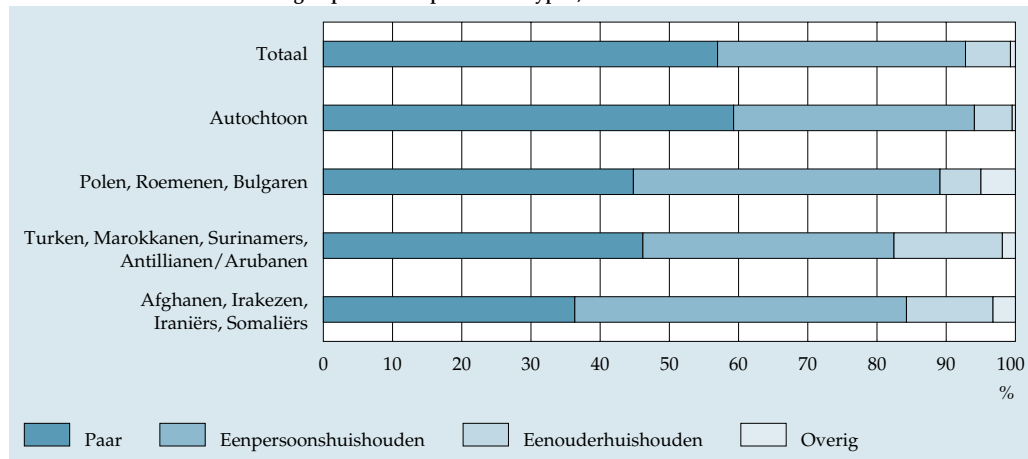
2.4 Huishoudens, partnerkeuze en vruchtbaarheid

Anderhalf miljoen allochtone huishoudens

Eén op de vijf huishoudens in Nederland heeft een allochtone referentiepersoon²⁾. Op 1 januari 2009 telde Nederland 7,3 miljoen huishoudens, waarvan 1,5 miljoen huishoudens als allochtoon kunnen worden aangemerkt. De laatste jaren is het aantal huishoudens in Nederland sterker gegroeid dan de bevolking doordat er steeds meer alleenstaanden zijn. Ruim een derde van alle huishoudens bestaat nu uit een persoon. Dit aandeel ligt bij allochtone huishoudens wat hoger, met name bij de groepen die een recentere migratiegeschiedenis kennen. Veel van de arbeidsmigranten of vluchtelingen komen alleen naar Nederland, en er heeft nog geen gezinsvorming of -hereniging plaatsgevonden. Zo is 60 procent van de huishoudens met Somalische of Bulgaarse herkomst een eenpersoonshuishouden. Bij Irakese en Iraanse huishoudens is dat de helft. Ook de Antilliaanse en Surinaamse herkomstsgroepen kennen een hoog aandeel eenpersoonshuishoudens.

²⁾ De herkomst van de referentiepersoon bepaalt de indeling van het huishouden naar herkomstsgroep. In de hier gebruikte indeling is bij een paar de vrouw de referentiepersoon. Woont een autochtone vrouw met een allochtone man samen, dan is bij deze definitie sprake van een huishouden met een autochtone referentiepersoon.

2.15 Huishoudens naar herkomstsgroep referentiepersoon en type ¹⁾, 2009

Bron: Bevolkingsstatistieken.

¹⁾ Als percentage van het totale aantal huishoudens per groep.

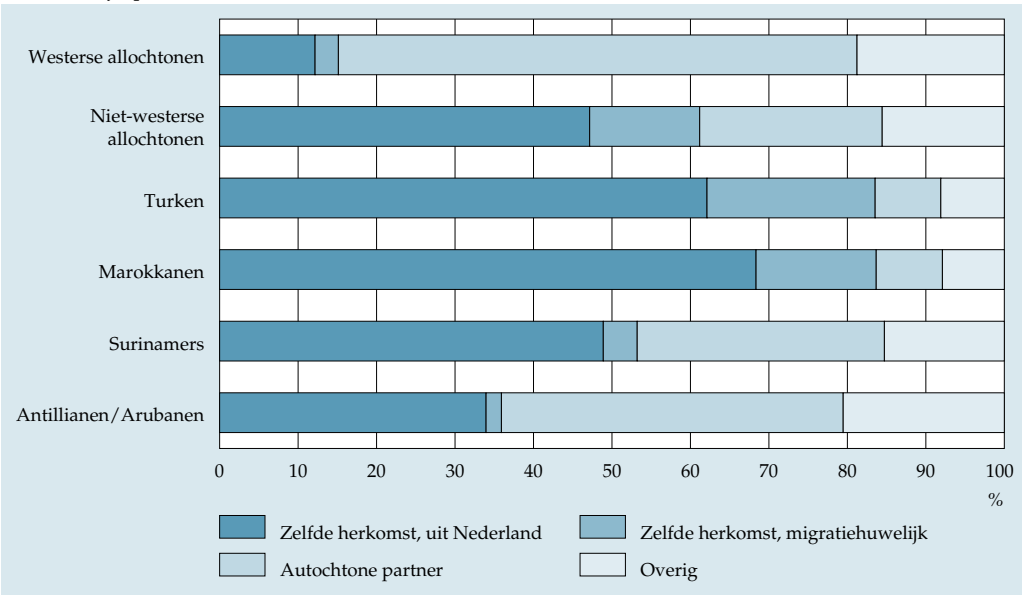
Eenouderhuishoudens relatief vaak allochtoon

In de 475 duizend huishoudens van een ouder (in vier van de vijf gevallen de moeder) met een of meer kinderen is de ouder relatief vaak van niet-westers allochtone herkomst (22 procent). Meestal betreft dit ouders met jonge kinderen. Per herkomstgroep verschilt het aandeel eenoudergezinnen sterk. Bij Surinamers, Antillianen en Somaliërs is een op de vijf huishoudens een eenoudergezin. Bij andere niet-westerse herkomstgroepen is dat rond de een op de tien. Bij Turken en Marokkanen is sprake van een toename: in 2001 was dit nog een op de twintig. Dat was een vergelijkbaar aandeel eenouderhuishoudens als onder autochtonen, terwijl het nu ongeveer twee keer zo hoog is.

Niet-westerse allochtonen huwen vaker partner met zelfde herkomst

In 2009 zijn in Nederland bijna 30 duizend mensen van allochtone herkomst getrouwd. Ruim 40 procent was westers allochtoon en een kwart had een Turkse of Marokkaanse herkomst. Terwijl zeven op de tien westerse allochtonen een autochtone partner trouwden, huwden zes op de tien niet-westerse allochtonen een partner uit dezelfde herkomstgroep. Vooral onder Marokkanen en Turken is het aandeel huwelijken met een partner van dezelfde herkomst groot. Al jaren trouwt ruim 80 procent van hen met een partner van dezelfde herkomst. Sinds 2004, toen de regels voor migratiehuwelijken werden aangescherpt, gaat het daarbij minder vaak om een migratiehuwelijk. In 2009 trouwde 20 procent van de Turken, zowel mannen als vrouwen, met een partner uit Turkije. Bij Marokkanen is het aandeel migratiehuwelijken wat lager, met 17 procent voor mannen en 14 procent voor vrouwen.

2.16 Huwelijkspartnerkeuze van allochtonen naar herkomst, 2009

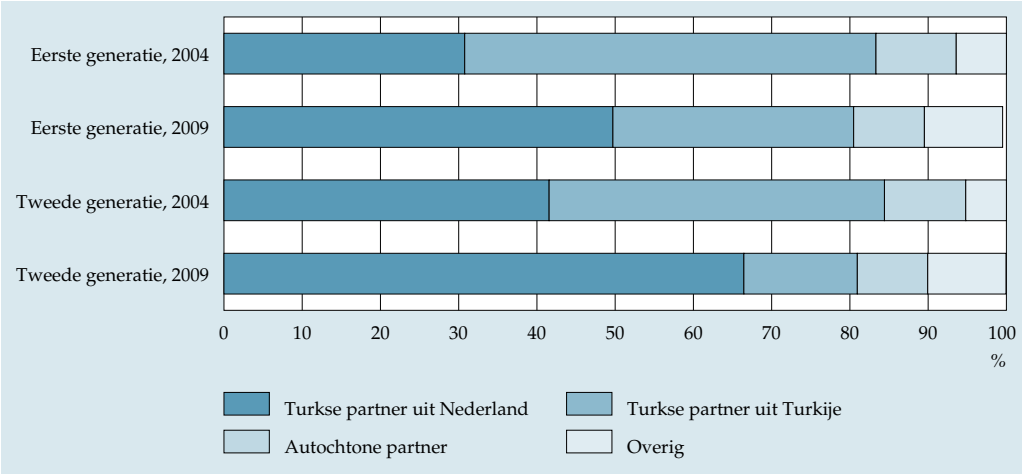

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Sterkste afname migratiehuwelijken bij tweede generatie

Het aandeel migratiehuwelijken van Turken en Marokkanen nam het sterkst af onder de tweede generatie. Wel trouwde ook van hen in 2009 nog een ruime meerderheid met een partner uit dezelfde herkomstsgroep. Dit gold zowel voor mannen als vrouwen.

2.17 Huwelijkspartnerkeuze van de eerste en tweede generatie Turken, 2004 en 2009

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Huwelijken tussen een Turk of Marokkaan en een autochtone partner komen bij zowel de eerste als de tweede generatie relatief weinig voor. De tweede generatie, die minder traditioneel is ingesteld dan de eerste generatie, kiest vaker voor ongehuwd samenwonen. Bij deze samenwoners komen gemengde relaties vaker voor (Van Agtmaal-Wobma, 2009).

Gemiddeld kindertal daalt vooral onder niet-westerse vrouwen

In de periode 1996–2009 is het gemiddelde kindertal van vrouwen in Nederland toegenomen van 1,53 naar 1,79. Deze stijging komt doordat autochtone vrouwen gemiddeld meer kinderen kregen. Het kindertal van allochtone vrouwen, met name van niet-westerse vrouwen, daalde juist. Het kindertal van Marokkaanse vrouwen is inmiddels gedaald tot onder de drie (in 1985 nog 5,1). Ook Turkse vrouwen van de eerste generatie krijgen gemiddeld steeds minder kinderen. Met gemiddeld iets minder dan twee kinderen benadert het kindertal van Turkse vrouwen dat van autochtone vrouwen. Alleen onder Marokkaanse vrouwen is het kindertal nog duidelijk hoger dan onder autochtone vrouwen.

Het kindertal van tweede generatie allochtone vrouwen stijgt sinds 2000 bij alle vier de klassieke herkomstgroepen. Met uitzondering van Marokkaanse vrouwen komt het kindertal van tweedegeneratievrouwen onder deze groepen in de buurt van dat van autochtone moeders.

Staat 2.4
Gemiddeld kindertal naar generatie

	Eerste generatie				Tweede generatie		
	1996	2000	2004	2009	2000	2004	2009
Totaal	1,53	1,72	1,73	1,79			
Autochtonen	1,47	1,65	1,69	1,81			
Westerse allochtonen	1,55	1,58	1,48	1,50	1,52	1,51	1,61
Niet-westerse allochtonen	2,31	2,51	2,26	2,06	1,69	1,67	1,76
waarvan							
Turken	2,53	2,53	2,25	1,89	1,48	1,56	1,69
Marokkanen	3,37	3,50	3,25	2,88	1,65	1,90	2,04
Surinamers	1,51	1,77	1,71	1,77	1,57	1,57	1,72
Antillianen/Arubanen	1,59	1,87	1,75	1,84	1,76	1,72	1,80
Iraniërs	1,24	1,46	1,27	1,22	.	.	.
Irakezen	3,12	3,18	2,84	2,56	.	.	.
Afghanen	1,94	2,35	2,74	2,32	.	.	.
Somaliërs	4,86	4,41	3,19	3,24	.	.	.

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Het verschil in kindertal onder de vier kleinere migrantengroepen is aanzienlijk. Vrouwen van Somalische herkomst krijgen met gemiddeld 3,2 kinderen de meeste kinderen. Het gemiddelde kindertal van Iraanse vrouwen is daarentegen

beduidend lager dan onder autochtone vrouwen. Dit opvallend lage kindertal van vrouwen van Iraanse herkomst (1,2 in 2009) hangt voor een deel samen met het hoge opleidingsniveau van deze groep. Hoogopgeleide vrouwen krijgen gemiddeld namelijk minder kinderen dan middelbaar en laagopgeleide vrouwen (Van Agtmaal-Wobma en Van Huis, 2008). Van alle groepen die vrij recent naar Nederland zijn gekomen, zijn personen van Iraanse origine het hoogst opgeleid, hoger zelfs dan autochtonen (Zorlu en Traag, 2005).

Niet-westerse vrouwen worden steeds later moeder

Vrouwen in Nederland krijgen op steeds latere leeftijd hun eerste kind. De gemiddelde leeftijd van moeders bij de geboorte van het eerste kind is de laatste decennia sterk gestegen: van 25,6 jaar in 1980 naar 29,4 jaar in 2009. De 'top' lijkt echter bereikt: de gemiddelde leeftijd is sinds 2004 constant op een niveau tussen 29,3 en 29,5 jaar.

De stijging van de gemiddelde leeftijd tussen 1990 en 2001 doet zich zowel voor bij autochtone vrouwen als bij de eerstegeneratievrouwen van westerse en niet-westerse herkomst. Voor alle drie deze groepen steeg de gemiddelde leeftijd van de moeder bij de geboorte van het eerste kind in deze periode met bijna twee jaar. Na 2001 is de gemiddelde leeftijd bij eerste generatie niet-westerse en westerse moeders verder gestegen met ruim een jaar.

Staat 2.5

Gemiddelde leeftijd van de moeder bij geboorte van het eerste kind, naar generatie

	Eerste generatie				Tweede generatie		
	1990	1996	2001	2009	1996	2001	2009
Totaal	27,5	28,9	29,2	29,4			
Autochtonen	27,9	29,2	29,7	29,5			
Westerse allochtonen	27,2	28,5	29,0	30,3	29,5	30,0	30,0
Niet-westerse allochtonen	24,6	26,3	26,2	27,7	28,3	28,9	29,3
waarvan							
Turken	22,4	24,3	23,9	26,7	27,1	27,7	29,6
Marokkanen	24,3	26,1	26,8	27,1	25,1	28,5	29,0
Surinamers	25,7	26,6	26,7	27,1	28,2	28,7	28,3
Antillianen/Arubanen	26,3	26,0	26,1	25,5	30,2	29,6	29,2
Afghanen	21,7	25,9	25,8	27,7	.	.	.
Irakezen	26,9	26,6	27,1	28,0	.	.	.
Iraniërs	28,2	28,9	29,2	31,4	.	.	.
Somaliërs	25,8	26,1	26,2	25,8	.	.	.

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Niet-westerse vrouwen van de eerste generatie werden in 2009 gemiddeld bijna 1½ jaar later moeder dan in 1996. Ze krijgen hun eerste kind echter nog steeds gemiddeld bijna twee jaar eerder dan autochtone moeders. Tweede generatie niet-

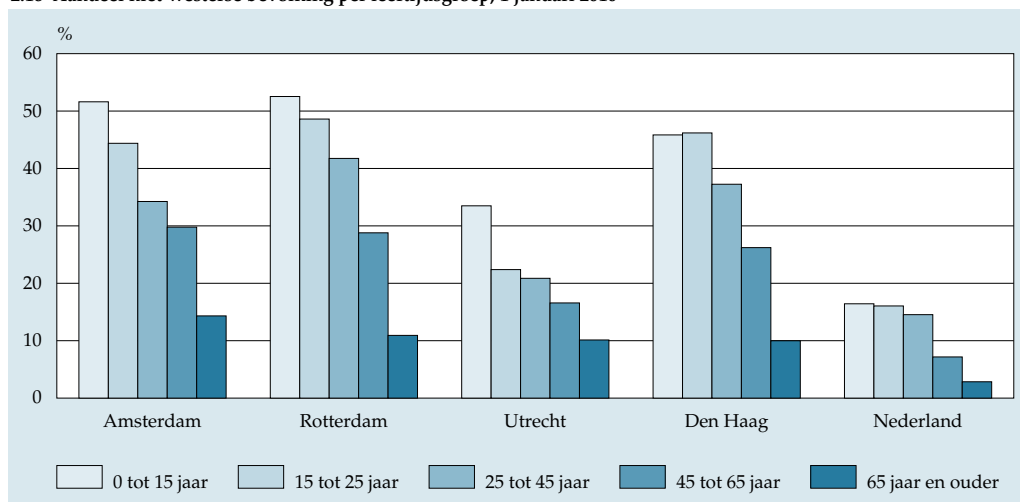
westerse moeders worden gemiddeld later moeder dan de eerste generatie; ze krijgen hun eerste kind nu vrijwel op dezelfde leeftijd als autochtone moeders. Wat dit betreft lijken de vrouwen van de tweede generatie meer op autochtone vrouwen dan op hun moeders (Garssen en Nicolaas, 2008).

2.5 Regionaal

Merendeel allochtonen woont in een grote stad

De niet-westers allochtone bevolking in Nederland is sterk geconcentreerd in de vier grote steden. Vier op de tien personen van niet-westerse herkomst woont in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht. Er zijn wel verschillen tussen de herkomstgroepen: van alle Surinamers en Marokkanen in Nederland woont ongeveer de helft in een van de vier grote steden. Bij Antillianen en Turken is dit aandeel wat lager en woont ongeveer een derde in de grote steden.

2.18 Aandeel niet-westerse bevolking per leeftijdsgroep, 1 januari 2010

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Helft van de kinderen in Amsterdam en Rotterdam niet-westers allochtoon

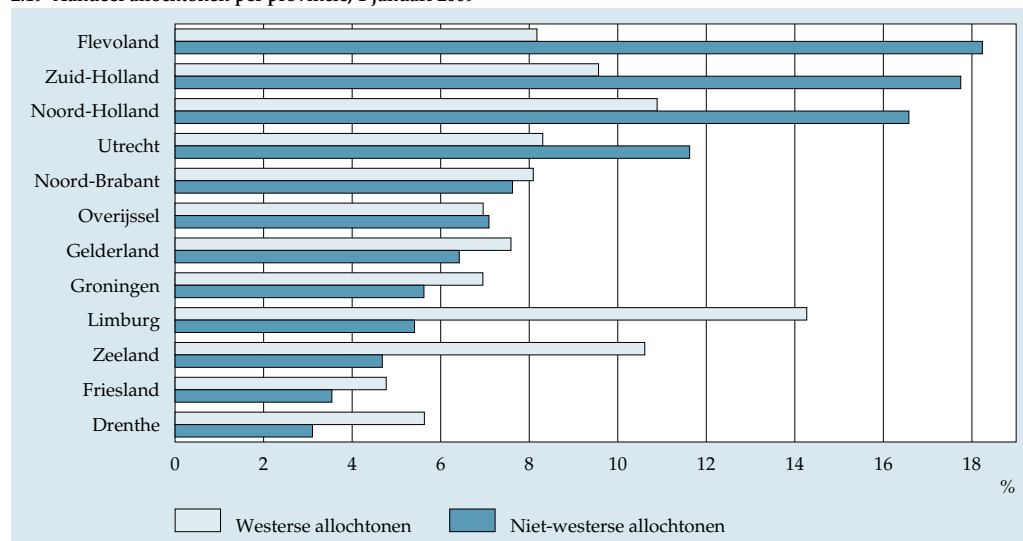
Van de Amsterdamse en Rotterdamse kinderen onder de 15 jaar is meer dan de helft van niet-westerse herkomst. In Den Haag is dat bijna de helft, in Utrecht een derde. Ook in andere leeftijdsgroepen zijn niet-westerse allochtonen in de stadsbevolking relatief sterk vertegenwoordigd.

Flevoland en Zuid-Holland hebben hoogste aandeel niet-westerse allochtonen

De concentratie van niet-westerse allochtonen in de grote steden is terug te zien in de aandelen per provincie. In Zuid-Holland is 18 procent van de inwoners van niet-

westerse herkomst. In Noord-Holland ligt dat aandeel met 17 procent iets lager. Ook in Flevoland wonen met 18 procent relatief veel niet-westerse allochtonen, vooral in Almere. Limburg heeft het hoogste aandeel westerse allochtonen. Dit zijn vooral Duitsers en Belgen die in de grensstreek wonen. In de noordelijke provincies wonen relatief weinig allochtonen.

2.19 Aandeel allochtonen per provincie, 1 januari 2009

Bron: Bevolkingsstatistieken.

2.6 Conclusie

Op 1 januari 2010 was een op de vijf inwoners van Nederland allochtoon. De helft van hen is in Nederland geboren en behoort daarmee tot de tweede generatie. Het aandeel niet-westerse allochtonen in de totale bevolking is de afgelopen tien jaar langzaam toegenomen van 9 naar 11 procent. Twee derde van hen behoort tot een van de vier 'klassieke herkomstgroepen' die zich voornamelijk sinds de jaren zestig in Nederland gevestigd hebben. Bijna de helft van de Turken en iets meer dan de helft van de Marokkanen in Nederland is van de tweede generatie. In de Surinaamse en Antilliaanse herkomstgroepen zijn dat er ruim vier op de tien. De klassieke herkomstgroepen groeien vooral door de tweede generatie: in 2009 nam hun aantal met bijna 17 duizend personen toe terwijl de eerste generatie nog met enkele duizenden groeide.

Het aandeel westerse allochtonen is 9 procent gebleven. Een toenemend aandeel is afkomstig uit Oost-Europa. Allochtonen uit deze landen maken nu samen 7 procent uit van het aantal westerse allochtonen. Het aantal Polen vormt met 77 duizend veruit de grootste groep van Oost-Europese herkomst.

Ondanks de economische crisis die eind 2008 inzette, was het aantal immigranten in 2009 met 146 duizend nog iets hoger dan in 2008. Dat was vooral het gevolg van een toenemende instroom van asielmigranten uit Afghanistan, Irak en Somalië. De afgelopen jaren nam dan ook het aantal niet-westerse immigranten toe. Door de economische omslag kwamen er wel minder arbeidsmigranten naar ons land. Onder andere hierdoor is aan de jaarlijkse stijging van het aantal westerse immigranten, die door de uitbreiding van de EU en de gunstige economische omstandigheden in 2005 inzette, in 2009 een einde gekomen. Evenals in 2008 was er in 2009 een vestigingsoverschot: er zijn meer mensen naar Nederland gekomen dan er vanuit Nederland naar het buitenland vertrokken.

Hoewel het aandeel gezinsmigranten de afgelopen jaren is gedaald, was het in 2009 voor ruim 40 procent van de niet-westerse immigranten het belangrijkste motief om naar Nederland te komen. Het aantal asielmigranten is de laatste jaren weer licht toegenomen, terwijl ook steeds meer niet-westerse migranten naar Nederland komen om te werken of te studeren. In 2008 en 2009 kwam 1 op de 3 niet-westerse migranten voor arbeid of studie naar Nederland, terwijl dat tien jaar geleden 1 op de 9 was. In 2009 kwamen 12,2 duizend arbeidsmigranten en studenten naar Nederland. Tien jaar geleden waren dat er nog 5,0 duizend.

De emigratie van niet-westerse allochtonen is in 2009 verder gedaald tot 36 duizend. Het saldo van de migratie (immigratie minus emigratie) van niet-westerse allochtonen is in 2009 evenals in 2008 positief en lag op bijna 20 duizend. Een aanzienlijk deel van de dalende emigratie onder niet-westerse allochtonen komt voor rekening van de vier traditionele herkomstlanden. De emigratie van westerse allochtonen is de laatste jaren juist toegenomen.

Onder niet-westerse eerstegeneratieallochtonen zijn het vooral de studenten die emigreren, bij tweedegeneratieallochtonen zijn relatief de meeste emigranten onder personen die als voornaamste inkomstenbron een uitkering hebben. Het lijkt erop dat het hebben van werk, een opleiding en een familieband de kansen op emigratie verkleint. Het zijn in elk geval niet degenen met de beste kansen die Nederland verlaten.

Op 1 januari 2009 telde Nederland 7,3 miljoen huishoudens, waarvan 1,5 miljoen huishoudens allochtoon zijn. Het aandeel eenpersoonshuishoudens ligt bij allochtone huishoudens relatief hoog, met name in de groepen die een recentere migratiegeschiedenis kennen. In de 475 duizend eenouderhuishoudens is de ouder relatief vaak van niet-westerse allochtone herkomst.

In 2009 zijn in Nederland bijna 30 duizend mensen van allochtone herkomst getrouwd. Sinds 2004, toen de regels voor migratiehuwelijken werden aangescherpt, gaat het daarbij minder vaak om een migratiehuwelijk. Het aandeel migratiehuwelijken van Turken en Marokkanen nam het sterkst af onder de

tweede generatie. Wel trouwt ook van hen een ruime meerderheid met een partner uit dezelfde herkomstgroep

De stijging van het gemiddelde kindertal in Nederland komt geheel voor rekening van autochtone vrouwen. Vooral onder niet-westerse allochtonen van de eerste generatie daalde het kindertal juist. Vrouwen van de tweede generatie krijgen minder kinderen dan hun moeders; hun kindertal is vergelijkbaar met dat van autochtonen. Ook de gemiddelde leeftijd waarop niet-westerse allochtone vrouwen van de tweede generatie kinderen krijgen, komt steeds meer in de buurt van autochtone moeders.

De niet-westerse allochtone bevolking in Nederland is sterk geconcentreerd in de vier grote steden. Vier op de tien personen van niet-westerse herkomst woont in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht. Van de Amsterdamse en Rotterdamse kinderen onder de 15 jaar is meer dan de helft van niet-westerse herkomst. Ook in Den Haag is dat bijna de helft, in Utrecht een derde.

Literatuur

Agtmaal-Wobma, E. van (2009, 2 november). Einde aan daling migratiehuwelijken. *CBS-Webmagazine*.

Agtmaal-Wobma, E. van, en M. van Huis (2008). De relatie tussen vruchtbaarheid en opleidingsniveau van de vrouw. *Bevolkingstrends*, 56(2), 32–41.

Garssen J. en H. Nicolaas (2008). Trends in cohort fertility of second generation Turkish and Moroccan women in the Netherlands: strong adjustment to native levels. *Demographic Research* 19(33), 1249–1280.

Nicolaas, H., (2009, 14 december). Ruim 1,1 miljoen Nederlanders met meervoudige nationaliteit. *CBS-Wegmagazine*.

Sprangers, A. en H. Nicolaas (2010). Stijging aantal asielzoekers in Nederland iets groter dan in EU. *Bevolkingstrends*, 58(2), 25–28.

WODC en INDIAC (2009). *Internationale gezinsvorming begrensd. Een evaluatie van de verhoging van de inkomens- en leeftijdseis bij migratie van buitenlandse partners naar Nederland*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum.

Zorlu, A. en T. Traag (2005). Opleidingsniveau en taalvaardigheid. In: *Jaarrapport Integratie 2005* (pp. 44–56). Den Haag: SCP/WODC/CBS.

Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite

Figuur B 2.1	Ontwikkeling aantallen westerse en niet-westerse allochtonen, 1 januari
Figuur B 2.2	Leeftijdssamenstelling naar herkomstgroep, 1 januari 2010
Figuur B 2.3	Gezinshereniging en gezinsvorming van Turken en Marokkanen
Figuur B 2.4	Aandeel eenouderhuishoudens, 1 januari
Figuur B 2.5	Aandeel per bevolkingsgroep dat in een van de vier grote steden woont, 1 januari
Tabel B 2.1	Eerste asielverzoeken in Nederland naar nationaliteit
Tabel B 2.2	De kansverhouding (odds ratio's) van de niet-westerse eerste generatie om te emigreren, gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken, 2007
Tabel B 2.3	De kansverhouding (odds ratio's) van de niet-westerse tweede generatie om te emigreren, gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken, 2007
Tabel B 2.4	Huishoudens naar herkomstgroep referentiepersoon en type, 1 januari 2009

3. *Onderwijs*

In de integratie van bevolkingsgroepen speelt onderwijs een belangrijke rol. Een goede opleiding geeft betere kansen in sociaaleconomisch opzicht. Het verwerven van kennis en vaardigheden kan een goede positie op de arbeidsmarkt opleveren. Daarnaast biedt onderwijs ook kansen voor integratie in sociaal-cultureel opzicht. Binnen het onderwijs kunnen de verschillende bevolkingsgroepen met elkaar in contact komen en leren van elkaars achtergrond en cultuur.

In dit hoofdstuk komen verschillende aspecten van onderwijs in relatie tot integratie aan bod. Het hoofdstuk start met de beschrijving van de schoolkleur, dat aangeeft hoe het staat met de segregatie in het onderwijs. In hoeverre kunnen de verschillende herkomstgroepen binnen het onderwijs met elkaar in contact komen? Daarna komt de invloed van de taal die niet-westerse allochtonen thuis spreken op de scores van de Citotoets aan bod. Hierop volgt een beschrijving van de deelname van autochtonen en niet-westerse allochtonen aan de verschillende onderwijssoorten met aandacht voor stroom- en cohortgegevens. Speciale paragrafen zijn daarnaast gericht op voortijdig schooluitval, de gekozen richtingen binnen de onderwijssoorten en de arbeidsmarktsituatie van schoolverlaters met en zonder startkwalificatie per onderwijsniveau. Het hoofdstuk eindigt met een overzicht van het opleidingsniveau van de bevolking van 25 tot 65 jaar.

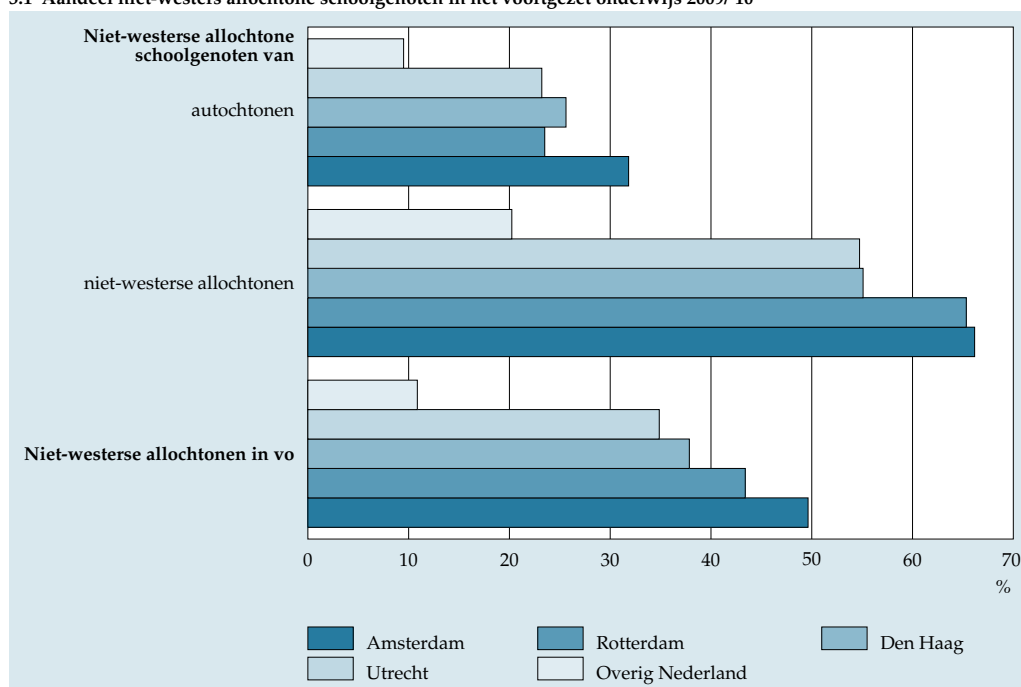
3.1 *Segregatie in het onderwijs*

In het basis- en in het voortgezet onderwijs is al jaren sprake van een ongelijke verdeling van leerlingen naar herkomstgroep over de scholen. Idealiter vormt de leerlingpopulatie van een school een weerspiegeling van de samenstelling van de bevolking in de omgeving van de school. De laatste jaren komen steeds meer initiatieven in de publiciteit om de segregatie in het onderwijs tegen te gaan, zowel vanuit de overheid en de scholen als particulier initiatief van ouders. Voorbeelden hiervan zijn een gedifferentieerd aannamebeleid en de vorming van scholencarroussels en vriendschapsscholen (Regioplan, 2010). Deze acties zijn vooral van toepassing op het basisonderwijs, dat veel kleinschaliger is dan het voortgezet onderwijs en vaak een kleiner verzorgingsgebied heeft. De basisscholen zijn voor hun leerlingpopulatie meer gebonden aan de buurt waarin zij staan (Hartgers, 2008). In het voortgezet onderwijs hangt de keuze voor een school (-vestiging) voor een groot deel samen met de keuze voor een onderwijssoort en dus met het schooladvies van de leerling. Daar zijn het vooral de scholen voor vmbo die een hoog percentage niet-westers allochtone leerlingen hebben, terwijl gymnasia en scholen voor havo/vwo relatief veel autochtone leerlingen tellen. De kleur van de scholen in het voortgezet onderwijs hangt dus in sterke mate samen met het verschil in onderwijsniveau van autochtone en niet-westers allochtone leerlingen (zie ook paragraaf 3.3).

Vooraf veel gekleurde scholen in de Randstad

In het schooljaar 2009/'10 had 8 procent van de schoolvestigingen voor voortgezet onderwijs in Nederland meer dan 50 procent leerlingen met een niet-westerse allochtone achtergrond (zogenaamde gekleurde scholen). De helft van deze scholen telde meer dan 80 procent van deze leerlingen. In de vier grote steden wonen relatief veel niet-westerse allochtonen. Daar is het aandeel gekleurde scholen dan ook veel hoger: bijna de helft van de scholen telde meer dan 50 procent niet-westerse allochtone leerlingen en een kwart meer dan 80 procent. In Amsterdam is de helft van de leerlingen op het voortgezet onderwijs van niet-westerse allochtone herkomst, in Rotterdam 43 procent. Toch is in Rotterdam meer dan de helft van de scholen gekleurd, en in Amsterdam nog net niet de helft. Bovendien heeft een gemiddelde niet-westerse allochtone leerling in Amsterdam naar verhouding ongeveer evenveel niet-westerse allochtone schoolgenoten als in Rotterdam. De gemiddelde autochtone leerling in Amsterdam heeft echter een beduidend hoger percentage niet-westerse allochtone medescholieren dan de gemiddelde Rotterdamse autochtone leerling. In Amsterdam is de segregatie dus minder groot dan in Rotterdam.

3.1 Aandeel niet-westerse allochtone schoolgenoten in het voortgezet onderwijs 2009/'10*¹⁾

Bron: Onderwijsstatistieken.

¹⁾ Voortgezet onderwijs exclusief het praktijkonderwijs.

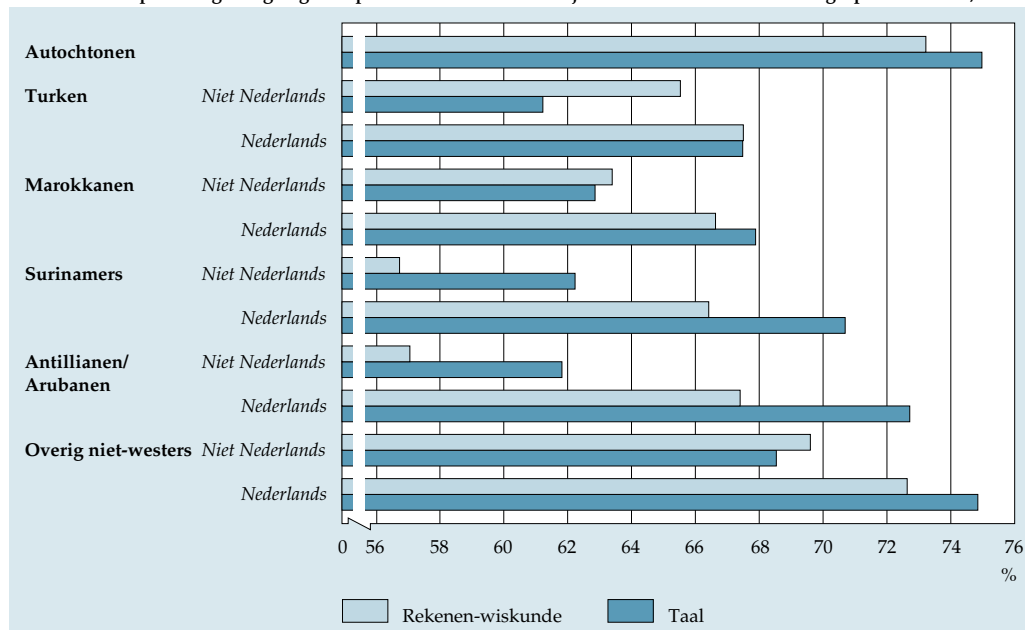
Voorzichtige afname onderwijssegregatie in voortgezet onderwijs

Sinds 2005/'06 lijkt de segregatie in het voortgezet onderwijs iets te zijn afgenomen. Het verschil tussen autochtone en niet-westers allochtone leerlingen met betrekking tot het percentage niet-westers allochtone schoolgenoten nam iets af. Het aandeel scholen met meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen steeg iets. Het aandeel scholen met meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen nam echter niet toe.

3.2 Eindtoets Basisonderwijs

Veel leerlingen maken aan het eind van groep 8 van de basisschool de Eindtoets Basisonderwijs, beter bekend als de Citotoets. De score op deze toets speelt vaak een rol bij de keuze van de leerlingen voor het soort onderwijs dat zij gaan volgen op het voortgezet onderwijs. In 2008 deed 85 procent van de basisscholen mee aan de Citotoets.

3.2 Gemiddeld percentage vragen goed op Eindtoets basisonderwijs van Cito naar taal die thuis gesproken wordt, 2008

Bron: Cito, CBS/Onderwijsstatistieken.

Minder taal- en rekenvaardigheden aan einde basisonderwijs voor niet-westers allochtone leerlingen

Leerlingen van niet-westers allochtone herkomst beantwoordden in 2008 aanzienlijk minder vragen goed dan autochtone en westers allochtone leerlingen. Dat gold vooral voor het onderdeel taal, maar ook bij rekenen-wiskunde was het

verschil groot. Autochtone leerlingen hadden voor taal en rekenen gemiddeld respectievelijk 75 en 73 procent van de vragen goed, terwijl niet-westers allochtone leerlingen op beide onderdelen gemiddeld 67 procent goed scoorden. Van de vier grote niet-westerse herkomstgroepen scoorden de Turkse leerlingen het laagst op taal (63 procent goed) en het hoogst op rekenen (66 procent goed). Meisjes scoren traditioneel hoger op het taaldeel en lager op het rekenendeel dan jongens. Bij leerlingen van niet-westers allochtone herkomst zijn deze verschillen nog iets groter dan bij autochtone leerlingen.

Betere taal- en rekenresultaten als thuis Nederlands wordt gesproken

Surinaamse en Antilliaanse leerlingen zijn beter in taal dan Turkse en Marokkaanse leerlingen. Dit komt vooral doordat zij veel vaker thuis Nederlands spreken dan Turkse en Marokkaanse kinderen. Van de Surinaamse leerlingen spreekt 94 procent thuis voornamelijk Nederlands en van de Antilliaanse leerlingen 77 procent¹⁾. Van de kinderen van Turkse herkomst die in 2008 meededen aan de Citotoets sprak minder dan de helft thuis voornamelijk Nederlands. Bij hen en bij de kinderen met een Marokkaanse achtergrond lijkt het thuis spreken van de Nederlandse taal vooral gunstig te zijn voor het onderdeel taal. De verschillen op de rekentoets zijn minder groot. De verschillen in de gemiddelde scores op taal en rekenen tussen leerlingen die thuis al dan niet Nederlands spreken zijn onder Surinaamse en Antilliaanse leerlingen het grootst.

Overig niet-westers allochtone leerlingen scoren gemiddeld hoger op de Citotoets dan leerlingen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst. Het gemiddeld percentage vragen dat zij goed hebben beantwoord op zowel de taal- als de rekentoets was in 2008 71 procent. Tot deze groep behoren onder meer Iraanse en Afghaanse kinderen, die het ook in het verdere onderwijs relatief goed doen (zie hoofdstuk 10). De kinderen uit deze groep spreken thuis ook vaker Nederlands dan de kinderen van Marokkaanse en Turkse herkomst.

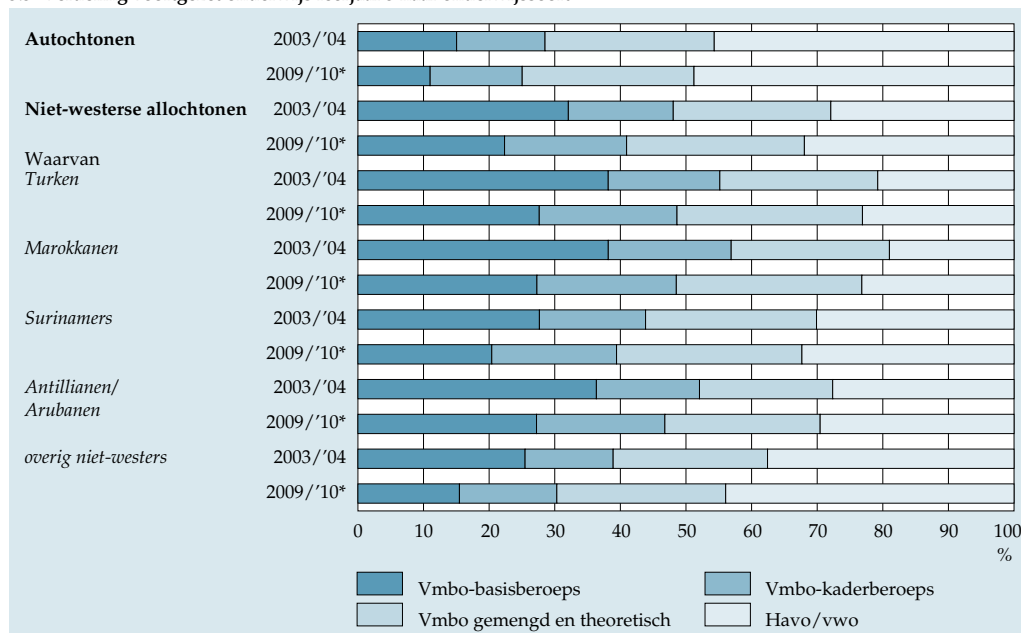
3.3 Voortgezet onderwijs

Na het basisonderwijs gaan de meeste leerlingen naar een brugklas in het voortgezet onderwijs (vo). Het advies van de basisschool, vaak ondersteund door een toets, bepaalt meestal in welke brugklas het kind komt te zitten. Daarna zijn het de schoolresultaten die bepalen in welke onderwijssoort de schoolloopbaan wordt vervolgd. In het derde leerjaar van het vo hebben de meeste leerlingen de definitieve keuze gemaakt; er zitten dan nog maar weinig leerlingen in een gemeenschappelijk leerjaar. In 2009/'10 telde het voortgezet onderwijs, exclusief

¹⁾ De taal die bij de leerlingen thuis wordt gesproken, is door de leerkracht ingevuld op het antwoordblad 1e toetsdag van de Eindtoets Basisonderwijs van Cito. Bij ongeveer 3 procent van de leerlingen is de thuistaal niet ingevuld. In deze groep zijn de allochtonen oververtegenwoordigd. Cito heeft geen mogelijkheid om de juistheid van de ingevulde thuistaal te controleren.

het praktijkonderwijs, ruim 900 duizend leerlingen, waarvan 194 duizend leerlingen in het derde leerjaar. Van de leerlingen in het derde leerjaar van het vo was 15 procent niet-westers allochtoon: 3 procent van de eerste generatie en 12 procent van de tweede generatie.

3.3 Verdeling voortgezet onderwijs leerjaar 3 naar onderwijssoort

Bron: Onderwijsstatistieken.

Niet-westerse allochtonen vaak in laagste niveau vmbo

De verdeling naar onderwijssoort in het derde leerjaar verschilt naar herkomst. Autochtonen zitten vaker in havo en vooral meer in vwo dan niet-westerse allochtonen. In 2009/'10 zat van de autochtone leerlingen in leerjaar 3 bijna de helft op havo of vwo, tegenover nog geen derde van de niet-westerse allochtonen. Omgekeerd volgen niet-westerse allochtonen veel vaker dan autochtonen een opleiding in het vmbo en dan met name in het laagste niveau, de basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b). Dit geldt voor alle onderscheiden herkomstgroepen. De achterstand van niet-westerse allochtonen van de eerste generatie is iets groter dan die van de tweede generatie, maar het verschil tussen beide generaties is de afgelopen zes jaar afgenomen.

Achterstand niet-westerse allochtonen in leerjaar 3 wordt kleiner

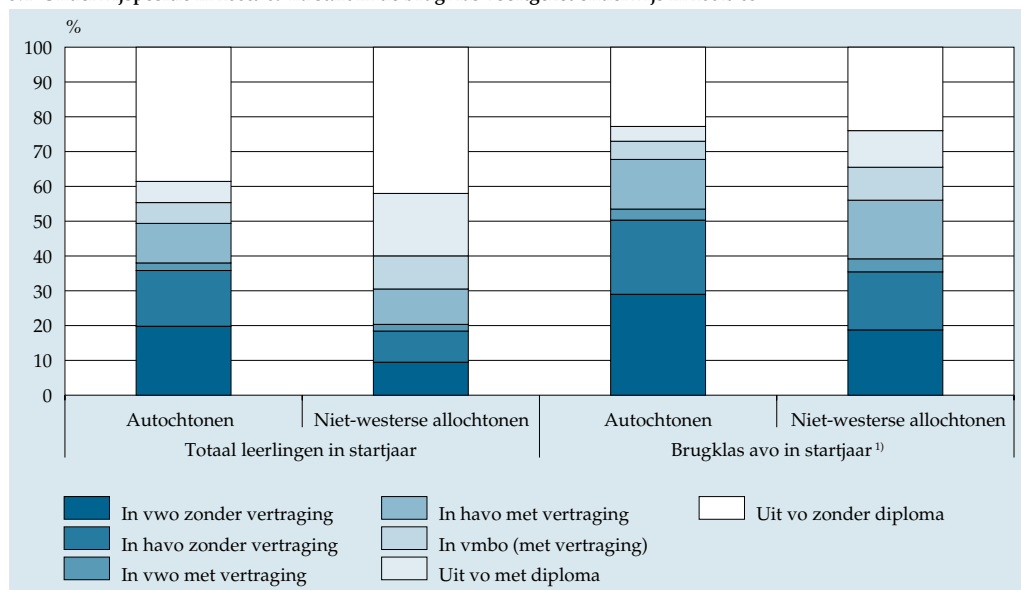
Sinds 2003/'04 zijn zowel autochtonen als niet-westerse allochtonen gestegen in het onderwijsniveau dat ze in het derde leerjaar volgen. Doordat de groei bij niet-westerse allochtonen iets groter was, hebben zij hun grote achterstand op autochtonen iets verkleind. Bij autochtonen was sprake van een lichte stijging van

het onderwijsniveau: het aandeel leerlingen op havo/vwo nam toe van 46 procent in 2003/'04 tot 49 procent in 2009/'10, terwijl het aandeel in vmbo-b afnam van 15 tot 11 procent. De ontwikkeling bij niet-westerse allochtonen was groter en vond plaats op alle niveaus. Zo daalde het aandeel leerlingen in het laagste vmbo-niveau (vmbo-b) sterk, van 32 naar 22 procent. Daar tegenover staat een lichte stijging in alle overige niveaus. Deze ontwikkeling geldt voor alle onderscheiden niet-westerse herkomstgroepen, maar is het sterkst bij de overig niet-westerse allochtonen. Deze groep verschilt in de verdeling over de onderwijsniveaus in leerjaar 3 nog maar weinig van autochtone leerlingen (zie ook hoofdstuk 10).

Turkse en Marokkaanse vmbo-gt leerlingen stapelen vaak

Al naar gelang aanleg, motivatie, en andere kenmerken en omstandigheden volgen leerlingen hun weg door het onderwijs. Ook bij een uiteindelijk zelfde eindpunt volgt niet elke leerling dezelfde route. Een leerling kan bijvoorbeeld een havo-diploma halen na vijf jaar voortgezet onderwijs. Een andere leerling doet daar zes jaar over. Daarnaast kan een leerling opstromen door het havo-diploma te halen na het vmbo-diploma van de theoretische leerweg (vmbo-t). Omgekeerd komt het voor dat een leerling in eerste instantie een te hoge keuze voor een onderwijssoort maakt. Deze leerling stroomt dan tussentijds af, bijvoorbeeld van vwo naar havo. De schoolloopbanen van leerlingen in het voortgezet onderwijs kunnen gevolgd worden met behulp van een cohort. Deze paragraaf beschrijft de eerste vijf jaar van het brugklascohort 2004/'05 (zie ook Stroucken, 2009).

3.4 Onderwijspositie in 2008/'09 na start in de brugklas voortgezet onderwijs in 2004/'05

Bron: Onderwijsstatieken.

¹⁾ Brugklas avo: vmbo-gemengd/theoretisch, havo, vwo.

Niet-westers allochtone leerlingen lopen vaker vertraging op in hun gang door het voortgezet onderwijs dan autochtone leerlingen en ze stromen ook vaker zonder diploma uit het voortgezet onderwijs. Anderzijds hebben zij vaker dan autochtonen binnen vier jaar een diploma behaald. Dit komt doordat niet-westers allochtonen vaker een opleiding in het vmbo volgen, dat na vier jaar kan worden afgesloten. Stapelen van diploma's wordt vaker gedaan door niet-westers allochtonen dan door autochtonen, vooral door leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Uit het brugklascohort 2004/'05 ging van de onvertraagde leerlingen die in 2007/'08 hun vmbo-diploma haalden een jaar later gemiddeld 21 procent naar de havo. Van de Turkse en Marokkaanse leerlingen was dit respectievelijk 27 en 30 procent.

Autochtone leerlingen vaker zonder vertraging door havo/vwo

Autochtonen en niet-westerse allochtonen verschillen al bij de start in het voortgezet onderwijs in het onderwijsniveau van de brugklas. In 2004/'05 startte 55 procent van de autochtone leerlingen en 40 procent van de leerlingen met een niet-westers allochtone achtergrond in een brugklas van het type avo (vmbo-gemengde en theoretische leerweg – havo – vwo). Van deze brugklasleerlingen zat van de autochtone leerlingen vier jaar later 68 procent in havo of vwo en van de niet-westers allochtone leerlingen 56 procent. Bijna drie kwart van de autochtone leerlingen in havo/vwo had daarbij geen vertraging opgelopen, tegen 63 procent van de niet-westerse allochtone leerlingen in havo/vwo. Zij zaten dus inmiddels in het vijfde leerjaar.

Relatief meer niet-westerse allochtonen dan autochtonen startten in 2004/'05 in een vmbo-beroepsgerichte brugklas (vmbo-bk: de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo). Negen van de tien vmbo-bk leerlingen waren vier jaar later al uit het voortgezet onderwijs gestroomd. Hierbij is nauwelijks verschil tussen de herkomstgroepen. Het aandeel leerlingen dat dit deed met een (vmbo-) diploma op zak verschilt wel per herkomstgroep. Van de autochtone leerlingen was dit 84 procent en van de niet-westerse allochtonen 71 procent. Ongeveer de helft van de ongediplomeerde uitstromers deed daarna wel een opleiding in het mbo (Stroucken, 2009).

Antillianen in havo en vwo hebben relatief hoge slagingspercentages

Het aandeel examenkandidaten dat slaagt voor het vo-examen is bij autochtone leerlingen hoger dan bij niet-westers allochtone leerlingen. Dat geldt voor alle onderwijssoorten in het vo, maar het verschil is het hoogst in havo en vwo. Van de autochtone examenkandidaten in het vwo in 2008/'09 slaagde 92 procent, tegen 80 procent van de niet-westers allochtone kandidaten. De slagingspercentages in de havo bedroegen respectievelijk 88 en 76 procent. Ook in het vmbo-gt (gemengde en theoretische leerweg) en vmbo-k (kaderberoepsgerichte leerweg) slaagden autochtone eindexamenkandidaten vaker; respectievelijk 8 en 7 procentpunt. In de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo-b), waar het slagingspercentage voor alle groepen ruim boven de 90 procent lag, was het verschil het kleinst. Drie

jaar eerder, in 2005/'06, waren de verschillen vergelijkbaar groot. Alleen in het vmbo-b is het verschil gehalveerd.

Turkse jongens en meisjes die examen deden slaagden in alle onderwijsniveaus van het vo het minst vaak. Vooral in havo (68 procent) en vwo (70 procent) was het aandeel geslaagden onder Turkse examenkandidaten in 2008/'09 erg laag. Antilliaanse examenkandidaten deden het juist in havo en vwo erg goed. Met slagingspercentages van 86 en 89 procent kwamen ze in de buurt van de resultaten van autochtone examenkandidaten.

Allochtone leerlingen kiezen vaker voor hoogst mogelijke vervolgopleiding

Niet-westerse allochtonen die een diploma halen in het voortgezet onderwijs vervolgen hun opleiding vaker op het hoogste niveau dat met dat diploma kan worden gevolgd dan autochtonen. Eerder werd al duidelijk dat zij binnen het voortgezet onderwijs vaker 'stapelen'. De overgang van leerjaar 2008/'09 op 2009/'10 laat zien dat dit niet alleen voor de doorstroom van vmbo-gt naar havo geldt, maar ook voor die van havo-gediplomeerden naar vwo. Verder blijkt dat niet-westerse allochtonen met een havo-diploma bijna niet naar het mbo gaan (zie ook Jenje-Heijdel, 2010; CBS, 2010b). Van hen gaat 83 procent direct door naar het hoger beroepsonderwijs (hbo), van de autochtone havo-gediplomeerden is dat 78 procent. Vooral Turkse en Marokkaanse gediplomeerden kiezen vaak voor een hbo-opleiding na de havo. Ook na het behalen van het vwo-diploma kiezen niet-westerse allochtonen vaker voor de hoogst mogelijke vervolgopleiding. Autochtonen, vooral autochtone meisjes, kiezen na het vwo vaker voor een opleiding in het hbo in plaats van het wetenschappelijk onderwijs (wo).

3.4 Middelbaar beroepsonderwijs

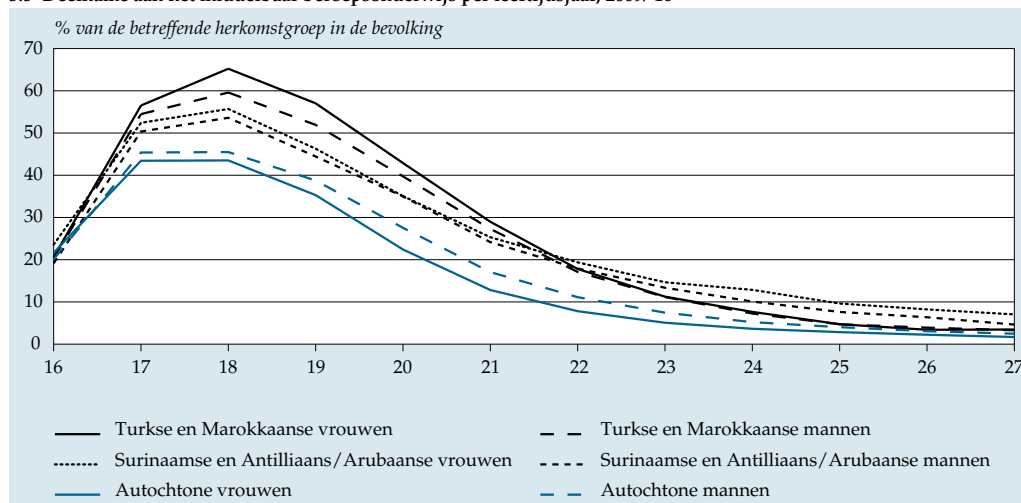
Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) telde in 2009/'10 meer dan een half miljoen deelnemers. Daarvan was 20 procent van niet-westers allochtone herkomst. Dat is meer dan het overeenkomstige aandeel (17 procent) in de bevolking van 17 tot 21 jaar, de leeftijd van de meeste mbo'ers.

Twee derde van Marokkaanse meisjes van 18 jaar in mbo

Niet-westerse allochtonen nemen in 2009/'10 op elke leeftijd relatief vaker deel aan het mbo dan autochtonen. Op 18-jarige leeftijd was hun deelname met 54 procent het hoogst. Van de autochtone bevolking zat 45 procent van de 17- en 18-jarigen op het mbo. In de jongste leeftijdsgroepen zijn de Turken en Marokkanen in verhouding het meest vertegenwoordigd, vooral de meisjes. Van de Marokkaanse meisjes van 18 jaar volgde twee derde een opleiding in het mbo. De deelnemers met een Antilliaanse achtergrond zijn vaak wat ouder dan de gemiddelde mbo'er.

Ten opzichte van 2005/'06 is de relatieve deelname van niet-westerse allochtonen tussen de 20 en 30 jaar toegenomen. Onder Turkse meisjes steeg het aandeel van 20- en 21-jarigen zelfs met 7 procentpunten. Ook nam de relatieve deelname van Turkse meisje onder de 20 jaar toe. Ze zijn daarmee in 2009/'10 bijna net zo vaak in het mbo te vinden als de Marokkaanse meisjes.

3.5 Deelname aan het middelbaar beroepsonderwijs per leeftijdsjaar, 2009/'10

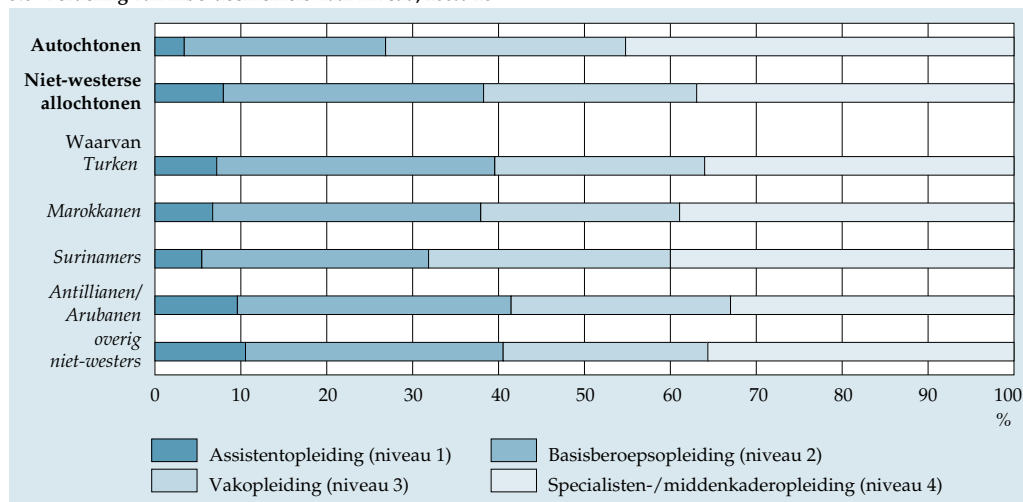
Bron: Onderwijsstatistieken.

Drie kwart van Surinaamse meisjes in mbo op hoogste niveaus

Het mbo kent vier niveaus. Het eerste niveau, de assistentopleiding, is het laagste niveau. Een diploma van dit niveau geeft nog geen startkwalificatie voor de arbeidsmarkt (zie paragraaf 3.5). Binnen het mbo volgen niet-westerse allochtonen vaker lagere niveaus dan autochtonen, net als in het voortgezet onderwijs (zie paragraaf 3.3). Van de autochtone deelnemers aan het mbo volgde in 2009/'10 bijna drie kwart een opleiding op een van de twee hoogste niveaus, tegenover 62 procent van de niet-westers allochtone mbo-deelnemers. Van de niet-westerse herkomstgroepen volgen Surinamers met 68 procent het vaakst de hoogste niveaus. Meisjes volgen in het mbo iets vaker de hogere niveaus dan jongens. Dat geldt voor alle herkomstgroepen. Van de niet-westers allochtone jongens op het mbo volgt een op de tien de assistentopleiding tegen een op de twintig meisjes van niet-westers allochtone herkomst. De helft van de Antilliaanse jongens op het mbo deed een mbo-opleiding op het laagste of een na laagste niveau. Drie kwart van de Surinaamse meisjes volgde juist een opleiding op een van hoogste niveaus. Van de autochtone meisjes was dat 80 procent. Tweede generatie niet-westerse

jongeren op het mbo volgen gemiddeld een hoger niveau dan de eerste generatie. Het verschil tussen de generaties is het grootst bij de jongens.

3.6 Verdeling van mbo-deelnemers naar niveau, 2009/'10*

Bron: Onderwijsstatistieken.

Niet-westers allochtone leerlingen starten binnen het mbo weliswaar vaker in de lagere niveaus, maar stromen per startniveau vaker op naar hogere niveaus dan autochtonen. Dat geldt vooral voor niet-westers allochtone meisjes. Niet-westers allochtone jongens verlaten beduidend vaker het mbo zonder een diploma te hebben behaald. Dit blijkt uit gegevens van het cohort leerlingen dat in 2005/'06 in het mbo is gestart en het jaar ervoor onderwijs (vo) volgde.

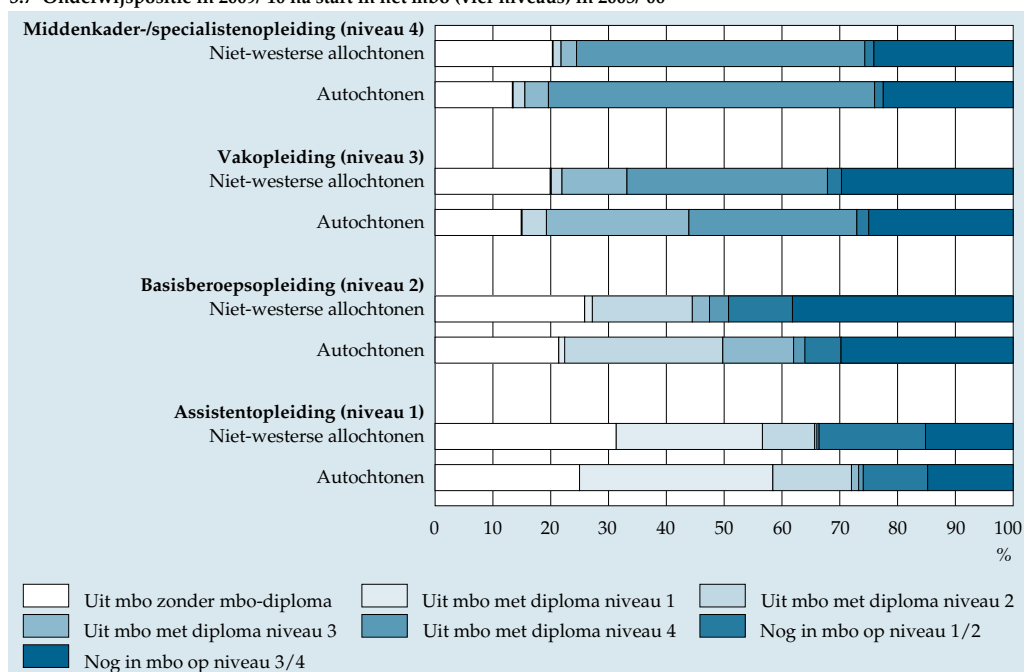
Helft van niet-westers allochtone starters op hoogste niveau mbo haalt binnen 4 jaar diploma

Van de deelnemers die in 2005/'06 begonnen met een opleiding op het hoogste mbo-niveau, de middenkader- of specialistenopleiding, was in 2009/'10 ruim de helft met een diploma op dat niveau vertrokken. Dit waren relatief vaker autochtonen dan niet-westerse allochtonen. Een klein deel was uit het mbo gestroomd met een diploma op een lager niveau. Ongeveer een kwart van beide groepen volgde nog onderwijs in het mbo. De meesten op het vierde niveau, maar ook een deel op niveau 3 en 2. Meer niet-westers allochtone starters in mbo-4 dan autochtonen waren inmiddels zonder diploma uit het mbo vertrokken. Het gaat hierbij om relatief veel niet-westers allochtone jongens. Verder hadden deze jongens veel minder vaak een mbo-4 diploma behaald en volgden zij evenals autochtone jongens vaker nog een opleiding in het mbo.

Na een start in de vakopleiding van het mbo (niveau 3) halen vrij veel deelnemers uiteindelijk een diploma op het vierde niveau. Uit cohort 2005/'06 waren het

vooral niet-westerse allochtonen die op deze manier opstroomden. In 2009/'10 had 35 procent van hen al een diploma op het vierde niveau behaald, terwijl nog eens 20 procent onderwijs volgde op dit vierde niveau. Van de autochtonen was dit respectievelijk 30 en 17 procent. Autochtonen waren vaker met een mbo-3 diploma uit het mbo gestroomd. De uitstroom zonder diploma was wel weer hoger bij de niet-westerse allochtonen.

3.7 Onderwijspositie in 2009/'10 na start in het mbo (vier niveaus) in 2005/'06

Bron: Onderwijsstatistieken.

Kwart van niet-westers allochtone meisjes kan na start in mbo-2 een mbo-4 diploma halen

In 2005/'06 startte 40 procent van de niet-westers allochtone mbo'ers in de basisberoepsgerichte opleiding (niveau 2). In 2009/'10 had bijna zes op de tien een diploma op tenminste het tweede niveau behaald tegen zeven van de tien autochtonen. Een deel van deze diploma's was van een hoger niveau dan niveau 2, meestal van de vakopleiding (niveau 3). Autochtonen hadden in 2009/'10 al vaker een diploma op een hoger niveau behaald dan niet-westerse allochtonen. Niet-westerse allochtonen volgden vaker dan autochtonen nog een opleiding in het mbo. Veel van hen hadden inmiddels al een diploma behaald en gingen voor een diploma op een hoger niveau. Vooral meisjes van niet-westers allochtone herkomst waren na een start op het tweede niveau opgestroomd naar het derde en het vierde niveau van het mbo. Een kwart van de startende niet-westers allochtone meisjes in

niveau 2 had in 2009/'10 of al een diploma op niveau vier behaald, of volgde nog onderwijs op dit niveau. Voor de niet-westers allochtone jongens was dit 18 procent en voor autochtone mbo'ers 13 procent. De uitstroom zonder diploma was ook vanuit dit niveau weer het hoogst voor de niet-westers allochtone jongens.

Niet-westerse jongens haken relatief vaak af op laagste niveau mbo

Maar weinig jongeren kiezen direct na het vo in het mbo voor de assistentopleiding. Deze opleiding op het eerste niveau werd in 2005/'06 door 4 procent van de direct uit het vo afkomstige en in het mbo startende autochtonen en 11 procent van de niet-westerse allochtonen (meest jongens) gevolgd. Het is een korte opleiding die vaak maar een half jaar duurt en geen startkwalificatie geeft. In 2009/'10 waren zeven van de tien starters in dit niveau uit het mbo gestroomd. De meeste zonder startkwalificatie, waarvan bijna de helft ook zonder een diploma van de assistentopleiding (vooral niet-westers allochtone jongens). Ruim vier van de tien starters zijn na de assistentopleiding verder gegaan in het mbo; relatief veel niet-westers allochtone meisjes en weinig niet-westers allochtone jongens. Een deel van hen was in 2009/'10 al met diploma op met name het tweede niveau uitgestroomd. Van de starters in de assistentopleiding vallen de niet-westers allochtone jongens het meest op in negatieve zin. Zij volgden relatief vaak een opleiding op dit laagste mbo-niveau, ze vielen het meest zonder diploma uit, ze haalden het minst vaak een diploma op een hoger niveau en als ze nog mbo-onderwijs volgden deden ze dat meestal niet hoger dan de basisberoepsopleiding (niveau 2).

Turkse en Marokkaanse jongens relatief vaak na mbo-4 door naar hbo

Van de mbo'ers die in 2008/'09 een diploma haalden op het hoogste niveau, stroomde 40 procent direct door naar een opleiding in het hbo. Niet-westerse allochtonen deden dit veel vaker dan autochtonen. Van de niet-westers allochtonen met een mbo-4 diploma stroomde meer dan de helft door naar het hbo, van de autochtonen ruim een derde. Binnen alle herkomstgroepen (met uitzondering van Antillianen) gingen jongens iets vaker dan meisjes naar het hbo. Met 62 en 59 procent deden Turkse en Marokkaanse jongens dit het meest.

3.5 Voortijdig schoolverlaten

Een goede opleiding is van belang om te kunnen slagen op de arbeidsmarkt. De overheid acht een opleiding op tenminste het niveau van havo, vwo of mbo-niveau 2 (basisberoepsopleiding) hiervoor noodzakelijk. Leerlingen die van school gaan zonder een diploma op dit niveau hebben geen startkwalificatie en zijn voortijdig schoolverlater. Zij hebben meer moeite met het vinden van een baan en stromen minder vaak door naar betere posities op de arbeidsmarkt dan leeftijdgenoten die niet voortijdig van school gaan (CBS, 2007; CBS, 2008).

Meisjes van niet-westerse herkomst hebben vaker startkwalificatie dan autochtone jongens

Autochtone jongeren hebben vaker een startkwalificatie dan jongeren van niet-westerse herkomst. In 2009 was 10,2 procent van de autochtonen van 18 tot 25 jaar niet in het bezit van een startkwalificatie, terwijl ze ook niet meer op school zaten. Bij de niet-westerse allochtonen lag dit aandeel op 13,7 procent. Meisjes van niet-westerse herkomst hadden vaker dan autochtone meisjes geen startkwalificatie (10,3 versus 8,2 procent), maar zij deden het beter dan de autochtone jongens (12,0 procent). Jongens van niet-westerse herkomst hadden met 16,9 procent verreweg het hoogste aandeel zonder startkwalificatie.

Ten opzichte van 2005 is het aandeel jongeren in de bevolking zonder startkwalificatie dat niet meer naar school gaat in 2009 met 20 procent afgenomen. Niet-westers allochtone meisjes verbeterden zich relatief het sterkst (van 16,3 naar 10,3 procent). De afname bij jongens van niet-westers allochtone herkomst was ook aanzienlijk (van 20,9 naar 16,9 procent).

Niet-westerse allochtone jongens stromen vanuit alle niveaus van vo en mbo vaker voortijdig uit

Van alle leerlingen die aan het begin van schooljaar 2008/'09 nog op een school voor voortgezet onderwijs (vo), voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (vavo) of middelbaar beroepsonderwijs (mbo) zaten en jonger dan 23 jaar waren, had 3,3 procent een jaar later het onderwijs zonder startkwalificatie verlaten. Zowel in mbo als in vo waren niet-westers allochtone leerlingen vaker voortijdig schoolverlater dan autochtone leerlingen (zie ook CBS, 2010a en 2010b; Hartgers, 2010). Niet-westers allochtone jongens waren dit het vaakst.

Vanuit het mbo stromen relatief meer jongeren zonder startkwalificatie uit het onderwijs dan vanuit het vo. Voor een deel komt dit doordat vmbo-leerlingen zonder diploma kunnen doorstromen naar het mbo. Veel van deze leerlingen stoppen later alsnog voortijdig met hun opleiding (Herweijer, 2008). Van de autochtonen die in 2008/'09 nog een mbo-opleiding volgden, was een jaar later 6,7 procent zonder startkwalificatie uit het onderwijs gestroomd. Van de niet-westerse allochtonen was dat 11,3 procent. Dit aandeel is vooral zo hoog doordat niet-westerse allochtonen vaker in de laagste niveaus onderwijs volgen dan autochtonen en de voortijdige schooluitval hoger is naarmate een lager mbo-niveau gevolgd is. Vooral op het laagste niveau (de assistentopleiding) is de uitval hoog; ruim een derde van de mbo-leerlingen op dit niveau viel in 2009 voortijdig uit. Dit hoge aandeel voortijdig schoolverlaters komt onder andere doordat het afronden van het laagste mbo-niveau nog geen startkwalificatie oplevert.

Niet-westers allochtone meisjes stromen alleen op het hoogste niveau van het mbo veel vaker zonder startkwalificatie uit dan autochtone meisjes. Op het laagste niveau (de assistentopleiding) waren zij in 2009 zelfs veel minder vaak voortijdig schoolverlater dan autochtone meisjes en jongens. Zij gaan vaker dan de andere groepen na dit laagste mbo-niveau naar een vervolgopleiding (zie paragraaf 3.4).

Uitgezonderd het laagste niveau, stromen jongens van niet-westers allochtone herkomst veel vaker zonder startkwalificatie uit dan autochtonen en niet-westers allochtone meisjes.

Staat 3.1
Schoolverlaters zonder startkwalificatie, 2009

	Autochtonen			Niet-westerse allochtonen		
	totaal	meisjes	jongens	totaal	meisjes	jongens
	%					
Aandeel niet-schoolgaande jongeren 18-24 jaar zonder startkwalificatie ¹⁾	10,2	8,2	12,0	13,7	10,3	16,9
Aandeel voortijdig schoolverlaters van het totaal aantal leerlingen jonger dan 23 jaar ²⁾	2,8	2,3	3,3	5,4	4,1	6,8
Totaal middelbaar beroepsonderwijs	6,7	5,8	7,5	11,3	8,2	14,3
Waarvan						
assistentopleiding (niveau 1)	36,5	37,3	36,2	32,8	26,8	36,4
basisberoepsopleiding (niveau 2)	12,5	13,3	12,1	16,8	13,3	19,5
vakopleiding (niveau 3)	4,5	4,7	4,3	6,6	5,2	8,3
middenkader-/specialistenopleiding (niveau 4)	3,5	2,9	4,0	5,9	4,5	7,5
Totaal voortgezet onderwijs	1,0	0,9	1,2	1,8	1,4	2,1
Waarvan						
leerjaar 1-2	0,6	0,4	0,7	1,3	1,0	1,7
havo/vwo 3-6	0,7	0,6	0,8	1,0	1,0	1,0
vmbo 3-4	2,5	2,4	2,7	3,1	2,5	3,6

Bron: EBB, Onderwijsstatistieken.

¹⁾ Volgens internationale definities.

²⁾ Aandeel van de jongeren die in oktober 2008/'09 onderwijs volgden in vo, mbo en vavo, dat een jaar later het onderwijs zonder startkwalificatie had verlaten.

Niet-westers allochtone jongens lopen achterstand op autochtone jongens iets in

Sinds het schooljaar 2004/'05 is het aandeel voortijdig schoolverlaters afgenomen. Bij autochtonen van 3,9 procent in 2004/'05 naar 2,8 procent in 2008/'09 en bij niet-westers allochtonen van 7,5 procent naar 5,4 procent. Vooral onder niet-westers allochtone jongens uit het mbo nam het voortijdig schoolverlaten af; zij verkleinden hun achterstand op autochtone jongens in de voortijdige uitstroom vanuit het mbo met 2,4 procentpunten.

Overigens zal een deel van de voortijdig schoolverlaters op een later moment toch nog een startkwalificatie behalen (CBS, 2010a; Pijpers, 2011). Iets meer dan een op de tien voortijdig schoolverlaters uit 2004/'05 haalde binnen vier jaar alsnog een diploma op minimaal mbo-2 niveau of havo of vwo. Autochtonen deden dat vaker dan niet-westerse allochtonen. Een uitzondering hierop zijn de Surinaamse meisjes; zij behaalden juist het vaakst alsnog een startkwalificatie.

3.6 Hoger onderwijs

In 2009/'10 stonden in het hoger onderwijs (ho) 634 duizend studenten ingeschreven voor een voltijd, deeltijd of duale studie. Bijna twee derde deed een studie in het hoger beroepsonderwijs, de rest studeerde aan een universiteit. Van de hbo-studenten was 14 procent van niet-westers allochtone herkomst, van de wo-studenten 13 procent. De deelname aan het hoger onderwijs stijgt al jaren (CBS, 2010c). Naast meer vrouwen zijn vooral niet-westerse allochtonen meer gaan studeren. Deze toename is niet alleen het gevolg van de toename van het aantal allochtonen in de bevolking. Ook relatief is de deelname van niet-westerse allochtonen, en vooral die van de vrouwen, meer toegenomen dan die van autochtonen.

Vooraf niet-westers allochtone meisjes halen achterstand bij instroom ho in

In 2009/'10 bedroeg het gemiddelde instroompercentage in het hoger onderwijs van autochtonen 58 procent tegen 55 procent van de niet-westerse allochtonen. De gemiddelde instroompercentages geven weer welk deel van de bevolking op enige leeftijd begint aan een opleiding in het hoger onderwijs en zijn gecorrigeerd voor de omvang van de verschillende leeftijdsgroepen in de bevolking²⁾. Niet-westerse allochtonen hebben nog wel een achterstand in de instroom in het hoger onderwijs, maar deze is niet zo groot meer als zes jaar daarvoor. Toen bedroeg het verschil nog 9 procentpunten. De gemiddelde instroom van vrouwen was hoger dan die van mannen.

Een deel van de studenten van de eerste generatie is studiemigrant. Zij kwamen speciaal voor de studie naar Nederland. In 2007/'08 bedroeg het aandeel studenten dat de vooropleiding in het buitenland heeft gevolgd in het totaal aantal ingeschrevenen in het ho ruim 5 procent (CBS, 2010a; CBS, 2010c). De meeste van deze studenten kwamen uit Duitsland. Ruim een kwart had de Nederlandse nationaliteit, waaronder Antilliaanse studenten, 1 procent had de Surinaamse nationaliteit en nog minder de Marokkaanse en de Turkse. Door deze studiemigranten kunnen de instroomcijfers van eerste generatie allochtonen in het ho iets te hoog liggen. Het gaat daarbij vooral om Antillianen en de groep overige niet-westerse allochtonen.

²⁾ De gemiddelde instroompercentages in het hoger onderwijs zijn berekend door het aantal eerstejaars-studenten per leeftijd te delen op het bevolkingsaantal van die leeftijd. De som van deze quotiënten geeft weer welk deel van de bevolking op enige leeftijd is ingestroomd in het hoger onderwijs. Deze berekeningswijze komt overeen met de berekeningen in het Jaarrapport Integratie 2009, zij het dat daar de berekening beperkt werd tot de instroom tot 25 jaar (Gijsberts en Herweijer, 2009). De hier gepresenteerde instroompercentages zijn gebaseerd op de instroom van alle leeftijden, waarbij de (geringe) aantallen eerstejaars van 50 jaar en ouder zijn gerelateerd aan de bevolking van 40 tot en met 49 jaar.

Ook de instroom van de tweede generatie in het ho is de afgelopen jaren toegenomen. De instroom van niet-westers allochtone vrouwen is daarbij bijna net zo groot geworden als de instroom van autochtone vrouwen. Tweede generatie Antillianen van wie één ouder in Nederland is geboren stromen gemiddeld zelfs vaker in het hoger onderwijs in dan autochtonen. Bij de andere niet-westerse herkomstgroepen zijn de instroompercentages iets hoger wanneer beide ouders in het buitenland zijn geboren dan wanneer één ouder in Nederland is geboren.

Staat 3.2

Gemiddeld instroompercentage in het hoger onderwijs¹⁾ naar herkomst en generatie

	Mannen en vrouwen		Mannen		Vrouwen	
	2003/'04	2009/'10	2003/'04	2009/'10	2003/'04	2009/'10
	%					
Autochtonen	52	58	49	55	56	61
Niet-westers allochtonen	43	55	40	50	46	61
waarvan (generatie)						
eerste generatie	38	56	36	49	41	63
tweede generatie	46	54	42	49	51	60
waarvan						
één ouder in buitenland geboren	56	61	50	58	62	64
beide ouders in buitenland geboren	45	52	40	46	50	59
waarvan (herkomst en generatie)						
Turken	27	43	26	38	28	48
eerste generatie	16	33	17	26	15	40
tweede generatie	35	45	31	41	39	50
Marokkanen	32	43	34	38	31	49
eerste generatie	23	34	26	31	21	38
tweede generatie	43	47	37	40	48	54
Surinamers	47	58	40	50	53	65
eerste generatie	46	56	41	44	51	67
tweede generatie	47	57	41	52	53	63
Antillianen/Arubanen	58	69	52	59	65	80
eerste generatie	60	76	54	59	65	92
tweede generatie	53	59	44	55	62	64
overig niet-westers	51	65	47	61	57	70
eerste generatie	45	60	42	55	50	65
tweede generatie	63	68	58	63	67	74

Bron: Onderwijsstatistieken.

¹⁾ Eerstejaars bachelors en doctoraal. Het betreft het aandeel personen per bevolkingsgroep dat in het hoger onderwijs stroomt, berekend op basis van de leeftijdgegevens van één jaar. Het is dus een fictief cohort.

Instroom in ho van Turkse en Marokkaanse mannen blijft sterk achter

Turkse en Marokkaanse studenten stromen met gemiddeld 43 procent veel minder in het hoger onderwijs in dan autochtonen en de andere niet-westerse herkomstgroepen. Vooral de eerste generatie blijft sterk achter, van hen stroomde in 2009/'10 maar een derde in in het ho. Wel is het aandeel Turkse en Marokkaanse instromers in het ho sinds 2003/'04 sterk toegenomen, met name onder de vrouwen. De instroom van Turkse en Marokkaanse mannen blijft ook in 2009/'10 nog flink achter bij alle andere groepen.

Hoge instroom in ho van Surinaamse en Antilliaanse vrouwen

Studenten van Surinaamse herkomst stroomden in 2009/'10 in dezelfde mate in als autochtonen (58 procent). Met een gemiddeld instroompercentage van 65 procent stroomden Surinaamse vrouwen nog vaker in het ho dan autochtone vrouwen. Bij de Surinaamse vrouwen is het instroompercentage van de eerste generatie iets hoger dan van de tweede, wat wijst op studiemigratie. Bij de Surinaamse mannen is het omgekeerde het geval, bij hen stromen eerste generatie mannen juist veel minder vaak in het ho in.

Zoals al beschreven, komen relatief veel Antillianen naar Nederland om te studeren. Het gemiddelde instroompercentage van de eerste generatie Antillianen was met 76 procent in 2009/'10 dan ook erg hoog. Antillianen van de tweede generatie stroomden gemiddeld iets vaker in het ho in dan autochtonen, vooral door de instroom van Antilliaanse vrouwen.

Autochtonen studeren vaker en sneller af

In zowel het hoger beroepsonderwijs (hbo) als het wetenschappelijk onderwijs (wo) ronden autochtonen vaker en sneller hun studie af dan studenten van niet-westers allochtone herkomst (zie ook Ooijevaar, 2010). Hierbij is ongeacht de herkomst het studierendement van vrouwen hoger dan dat van mannen.

Eén op de drie niet-westerse hbo-studenten met mbo-diploma haakt af

Van de autochtone studenten die in 2003/'04 met een voltijdstudie in het hbo begonnen, was na 6 jaar 68 procent in het hoger onderwijs afgestudeerd, 18 procent was zonder ho-diploma uitgestroomd en 13 procent studeerde nog in het ho. Bij niet-westerse allochtonen lag het percentage afgestudeerden met 52 procent flink lager, terwijl zowel de uitstroom zonder ho-diploma (28 procent) als het aandeel studenten dat nog studeerde (20 procent) een stuk hoger was. Studenten die met een vwo-diploma naar het hbo gingen, hadden het vaakst na 6 jaar een diploma behaald, en stroomden het minst vaak zonder diploma uit. Hbo-studenten met een mbo-diploma stroomden het vaakst zonder ho-diploma uit. Van de niet-westers allochtonen was dit een derde. De verhoogde doorstroom van niet-westers allochtone mbo'ers naar het hbo (zie paragraaf 3.4) wordt dus lang niet altijd met een hbo-diploma verzilverd. Op zich is het overigens niet vreemd dat iemand die al een beroepsopleiding heeft afgerond eerder besluit met een vervolgstudie

te stoppen dan iemand die alleen een vo-diploma heeft. Meer dan de helft van de niet-westers allochtonen met havo als vooropleiding haalde binnen 6 jaar een diploma in het hoger onderwijs, 42 procent van de mannen en 60 procent van de vrouwen. Van de autochtone studenten met een havo-diploma haalde twee derde het ho-diploma binnen 6 jaar. Bij de vrouwen zelfs drie kwart. Vooral Antillianen doen wat langer over hun studie in het hbo, terwijl Antilliaanse vrouwen ook wat vaker zonder ho-diploma uitstromen.

Aandeel niet-westers allochtone masters na zeven jaar studie blijft fors achter

Het aandeel niet-westerse allochtonen in het wo dat binnen zeven jaar een masterdiploma haalde was fors lager dan dat van de autochtone studenten. Van de wo-studenten die in 2002/'03 met een vwo-vooropleiding met een voltijdstudie begonnen, slaagde 40 procent van de niet-westers allochtone studenten binnen zeven jaar voor het masterexamen. Bij de autochtone studenten lag dat aandeel op 55 procent. Niet-westerse studenten stonden nog veel vaker ingeschreven in het hoger onderwijs dan autochtonen (38 versus 26 procent), maar waren ook wat vaker zonder diploma vertrokken uit het ho (10 versus 6 procent). De overige studenten hadden inmiddels een diploma binnen het hbo gehaald of waren na het behalen van een wo-bachelor gestopt met de studie. Autochtone vrouwen presteerden het best in het wo. Niet-westers allochtone vrouwen deden het net iets beter dan autochtone mannen. Mannen van niet-westers allochtone herkomst haalden binnen zeven jaar verreweg het minst vaak een masterdiploma (32 procent), waren vaker zonder diploma uitgestroomd (14 procent) en waren ook nog vaak bezig met hun studie (43 procent).

3.7 Gekozen richting in het onderwijs

Niet-westerse allochtonen kiezen vaker voor economisch/juridische richting

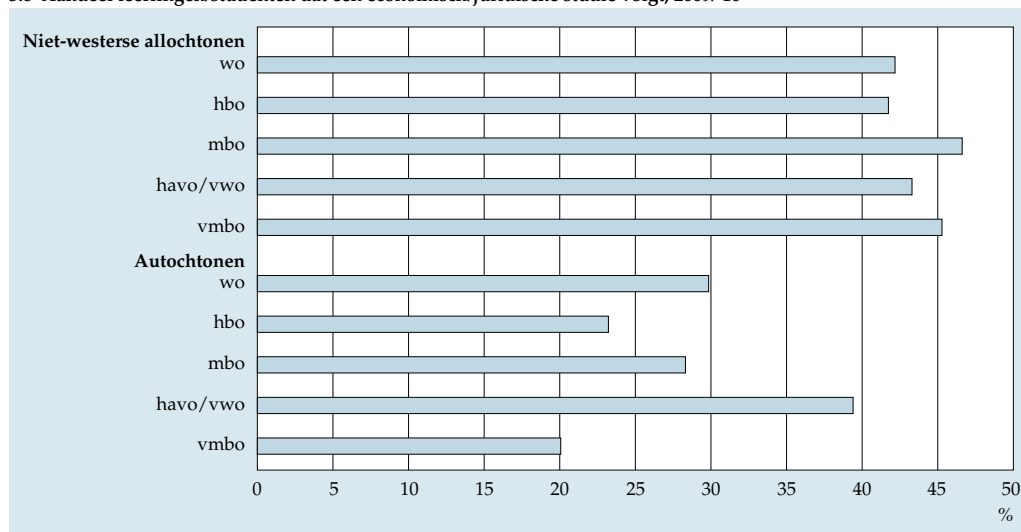
Niet-westerse allochtonen en autochtonen verschillen duidelijk in hun keuze voor studierichting in het onderwijs. In alle onderwijsniveaus volgen deelnemers van niet-westers allochtone herkomst veel vaker een economische of juridische richting. Dit zijn studies die over het algemeen een goed perspectief bieden op de arbeidsmarkt en veelal ook meer in aanzien zijn bij de niet-westerse gemeenschap. Dit geldt veel minder voor bijvoorbeeld beroepen in de landbouw. Vooral Turken en Marokkanen kiezen nauwelijks voor een opleiding in de landbouw.

Weinig verschil in profielkeuze op vwo

In het schooljaar 2009/'10 volgde 48 procent van de niet-westers allochtone jongens en 43 procent van de niet-westers allochtone meisjes in het vmbo de economische sector tegen respectievelijk 21 en 19 procent van de autochtone leerlingen. Bij de meisjes was dit niet de meest populaire sector. Dat was voor zowel autochtone als niet-westers allochtone meisjes de sector zorg en welzijn. Bij de vmbo-jongens

volgde 48 procent van de autochtonen en 36 procent van de niet-westerse allochtonen de sector techniek. Vooral Turkse en Marokkaanse leerlingen kozen voor economie, terwijl Antilliaanse leerlingen in hun keuzegedrag iets meer op de autochtonen leken.

3.8 Aandeel leerlingen/studenten dat een economisch/juridische studie volgt, 2009/'10*

Bron: Onderwijsstatistieken.

In de havo was het profiel 'economie en maatschappij' favoriet bij alle leerlingen, maar bij niet-westerse allochtonen het meest. Met de invoering van de vernieuwde tweede fase in 2007/'08 zijn veel meisjes, ongeacht herkomst, dit profiel gaan kiezen in plaats van 'cultuur en maatschappij'. In het vwo is niet veel verschil in profielkeuze tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen. In zowel havo als vwo hebben autochtonen iets vaker een dubbel profiel dan niet-westerse allochtonen.

Binnen het mbo volgde 52 procent van de niet-westers allochtone jongens en 42 procent van de niet-westers allochtone meisjes een studie in de economische sector, tegenover respectievelijk 30 en 26 procent van de autochtonen. Het keuzegedrag op het mbo sluit hiermee aan op dat in het vmbo.

Van de niet-westers allochtone studenten in het hoger onderwijs volgen vooral de mannen in het hbo en de vrouwen in het wo een economisch/juridische studie. Niet-westers allochtone vrouwen studeren in het wo relatief vaak rechten (21 procent in 2009). De keuze voor een economische of juridische richting is de afgelopen tien jaar bij autochtonen in hbo en wo iets afgenomen. Niet-westerse allochtonen in het wo kozen ook iets minder voor een studie in deze richting, maar in het hbo nam het aandeel toe.

3.8 Schoolverlaters op de arbeidsmarkt

Van de leerlingen en studenten die in 2006/'07 nog onderwijs volgden maar het volgende schooljaar niet meer, is nagegaan hoe in september 2007 hun arbeidsmarktsituatie was. Daarbij zijn enerzijds de gediplomeerde schoolverlaters uit mbo en uit ho beschouwd en anderzijds de voortijdig schoolverlaters vanuit vo, mbo en vavo.

Staat 3.3

Arbeidsmarktsituatie van gediplomeerde en voortijdig schoolverlaters, september 2007

	Autochtonen			Niet-westerse allochtonen		
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen
Mbo-gediplomeerde schoolverlaters 2006/'07 (x 1000)	55,5	27,7	27,8	8,7	4,0	4,7
naar arbeidsmarktsituatie in september 2007						
waarvan met betaald werk ¹⁾ (%)	91	92	91	77	78	75
Voortijdig schoolverlaters < 23 jaar ²⁾ 2006/'07 (x 1000)	34,6	20,2	14,3	13,4	8,3	5,1
naar arbeidsmarktsituatie in september 2007						
waarvan met betaald werk ¹⁾ (%)	63	65	60	45	46	44
Ho-gediplomeerde schoolverlaters 2006/'07 (x 1000)	49,8	22,7	27,1	6,6	2,9	3,7
naar arbeidsmarktsituatie in september 2007						
waarvan met betaald werk ¹⁾ (%)	84	83	84	66	66	67

Bron: Onderwijsstatistieken/SSB.

¹⁾ Betaald werk als zelfstandige of werknemer.

²⁾ Schoolverlaters zonder startkwalificatie jonger dan 23 jaar uit vo, mbo en vavo.

Niet-westerse allochtonen direct na schoolverlaten veel minder vaak betaald werk

Het aandeel schoolverlaters dat in september na schoolverlaten al betaald werk had, is het grootst voor de autochtone mbo-gediplomeerden (91 procent) en het laagst voor de niet-westers allochtone voortijdig schoolverlaters (45 procent). Voor alle onderscheiden groepen hadden autochtonen veel vaker betaald werk dan niet-westerse allochtonen. Van de mbo-gediplomeerde schoolverlaters van niet-westers allochtone herkomst hadden Surinamers het vaakst werk (83 procent), vrouwen vaker dan mannen. Van de voortijdig schoolverlaters hadden vooral de Antilliaanse vrouwen niet vaak betaald werk (36 procent). Van de studenten die met een ho-diploma het onderwijs hebben verlaten, hadden niet-westerse allochtonen uit de vier grote niet-westerse herkomstgroepen maar iets minder vaak een baan dan autochtonen (78 versus 84 procent). Hier scoorden de overig niet-westerse studenten met 55 procent erg laag. Onder deze studenten zouden zich nog studiemigranten kunnen bevinden die na afronding van de studie niet gelijk uit Nederland zijn vertrokken, maar dat wel van plan zijn. Studiemigranten die na de studie gelijk uit Nederland vertrokken, zijn niet in de cijfers opgenomen.

Loon van pas aan ho afgestudeerde niet-westers allochtone werknemer hoger

Al hebben niet-westerse allochtonen vlak na schoolverlaten minder vaak betaald werk dan autochtone schoolverlaters, het loon dat zij ontvangen als zij wel een voltijdsbaan hebben is er niet minder om. Vlak na afstuderen verdienen van de mbo-gediplomeerden de autochtone mannen wel het meest, maar vlak na voortijdig schoolverlaten verdienen niet-westerse allochtonen in een voltijd baan iets (mannen) tot veel (vrouwen) meer dan autochtonen zonder startkwalificatie. Van de pas afgestudeerden in het ho met een voltijdsbaan ontvingen niet-westerse allochtonen een hoger gemiddeld fiscaal maandloon dan autochtonen, zowel bij de mannen (2660 versus 2520 euro) als de vrouwen (2470 versus 2320 euro).

3.9 Opleidingsniveau van de bevolking

Omdat veel personen jonger dan 25 jaar hun opleiding nog niet voltooid hebben en het aandeel 65-plussers onder niet-westerse allochtonen nog klein is, wordt het gemiddelde opleidingsniveau van de bevolking bepaald voor de bevolking van 25 tot 65 jaar.

Eén op de vijf niet-westerse allochtonen volgde alleen basisonderwijs

Het opleidingsniveau van de bevolking van niet-westerse herkomst is gemiddeld veel lager dan dat van de autochtone bevolking. In 2009 had 22 procent van de niet-westerse allochtonen van 25 tot 65 jaar een opleiding op tenminste het hoger onderwijs afgerond tegen 32 procent van de autochtonen. Niet-westerse allochtonen waren ook minder vaak opgeleid op het niveau van havo/vwo of mbo2-4 (34 procent versus 42 procent). Hun hoogst behaalde opleiding zat vaak nog onder het niveau van de startkwalificatie (43 procent versus 26 procent van de autochtonen). Bijna 20 procent van de niet-westerse allochtonen heeft alleen basisonderwijs als hoogst behaalde opleiding. Bij de autochtonen ligt dat aandeel veel lager, op 6 procent.

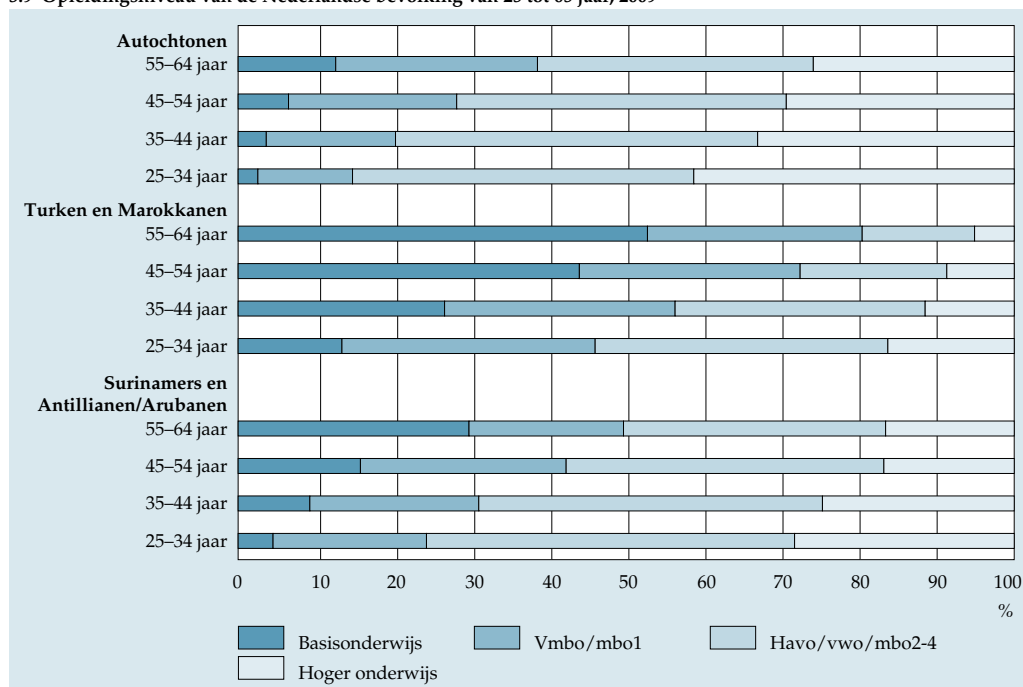
Turkse en Marokkaanse vrouwen waren in 2009 het laagst opgeleid, gevolgd door de mannen in deze herkomstgroepen. Vooral het aandeel personen met een opleiding op het niveau van het basisonderwijs is in deze groepen erg hoog. Surinamers en Antillianen hebben over het algemeen veel vaker een opleiding op het niveau van havo/vwo/mbo2-4 afgerond.

Opleidingsniveau niet-westerse allochtonen stijgt door jongere generaties

Het lage gemiddelde opleidingsniveau van niet-westerse allochtonen wordt voor een groot deel bepaald door de hogere leeftijden. Van de Turkse en Marokkaanse vrouwen van 45 tot 65 jaar heeft bijvoorbeeld maar liefst 59 procent geen onderwijs gevolgd dat hoger is dan het basisonderwijs. Elke jongere groep is veel hoger opgeleid dan de oudere. Dat geldt ook voor de autochtone bevolking, maar bij de niet-westerse allochtonen is deze ontwikkeling veel sterker. Niet-westerse

allochtonen halen hiermee geleidelijk een deel van hun achterstand op autochtonen in. Het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking zal in de toekomst dus steeds hoger worden. Voorlopig zullen niet-westerse allochtonen daarbij achterblijven ten opzichte van de autochtone bevolking. Om een echte inhaalslag te maken zullen niet-westers allochtone jongeren op z'n minst op hetzelfde, dan niet op een hoger onderwijsniveau uit het onderwijs moeten stromen.

3.9 Opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking van 25 tot 65 jaar, 2009*

Bron: EBB.

3.10 Conclusie

De achterstand van niet-westerse allochtonen in onderwijsniveau en prestaties binnen het onderwijs is nog steeds aanzienlijk. Het is natuurlijk ook niet iets dat in korte tijd kan veranderen, verbetering zal alleen geleidelijk plaats kunnen vinden. In dit hoofdstuk zijn veel aspecten van onderwijs en onderwijsniveau in relatie tot integratie van niet-westerse allochtonen aan de orde gekomen. Hierbij is de stand van zaken in het meeste recente jaar beschreven en vaak ook vergeleken met de situatie van een aantal jaren daarvoor. Naast een aantal zorgpunten, kwam hierbij ook naar voren dat jongeren van niet-westers allochtone achtergrond hun achterstand ten opzichte van autochtone jongeren aan het verkleinen zijn. Zo

doen vooral meisjes van niet-westers allochtone herkomst het steeds beter in het onderwijs. Ook de overig niet-westers allochtonen doen het relatief goed. Jongens van met name Turkse en Marokkaanse herkomst blijven achter.

De kleur van scholen in het voortgezet onderwijs hangt, naast de gekleurdheid van de omgeving, onder andere samen met het verschil in het onderwijsniveau dat autochtone en niet-westers allochtone leerlingen volgen. Zo lang het niveau van beide groepen niet dicht bij elkaar komt, blijft segregatie in het voortgezet onderwijs bestaan. Het aandeel gekleurde scholen voor voortgezet onderwijs is de afgelopen vier jaar heel licht gestegen. Toch is de gemiddelde niet-westers allochtone leerling iets vaker bij een autochtone of westers allochtone leerling op school komen te zitten. Daarmee lijkt de segregatie in het voortgezet onderwijs voorzichtig af te nemen.

Aan het eind van de basisschool blijven de prestaties van niet-westers allochtone leerlingen achter bij die van autochtone leerlingen. De taal die thuis gesproken wordt blijkt hierbij van invloed te zijn. Leerlingen met een niet-westers allochtone achtergrond die thuis geen Nederlands spreken scoren veel lager op de Eindtoets Basisonderwijs van Cito dan leerlingen die thuis wel Nederlands spreken. De verschillen zijn, zoals verwacht, vooral groot op het onderdeel taal, maar de thuistaal hangt ook samen met de score op rekenen-wiskunde.

In de deelname aan de onderwijssoorten van het voortgezet onderwijs (vo) verschillen autochtonen en niet-westerse allochtonen nog steeds veel van elkaar, maar het verschil is sinds 2003/'04 iets minder groot geworden. In beide groepen groeide de deelname aan havo en vwo en nam de deelname aan vmbo af. Bij niet-westerse allochtonen gebeurde dit net iets meer dan bij autochtonen. In het vo lopen niet-westers allochtone leerlingen daarentegen vaker vertraging op dan autochtonen. Ze blijven dus vaker zitten, maar het stapelen van diploma's komt ook vaker voor. Vooral Turkse en Marokkaanse leerlingen gaan na het behalen van het vmbo-t diploma door naar de havo. Daarnaast is het aandeel examenkandidaten dat slaagt voor het examen bij autochtonen nog steeds hoger dan bij niet-westers allochtone leerlingen. Na het behalen van een diploma in het vo blijven niet-westerse allochtonen hun onderwijsloopbaan vaker dan autochtonen vervolgen op het hoogst mogelijke niveau dat met dat diploma mogelijk is.

Aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) wordt relatief veel deelgenomen door niet-westerse allochtonen. Jongens en met name meisjes van Turkse en Marokkaanse herkomst participeren veel en dan vooral in de leeftijdsgroep van 17 tot 20 jaar. Antilliaanse vrouwen zijn in het mbo vaak wat ouder dan hun opleidingsgenoten. De achterstand in onderwijsniveau die niet-westerse allochtonen al lieten zien in het voortgezet onderwijs werkt ook door binnen het mbo. Autochtonen volgen relatief vaker een opleiding op een van de hoogste niveaus (niveau 3 en 4). Na een

start in een laag mbo-niveau stromen niet-westerse allochtonen wel vaker door naar hogere niveaus dan autochtonen. Vooral meisjes van niet-westers allochtone herkomst doen het goed in het mbo; niet-westers allochtone jongens een stuk minder. Na het behalen van een diploma op het vierde mbo-niveau stromen de niet-westerse jongens wel vaker door naar het hbo dan meisjes en autochtonen.

Voortijdig schoolverlaten duidt op een zwakke positie in het onderwijs en later op de arbeidsmarkt. Het is vooral bij niet-westers allochtone jongens een probleem. Ook in 2008/'09 verlieten zij het onderwijs relatief veel vaker zonder startkwalificatie dan de overige jongeren. Toch lijken ze hun achterstand ten opzichte van de autochtone jongens iets te verkleinen. Autochtone meisjes stromen het minst voortijdig uit.

De instroom van niet-westerse allochtonen in het hoger onderwijs (ho) is sinds 2003/'04 meer gegroeid dan die van de autochtone bevolking. Niet-westers allochtone vrouwen stroomden in 2009/'10 gemiddeld even vaak in als autochtone vrouwen. De tweede generatie bleef nauwelijks achter. Niet-westers allochtone mannen van eerste en tweede generatie hadden ook in 2009/'10 nog een achterstand. Vooral mannen van Turkse en Marokkaanse herkomst van de eerste generatie stroomden gemiddeld veel minder vaak in het hoger onderwijs in dan andere groepen. Surinaamse en Antilliaanse vrouwen van de eerste en tweede generatie stromen vaker dan gemiddeld in het hoger onderwijs in. Onder de eerste generatie studenten van Antilliaanse herkomst zijn veel studiemigranten. Niet-westers allochtone studenten in het ho blijven achter in studierendement bij autochtonen. Zowel in hbo als wo studeren zij minder snel af en stromen vaker zonder ho-diploma uit. Niet-westers allochtone mannen kennen het slechtste studierendement in het ho. Vrouwen van niet-westers allochtone herkomst doen het beter dan autochtone mannen.

Binnen elk onderwijsniveau kiezen niet-westerse allochtonen vaker voor een studie in een economische of juridische richting. Deze studies bieden veelal meer aanzien bij de niet-westerse gemeenschap en bieden daarbij over het algemeen een goed perspectief op de arbeidsmarkt.

Schoolverlaters van niet-westers allochtone herkomst met en zonder startkwalificatie hebben direct na schoolverlaten veel minder vaak een betaalde baan dan autochtonen. Het gemiddeld maandloon van een voltijdwerkende autochtone schoolverlater met mbo-diploma is hoger dan dat van een niet-westerse allochtoon. Voltijdwerkende schoolverlaters zonder startkwalificatie en ho-gediplomeerden van niet-westerse herkomst verdienen gemiddeld juist meer dan autochtonen.

Het opleidingsniveau van de bevolking van niet-westers allochtone herkomst is veel lager dan dat van de autochtone bevolking. Bij de oudere generatie is het verschil erg groot. Doordat, vooral bij niet-westerse allochtonen, de jongere generatie hoger

is opgeleid dan de oudere, wordt het verschil geleidelijk aan kleiner. Voorlopig zullen niet-westerse allochtonen de achterstand echter nog niet inhalen. Voor een echte inhaalslag zullen niet-westers allochtone jongeren hun achterstanden in het onderwijs helemaal moeten inlopen. Niet-westers allochtone meisjes zijn hiervoor al harder op weg dan de jongens.

Literatuur

CBS (2007). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2008*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2008). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2009*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2010a). *Jaarboek onderwijs in cijfers*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2010b). *De Nederlandse Samenleving*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2010c). Kennispotentieel in mensen. In: V.A. Fructuoso van der Veen (red.) *Kennis en economie 2009*, (pp. 71–95). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Gijsberts, M. en L. Herweijer (2009). Onderwijs en opleidingsniveau. In: Gijsberts, M. en J. Dagevos (red.), *Jaarrapport Integratie 2009*, (pp. 94–138). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jenje-Heijdel, W. (2010). Welke routes doorlopen leerlingen in het onderwijs? *Sociaaleconomische trends*, 3e kwartaal 2010, 33–41.

Hartgers, M. (2008). Onderwijs, in: K. Oudhof, R. van der Vliet en B. Hermans (red.), *Jaarrapport Integratie 2008*, (pp. 55–85). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hartgers, M. (2010). Onderwijs. In: A. Merens en B. Hermans. *Emancipatiemonitor 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Ooijevaar, J. (2010). Allochtonen en autochtonen in het hoger onderwijs. *Sociaaleconomische trends*, 1e kwartaal 2010, 37–42.

Pijpers, F. (2011). Artikel in *Sociaaleconomische trends* (nog te verschijnen). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Regioplan (2010). *Tegengaan segregatie in het basisonderwijs: monitoring van de OCW-pilots. Eindrapport tussenmeting 2010*. Publicatienummer 1838. Amsterdam: Regioplan.

Stroucken, L. (2009). Studievoortgang in het voortgezet onderwijs. *Sociaaleconomische trends*, 4e kwartaal 2009, 20–28.

Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite

Figuur B 3.1 Wo-cohort 2002/'03 en hbo-cohort 2003/'04 voltijd opleiding, stand na 7 jaar (wo) en 6 jaar (hbo)

Tabel B 3.1a Aandeel scholen in het voortgezet onderwijs met meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen naar regio

Tabel B 3.1b Aandeel scholen in het voortgezet onderwijs met meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen naar regio

Tabel B 3.2a Aandeel niet-westers allochtone leerlingen op scholen voor voortgezet onderwijs

Tabel B 3.2b Aandeel niet-westers allochtone schoolgenoten van autochtone leerlingen op scholen voor voortgezet onderwijs

Tabel B 3.2c Aandeel niet-westers allochtone schoolgenoten van niet-westers allochtone leerlingen op scholen voor voortgezet onderwijs

Tabel B 3.3 Aandeel geslaagde examenkandidaten per onderwijssoort in het voortgezet onderwijs naar geslacht, 2005/'06 en 2008/'09*

Tabel B 3.4 Onderwijspositie in 2009/'10 na start in het mbo (vier niveaus) in 2005/'06 naar geslacht

Tabel B 3.5 Schoolverlaters zonder startkwalificatie, 2005 en 2009

Tabel B 3.6 Arbeidsmarktsituatie van gediplomeerde en van voortijdig schoolverlaters, september 2007

4. *Arbeidsmarkt*

Werken biedt mensen naast een inkomen ook mogelijkheden voor sociale interactie met andere bevolkingsgroepen. De mate van participatie op de arbeidsmarkt is daarom een belangrijke indicator voor de maatschappelijke integratie van allochtonen. Dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de situatie van niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt in het afgelopen decennium. Allereerst komen de gevolgen van de conjunctuur op de werkloosheid onder niet-westerse allochtonen aan bod, gevolgd door de ontwikkelingen in arbeidsparticipatie. De paragraaf daarna gaat over flexibele contracten, uitzendkrachten en werknemers in de schoonmaakbranche als indicatoren voor de kwetsbare positie die niet-westerse allochtonen innemen op de arbeidsmarkt. Ook komt aan bod in hoeverre tweedegeneratieallochtonen hierin verschillen van eerstegeneratieallochtonen en wat de kansen op werk van jongeren uit beide generaties zijn. Tenslotte volgen de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van werknemers die hun baan verloren hebben als gevolg van een faillissement.

4.1 *Werkloosheid*

Vanaf 2001 nam de werkloosheid als gevolg van economische achteruitgang enkele jaren flink toe. In 2005 trok de arbeidsmarkt echter weer aan en begon de werkloosheid weer te dalen. Deze verbeteringen hebben zich in de daaropvolgende jaren voortgezet, tot het vierde kwartaal van 2008. Op dat moment verslechterde de situatie op de arbeidsmarkt opnieuw.

In tijden van economische teruggang verliezen werknemers zonder vast dienstverband in de conjunctuurgevoelige sectoren, zoals de uitzendbranche, vaak als eerste hun baan. Onder deze groep bevinden zich traditioneel veel niet-westerse allochtonen. Zij merken dan ook het meest van de conjuncturele schommelingen. De werkloosheid onder niet-westerse allochtonen is zowel in goede als in slechte economische tijden hoger dan die onder autochtonen. Uit onderzoek blijkt dat groepen met een achterstand op de arbeidsmarkt, zoals niet-westerse allochtonen, de effecten van een verslechterende arbeidsmarkt als eerste voelen en van economisch herstel pas enigszins vertraagd profiteren (Beckers, Lautenbach en Linden, 2008).

Werkloosheid

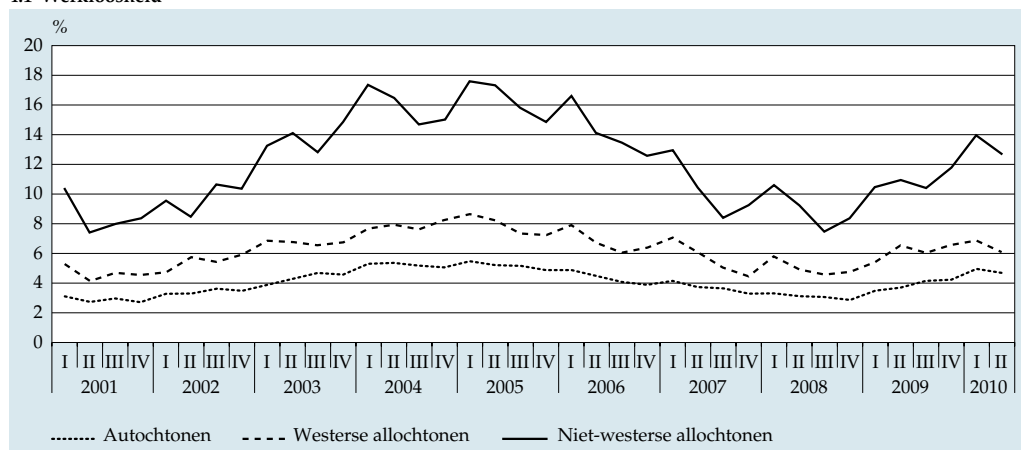
Werklozen zijn personen die geen werk hebben, of die een baan van minder dan twaalf uur per week hebben, en die zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor op korte termijn beschikbaar zijn. Zoeken betekent dat men in de laatste vier weken activiteiten heeft ondernomen om een betaalde

baan te vinden. Beschikbaar zijn betekent dat men binnen twee weken kan beginnen in een nieuwe werkring. In deze paragraaf wordt steeds gekeken naar werklozen van 15 tot 65 jaar. In het aantal werklozen is een duidelijk seizoenspatroon waarneembaar. In de zomermaanden ligt de werkloosheid over het algemeen hoger dan in de rest van het jaar.

Niet-westerse allochtonen gevoeliger voor conjunctuur

Het werkloosheidspercentage van autochtonen steeg in 2009 met 0,8 procentpunt ten opzichte van 2008 en kwam daarmee uit op 3,9 procent. Bij de niet-westerse allochtonen steeg de werkloosheid harder, namelijk met 2 procentpunt tot 10,9 procent in 2009. In een periode van economische voorspoed daalt het werkloosheidspercentage onder niet-westerse allochtonen echter uiteindelijk ook weer het hardst. Dat was te zien in de periode 2005 tot en met 2008. In 2008 daalde het werkloosheidspercentage onder niet-westerse allochtonen nog met 7,5 procentpunt ten opzichte van 2,1 procentpunt onder autochtonen. Het werkloosheidspercentage van niet-westerse allochtonen ligt wel voortdurend ongeveer een factor 3 hoger dan dat van autochtonen. De arbeidsmarktpositie van niet-westerse allochtonen is dan ook in twee opzichten niet zo sterk. Ten eerste zijn ze vaker werkloos dan autochtonen en ten tweede is hun arbeidsmarktpositie gevoeliger voor conjuncturele schommelingen.

4.1 Werkloosheid

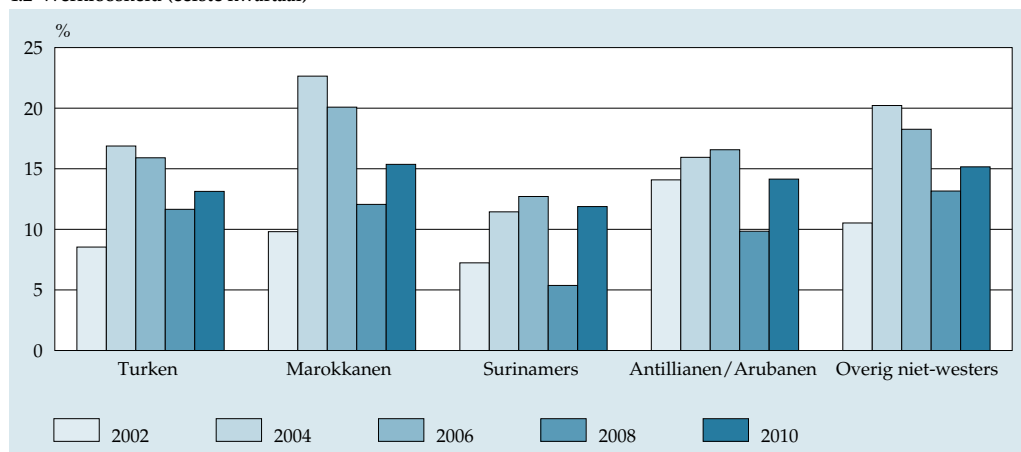
Bron: EBB.

Werkloosheid stijgt bij alle niet-westerse herkomstsgroepen

De werkloosheid stijgt vanaf 2008 bij alle niet-westerse herkomstsgroepen. De stijging is het sterkst onder Surinamers. In het eerste kwartaal van 2010 was 11,9 procent van de Surinamers werkloos, een ruime verdubbeling ten opzichte

van hetzelfde kwartaal in 2008. Surinamers hebben desondanks vergeleken met andere niet-westerse herkomstgroeperingen nog steeds het laagste werkloosheidspercentage. Bij de andere niet-westerse herkomstgroepen steeg de werkloosheid met minder dan 4,5 procentpunt. De stijging was het laagst onder de Turken met 1,4 procentpunt. Het eerste kwartaal van 2010 is wat betreft stand van de conjunctuur min of meer vergelijkbaar met het eerste kwartaal van 2004. Vergelijking van deze twee kwartalen laat zien dat de werkloosheid onder Turken en Marokkanen in 2010 veel minder steeg dan in 2004, terwijl het bij Surinamers en Antillianen juist sterker toenam.

4.2 Werkloosheid (eerste kwartaal)

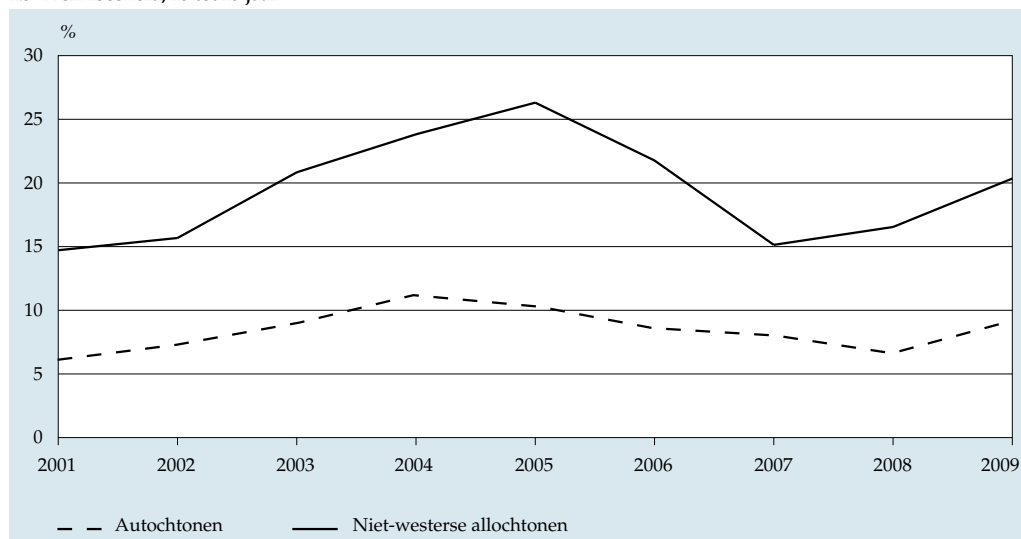
Bron: EBB.

Niet-westers allochtone jongeren zijn de dupe van economische crisis

In tijden van economische teruggang loopt de werkloosheid onder jongeren relatief sterk op. En ook voor jongeren geldt dat de werkloosheid onder niet-westerse allochtonen gevoeliger is voor conjunctuurschommelingen dan onder autochtonen. Daarbij geldt ook nog eens dat het aandeel jongeren onder de niet-westerse allochtonen veel hoger is dan bij de autochtonen. Onder andere de invloed van deze twee factoren samen heeft geleid tot de oplopende werkloosheid in de hele groep niet-westerse allochtonen.

Vanaf 2008 stijgt de jeugdwerkloosheid bij niet-westerse allochtonen veel forser dan bij autochtonen. In 2007 was 8 procent van de autochtone jongeren en 15 procent van de niet-westerse allochtone jongeren werkloos. In 2009 was 20 procent van de niet-westerse allochtone jongeren werkloos tegenover 9 procent van de autochtone jongeren. De achterstand van niet-westerse allochtone jongeren ten opzichte van autochtone jongeren loopt hiermee sinds de start van de economische crisis weer op. De arbeidsmarktsituatie van niet-westerse jongeren is bovendien niet verbeterd ten opzichte van de vorige economische crisisperiode. Het is nog afwachten of de werkloosheid uiteindelijk ook net zo ver oploopt.

4.3 Werkloosheid, 15 tot 25 jaar

Bron: EBB.

Niet-westerse allochtonen vaker werkloos, ongeacht hun opleidingsniveau

De sterke stijging van de werkloosheid onder niet-westerse allochtonen hangt samen met het relatief hoge aandeel jongeren in deze groep. Daarnaast speelt hun relatief lage opleidingsniveau een belangrijke rol (zie hoofdstuk 3). Lager opgeleiden zijn namelijk vaker werkloos dan hoger opgeleiden. Het werkloosheidspercentage van niet-westerse allochtonen is altijd twee tot drie keer hoger dan dat van autochtonen met hetzelfde opleidingsniveau.

Niet-westerse allochtonen van de eerste en tweede generatie waren in 2009 gemiddeld bijna even vaak werkloos. Bij Turken, Marokkanen en Surinamers doet de eerste generatie het iets beter op de arbeidsmarkt. Dit heeft voor een deel te maken met het relatief grote aandeel jongeren in de tweede generatie. Bij de overige niet-westerse allochtonen is juist de eerste generatie iets vaker werkloos dan de tweede generatie.

Marokkaanse en Surinaamse vrouwen minder vaker werkloos dan de mannen

In 2009 was de werkloosheid onder niet-westerse mannen ongeveer even hoog als onder niet-westerse vrouwen. Er bestaan wel verschillen tussen afzonderlijke herkomstgroepen. Zo zijn Turkse vrouwen wel vaker werkloos dan Turkse mannen, terwijl Surinaamse en Marokkaanse mannen vaker werkloos zijn dan vrouwen van deze herkomstgroepen. Onder Antillianen verschilt de werkloosheid tussen mannen en vrouwen nauwelijks. Ook onder autochtonen zijn de verschillen klein, autochtone vrouwen waren in 2009 iets vaker werkloos. De integratie op de arbeidsmarkt van niet-westerse allochtone vrouwen lijkt vergeleken met de mannen uit dezelfde herkomstgroep dus goed gelukt. De allochtone vrouwen,

met uitzondering van de Turkse vrouwen, doen hierin niet onder voor autochtone vrouwen. De positie van Surinaamse vrouwen is wat betreft de werkloosheid het meest gunstig. Overigens gaat het hier alleen om het deel van de vrouwen dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt. Het totale aanbod van niet-westers allochtone vrouwen op de arbeidsmarkt, en met name moeders, blijft wel achter bij dat van autochtone vrouwen (TNO en CBS, 2010).

Staat 4.1
Werkloze beroepsbevolking naar achtergrondkenmerken, 2009

	Autochtonen		Westerse allochtonen	Niet- westerse allochtonen	waarvan			
				Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen/ Arubanen	overig niet- westers
	%							
Totaal	4	6	11	10	12	10	11	12
Man	3	6	11	8	13	12	11	12
Vrouw	4	6	11	12	11	8	11	11
15 tot 25 jaar	9	13	20	18	25	22	.	18
25 tot 45 jaar	3	6	9	9	9	8	10	10
45 tot 65 jaar	3	5	9	8	11	7	7	10
Eerste generatie	-	8	11	9	11	8	12	12
Tweede generatie	-	5	12	11	16	13	.	9
Basisonderwijs	8	11	14	12	12	17	.	15
Vmbo	5	8	14	10	17	14	.	13
Havo, vwo, mbo	4	6	10	11	10	8	8	12
Hbo, wo	3	5	8	.	7	7	.	9

Bron: EBB.

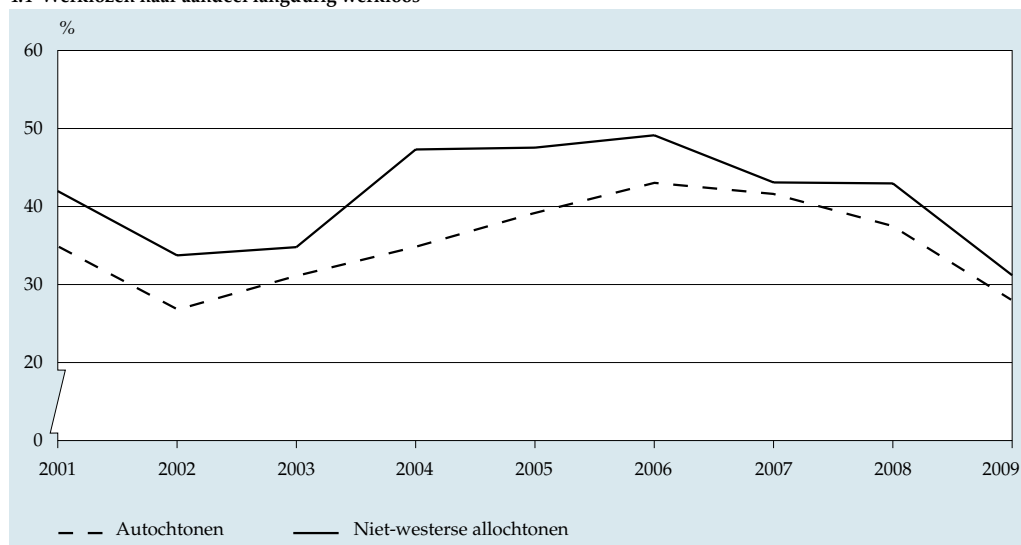
Werkloosheid hardnekkiger onder niet-westerse allochtonen

De duur van de werkloosheid is ook een indicator die de situatie op de arbeidsmarkt weergeeft: hoe lang is iemand al op zoek naar werk? Dit zegt iets over de hardnekkigheid van de werkloosheid. Als een persoon korter dan een jaar werkloos is, wordt hij beschouwd als kortdurend werkloos. Iemand is langdurig werkloos als hij al 12 maanden of meer op zoek is naar werk.

Niet-westers allochtone werklozen zijn vaker langdurig werkloos dan autochtone werklozen. In 2009 gaat het om 31 versus 28 procent van de werklozen. Dit zijn wel relatief kleine verschillen, vergeleken met de verschillen in de totale werkloosheid tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen. Het aandeel langdurig werklozen is op het laagste niveau van de afgelopen jaren. Dit komt doordat de werkloosheid de afgelopen jaren heel laag is geweest en de werklozen die het afgelopen jaar werkloos zijn geworden, allemaal nog kort werkloos zijn (ze zitten immers pas net zonder werk). In de vorige periode van oplopende werkloosheid duurde het ook

een paar jaar voordat de langdurige werkloosheid begon op te lopen. Toen nam het aandeel langdurig werklozen vooral bij niet-westerse allochtonen ineens sterk toe in 2004, terwijl de stijging van de werkloosheid al was ingezet vanaf 2002. Dit vertraagde effect heeft tot gevolg dat pas in 2011 of 2012 zal blijken of niet-westerse allochtonen, net als in de vorige economisch mindere periode, gemiddeld langer werkloos blijven dan autochtonen.

4.4 Werklozen naar aandeel langdurig werkloos

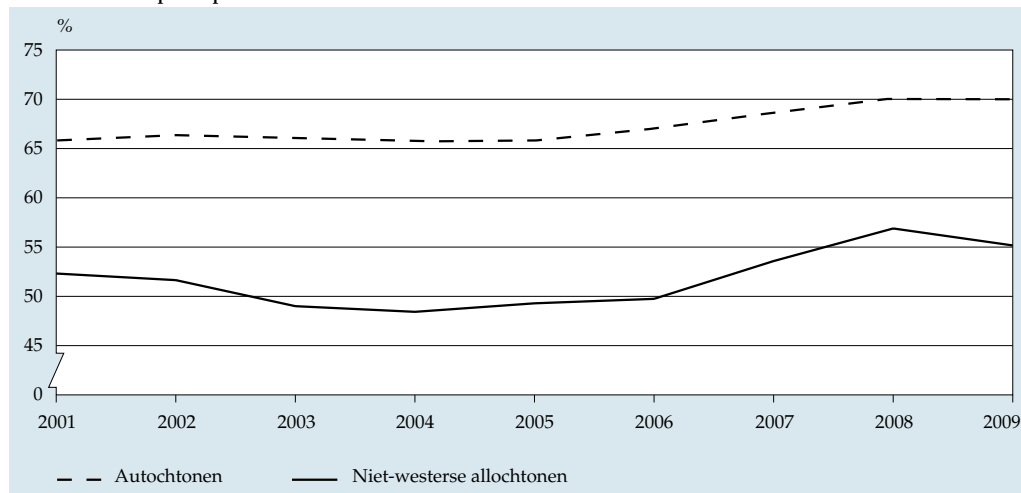
Bron: EBB.

4.2 Arbeidsparticipatie

Als het totale aantal personen op de arbeidsmarkt (werklozen én werkzamen) vrijwel gelijk blijft, zal een stijging van het aantal werklozen een daling van het aantal werkenden tot gevolg hebben. Dat betekent een daling van de netto arbeidsparticipatie¹⁾. De vorige paragraaf toonde dat de gevolgen van de economische crisis het eerst duidelijk zichtbaar werden bij de werkloosheid onder niet-westerse allochtonen. Deze paragraaf beschrijft het effect van de economische crisis op de arbeidsdeelname van de verschillende herkomstgroepen.

¹⁾ De netto arbeidsparticipatie drukt uit welk aandeel in de bevolking (15 tot 65 jaar) een betaalde baan heeft van ten minste twaalf uur per week (werkzame beroepsbevolking). In deze paragraaf gaat het bij (arbeids)participatie altijd om de netto arbeidsparticipatie.

4.5 Netto arbeidsparticipatie

Bron: EBB.

Dalende arbeidsparticipatie niet-westerse allochtonen als gevolg van crisis

De dalende participatiegraad van autochtonen in een periode van economische neergang is beperkt vergeleken bij die van niet-westerse allochtonen. Daarentegen stijgt de participatie onder niet-westerse allochtonen des te meer in een periode van een aantrekkende arbeidsmarkt. Hierdoor neemt het verschil in participatiegraad tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen langzaam af in perioden van economische voorspoed en neemt het verschil weer toe naarmate het slechter gaat met de economie. In 2008 was het verschil in participatiegraad 13,1 procentpunt. Dat is lager dan in de jaren daarvoor. In 2009 nam dit verschil alweer toe tot 14,7 procentpunt.

Hogere arbeidsdeelname onder Surinamers en Antillianen dan bij Turken en Marokkanen

In 2009 participeerden autochtonen nog nagenoeg evenveel als in 2008. De arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen daalde echter in 2009 met 1,7 procentpunt ten opzichte van 2008. Deze daling komt voor een groot deel voor rekening van Surinamers en Antillianen. De participatie van Surinamers en Antillianen daalde in 2009 met 2,5 procentpunt ten opzichte van 2008. Surinamers en Antillianen doen het echter nog steeds een stuk beter op de arbeidsmarkt dan Turken en Marokkanen. In 2009 participeerde iets meer dan de helft van de Turken en Marokkanen op de arbeidsmarkt ten opzichte van ruim drie op de vijf Surinamers en Antillianen. Het verschil in arbeidsdeelname tussen de verschillende herkomstgroepen wordt voornamelijk veroorzaakt door vrouwen. De werkloosheid van de vrouwen uit de vier herkomstgroepen verschilde relatief weinig. Dit betekent dat Turkse en Marokkaanse vrouwen veel minder vaak actief zijn op de arbeidsmarkt dan Surinaamse en Antilliaanse vrouwen. Deze niet-actieve vrouwen werken niet, maar zijn ook niet op zoek naar werk. Mannen

van de verschillende herkomstgroepen participeren nagenoeg evenveel op de arbeidsmarkt.

In 2010 werden de gevolgen van de economische crisis ook bij autochtonen zichtbaar in de arbeidsparticipatie: hun participatie daalde in het eerste kwartaal van 2010 met 1 procentpunt ten opzichte van het eerste kwartaal van 2009. De daling van de arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen zette zich eveneens voort in het eerste kwartaal van 2010. Hun arbeidsdeelname was in het eerste kwartaal van 2010 zelfs 5 procentpunt lager dan in het eerste kwartaal van 2009.

Staat 4.2

Netto arbeidsparticipatie naar achtergrondkenmerken, 2009

	Autochtonen			Westerse allochtonen				
				Niet-westerse allochtonen	waarvan			
				Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen/ Arubanen	overig niet-westers
	%							
Totaal	70	66	55	54	50	63	58	53
Man	78	73	63	66	61	65	65	61
Vrouw	62	60	47	42	39	62	51	45
15 tot 25 jaar	43	35	30	29	31	36	29	28
25 tot 45 jaar	87	81	68	67	62	80	75	64
45 tot 65 jaar	65	63	55	50	41	63	59	56
Eerste generatie	-	63	57	59	52	67	56	54
Tweede generatie	-	68	51	46	47	57	62	49
Basisonderwijs	39	40	35	38	32	35	28	36
Vmbo	54	51	46	51	45	50	45	42
Havo, vwo, mbo	74	68	64	64	63	71	64	59
Hbo, wo	85	79	73	78	75	85	82	65

Bron: EBB.

Lage participatiegraad Turkse en Marokkaanse vrouwen

Vrouwen participeren minder op de arbeidsmarkt dan mannen. Dat geldt vooral voor Turkse en Marokkaanse vrouwen. In 2009 behoorde ongeveer vier op de tien Turkse en Marokkaanse vrouwen tot de werkzame beroepsbevolking. Van de Antilliaanse vrouwen participeerde de helft op de arbeidsmarkt. Surinaamse vrouwen werkten zelfs even vaak als autochtone vrouwen, zes op de tien had een betaalde baan van minimaal twaalf uur per week.

Niet-westers allochtone jongeren hebben minder vaak een betaalde baan van 12 uur of meer dan autochtone jongeren. Van de niet-westerse jongeren hebben

Surinaamse jongeren het meest een baan. Ook in de leeftijdscategorieën 25 tot 45 jaar en 45 tot 65 jaar participeren niet-westerse allochtonen beduidend minder dan autochtonen. De arbeidsdeelname van Turken en Marokkanen in deze leeftijdsklassen is aanzienlijk minder dan die van Surinamers en Antillianen.

Met lagere opleiding minder vaak een baan

De deelname op de arbeidsmarkt is lager onder lager opgeleiden. Dat geldt voor alle herkomstgroepen. De participatiegraad van Surinamers ligt voor elk opleidingsniveau op ongeveer hetzelfde niveau als de participatiegraad van autochtonen. Vooral de laagopgeleide Marokkanen, en dan vooral vrouwen, participeren minder vaak op de arbeidsmarkt.

Voor alle herkomstgroepen, behalve Antillianen, is de arbeidsparticipatie hoger bij de eerste generatie. Omdat de tweede generatie gemiddeld jonger en hoger opgeleid is en bovendien de Nederlandse taal beter beheerst, ligt deze uitkomst niet voor de hand. Echter, tot de tweede generatie behoren relatief veel schoolgaande jongeren die nog niet actief zijn op de arbeidsmarkt. Niet-westerse allochtonen willen veel vaker (14 procent) dan autochtonen (8 procent) nog geen baan vanwege het feit dat ze nog een opleiding volgen. Het gaat dan vooral om de tweede generatie niet-westerse allochtonen. Als onder andere hiermee rekening wordt gehouden is de kans op een baan voor de tweede generatie juist groter dan voor de eerste generatie (zie paragraaf 4.4).

4.3 Kwetsbare arbeidsmarktposities

In de jaren zestig en zeventig werden ten dienste van de industrie arbeidsmigranten aangetrokken uit landen als Italië, Spanje, Portugal, Turkije en Marokko. Deze arbeidsmigranten werden gastarbeiders genoemd, omdat de verwachting was dat het verblijf in Nederland van tijdelijke aard was. Vooral voor veel immigranten uit Turkije en Marokko bleek het verblijf minder tijdelijk: zij lieten uiteindelijk ook hun gezin uit het herkomstland naar Nederland overkomen. Veel van de gastarbeiders en hun familie hebben geen of nauwelijks opleiding genoten. Met het verdwijnen van veel werkgelegenheid in de industrie is een groot deel van deze eerstegeneratieallochtonen werkzaam in andere laaggeschoolde en meer onzekere functies. Deze paragraaf gaat in op de arbeidsmarktpositie van niet-westerse allochtonen met flexibele arbeidsrelaties die kwetsbaar zijn bij economische tegenslagen. Ook komt hun vertegenwoordiging in de schoonmaakbranche aan de orde als voorbeeld van een branche met veel laaggeschoold werk. Tweedegeneratieallochtonen zijn doorgaans beter opgeleid dan eerstegeneratieallochtonen. Daarom gaat deze paragraaf ook na of er verschil is tussen de niet-westerse eerste en tweede generatie in het werken in de uitzend- en schoonmaakbranche.

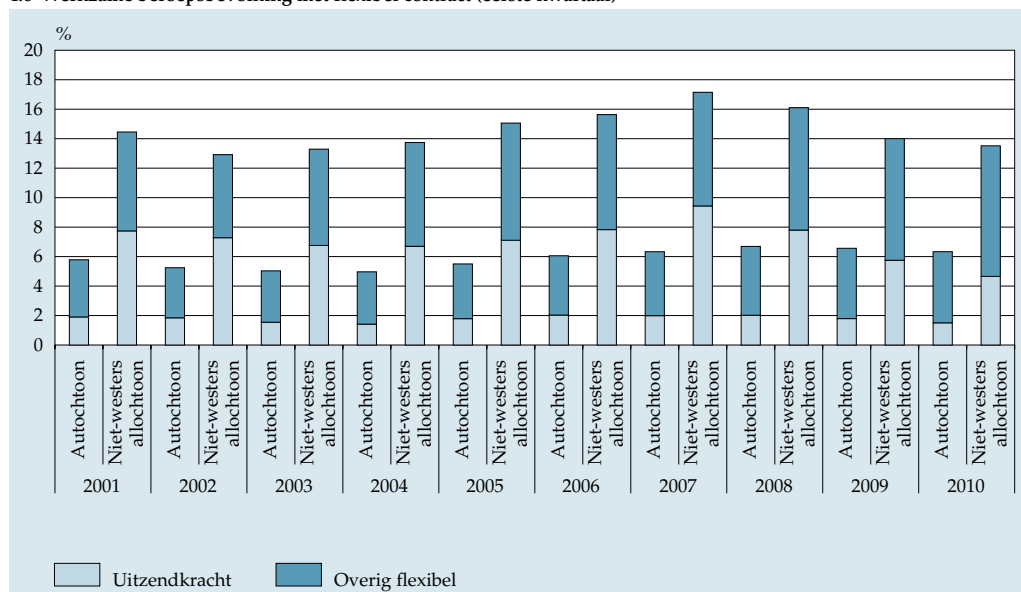
Door conjunctuurveranderingen vooral daling uitzendkrachten onder niet-westerse allochtonen

Werkgevers proberen met behulp van flexibele contracten de schommelingen in de conjunctuur op te vangen. In tijden van economische crisis verliezen mensen met een flexibele arbeidsrelatie als eerste hun baan. Daarom is het aandeel flexibele arbeidsrelaties een indicator die de situatie op de arbeidsmarkt goed weergeeft. Als dit juist vaak voorkomt bij allochtonen, dan komt dat hun integratie op de korte termijn niet ten goede. Bij een opgaande conjunctuur zal het aandeel flexibele arbeidscontracten wel weer toenemen, omdat werkgevers meer capaciteit nodig hebben om aan de toenemende vraag te kunnen voldoen.

Binnen de flexibele arbeidsrelaties neemt vooral het aandeel uitzendkrachten af in een periode waarin de arbeidsmarkt verslechtert. Dit effect is veel sterker bij niet-westerse allochtonen dan bij autochtonen. Tussen het eerste kwartaal van 2008 en het eerste kwartaal van 2010 daalde het aandeel uitzendkrachten onder de werkende niet-westers allochtonen met ruim 40 procent. Het aandeel autochtone uitzendkrachten nam slechts met een kwart af.

Werkende jongeren van 15 tot 25 jaar hebben vaker een flexibele arbeidsrelatie dan werknemers die ouder dan 25 jaar zijn. Begin 2009 had ruim een op de vijf werkzame autochtone jongeren een flexibel arbeidscontract tegen twee op de vijf werkzame niet-westerse allochtone jongeren. Het aandeel flexibele arbeidsrelaties is bij jongeren echter minder conjunctuurgevoelig dan in de andere leeftijdsklassen. Na 2008 daalde dit aandeel nauwelijks.

4.6 Werkzame beroepsbevolking met flexibel contract (eerste kwartaal)

Bron: EBB.

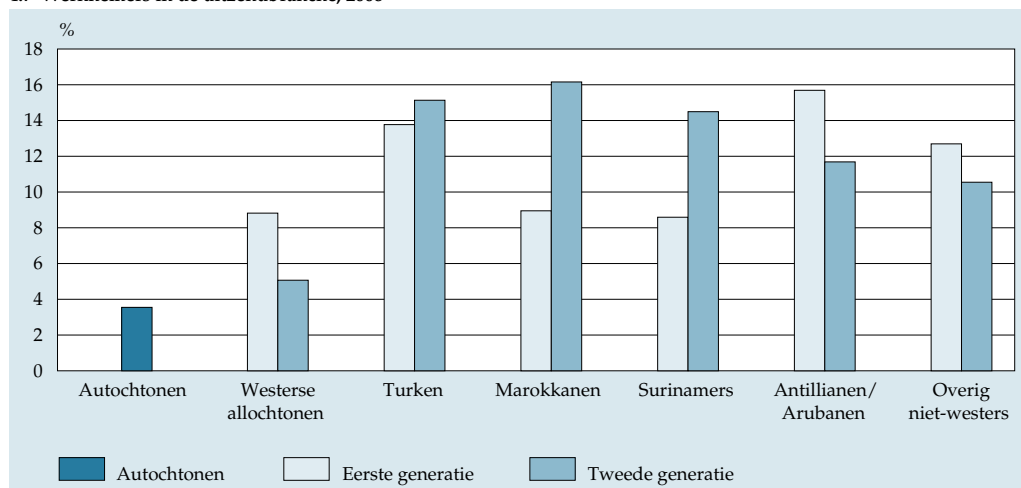
Niet-westerse allochtonen hebben vaker flexibele arbeidsrelaties

In het eerste kwartaal van 2010 had 13,5 procent van de niet-westerse allochtonen binnen de werkzame beroepsbevolking een flexibele arbeidsrelatie; dit is ruim twee maal zo vaak als autochtonen. Dit aandeel is de afgelopen jaren bovendien steeds veel hoger geweest bij de niet-westerse allochtonen dan bij de autochtonen. Hieruit blijkt nog steeds de wankelende positie op de arbeidsmarkt van niet-westerse allochtonen. Het verschil in aandeel werknemers met een flexibele baan tussen beide groepen is in het eerste kwartaal van 2010 wel iets lager dan in de jaren daarvoor. Dat hangt samen met de eerder genoemde sterke daling van het aandeel niet-westers allochtone uitzendkrachten.

Veel tweedegeneratieallochtonen werkzaam in uitzendbranche

Alle niet-westerse herkomstsgroepen waren in 2008 drie tot vijf keer vaker werknemer²⁾ in de uitzendbranche dan autochtonen. Onder Turken, Marokkanen en Surinamers is de tweede generatie vaker uitzendkracht dan de eerste generatie; onder Marokkanen en Surinamers zelfs ruim anderhalf keer zo vaak. Met 16 procent is het aandeel uitzendkrachten in 2008 het hoogst onder Marokkanen van de tweede generatie. Het grote aandeel tweedegeneratieallochtonen dat als uitzendkracht werkzaam is, is grotendeels toe te schrijven aan de gemiddeld lagere leeftijd van de tweede generatie. Het geeft wel aan dat net als de eerste generatie ook de tweede generatie nog relatief vaak geen vast contract heeft en daarmee een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt inneemt.

4.7 Werknemers in de uitzendbranche, 2008

Bron: SSB.

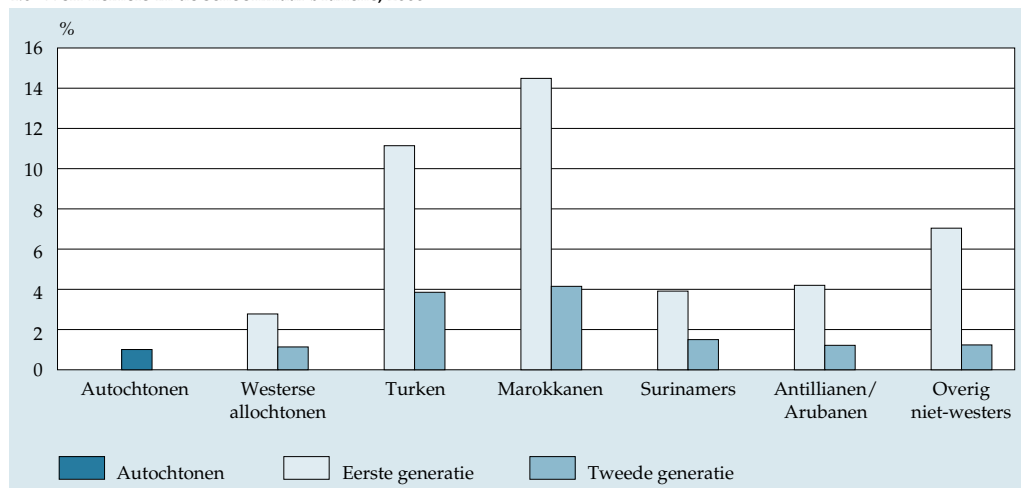
²⁾ Bij de gegevens over de uitzend- en schoonmaakbranche in deze paragraaf gaat het niet alleen om de werkzame beroepsbevolking, maar om alle werknemers in deze branches, dus ook die met een kleinere baan dan 12 uur per week. Het gaat grotendeels om uitzendkrachten en schoonmakers, maar voor een klein deel van de werknemers betreft het ondersteunende beroepen zoals intercedenten en directie.

Tweede generatie minder vaak werkzaam in de schoonmaakbranche dan eerste generatie

Werknemers in de schoonmaakbranche zijn vaak laaggeschoold. Slechts 1 procent van de autochtone werknemers was in 2008 werkzaam in de schoonmaakbranche. Bij Marokkanen van de eerste generatie is dat meer dan 14 procent. Ook de eerste generatie Turken en overig niet-westerse allochtonen zijn bovengemiddeld vaak werkzaam als schoonmaker. De tweedegeneratieallochtonen zijn daarentegen beduidend minder vaak werkzaam als schoonmaker. Tweede generatie Antillianen en overig niet-westerse allochtonen werkten in 2008 nauwelijks vaker dan autochtonen in de schoonmaakbranche. Het aandeel schoonmakers onder tweede generatie Turkse en Marokkaanse werknemers is ongeveer drie keer zo laag als onder de eerste generatie van deze herkomstsgroepen. Wel werken ze nog drie keer zo vaak in de schoonmaakbranche als tweede generatie Surinaamse en Antilliaanse werknemers.

Dat de tweede generatie niet-westerse allochtonen minder vertegenwoordigd is in de schoonmaakbranche vergeleken met de eerste generatie, geeft aan dat zij profijt hebben van hun in Nederland genoten opleiding. Tweedegeneratieallochtonen zijn doorgaans beter opgeleid dan eerstegeneratieallochtonen, waardoor ze kunnen werken in hoger gekwalificeerde bedrijfstakken.

4.8 Werknemers in de schoonmaakbranche, 2008

Bron: SSB.

4.4 Jongeren op de arbeidsmarkt: kansen op werk

Niet-westerse allochtonen hebben minder vaak een baan dan autochtonen (zie paragraaf 4.2) en zijn gemiddeld jonger en lager opgeleid (zie hoofdstukken 2 en 3). Zij hebben echter ook een andere achtergrond dan autochtonen. Allochtonen van de eerste generatie zijn niet in Nederland geboren, en zijn daardoor wellicht

minder ingeburgerd in de Nederlandse taal en cultuur dan autochtonen en allochtonen van de tweede generatie. Bij de tweedegeneratieallochtonen kan dit weer afhangen van het uit het buitenland afkomstig zijn van een of beide ouders. Autochtonen hebben geen directe wortels in het buitenland en kunnen daarmee een voorsprong hebben op de arbeidsmarkt door meer kennis over en ervaring met de Nederlandse cultuur. Hangen verschillen in arbeidsparticipatie van jongeren samen met hun herkomst?

Onderzoeksmethode

In deze paragraaf gaat het om jongeren in de leeftijd van 25 tot en met 30 jaar die niet (meer) studeren op de laatste vrijdag van september 2007. Deze onderzoekspopulatie bestaat uit 1,1 miljoen jongeren. Van de jongeren wordt bepaald of zij op de laatste vrijdag van september 2007 arbeid als werknemer of zelfstandige als belangrijkste bron van inkomsten hebben. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar autochtonen, allochtonen van de eerste generatie (15,3 procent van de onderzoekspopulatie), allochtonen van de tweede generatie van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren (5,3 procent van de onderzoekspopulatie) en allochtonen van de tweede generatie van wie één ouder in het buitenland is geboren (5,4 procent van de onderzoekspopulatie). Daarnaast wordt met behulp van een regressieanalyse onderzocht wat de kans van de verschillende groepen is om werknemer te zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verschillen in achtergrondkenmerken.

Bij het bepalen van de kansen op betaald werk van allochtonen ten opzichte van autochtonen worden odds ratio's berekend die de kansverhoudingen op het hebben van werk weergeven. In deze odds ratio's is gecorrigeerd voor verschillen in arbeidsmarktkansen die toe te schrijven zijn aan leeftijd, geslacht, gezinssituatie en opleiding. De odds ratio's geven weer wat de kans is voor een bepaalde groep om werk te hebben ten opzichte van de groep autochtonen. Een odds ratio van 2 betekent dat die groep een tweemaal grotere kans heeft op het hebben van werk dan autochtonen, een odds ratio van 0,5 halveert deze kans.

Tweede generatie heeft vaker werk dan eerste generatie

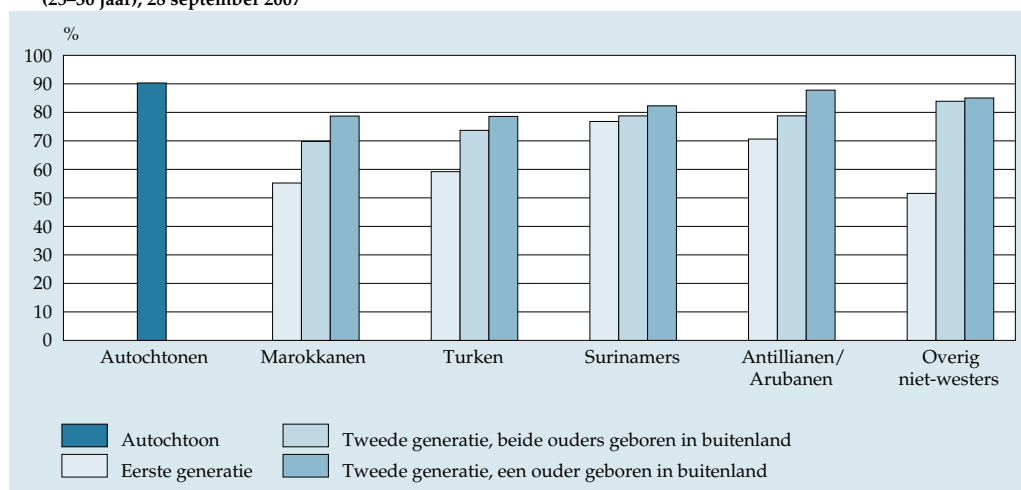
Meer dan 90 procent van de niet-studerende autochtonen van 25 tot en met 30 jaar had in september 2007 betaald werk³⁾. Bij de niet-westerse bevolkingsgroepen ligt dit aandeel lager, variërend van 88 procent bij tweedegeneratieallochtonen met één Antilliaanse ouder tot 52 procent bij de overig niet-westerse allochtonen van de eerste generatie. Eerstegeneratieallochtonen hebben zonder uitzondering minder vaak betaald werk als belangrijkste bron van inkomsten dan de tweedegeneratie-

³⁾ In deze paragraaf wordt met het hebben van werk bedoeld dat arbeid als werknemer of zelfstandige de belangrijkste bron van inkomsten van een persoon is.

allochtonen uit dezelfde herkomstgroep. Onder de tweedegeneratieallochtonen lijken de personen die meer in aanraking komen met de Nederlandse cultuur het beter te doen op de arbeidsmarkt. Allochtonen van de tweede generatie waarvan één ouder in Nederland geboren is, hebben vaker werk dan allochtonen waarvan beide ouders in het buitenland zijn geboren. Surinamers en Antillianen (eerste en tweede generatie), die van oorsprong meer met de Nederlandse taal en cultuur zijn verbonden, zijn vaker werkzaam dan Turken en Marokkanen. Bovendien hebben degenen die in Nederland zijn geboren vaker werk dan degenen uit dezelfde herkomstgroep die niet in Nederland geboren zijn.

De tweede generatie van de overig niet-westerse allochtonen wijkt af van dit algemene beeld. Voor het hebben van werk maakt het weinig uit of een of beide ouders in het buitenland zijn geboren. De eerste generatie overig niet-westers kent weliswaar het laagste aandeel werkenden, de tweede generatie heeft juist het hoogste aandeel werkenden van de totale tweede generatie van de niet-westerse groepen. De buitenlandse wortels lijken voor de tweede generatie overig niet-westerse allochtonen dus minder beperkend dan voor de andere niet-westerse groepen.

4.9 Aandeel personen met arbeid als werknemer of zelfstandige als belangrijkste bron van inkomsten naar generatie (25–30 jaar), 28 september 2007

Bron: SSB.

Tweede generatie overig niet-westers veel grotere kans op werk dan eerste generatie

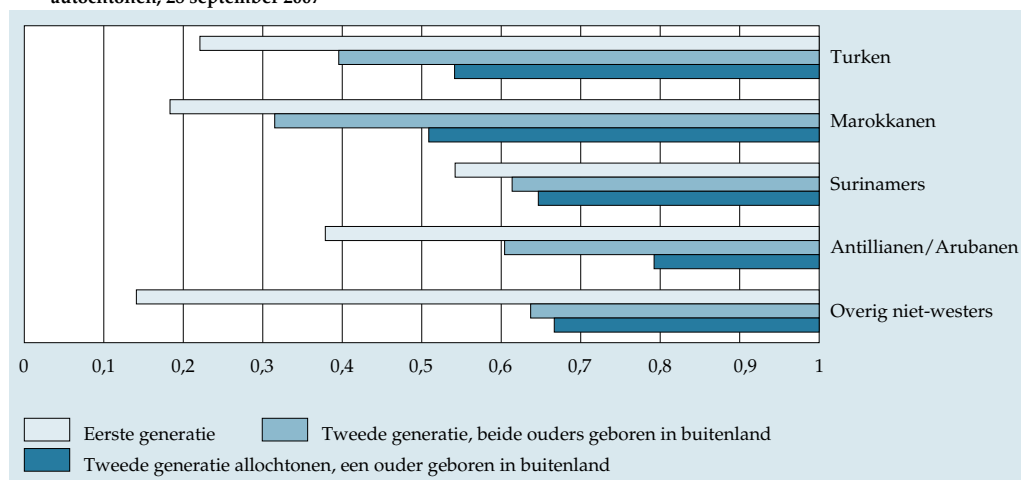
Wanneer rekening gehouden wordt met verschillen in geslacht, leeftijd, opleiding en gezinssituatie tussen de herkomstgroepen en autochtonen, blijkt dat de kansen op werk voor alle generatiegroepen toenemen. Verschillen in deze achtergrondkenmerken ten opzichte van autochtonen verklaren dus een deel van

de achterstand van niet-westers allochtone jongeren op de arbeidsmarkt. In het algemeen hebben mannen en personen met een hoge opleiding het meeste kans op werk ten opzichte van vrouwen en personen met een lage opleiding. Verder hebben samenwonenden of gehuwden zonder kinderen een grotere kans op werk ten opzichte van alleenstaanden.

Een deel van de achterstand op autochtonen kan dus verklaard worden door verschillen in geslacht, leeftijd, opleiding en gezinssituatie. Maar ook als hier rekening mee wordt gehouden, blijven alle groepen niet-westerse allochtonen een kleinere kans op betaald werk houden dan autochtonen (alle odds ratios zijn kleiner dan 1). De jonge allochtonen van de tweede generatie hebben wel vaker werk dan de eerste generatie, waarbij de tweedegeneratieallochtonen met één Nederlandse ouder een grotere kans op werk hebben dan tweedegeneratieallochtonen waarvan beide ouders in het buitenland zijn geboren. Dit komt overeen met het beeld voordat rekening gehouden werd met achtergrondkenmerken (figuur 4.9).

Onder eerstegeneratieallochtonen hebben Marokkanen en Turken een vijfmaal kleinere kans een baan te hebben ten opzichte van autochtonen. Bij eerste generatie Surinamers en Antillianen is deze kans twee- à driemaal zo klein. De overig niet-westerse allochtonen van de eerste generatie hebben ten opzichte van autochtonen de kleinste kans op het hebben van werk. De achterstand op de arbeidsmarkt ten opzichte van autochtonen is bij de tweede generatie van de overig niet-westerse allochtonen beduidend kleiner dan die van de eerste generatie. Bij de tweede generatie Turken en Marokkanen is de kans op werk tussen de 2 en 3 keer kleiner ten opzichte van die van autochtonen. Bij de tweede generatie van de andere groepen allochtonen is die achterstand minder groot.

4.10 Kansen (odds ratio's) op het hebben van betaald werk als belangrijkste bron van inkomsten ten opzichte van autochtonen, 28 september 2007

Bron: SSB.

4.5 Arbeidsmarktkansen na bedrijfseconomisch ontslag

Eerder in dit hoofdstuk bleek al dat vooral niet-westerse allochtonen een kwetsbare groep zijn op de Nederlandse arbeidsmarkt. Worden zij ook eerder ontslagen en hebben zij daarna minder kansen weer aan het werk te komen dan autochtone werknemers?

Onvrijwillig ontslag als gevolg van economische teruggang heeft vaak grote consequenties voor de levensloop van een gedupeerde werknemer. De arbeids-carrière staat immers centraal in de levensloop van mensen. Deze paragraaf beschrijft de gevolgen van een bedrijfseconomisch ontslag voor de arbeidsmarktparticipatie en inkomsten van de getroffen werknemers tot twee jaar na ontslag.⁴⁾ Ontslag om bedrijfseconomische redenen is de betrokken werknemers niet persoonlijk aan te rekenen. Dit maakt het mogelijk groepsverschillen in arbeidsmarktkansen (participatie en inkomsten) in kaart te brengen die gerelateerd zijn aan het ontslag. Werknemers die in 2005 zijn ontslagen worden gevolgd tot 2008 en vergeleken met niet-ontslagen werknemers.

Staat 4.3
Niet-ontslagen en ontslagen werknemers, 2005

	Geen ontslag	Ontslag			
		Faillissement	UWV bedrijfs- economisch	Collectief ontslag	Totaal ontslag
	%				
Autochtonen	84,9	68,4	80,5	81,1	76,2
Westerse allochtonen	8,2	9,7	9,6	9,1	9,5
Turken/Marokkanen	2,4	6,5	3,8	3,0	4,6
Surinamers/Antillianen/Arubanen	2,5	3,9	2,6	3,5	3,2
Overig niet-westers	2,0	11,7	3,6	3,3	6,5
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: SSB.

Allochtonen worden vaker ontslagen

Van de groep niet-ontslagen personen die geheel 2005 werkzaam waren is 7 procent niet-westers allochtoon. Binnen de groep ontslagen werknemers is het aandeel niet-westerse allochtonen ruim twee keer zo hoog. In het bijzonder de groep overig niet-westerse allochtonen wordt bovengemiddeld vaak met ontslag geconfronteerd. Dit verschil is deels terug te voeren op faillissementsontslag, waar deze groep allochtonen relatief vaak mee te maken heeft. Blijkbaar werken zij vaker

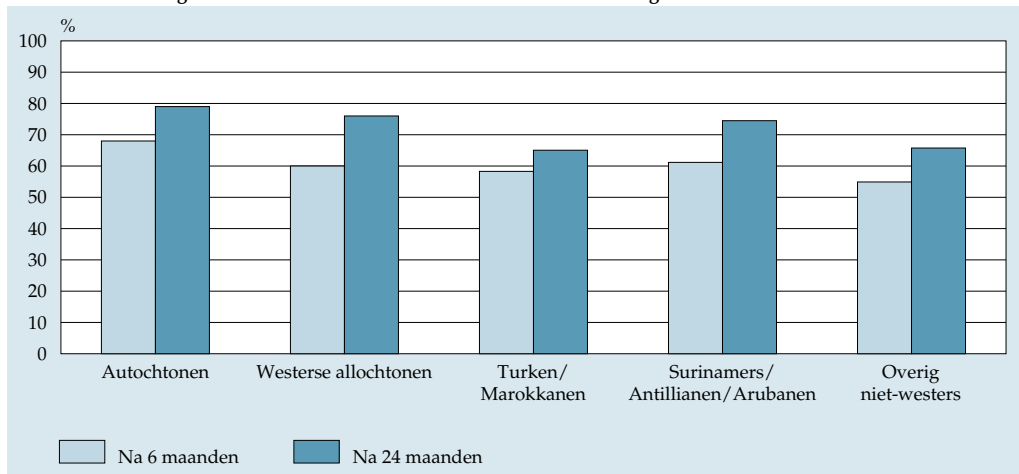
⁴⁾ Ontslagen als gevolg van ziekte, disfunctioneren en verstoorde arbeidsverhoudingen worden buiten beschouwing gelaten.

dan gemiddeld in economisch slechter presterende bedrijven, die een grotere kans hebben failliet te gaan.

Ontslagen niet-westerse allochtonen blijven achter in arbeidsparticipatie

Twee derde van de ontslagen autochtone werknemers heeft 6 maanden na het ontslag weer werk als werknemer. Na 24 maanden is dit bijna 80 procent. Gedupeerde werknemers van andere herkomstgroepen zijn minder succesvol in het vinden van nieuw werk. Twee derde van de ontslagen werknemers van Marokkaanse, Turkse of overig niet-westerse herkomst heeft pas na 24 maanden weer een nieuwe baan gevonden. Surinaamse en Antilliaanse ontslagen werknemers hebben na een half jaar bijna net zo vaak en 24 maanden later duidelijk vaker een baan dan ontslagen Marokkaanse en Turkse werknemers.

4.11 Aandeel ontslagen werknemers uit 2005 dat 6 en 24 maanden na ontslag weer werknemer is

Bron: SSB.

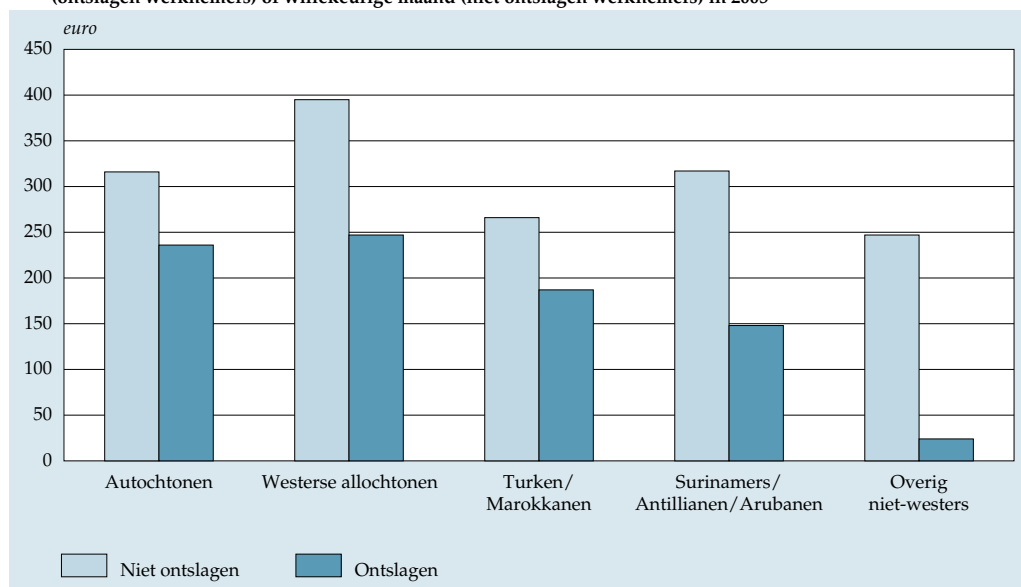
Analyse loonontwikkeling

Steeds wordt per herkomstgroep het verschil in het mediane loon uit arbeid een jaar vóór en twee jaar na dato vergeleken. De mediaan is het loon waarvoor geldt dat 50 procent van de personen uit de herkomstgroep een lager of even groot loon heeft. Het mediane loon is minder gevoelig voor extreem lage of hoge waarden dan het gemiddelde loon. Het loon wordt gecorrigeerd voor de baanomvang, maar niet voor prijsinflatie. Niet-werkenden worden buiten beschouwing gelaten. Voor de ontslagen werknemers gaat het dus alleen om het mediane loon van degenen die na twee jaar weer werknemer zijn. Het ijkpunt voor de ontslagen werknemers is de ontslagmaand in 2005; voor de niet-ontslagen werknemer is dit een willekeurige kalendermaand in 2005.

Loonontwikkeling: ontslagenen versus niet-ontslagenen

Ontslag kan ook negatieve gevolgen hebben voor de ontwikkeling van de inkomsten van ontslagen personen, nadat ze weer werk hebben gevonden. Dit kan onderzocht worden door het verschil in loon te vergelijken van de ontslagen personen die weer werk hebben gevonden, een jaar vóór en twee jaar na het ontslag. Voor alle herkomstgroepen geldt dat werknemers die werden ontslagen inkomstenverliezen lijden ten opzichte van diegenen die niet werden ontslagen. Zo lag het inkomen van werkende autochtonen die hun baan verloren twee jaar na dato 236 euro hoger (toename van 10,8 procent), terwijl de niet-ontslagen autochtonen 316 euro meer verdienden (toename van 12,4 procent). Voor ontslagen Marokkaanse en Turkse werknemers steeg het loon met 187 euro (9,5 procent), terwijl de niet-ontslagen werknemers uit deze herkomstgroepen er 266 euro (12,8 procent) op vooruit gingen. Bij Surinamers en Antillianen is dit verschil nog groter. Het inkomen van ontslagen overig niet-westers allochtone werknemers bleef het meest achter. Zij verdienden slechts 24 euro meer per maand (1,2 procent).

4.12 Loonontwikkeling¹⁾ van werknemers in de periode van 1 jaar vóór tot 2 jaar na ontslagmaand (ontslagen werknemers) of willekeurige maand (niet ontslagen werknemers) in 2005

Bron: SSB.

¹⁾ Gecorrigeerd voor baanomvang.

4.6 Conclusie

Conjuncturele schommelingen hebben sinds 2001 geleid tot fluctuaties op de arbeidsmarkt. In economisch slechtere tijden verliezen naar verhouding veel niet-westerse allochtonen als eerste hun baan. Deels komt dit doordat zij

bovengemiddeld vaak een flexibele arbeidsrelatie hebben. Bij een economisch herstel profiteren de allochtonen bovendien vertraagd. De arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen is door toedoen van de meest recente economische crisis ook gedaald, vooral onder Surinamers en Antillianen. De arbeidsparticipatiegraad van niet-westerse allochtonen is lager dan die van autochtonen, ongeacht leeftijd. Vooral Turkse en Marokkaanse vrouwen bieden zich weinig aan op de arbeidsmarkt.

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw zijn veel gastarbeiders naar Nederland gehaald voor laaggeschoold werk. De volgende (tweede) generatie is beduidend minder vertegenwoordigd in laaggeschoolde bedrijfstakken, zoals de schoonmaakbranche. Tweedegeneratieallochtonen zijn doorgaans beter opgeleid dan eerstegeneratieallochtonen, waardoor zij eerder in hoger gekwalificeerd werk terechtkomen. Wel werken zij net als de eerste generatie nog vaak via een uitzendbureau, waardoor hun positie op de arbeidsmarkt nog steeds kwetsbaar is.

Niet-westers allochtone jongeren hebben minder vaak werk dan autochtone jongeren. Wel lijkt een grotere binding met de Nederlandse taal en cultuur een gunstige invloed te hebben op de kansen op de arbeidsmarkt. Zo hebben Surinamers en Antillianen vaker werk dan Turken en Marokkanen. Maar ook het in Nederland geboren zijn heeft een positieve uitwerking op de arbeidsparticipatie. De jonge allochtonen van de tweede generatie hebben wel vaker werk dan de eerste generatie, waarbij de tweedegeneratieallochtonen met één Nederlandse ouder minder achterstand hebben op de arbeidsmarkt ten opzichte van autochtonen dan tweedegeneratieallochtonen van wie beide ouders uit het buitenland afkomstig zijn. Wellicht krijgen zij meer mee van de Nederlandse cultuur en is dit gunstig voor hun positie op de arbeidsmarkt. Ook andere factoren, zoals een hoger opleidingsniveau en een stabiele gezinssituatie, zijn bevorderlijk voor de kansen op de arbeidsmarkt.

Niet-westers allochtone werknemers worden vaker met bedrijfseconomisch ontslag geconfronteerd dan autochtone werknemers. Bovendien heeft dit ontslag grotere consequenties voor hen. Zij vinden minder snel een nieuwe baan en gaan er financieel sterker op achteruit. Dit is gebleken uit onderzoek onder ontslagen werknemers in 2005.

In tijden van economische crisis hebben niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt het dus als eerste zwaar te verduren. Meer niet-westerse allochtonen verliezen hun baan dan autochtonen en de arbeidsmarktparticipatie neemt af. Meer flexibele contracten en werk in sectoren waar de ontslagen vallen als het economisch slechter gaat zijn mede debet aan de zwakke positie van niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt. Toch is de tweede generatie langzaam op weg de arbeidsmarktpositie te verstevigen. De achterstand op de arbeidsmarkt ten

opzichte van autochtonen is voor niet-westers allochtone jongeren die hun studie achter de rug hebben al veel kleiner dan voor de eerste generatie. Zij hebben daarbij als voordeel dat zij door hun geboorte in Nederland meer in de Nederlandse cultuur zijn opgegroeid. Ook raken zij steeds hoger opgeleid, wat de kansen op de arbeidsmarkt verder vergroot.

Literatuur

Beckers, I., H. Lautenbach en G. Linden (2008). Onbenut arbeidsaanbod en economische groei. *Sociaaleconomische trends*, 2e kwartaal 2008, 37–43.

TNO en CBS (2010). *Alle Hens aan Dek. Niet werkenden in beeld gebracht*. Hoofddorp: TNO Kwaliteit van Leven.

Schema en tabel in de bijlage op de CBS-internetsite

Schema B 4.1 Afbakening werkzame en werkloze beroepsbevolking naar herkomst, 2009

Tabel B 4.1 De kansverhouding (odds ratio's) van herkomstgroepen op het hebben van een baan, gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken, 28 september 2007

5. *Inkomen en uitkeringen*

Een essentieel aspect van de sociaaleconomische integratie is dat zoveel mogelijk mensen een eigen inkomen verdienen door te werken en zo weinig mogelijk mensen afhankelijk zijn van een uitkering. Inkomen en uitkeringsafhankelijkheid zijn dan ook belangrijke indicatoren voor de welvaartspositie van verschillende herkomstgroepen. In dit hoofdstuk komen de verschillen tussen allochtonen en autochtonen in inkomen en uitkeringen aan bod. Het eerste deel van dit hoofdstuk richt zich op de inkomenssituatie. Hoe was de inkomensontwikkeling van de herkomstgroepen sinds 2000? Hoe groot is het aandeel dat in voldoende mate in eigen onderhoud kan voorzien? En als tegenhanger hiervan: hebben allochtonen meer kans op armoede dan autochtonen? Het tweede deel van dit hoofdstuk staat in het teken van uitkeringen. Hierin komt de actuele uitkeringssituatie van niet-westerse allochtonen in vergelijking met die van autochtonen aan bod, samen met de ontwikkelingen in de afgelopen jaren. Ook wordt nagegaan wat de invloed is van economische ontwikkelingen op de instroom in en uitstroom uit de bijstand op jaarbasis. Daarbij komen ook de sociaaleconomische situaties voor of na bijstand aan de orde.

5.1 *Inkomenspositie*

Niet-westerse allochtonen hebben een aanzienlijk lager inkomen dan autochtonen en westerse allochtonen. Dat geldt zowel voor niet-westerse allochtonen van de eerste als van de tweede generatie. Het gaat hier om het huishoudensinkomen dat, gecorrigeerd voor de grootte en samenstelling van het huishouden, is toegekend aan elk lid van het huishouden.

Inkomen

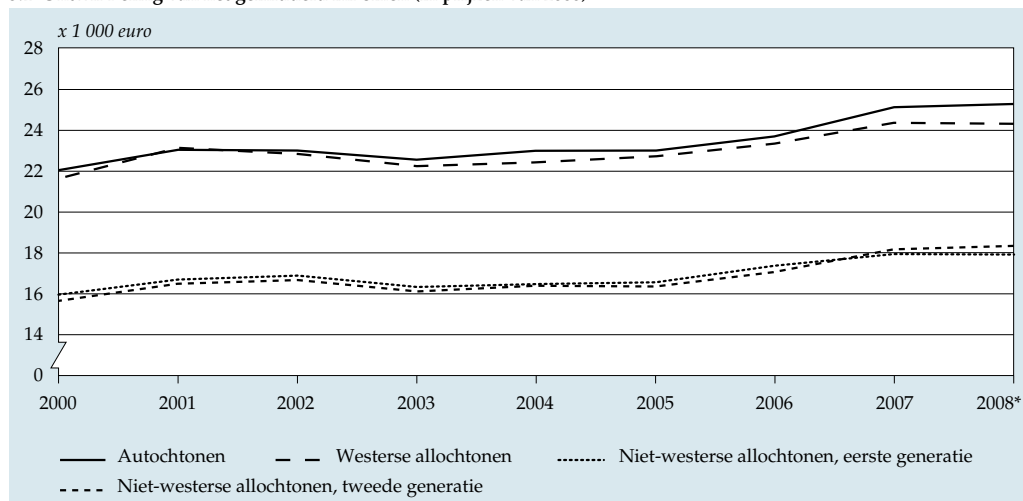
Uitgangspunt in de beschrijving van het inkomen is de vrij besteedbare inkomensruimte. Het besteedbaar inkomen is opgebouwd uit loon, winst en inkomen uit vermogen vermeerderd met ontvangen uitkeringen en andere toelagen, en verminderd met betaalde premies en belastingen. Het besteedbaar huishoudensinkomen is gelijk aan de som van het besteedbaar inkomen van alle huishoudensleden. Om de inkomens van verschillende typen huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, wordt het besteedbaar huishoudensinkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Hierbij wordt rekening gehouden met schaalvoordelen die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Een tweepersoonshuishouden heeft daardoor niet een twee keer zo hoog inkomen nodig als een alleenstaande om een vergelijkbaar inkomen te hebben.

Om het inkomen van verschillende huishoudentypen vergelijkbaar te maken wordt het inkomen gedeeld door een equivalentiefactor (CBS, 2004a). Het aldus gestandaardiseerde huishoudensinkomen wordt vervolgens toegekend aan iedere persoon van het betreffende huishouden. De persoon met het aan hem of haar toegekende huishoudensinkomen vormt vervolgens de eenheid voor verdere berekening. In het vervolg van de tekst wordt met het inkomen altijd het aan de persoon toegekende gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen bedoeld, tenzij dit expliciet anders is vermeld.

Niet-westerse allochtonen hebben laagste inkomen

Het gemiddelde jaarinkomen van autochtonen bedroeg in 2008 ruim 25 duizend euro. Het inkomen van westerse allochtonen wijkt hier niet veel van af. Bij niet-westerse allochtonen ligt het jaarinkomen 7 duizend euro lager, zowel bij de eerste als de tweede generatie. De eerste generatie is echter gemiddeld ouder dan de tweede generatie. Wanneer gecorrigeerd wordt voor deze leeftijdsverschillen, schuift het gemiddelde inkomen van de eerste generatie wat naar beneden, terwijl het inkomen van de tweede generatie juist wat hoger wordt. Dit komt doordat de tweede generatie doorgaans hoger opgeleid is en de Nederlandse taal beter beheerst, waardoor hun kans op werk groter is (Lautenbach, Van der Vliet, Cuijpers en Van Rooijen, 2008; zie ook paragraaf 4.4).

5.1 Ontwikkeling van het gemiddeld inkomen (in prijzen van 2008)

Bron: IPO.

Inkomensontwikkelingen niet-westerse allochtonen en autochtonen vergelijkbaar

De ontwikkeling van het inkomen in de periode 2000–2008 verliep voor niet-westerse allochtonen grotendeels overeenkomstig met die van autochtonen, weliswaar op een lager niveau. Vooral in 2001 en in 2006 en 2007 nam het inkomen toe. In 2001 kwam dit door de herziening van het belastingstelsel, waardoor veel

mensen er toen op vooruit gingen. In 2006 en 2007 floreerde de Nederlandse economie, waarvan zowel autochtonen als allochtonen profiteerden. Ook de economische neergang tussen 2002 en 2005 heeft duidelijk zijn weerslag gehad op de inkomensontwikkeling van de groepen. Maar ondanks dat vooral niet-westerse allochtonen worden geraakt bij economisch slechtere tijden (Lautenbach et al., 2008; zie ook hoofdstuk 4), neemt hun inkomen in die periode niet meer af dan dat van autochtonen.

Inkomen Turken en Marokkanen groeit het minst tijdens levensloop

Naarmate mensen ouder worden, beschikken ze over het algemeen over meer inkomen. Jongeren studeren vaak nog, of staan aan het begin van hun carrière waardoor hun inkomen nog relatief laag is. Op middelbare leeftijd is het grootste deel van de mensen aan het werk. Zij hebben vaak een stabiele carrière en de mogelijkheden benut om door te groeien, waardoor hun inkomen hoger is geworden. In de leeftijd van 45 tot 65 jaar hebben mensen gemiddeld het meest te besteden. Bij het bereiken van de pensioenleeftijd gaan de meesten er flink op achteruit. Dit inkomenspatroon over de diverse levensfasen gaat voor Turken en Marokkanen veel minder op: zij hebben in de leeftijd van 25 tot 65 jaar steeds ongeveer evenveel te besteden. Wel gaan ook zij er na hun 65ste op achteruit.

Staat 5.1
Gemiddeld inkomen naar leeftijd, 2008*

	Totaal	waaronder			
		15 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar of ouder
<i>x 1 000 euro</i>					
Autochtonen	25,3	24,1	24,8	28,4	23,0
Westerse allochtonen	24,3	21,4	23,6	27,2	23,1
Niet-westerse allochtonen	18,1	17,5	18,6	20,0	17,0
waarvan					
Turken	17,1	16,9	17,8	17,6	15,7
Marokkanen	16,5	17,0	17,5	17,3	15,6
Surinamers	20,5	19,5	21,2	22,4	17,8
Antillianen/Arubanen	18,6	15,9	19,5	21,3	17,4
overig niet-westers	18,2	17,6	18,1	20,1	18,7

Bron: IPO.

Niet-westerse allochtonen vaker onderaan inkomensladder

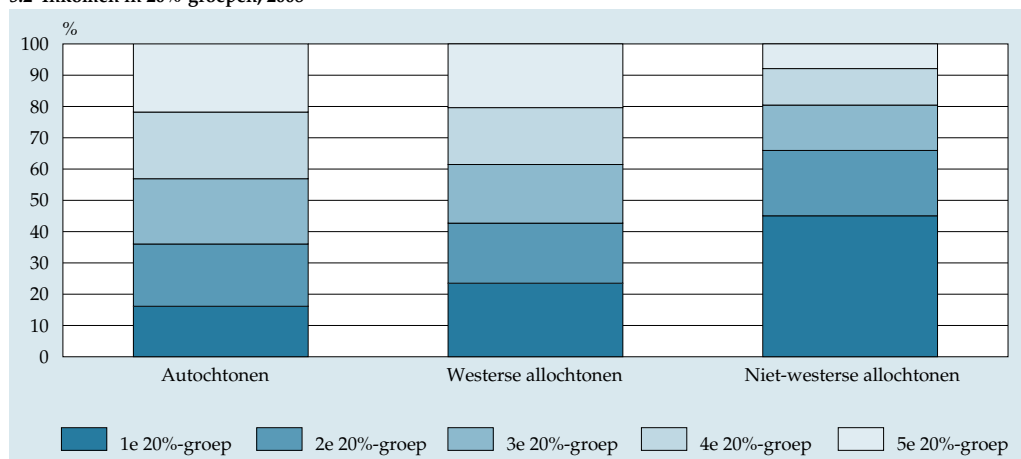
Een indeling van het inkomen in 20-procentsgroepen¹⁾ toont dat niet-westerse allochtonen beduidend vaker onderaan de inkomensladder staan dan autochtonen

¹⁾ Een indeling van de bevolking in 20-procentsgroepen ontstaat door personen oplopend te ordenen naar hoogte van hun inkomen, en vervolgens vijf groepen personen van gelijke omvang te vormen. De 20 procent personen met de laagste inkomens worden hier aangeduid als de laagste inkomensgroep, de 20 procent personen met de hoogste inkomens als de hoogste inkomensgroep.

en allochtonen van westerse herkomst. Bijna de helft van de niet-westerse allochtonen heeft een inkomen in de laagste inkomensgroep, tegenover nagenoeg een kwart van de westerse allochtonen. Van de autochtonen had maar een zesde een inkomen in de laagste inkomensgroep.

Autochtonen en westerse allochtonen hebben even vaak een hoog inkomen: een op de vijf zat in de hoogste inkomensgroep. Onder niet-westerse allochtonen lag het aandeel hoge inkomens met minder dan 10 procent fors lager.

5.2 Inkomen in 20%-groepen, 2008*

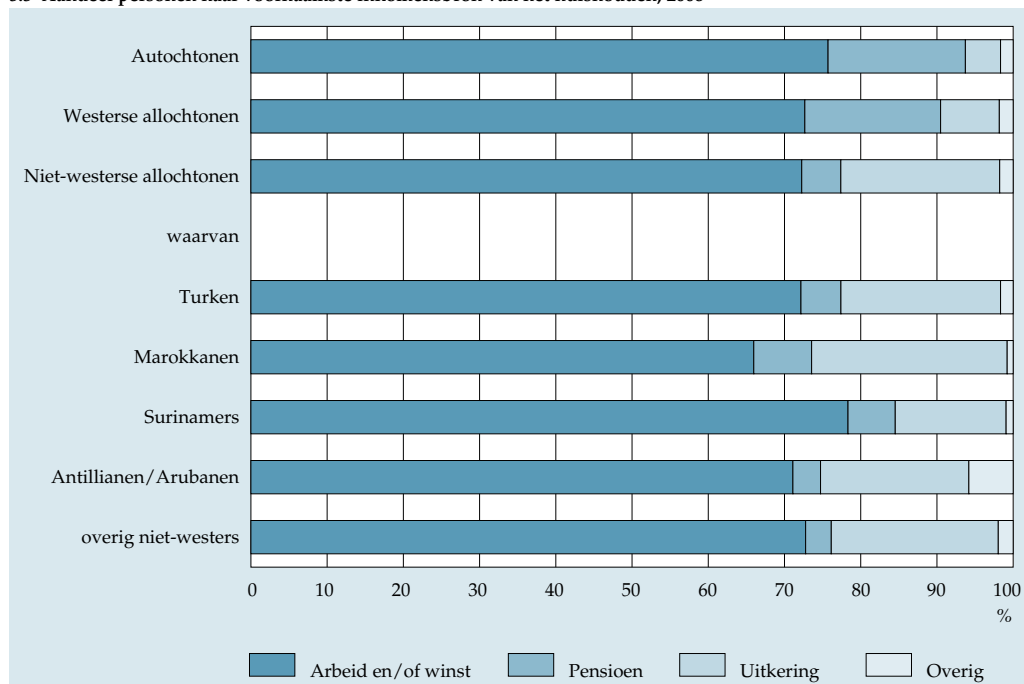
Bron: IPO.

Ruim een op de vijf niet-westerse allochtonen in huishouden met uitkering

Dat niet-westerse allochtonen vaker onderaan de inkomensladder staan, heeft onder meer te maken met dat zij veel vaker dan autochtonen en westerse allochtonen een uitkering hebben. Ruim 20 procent van de niet-westerse allochtonen behoort tot een huishouden met een uitkering als voornaamste inkomensbron. Vooral bij Marokkanen is dit aandeel hoog, ruim 25 procent. Onder autochtonen en westerse allochtonen ligt dit aandeel fors lager (respectievelijk 5 en 8 procent). Paragrafen 5.4 tot en met 5.6 gaan in meer detail in op de uitkeringssituatie van de verschillende herkomstgroepen.

Slechts een op de twintig niet-westerse allochtonen heeft een pensioenuitkering, terwijl dat aandeel bij autochtonen een op de vijf is. Dit komt doordat niet-westerse allochtonen gemiddeld veel jonger zijn (zie hoofdstuk 2). Gecorrigeerd voor leeftijdsverschillen is het aandeel pensioenontvangers in de drie herkomstgroepen vrijwel gelijk. Het aandeel met inkomen uit betaald werk ligt na correctie voor leeftijdsverschillen bij niet-westerse allochtonen flink lager, terwijl het aandeel met een uitkering nauwelijks anders is.

5.3 Aandeel personen naar voornaamste inkomensbron van het huishouden, 2008*

Bron: IPO.

5.2 Kansen op armoede

Niet-westerse allochtonen bevinden zich vaak op de onderste sporten van de inkomensladder. Maar hebben zij nog wel voldoende geld voor de meest gangbare consumptiebehoeften? Met andere woorden, hoe groot is de kans op armoede bij niet-westerse allochtonen in vergelijking met autochtonen? En hoe heeft deze kans op armoede zich ontwikkeld vanaf 2000? Voor de bepaling van de kans op armoede fungeert de lage-inkomensgrens als kritische grens.

Lage-inkomensgrens

Het afbakenen van de categorie personen in een huishouden met kans op armoede gebeurt op basis van de lage-inkomensgrens. Deze grens vertegenwoordigt een vast koopkrachtbedrag en is afgeleid van het bedrag dat een alleenstaande bijstandsgerechtigde in 1979 ontving. Het bijstandsniveau was toen in koopkracht het hoogst. Voor de jaren daarna is de grens gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling. In prijzen van het jaar 2008 bedroeg de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande 920 euro netto per maand. Het gestandaardiseerde

huishoudensinkomen wordt vergeleken met de lage-inkomensgrens om te bepalen of een huishouden een laag inkomen heeft. Huurtoeslag blijft bij de afbakening buiten beschouwing.

Wanneer het inkomen vier achtereenvolgende jaren onder de lage-inkomensgrens valt, is er sprake van een langdurig laag inkomen.

Niet-westerse allochtonen fors vaker onder lage-inkomensgrens

Niet-westerse allochtonen hebben veel vaker een inkomen onder de lage-inkomensgrens dan autochtonen en westerse allochtonen. In 2008 had bijna 23 procent van de niet-westerse allochtonen een inkomen onder de lage-inkomensgrens, tegenover bijna 5 procent van de autochtonen. Vooral Marokkanen hebben vaak een laag inkomen. Van de niet-westerse allochtonen hebben Surinamers het minst vaak een laag inkomen. Dit komt mede doordat zij een relatief hoge arbeidsdeelname hebben (zie hoofdstuk 4).

Ruim een op de tien niet-westerse allochtonen had in 2008 al vier jaar of langer een laag inkomen. Dit is bijna 8 keer zo veel als bij autochtonen. Ook hier staan Marokkanen er beduidend slechter voor dan andere niet-westerse groepen. Wel komt een langdurig laag inkomen bij alle herkomstgroepen veel minder vaak voor dan een incidenteel laag inkomen.

Staat 5.2

Personen in huishoudens met een (langdurig) laag inkomen, 2008*

	Tenminste één jaar laag inkomen	Vier jaar of langer laag inkomen
	%	
Autochtonen	4,8	1,4
Westerse allochtonen	9,0	2,9
Niet-westerse allochtonen	22,9	10,9
waarvan		
Turken	21,9	10,5
Marokkanen	28,3	17,1
Surinamers	14,4	5,7
Antillianen/Arubanen	21,3	8,0
overig niet-westers	25,9	11,6

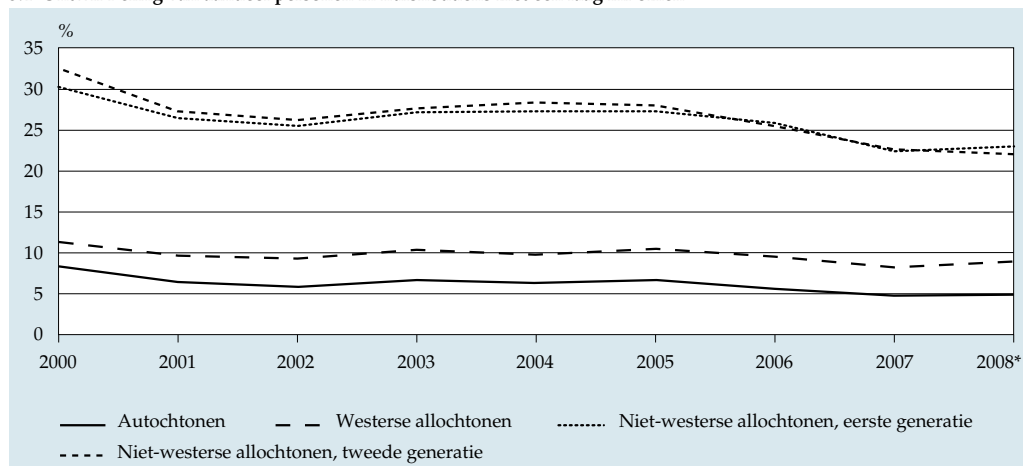
Bron: IPO.

Aandeel lage inkomens onder niet-westerse allochtonen sinds 2000 sterk gedaald

Het aandeel personen met een inkomen onder de lage-inkomensgrens bij de eerste generatie niet-westerse allochtonen nam af van 30 procent in 2000 tot 23 procent in 2008, een daling van 7 procentpunt. Bij de tweede generatie daalde dit zelfs met 10 procentpunt. De dalingen vonden plaats in de jaren 2000–2002 en 2005–2007, periodes van economische voorspoed. Ook bij autochtonen spelen de economische ontwikkelingen een rol. Het aandeel lage inkomens onder hen daalde tussen 2000

en 2008 met ruim 3 procentpunt. Relatief gezien daalde het aandeel lage inkomens onder autochtonen meer dan onder allochtonen (zie ook Lautenbach et al., 2008).

5.4 Ontwikkeling van aandeel personen in huishoudens met een laag inkomen

Bron: IPO.

5.3 Economische zelfstandigheid

De overheid hecht veel belang aan een zelfstandig bestaan van individuen. Daartoe stimuleert zij de kwetsbare groepen in de samenleving om te participeren op de arbeidsmarkt, om zodoende economisch zelfstandig te kunnen zijn. In deze paragraaf komen de verschillen in economische zelfstandigheid tussen allochtonen en autochtonen aan bod.

Economische zelfstandigheid

Iemand is economisch zelfstandig wanneer zijn of haar inkomsten uit arbeid of eigen onderneming meer dan 70 procent van het netto minimumloon bedragen. Dit is het bijstandsniveau van een alleenstaande. In 2008 lag de grens voor economische zelfstandigheid op 834 euro netto per maand. Uitkeringen, huurtoeslag, kinderbijslag, ontvangen partneralimentatie en inkomsten uit vermogen dragen niet bij tot economische zelfstandigheid. De meting van economische zelfstandigheid wordt beperkt tot personen van 15 tot 65 jaar.

Surinaamse vrouwen van alle vrouwen het vaakst economisch zelfstandig

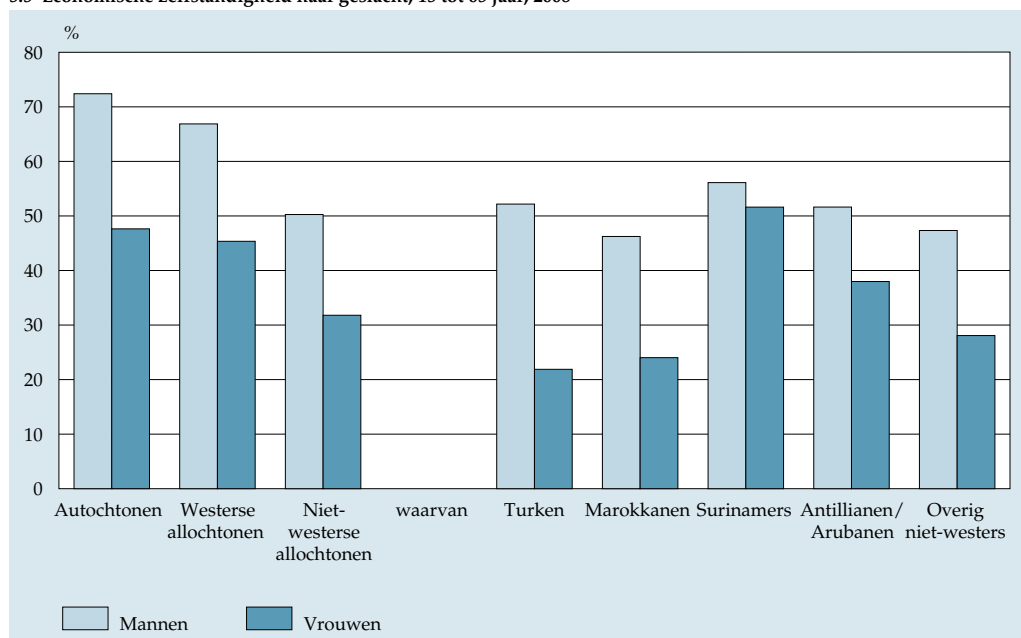
Niet-westerse allochtonen zijn veel minder vaak economisch zelfstandig dan autochtonen (41 procent tegenover 60 procent). De verschillen in economische zelfstandigheid zijn bij niet-westerse vrouwen onderling groter dan bij niet-

westerse mannen. Surinaamse vrouwen zijn het vaakst economisch zelfstandig (52 procent), zelfs vaker dan autochtone vrouwen (48 procent). Ook de Antilliaanse vrouwen zijn relatief vaak economisch zelfstandig. Dit hangt samen met het hogere opleidingsniveau en de hogere arbeidsparticipatie van Surinaamse en Antilliaanse vrouwen (Lautenbach en Otten, 2007). Ook is hun wekelijkse arbeidsduur relatief hoog (Beckers, Hermans en Portegijs, 2009).

Binnen alle herkomstgroepen zijn mannen vaker economisch zelfstandig dan vrouwen. Vooral bij Turken en Marokkanen is er een flinke kloof tussen mannen en vrouwen. Zo is bij Turken het verschil zelfs 30 procentpunt. Dat komt voor een groot deel door de veel lagere arbeidsdeelname van Turkse en Marokkaanse vrouwen (Beckers et al., 2009). Maar ook bij autochtonen is het verschil in economische zelfstandigheid groot (24 procentpunt). Bij Surinamers zijn vrouwen echter bijna net zo vaak economisch zelfstandig als mannen.

Gemiddeld 41 procent van de niet-westerse allochtonen was in 2008 economisch zelfstandig, waarvan ruim 43 procent van de eerste generatie en 35 procent van de tweede generatie. Maar ook hier speelt de jongere leeftijd van tweede generatie niet-westerse allochtonen een grote rol. Na correctie voor verschillen in leeftijd blijkt dat het aandeel economisch zelfstandigen bij tweede generatie niet-westerse allochtonen bijna 20 procentpunt hoger ligt dan voor correctie.

5.5 Economische zelfstandigheid naar geslacht, 15 tot 65 jaar, 2008*

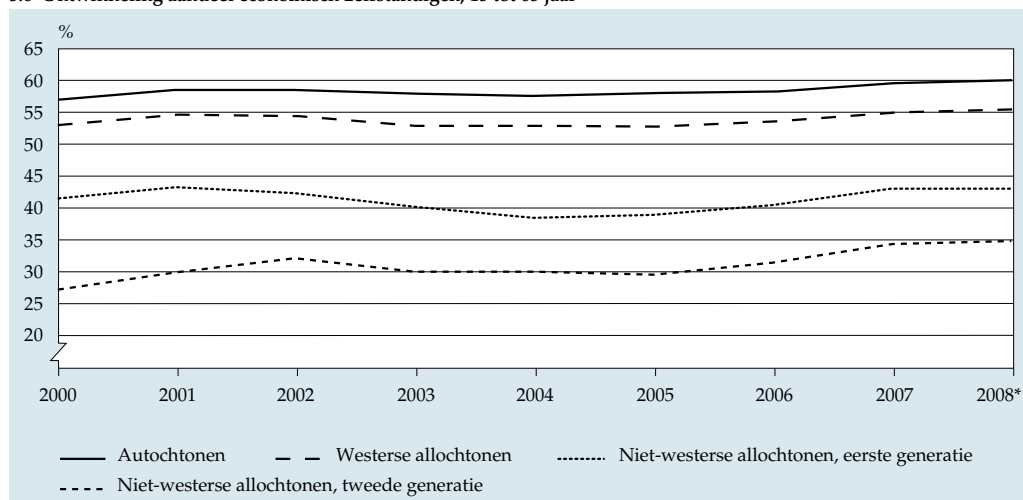

Bron: IPO.

Economische zelfstandigheid vooral bij niet-westerse allochtonen conjunctuurgevoelig

In de periode 2002–2005 ging het Nederland economisch gezien minder voor de wind. Vooral het aandeel economisch zelfstandigen onder niet-westerse allochtonen daalde in die jaren. Dat kwam door de stijgende werkloosheid, die met name deze groep trof (zie hoofdstuk 4). Maar ook bij autochtonen en westerse allochtonen nam het aandeel economisch zelfstandigen in die periode licht af. In 2006 en 2007 nam de economische zelfstandigheid weer toe, waarbij niet-westerse allochtonen relatief meer profiteerden van de aantrekkende economie in die jaren dan de andere herkomstgroepen. De economische zelfstandigheid onder autochtonen en westerse allochtonen blijkt het minst conjunctuurgevoelig.

5.6 Ontwikkeling aandeel economisch zelfstandigen, 15 tot 65 jaar

Bron: IPO.

5.4 Actuele uitkeringssituatie

Nederland verkeerde in 2009 in een periode van recessie. Het eerste kwartaal vertoonde de grootste krimp van de economie sinds de Tweede Wereldoorlog. Hoewel minder dramatisch dan in het eerste kwartaal, was er ook in het tweede en derde kwartaal nog sprake van krimp. De werkgelegenheid nam af en het aantal personen met een uitkering nam toe. Vanwege de conjunctuurgevoeligheid gold dat vooral voor het aantal personen met een werkloosheidsuitkering en in mindere mate voor het aantal personen met een bijstandsuitkering. De arbeidsongeschiktheidsuitkeringen zijn veel minder gerelateerd aan de economische situatie.

Personen met een uitkering

Dit deel van het hoofdstuk gaat over personen van 15 tot 65 jaar met een bijstandsuitkering, een werkloosheidsuitkering of een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Personen kunnen meerdere en verschillende uitkeringen hebben, maar tellen in de cijfers per uitkeringssoort een keer mee.

Bijstandsuitkeringen

Bij de bijstand gaat het om personen met een uitkering in het kader van de *Algemene bijstandswet* (Abw) of *Wet Werk en Bijstand* (WWB). De Abw is per 1 januari 2004 vervangen door de WWB.

Werkloosheidsuitkeringen

Bij de werkloosheidsuitkeringen gaat het om personen met een uitkering in het kader van de *Werkloosheidswet* (WW). Binnen deze wet is in 2006 een aantal veranderingen doorgevoerd, zoals de beperking van de duur van de uitkering. Personen met deeltijd-WW blijven buiten beschouwing. Deze regeling is in verband met de recessie tijdelijk in het leven geroepen.

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Bij arbeidsongeschiktheidsuitkeringen gaat het om personen met een uitkering in het kader van de:

- *Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering* (WAO). Per 1 januari 2006 gestopt, waardoor er geen nieuwe instroom meer is. Personen die voor 1 januari 2006 een WAO-uitkering ontvingen, behouden deze.
- *Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen* (WAZ). Per 1 augustus 2004 gestopt, waardoor er geen nieuwe instroom meer is.
- *Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten* (Wajong).
- *Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen* (WIA). Vervangt voor nieuwe gevallen per 1 januari 2006 de WAO. Personen met deze uitkering worden pas vanaf 2007 in de cijfers meegenomen.

Niet-westerse allochtonen hebben relatief vaak een bijstandsuitkering

Niet-westerse allochtonen doen veel vaker dan autochtonen een beroep op de bijstand. In 2009 ontving een op de tien niet-westerse allochtonen een bijstandsuitkering, ruim zes keer zo veel als bij de autochtonen. Een bijstandsuitkering werd het vaakst verstrekt aan personen met een Marokkaanse of overig niet-westerse herkomst.

De verschillen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen met WW zijn weliswaar geringer, maar onder Surinamers, Turken en Antillianen lag het aandeel personen met een werkloosheidsuitkering toch beduidend hoger dan onder autochtonen.

In tegenstelling tot bijstand en WW, ontvangen niet-westerse allochtonen minder vaak een arbeidsongeschiktheidsuitkering dan autochtonen. Met name Antillianen en overig niet-westerse allochtonen komen relatief weinig terecht in deze regeling. Alleen Turken ontvangen vaker dan autochtonen een uitkering vanwege arbeidsongeschiktheid, zelfs vaker dan dat zij een bijstandsuitkering ontvangen.

Staat 5.3

Personen van 15 tot 65 jaar met een uitkering naar soort uitkering, laatste vrijdag van september 2009*

	Bijstandsuitkering	Werkloosheidsuitkering	Arbidsongeschiktheids- uitkering
	%		
Totaal	2,9	2,1	6,9
Autochtonen	1,6	1,9	7,1
Westerse allochtonen	3,4	2,6	6,4
Niet-westerse allochtonen	10,7	2,9	6,4
waarvan			
Turken	8,6	3,2	10,6
Marokkanen	12,6	2,8	6,4
Surinamers	7,3	3,3	7,6
Antillianen / Arubanen	9,8	3,4	4,3
overig niet-westers	13,2	2,5	2,8

Bron: SSB.

Vooraf oudere niet-westerse allochtonen hebben een uitkering

Niet-westerse allochtonen van 25 jaar en ouder ontvingen in 2009 acht keer vaker een bijstandsuitkering dan autochtonen. Vooral het aandeel Marokkaanse 45-plussers met bijstand was hoog: een op de vier ontving een bijstandsuitkering. Onder de oudere niet-westerse allochtonen gaat het voornamelijk om de eerste generatie. Zij hadden in 2009 vier keer zo vaak bijstand als de gemiddeld jongere tweede generatie. Maar ook in de leeftijd van 15 tot 25 ontvingen eerste generatie niet-westerse allochtonen nog bijna drie keer zo vaak een bijstandsuitkering als de tweede generatie.

Niet-westerse allochtonen van 25 jaar en ouder hadden in 2009 anderhalf keer zo vaak een werkloosheidsuitkering als autochtonen. Vooral onder Antillianen van 45 jaar en ouder was het aandeel personen met een werkloosheidsuitkering hoog. Een op de twintig van hen ontving een werkloosheidsuitkering, tegenover een op de vijftig autochtonen van 45 jaar en ouder. Onder personen jonger dan 25 jaar was het aandeel niet-westerse allochtonen met een WW-uitkering nagenoeg even groot als bij de autochtonen van die leeftijd.

Ook in het kader van arbeidsongeschiktheid ontvingen niet-westerse allochtonen van 45 jaar en ouder naar verhouding vaker een uitkering. Het verschil met

autochtonen is wel minder groot dan bij de bijstand: een op de zeven niet-westerse allochtonen tegenover een op de negen autochtonen.

Bij de oudere arbeidsongeschiktheidsregelingen (WAO, WAZ, Wajong) ontvingen autochtonen iets vaker dan niet-westerse allochtonen een uitkering. Bij de nieuwe WIA-regeling is het omgekeerde het geval: niet-westerse allochtonen ontvangen bijvoorbeeld twee keer zo vaak een uitkering in verband met gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid als autochtonen. Dit komt vooral tot uitdrukking in het hogere aandeel tweede generatie niet-westerse allochtonen jonger dan 45 jaar met een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Staat 5.4

Personen van 15 tot 65 jaar met een uitkering naar soort uitkering, leeftijd en generatie, laatste vrijdag van september 2009*

	Bijstandsuitkering	Werkloosheidsuitkering	Arbeidsongeschiktheids- uitkering
	%		
Autochtonen	1,6	1,9	7,1
Leeftijd			
15 tot 25 jaar	0,6	0,6	2,6
25 tot 45 jaar	1,6	2,1	4,1
45 tot 65 jaar	2,1	2,3	11,4
Niet-westerse eerstegeneratieallochtonen	10,4	3,0	6,6
Leeftijd			
15 tot 25 jaar	3,4	0,6	1,7
25 tot 45 jaar	9,7	3,2	3,4
45 tot 65 jaar	14,0	3,7	12,9
Niet-westerse tweedegeneratieallochtonen	2,8	2,3	6,1
Leeftijd			
15 tot 25 jaar	1,3	0,6	2,6
25 tot 45 jaar	3,8	3,2	4,8
45 tot 65 jaar	3,2	3,0	12,4

Bron: SSB.

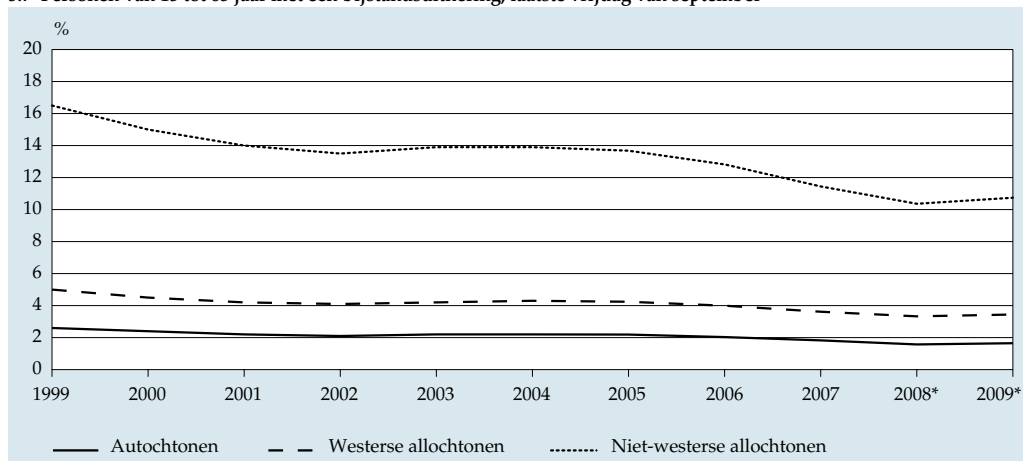
5.5 Ontwikkelingen van het aantal personen met een uitkering

Ontwikkelingen over de jaren heen laten zien of de verschillen in het aandeel personen met een uitkering tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen afnemen, ondanks tijdelijke economische tegenwind.

Sterke afname bijstand sinds 1999, vooral onder Antillianen

Niet-westerse allochtonen hebben tussen 1999 en 2009 altijd ruim zes keer zo vaak een bijstandsuitkering als autochtonen. Voor beide groepen is de trend van het aandeel bijstandsontvangers wel dalend, afgezien van de economisch ongunstigere jaren. In procentpunten is deze daling onder niet-westerse allochtonen fors: van 16,5 procent bijstandontvangers in 1999 naar 10,7 procent in 2009. Het aandeel Antillianen met bijstand is in deze periode zelfs bijna gehalveerd. Voor alle jaren geldt dat de niet-westerse eerste generatie veel vaker een bijstandsuitkering heeft dan de jongere niet-westerse tweede generatie.

5.7 Personen van 15 tot 65 jaar met een bijstandsuitkering, laatste vrijdag van september

Bron: SSB.

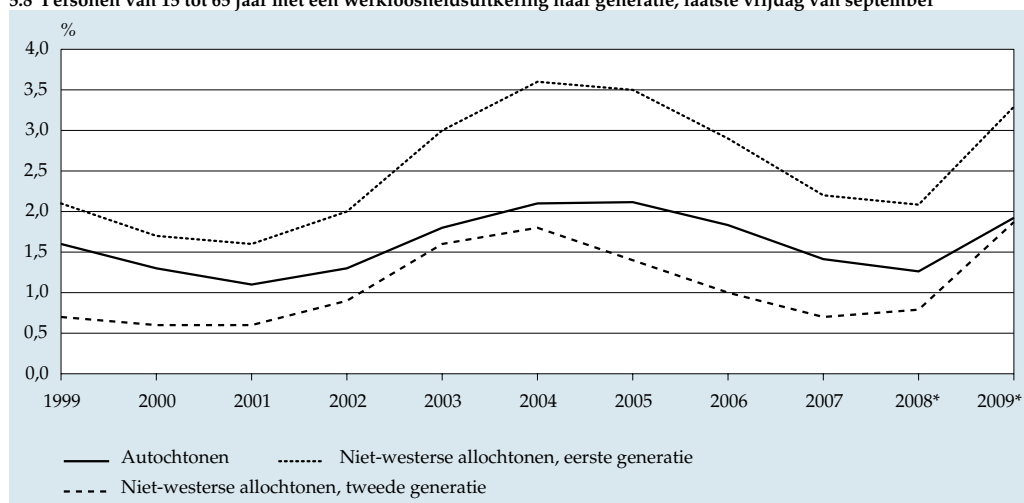
Grotere dynamiek WW bij niet-westerse allochtonen

De ontwikkeling van het aandeel personen met een werkloosheidsuitkering vertoonde tussen 1999 en 2009 onder niet-westerse allochtonen grotere schommelingen dan onder autochtonen. Die dynamiek is onder de tweede generatie iets groter dan onder de eerste generatie. Tweedegeneratieallochtonen van niet-westerse herkomst ontvingen in de periode 1999–2009 minder vaak een WW-uitkering dan niet-westerse allochtonen van de eerste generatie en autochtonen. Door hun relatief jonge leeftijd hebben zij vaak nog geen rechten opgebouwd voor een WW-uitkering. In economisch ongunstiger tijden, zoals in de jaren 2003–2004 en in 2009, neemt het verschil met het aandeel autochtonen met WW echter wel af. Onder de niet-westerse allochtonen van de eerste generatie ligt het aandeel personen met een WW-uitkering sinds 2003 ruim anderhalf keer zo hoog als onder autochtonen.

Als het economisch slechter gaat, neemt het aantal WW'ers sterk toe. De ontwikkeling van 2008 op 2009 is daar een duidelijk voorbeeld van. Vooral mannen kwamen vaker in de WW terecht. De stijging van het aandeel WW'ers was het

grootst onder Antilliaanse en Surinaamse mannen, meer dan een verdubbeling ten opzichte van 2008. Het aandeel Turkse en Marokkaanse mannen met WW steeg met bijna drie kwart, terwijl dit aandeel onder autochtone mannen met twee derde steeg. De grotere toename van personen met een WW-uitkering onder niet-westerse allochtonen bevestigt dat niet-westerse allochtonen bovengemiddeld geraakt worden door fluctuaties op de arbeidsmarkt (UWV, 2009). In tijden van laagconjunctuur staan ze vaak als eerste aan de zijlijn. Zij werken naar verhouding vaker in sectoren waar de rechtspositie van werknemers over het algemeen zwakker is. Een aanzienlijk deel van hen werkt in de horeca, de schoonmaakbranche en bij uitzendbureaus (Van Bekkum en Zilli, 2009; zie ook hoofdstuk 4).

5.8 Personen van 15 tot 65 jaar met een werkloosheidsuitkering naar generatie, laatste vrijdag van september

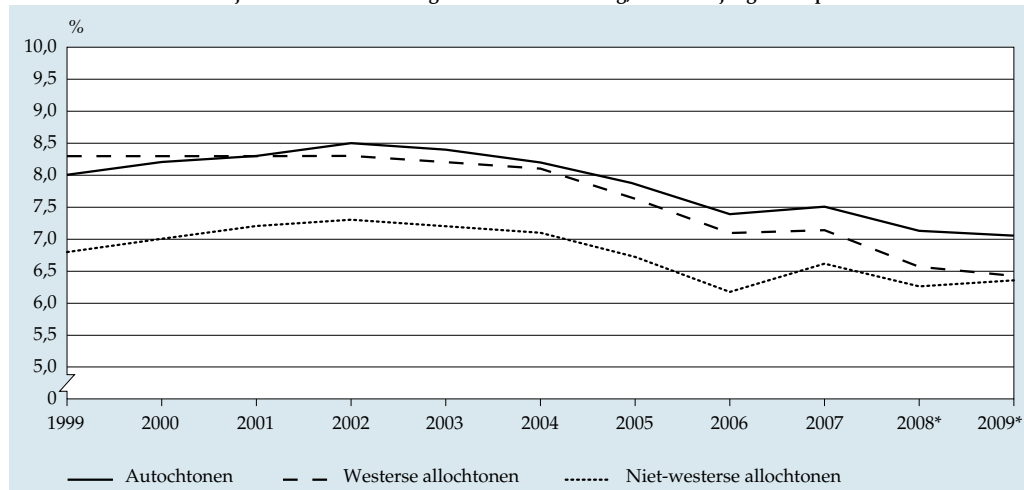

Bron: SSB.

Daling van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen vlakt af

Vanaf 2003 is het aandeel personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering gestaag gedaald, ondanks een toename van het aandeel personen met een Wajong-uitkering (zie hoofdstuk 9). Deze daling was iets sterker onder autochtonen dan onder niet-westerse allochtonen. In 2009 is een einde gekomen aan de daling. Het aandeel niet-westerse allochtonen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering nam in 2009 zelfs licht toe. Dit komt nagenoeg geheel voor rekening van vrouwen van Turkse en Marokkaanse herkomst en dan vooral bij de tweede generatie. In 2007 lijkt er een lichte toename van het aandeel personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering te zijn. Dit komt echter doordat in 2006 personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering in het kader van de nieuwe WIA nog niet meetelden vanwege het ontbreken van gedetailleerde persoonsgegevens (zie kader Personen met een uitkering).

5.9 Personen van 15 tot 65 jaar met een arbeidsongeschiktheidsuitkering, laatste vrijdag van september

Bron: SSB.

5.6 In- en uitstroom bijstand

Deze paragraaf beschrijft in welke mate veranderingen van het aantal personen met een bijstandsuitkering per jaar samenhangen met economische ontwikkelingen (zie kader). Deze gegevens zijn voor 2009 nog niet beschikbaar en daarom geven cijfers over 2003 de situatie in economisch mindere tijden weer. De cijfers over 2006 tonen juist de situatie als het economisch voor de wind gaat. Bij de beschrijving komen de verschillen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen aan de orde. Ook komt de sociaaleconomische situatie van personen in het jaar voor ze bijstand ontvingen en het jaar nadat ze bijstand ontvingen aan bod.

Onderzoek: Instroom en uitstroom bijstand op jaarbasis

In deze paragraaf gaat het alleen om de toename (instroom) en afname (uitstroom) van het aantal personen met een bijstandsuitkering tussen de laatste vrijdag van september van het ene jaar en de laatste vrijdag van september van het volgende jaar. Het betreft dus de verandering van jaar op jaar en is niet de som van alle nieuw ontstane of beëindigde bijstandsuitkeringen in die periode.

Instroom 2003 (2006)

Het gaat hierbij om personen die op de laatste vrijdag van september 2002 (2005) geen bijstand ontvingen en die deze uitkering op de laatste vrijdag van september 2003 (2006) wel ontvingen. De sociaaleconomische situatie voor instroom is de situatie op de laatste vrijdag van september 2002 (2005).

Uitstroom 2003 (2006)

Het gaat hierbij om personen die op de laatste vrijdag van september 2002 (2005) wel een bijstandsuitkering ontvingen en die deze op de laatste vrijdag 2003 (2006) niet meer ontvingen. De sociaaleconomische situatie na uitstroom is de situatie op de laatste vrijdag van september 2003 (2006).

Sociaaleconomische situatie voor instroom of na uitstroom

De volgende sociaaleconomische situaties worden onderscheiden:

- inkomsten uit arbeid verricht als werknemer of zelfstandige
- inkomsten uit een uitkering anders dan bijstand
- inkomsten uit pensioen
- geen inkomsten uit arbeid, uitkering of pensioen; deze personen kunnen wel inkomsten hebben uit bijvoorbeeld freelancewerk, studiefinanciering of eigen vermogen
- immigratie of emigratie/overlijden

De in- en uitstroom van het aantal personen met bijstand wordt weergegeven per 10 duizend personen van de bevolking van 15 tot 65 jaar.

5.6.1 Instroom bijstand

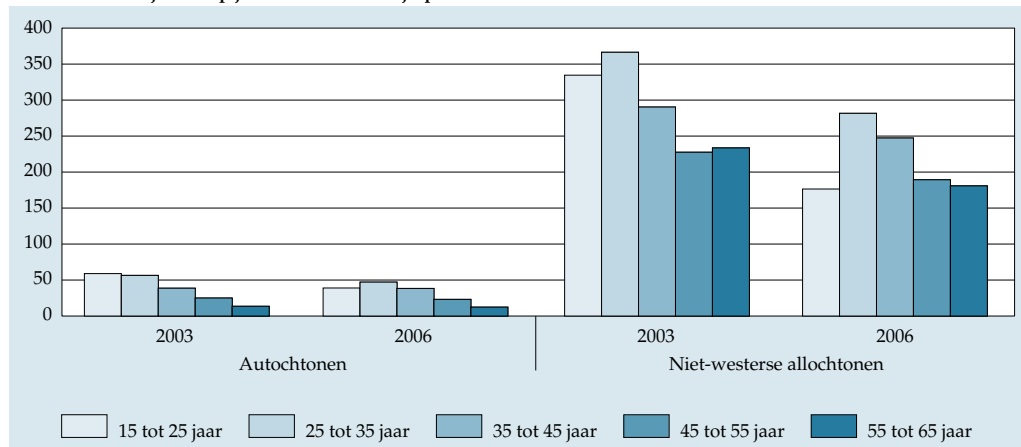
In 2002 liet de Nederlandse economie de laagste groeicijfers in twintig jaar zien (Neprom, 2003) en liep de werkloosheid fors op. In 2003 kromp de Nederlandse economie voor het eerst sinds 1982 (CBS, 2004b) en de arbeidsmarkt verslechterde verder. Het aantal personen met bijstand liep in die jaren op. De instroom 2003 bedroeg 69 personen per 10 duizend inwoners. De economische opleving in de daarop volgende jaren zorgde ervoor dat de instroom in de bijstand in 2006 was gedaald tot 55 personen per 10 duizend inwoners. Dat komt neer op een daling van 21 procent vergeleken met 2003. De daling onder niet-westerse allochtonen was procentueel groter (28 procent) dan onder autochtonen (17 procent).

Wel was de instroom onder niet-westerse allochtonen door de jaren heen veel hoger dan onder autochtonen: in 2003 acht keer zo hoog en in 2006 zeven keer zo hoog.

Sterke toename niet-westerse jongeren met bijstand in laagconjunctuur

Zowel onder autochtonen als niet-westerse allochtonen is de instroom in de bijstand van personen jonger dan 35 jaar groter dan die van personen van 35 jaar of ouder. Autochtonen jonger dan 35 jaar vormden in zowel 2003 als 2006 ongeveer de helft van de totale instroom onder autochtonen. Onder niet-westerse allochtonen was in 2003 twee derde van de instroom jonger dan 35 jaar en in 2006 iets meer dan de helft. De relatief hoge instroom in 2003 onder niet-westers allochtone jongeren wijst op hun meer kwetsbare positie op de arbeidsmarkt in vergelijking met autochtone jongeren (zie hoofdstuk 4).

5.10 Instroom bijstand op jaarbasis naar leeftijd per 10 duizend inwoners

Bron: SSB.

Autochtonen in de bijstand komen vaker vanuit werk

In bijna de helft van de gevallen komen niet-westerse allochtonen vanuit een situatie zonder inkomsten in de bijstand terecht. Dit geldt ook voor twee op de vijf autochtonen. Maar ook twee op de vijf autochtone instromers komen vanuit werk in de bijstand, terwijl dit bij niet-westerse allochtonen maar voor een op de vijf instromers in de bijstand geldt.

Economie vooral van invloed op instroom vanuit werk en WW

De economische ontwikkelingen hebben vooral invloed op de instroom vanuit een WW-uitkering en vanuit arbeid. Zo lag in 2006 het aandeel instromers vanuit werk voor zowel autochtonen als niet-westerse allochtonen veel lager dan in 2003 (respectievelijk 41 procent en 48 procent lager). De instroom vanuit werk lag onder niet-westerse allochtonen jonger dan 35 jaar zelfs ruim de helft lager. Dit is een duidelijk gevolg van de gunstige economische omstandigheden in 2006.

De instroom na WW was in 2006 echter zowel onder autochtonen als onder niet-westerse allochtonen bijna drie keer zo hoog als in 2003. Dit is waarschijnlijk een vertragend effect van de laagconjunctuur in de jaren rond 2003, toen mensen die hun baan kwijt raakten in de WW terecht kwamen. Werkgevers zouden terughoudend kunnen zijn om in de eerste jaren van economisch herstel vacatures te vervullen. Bovendien blijkt dat het aantal werkvergunningen voor buitenlandse werknemers in 2005 sterk is gestegen (CBS, 2005). Daardoor werden wel vacatures vervuld, maar daalde het aantal WW-uitkeringen niet. Iemand die de maximale duur van de WW-uitkering bereikt, kan in aanmerking komen voor bijstand. Het bereiken van de maximale WW-uitkeringsduur veroorzaakt vooral een toename van de instroom onder de ouderen. De instroom in 2003 onder niet-westerse allochtonen van 55 jaar en ouder vanuit de WW was nihil. Bij de instroom in 2006 lag dit op 11 personen per 10 duizend niet-westers allochtone inwoners van deze leeftijd.

Staat 5.5

Instroom bijstand op jaarbasis naar voorafgaande sociaaleconomische situatie

	Autochtonen		Niet-westerse allochtonen	
	2003	2006	2003	2006
<i>per 10 duizend inwoners</i>				
Totaal	38,3	31,7	311,9	224,0
Voorafgaande sociaaleconomische situatie ¹⁾				
arbeid	16,7	9,9	89,5	46,3
arbeidsongeschiktheidsuitkering	2,0	1,8	11,8	7,6
werkloosheidsuitkering	1,8	5,0	10,9	28,6
geen arbeid, uitkering of pensioen	15,4	12,5	154,6	107,8
immigratie	1,4	1,8	34,4	31,2

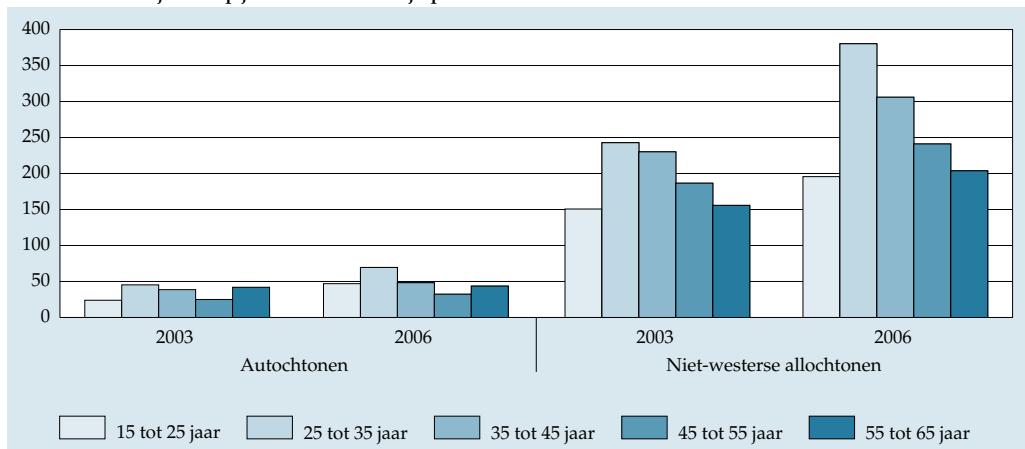
Bron: SSB.

¹⁾ Exclusief instroom vanuit pensioen en andere dan de hier weergegeven uitkeringen.

5.6.2 Uitstroom bijstand

Net als bij de instroom wordt de hoogte van de uitstroom uit de bijstand beïnvloed door de conjunctuur, want in economisch goede tijden liggen de banen meer voor het oprapen dan in slechte tijden. In 2003 bedroeg de uitstroom nog 33 per 10 duizend inwoners. In 2006 was dit aandeel met 43 procent toegenomen.

5.11 Uitstroom bijstand op jaarbasis naar leeftijd per 10 duizend inwoners

Bron: SSB.

Uitstroom onder niet-westerse allochtonen minder toegenomen

Het aandeel personen dat de bijstand uitstroomt in 2003 en in 2006 lag onder niet-westerse allochtonen aanzienlijk hoger dan onder autochtonen. De toename van de uitstroom in 2006 ten opzichte van de uitstroom in 2003 was onder

autochtonen wel groter dan onder niet-westerse allochtonen (respectievelijk 45 en 39 procent). Blijkbaar profiteerden de autochtone bijstandontvangers iets meer van de economisch gunstiger tijd. Met uitzondering van de 55-plussers was de procentuele toename van de uitstroom in alle leeftijdscategorieën lager onder niet-westerse allochtonen dan onder autochtonen. Dit duidt op een grotere gevoeligheid van niet-westerse allochtonen voor de gevolgen van conjuncturele ontwikkelingen. In tijden van hoogconjunctuur komen zij vaak als laatste aan het werk (Chkalova, 2009).

Kleinere toename in uitstroom naar arbeid onder niet-westerse jongeren

Werk is onder autochtonen en niet-westerse allochtonen de belangrijkste reden voor uitstroom uit de bijstand. Niet-westerse allochtonen hebben na de bijstand ook relatief vaak geen inkomstenbron meer. Uitstroom uit de bijstand naar andere uitkeringen komt veel minder vaak voor.

In de uitstroom van 2006 is vooral het aantal personen dat uitstroomt naar arbeid toegenomen ten opzichte van de uitstroom van 2003. Dit komt overeen met de economische ontwikkelingen. Onder zowel autochtonen als onder niet-westerse allochtonen zijn relatief de meeste uitstromers naar arbeid 25 tot 35 jaar. In deze leeftijdsgroep verdubbelde bij beide herkomstgroepen het aandeel uitstromers naar arbeid tussen 2003 en 2006. Onder niet-westerse jongeren van 15 tot 25 jaar bleef de uitstroom naar arbeid achter bij autochtone jongeren van dezelfde leeftijd. De uitstroom naar arbeid onder autochtone jongeren verdubbelde ruim, terwijl deze onder niet-westerse jongeren nog niet anderhalf maal zo groot was. Onder niet-westerse allochtonen van 55 tot 65 jaar nam de uitstroom naar arbeid met drie kwart toe, tegen de helft toename bij autochtonen. Dit is de enige leeftijdsgroep waar de uitstroom naar arbeid tussen 2003 en 2006 onder niet-westerse allochtonen sterker toenam dan onder autochtonen.

Staat 5.6

Uitstroom bijstand op jaarbasis naar nieuwe sociaaleconomische situatie

	Autochtonen		Niet-westerse allochtonen	
	2003	2006	2003	2006
<i>per 10 duizend inwoners</i>				
Totaal	32,7	47,4	200,7	278,8
Nieuwe sociaaleconomische situatie ¹⁾				
arbeid	14,0	23,6	90,4	133,9
arbeidsongeschiktheidsuitkering	2,7	3,5	7,2	11,8
werkloosheidsuitkering	0,6	0,9	4,5	5,1
geen arbeid, uitkering of pensioen	8,6	10,3	70,5	80,9
emigratie/overlijden	2,5	3,0	24,4	35,4

Bron: SSB.

¹⁾ Exclusief instroom vanuit pensioen en andere dan de hier weergegeven uitkeringen.

5.7 Conclusie

In dit hoofdstuk is onderzocht hoe allochtonen er met hun inkomens- en uitkeringssituatie voor staan in vergelijking met autochtonen. Eén van de belangrijkste conclusies is dat niet-westerse allochtonen nog steeds een stuk minder te besteden hebben dan autochtonen. Ook zijn zij veel minder vaak economisch zelfstandig. Dat zij vaker een uitkering ontvangen dan autochtonen speelt hierbij een rol. Hierdoor leven ook meer allochtonen onder de lage-inkomensgrens. Toch is de kans op armoede onder niet-westerse allochtonen vanaf 2000 flink afgenomen.

Eerstegeneratieallochtonen hebben een hoger inkomen en zijn vaker economisch zelfstandig dan tweedegeneratieallochtonen. Dit verschil is echter geheel te verklaren door de jonge leeftijd van de tweede generatie. Na correctie voor het leeftijdsverschil doet de tweede generatie het qua inkomen en economische zelfstandigheid juist beter. In kans op armoede ontlopen de eerste en tweede generatie elkaar niet veel.

Naar verhouding ontvangen niet-westerse allochtonen vaker een werkloosheids-, bijstands-, of nieuwe arbeidsongeschiktheidsuitkering dan autochtonen. Alleen de al langer lopende arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (zoals WAO) worden relatief vaker aan autochtonen uitgekeerd. Vooral het aandeel oudere niet-westerse allochtonen dat een uitkering ontvangt, is groot. De ontwikkeling van het aandeel personen met een uitkering is bij niet-westerse allochtonen conjunctuurgevoeliger dan bij autochtonen.

De conjunctuurgevoeligheid blijkt ook uit de vergelijking van de in- en uitstroom op jaarbasis van personen met een bijstandsuitkering in het in economisch opzicht ongunstige 2003 en gunstige 2006. De instroom in de bijstand van niet-westerse allochtonen was tussen 2003 en 2006 sterker gedaald dan onder autochtonen. De toename van de uitstroom in die periode was echter hoger onder autochtonen. Daarbij nam de uitstroom naar arbeid van vooral niet-westerse jongeren veel minder sterk toe dan van autochtone jongeren. Niet-westerse jongeren leken dus veel minder te kunnen profiteren van de gunstige economische omstandigheden in 2006 dan autochtone jongeren.

Het aandeel niet-westerse allochtonen met een bijstandsuitkering is van 1999 tot 2009 wel met een derde gedaald. Het aandeel Antillianen met bijstand is in deze periode zelfs bijna gehalveerd. Ondanks economische fluctuaties lijkt er dus wel sprake van een structurele afname van het aandeel bijstandsontvangers onder niet-westerse allochtonen.

Literatuur

Beckers, I., B. Hermans en W. Portegijs (2009). Betaalde arbeid. In: A. Merens en B. Hermans (red.), *Emancipatiemonitor 2008* (pp. 77–114). Den Haag: Sociaal en Cultureel Plan Bureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bekkum, R. van en N. Zilli (2009). Allochtonen door recessie niet terug naar af. *Arbeidsmarkt Journaal UWV*, 3, 20–22.

CBS (2004a). *Equivalentiefactoren 1995–2000*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek..

CBS (2004b). *De Nederlandse economie 2003–2004*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2005). *De Nederlandse economie 2004*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Chkalova, K. (2009). Huishoudens en sociale zekerheid. In: D ter Steege en F. van de Waart (red.) *Leven in NL 2009* (pp. 67–74). Den Haag: Sdu Uitgevers.

Lautenbach, H. en F. Otten (2007). Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding. *Sociaaleconomische trends*, 2007/2, 7–11.

Lautenbach, H., R. van der Vliet, M. Cuijpers en J. van Rooijen (2008). Arbeidsmarkt. In: K. Oudhof, R. van der Vliet en B. Hermans (red.), *Jaarrapport Integratie 2008* (pp. 87–114). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek..

NEPROM (2003). Economische ontwikkelingen. In: *Conjunctuurtest Project-ontwikkeling 2003* (pp 7–10). Voorburg: NEPROM.

Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite

Figuur B 5.1 Instroom bijstand vanuit WW op jaarbasis naar leeftijd

Figuur B 5.2 Uitstroom bijstand naar arbeid op jaarbasis naar leeftijd

Tabel B 5.1 Inkomen in 20-procentsgroepen naar leeftijd, 2008*

Tabel B 5.2 Aandeel personen naar voornaamste inkomensbron van het huishouden naar leeftijd, 2008*

Tabel B 5.3 Personen in huishoudens met een (langdurig) laag inkomen naar leeftijd, 2008*

Tabel B 5.4	Economische zelfstandigheid naar leeftijd, 2008*
Tabel B 5.5	Personen van 15 tot 65 jaar met een bijstandsuitkering naar leeftijd, laatste vrijdag van september 2009*
Tabel B 5.6	Personen van 15 tot 65 jaar met een werkloosheidsuitkering naar leeftijd, laatste vrijdag van september 2009*
Tabel B 5.7	Personen van 15 tot 65 jaar met een arbeidsongeschiktheidsuitkering naar leeftijd, laatste vrijdag van september 2009*
Tabel B 5.8	Personen van 15 tot 65 jaar met een WIA-uitkering naar leeftijd, laatste vrijdag van september 2009*
Tabel B 5.9	Personen van 15 tot 65 jaar met een bijstandsuitkering naar geslacht, laatste vrijdag van september
Tabel B 5.10	Personen van 15 tot 65 jaar met een bijstandsuitkering naar generatie, laatste vrijdag van september
Tabel B 5.11	Personen van 15 tot 65 jaar met een werkloosheidsuitkering naar geslacht, laatste vrijdag van september
Tabel B 5.12	Personen van 15 tot 65 jaar met een werkloosheidsuitkering naar generatie, laatste vrijdag van september
Tabel B 5.13	Personen van 15 tot 65 jaar met een arbeidsongeschiktheidsuitkering naar geslacht, laatste vrijdag van september
Tabel B 5.14	Personen van 15 tot 65 jaar met een arbeidsongeschiktheidsuitkering naar generatie, laatste vrijdag van september
Tabel B 5.15	Instroom bijstand op jaarbasis naar leeftijd
Tabel B 5.16	Uitstroom bijstand op jaarbasis naar leeftijd

6. Verkleuring van buurten

Niet-westerse allochtonen wonen niet evenredig verspreid over Nederland, maar ruimtelijk geconcentreerd. Bijna 40 procent woont in het westen van het land, met name in de vier grote steden, tegenover nauwelijks 10 procent van alle autochtonen (Dagevos, 2009; Kullberg en Nicolaas, 2009). Binnen de grote steden zijn allochtonen vaak weer woonachtig in specifieke wijken en buurten.

De concentratie op wijk- en buurniveau neemt toe: in de laatste tien jaar is het aantal wijken (afgebakend op postcode) met hogere concentraties allochtonen toegenomen. Het gaat echter nog steeds om relatief kleine aantallen: in 2008 bestond 5 procent van de wijken uit meer dan een kwart niet-westerse allochtonen (Hamers en van Middelkoop, 2008; Kullberg en Nicolaas, 2009).

Dit hoofdstuk gaat in op recente ontwikkelingen in concentratie van niet-westerse allochtonen. Hierbij komt ook de spreiding van de bevolkingsgroepen over de buurten aan de orde: welke bevolkingsgroepen wonen het meest gescheiden van autochtonen? Zijn er in Nederland 'enclaves' van mensen van dezelfde herkomstsgroepering?

Daarnaast gaat dit hoofdstuk in op de demografische achtergronden van 'verkleuring'. Welke rol spelen demografische gebeurtenissen (geboortes, sterfte, immigratie en emigratie en verhuizingen) bij het ontstaan van gemengde en hooggeconcentreerde buurten?

Het hoofdstuk eindigt met de sociaal-economische kant. Hoe is de sociaal-economische positie van laaggeconcentreerde, gemengde en hooggeconcentreerde buurten? Hoe groot is de kloof in financiële positie tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen in deze verschillende typen buurten? En is er een verband tussen het wonen in bijvoorbeeld een gemengde buurt en stijging van de inkomsten van de inwoners?

6.1 Ontwikkelingen in buurten en de buurtbevolking

De spreiding van herkomstgroepen over buurten is een dynamisch proces. In deze paragraaf komt de ontwikkeling van de bevolkingssamenstelling in buurten aan bod.

Buurten naar aandeel niet-westers allochtone inwoners

Buurten vormen het laagste regionale niveau voor de indeling van woongebieden en zijn afgebakend vanuit verschil in landschap of sociaal-economische structuur. Het gaat om kleinere woongebieden dan wijken, die optellingen zijn van een of meer aaneengesloten buurten of die zijn afgebakend aan de hand van de viercijferige postcode.

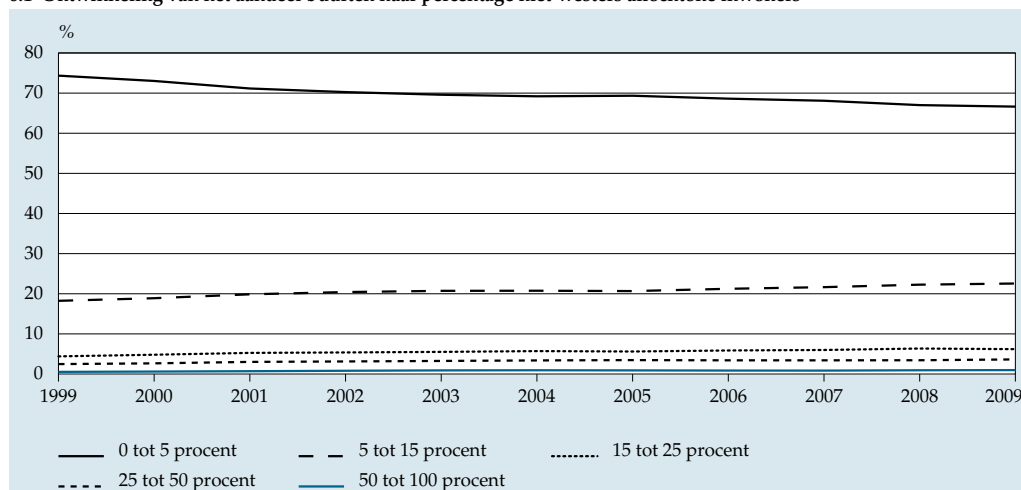
In dit hoofdstuk zijn buurten ingedeeld naar het aandeel niet-westerse allochtonen dat in de buurt woont; de overige inwoners van de buurt zijn autochtonen of westerse allochtonen. Er wordt onderscheid gemaakt naar drie soorten buurten:

- laaggeconcentreerde buurten (minder dan 5 procent niet-westers allochtone inwoners);
- gemengde buurten (5 tot 50 procent niet-westers allochtone inwoners), waarbij soms onderscheid gemaakt wordt tussen licht, matig en sterk gemengde buurten (respectievelijk 5 tot 15, 15 tot 25 en 25 tot 50 procent niet-westers allochtone inwoners);
- hooggeconcentreerde buurten (meer dan 50 procent niet-westers allochtone inwoners).

Aandeel laaggeconcentreerde buurten neemt af

Het percentage laaggeconcentreerde buurten is in tien jaar tijd afgenomen van 74 procent naar 67 procent. Het aandeel licht gemengde buurten steeg met 5 procentpunt tot 23 procent in 2009. De stijging in het aandeel matig gemengde, sterk gemengde en hooggeconcentreerde buurten is veel kleiner. Hoewel het aantal buurten met meer dan de helft niet-westers allochtone inwoners in absoluut opzicht klein is, is dit aantal in de afgelopen tien jaar wel verdubbeld: van 53 naar 102. Vaak maken deze buurten deel uit van de zogenaamde 'aandachtswijken' (zie kader aan het einde van dit hoofdstuk), maar niet altijd. Ook zitten er mogelijk buurten bij waar een asielzoekerscentrum staat.

6.1 Ontwikkeling van het aandeel buurten naar percentage niet-westers allochtone inwoners

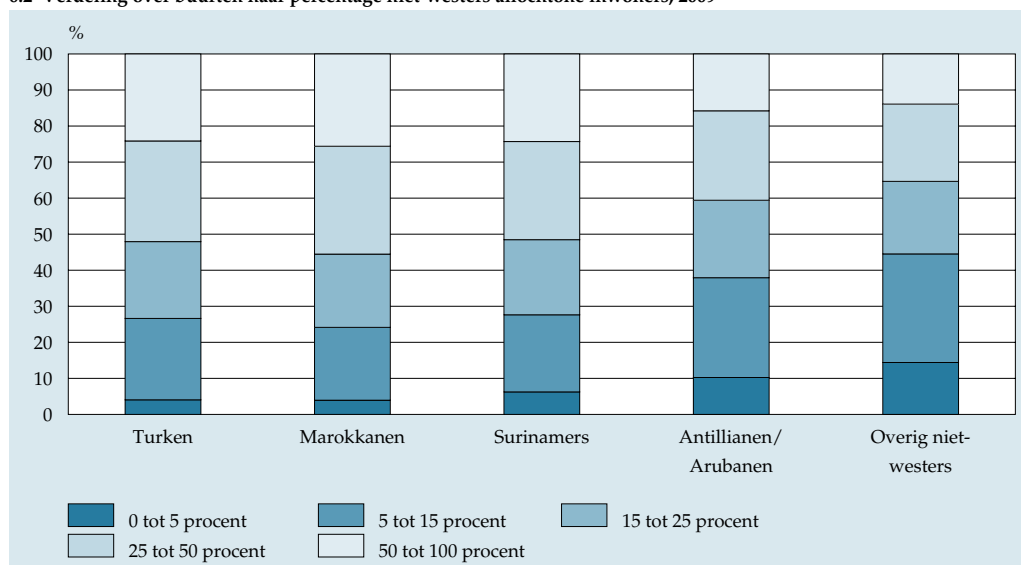
Bron: SSB.

Dat het aandeel gemengde en hooggeconcentreerde buurten is gestegen, is niet verrassend, want in de afgelopen tien jaar nam het aantal niet-westerse allochtonen in Nederland met een kwart toe. Zij maken nu ongeveer 11 procent van de bevolking uit.

Veel niet-westerse allochtonen wonen in hooggeconcentreerde buurten

Hoewel het aantal hooggeconcentreerde buurten niet zo hoog is, woont wel een aanzienlijk deel van de niet-westerse bevolking in deze buurten. Het gaat om ruwweg een kwart van de Turken, Marokkanen en Surinamers, en om 15 procent van de Antillianen en overige niet-westerse allochtonen. Daarentegen woont de helft van de Turken, Marokkanen en Surinamers en ongeveer 60 procent van de Antillianen en de overige niet-westerse allochtonen in laaggeconcentreerde en licht en matig gemengde buurten. Antillianen en vooral overige niet-westerse allochtonen wonen vaker in laaggeconcentreerde buurten dan de andere groepen.

6.2 Verdeling over buurten naar percentage niet-westers allochtone inwoners, 2009

Bron: SSB.

Nauwelijks buurten met sterke concentraties van een herkomstgroep

Bij de term 'hooggeconcentreerde buurt' ontstaat snel een beeld van een buurt met een monocultuur, bestaande uit bijvoorbeeld overwegend Marokkanen, die op straat, in het trapportaal van hun flat, op school, en misschien ook wel op het werk alleen met andere Marokkanen omgaan. Met alle gevolgen van dien voor het leren van de Nederlandse taal en de integratie. Dit beeld is echter niet juist. Er zijn in Nederland nauwelijks buurten waar de meerderheid van de inwoners dezelfde niet-westerse achtergrond hebben (ook wel 'etnische enclaves' genoemd).

Er is maar een buurt in Nederland (in Almelo) met meer dan de helft inwoners van Turkse herkomst en een buurt (in Gouda) met meer dan de helft inwoners van Marokkaanse herkomst. Bovendien bestaan binnen de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen ook grote culturele verschillen met weinig onderlinge contacten, bijvoorbeeld tussen Berbers en Arabieren, en tussen Turken en Turkse Koerden (Pinkster, 2009).

Staat 6.1
Aantallen buurten naar percentage inwoners van een specifieke herkomst, 2009

	Herkomstgroep				
	Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen/ Arubanen	Overig niet- westers
0 tot 5 procent	9 879	10 065	10 190	10 501	9 117
5 tot 15 procent	621	489	404	128	1 384
15 tot 25 procent	99	62	33	4	92
25 tot 50 procent	33	16	6	-	26
50 tot 100 procent	1	1	-	-	14

Bron: SSB.

Er zijn geen buurten met in meerderheid inwoners van Surinaamse of Antilliaanse herkomst. Veertien buurten bestaan voor meer dan de helft uit mensen met een overig niet-westerse herkomst. Deze buurten liggen niet in de grote steden in het westen, maar zeer verspreid door het land in kleine of middelgrote gemeenten. Waarschijnlijk betreft het in sommige gevallen asielzoekerscentra en andere vormen van opvang van overig niet-westerse allochtonen. De overig niet-westerse allochtonen komen uit zeer diverse landen van herkomst, waardoor er dus geen sprake is van 'etnische enclaves'.

Ook buurten met meer dan een kwart inwoners van een bepaalde herkomstgroepering zijn zeldzaam. Er zijn bijvoorbeeld 34 buurten met een kwart of meer mensen van Turkse afkomst. Dat is minder dan een half procent van het totale aantal buurten. Wel zijn er meer buurten met een hoog aandeel Turken dan buurten met een hoog aandeel Antillianen. Deze verschillen tussen de herkomstgroepen zijn waarschijnlijk voor het grootste deel terug te voeren op de verschillende bevolkingsaantallen van deze groepen in Nederland.

Op buurtniveau is er dus in Nederland geen sprake van dat niet-westerse allochtonen met eenzelfde achtergrond in bepaalde buurten de overgrote meerderheid van de bevolking vormen. Dit resultaat is in lijn met wat Kullberg en Nicolaas (2009) vonden op het bredere schaalniveau van wijken (afgebakend op postcode).

6.2 Oorzaken van verkleuring van buurten

Er zijn in de periode 1999 tot en met 2009 meer gemengde en hooggeconcentreerde buurten gekomen, en minder overwegend laaggeconcentreerde buurten. Hoe ontstaat de ongelijke verdeling van allochtonen over wijken en buurten? Er zijn verschillende verklaringen, die elkaar aanvullen. Een eerste verklaring is gelegen in de zwakkere sociaal-economische positie van niet-westerse allochtonen, waardoor een deel van de woningmarkt voor hen ontoegankelijk is. Zij zijn vaak aangewezen op het goedkopere segment van de woningmarkt of op sociale huurwoningen. Omdat buurten vaak vrij homogeen zijn qua woningaanbod, leidt dit automatisch tot 'clustering' van niet-westerse allochtonen in bepaalde wijken en buurten (Van der Laan Bouma-Doff, 2005; Dagevos, 2009). Ruimtelijke verdeling van herkomstgroeperingen is dus gedeeltelijk een rechtstreeks gevolg van ruimtelijke verdeling van inkomens.

Daarnaast dragen ook demografische gebeurtenissen en selectieve verhuizingen bij tot de ongelijke verdeling van autochtonen en niet-westerse allochtonen over buurten. Deze paragraaf gaat hier dieper op in.

Verkleuring buurten eerst vooral door immigratie, nu door geboorte

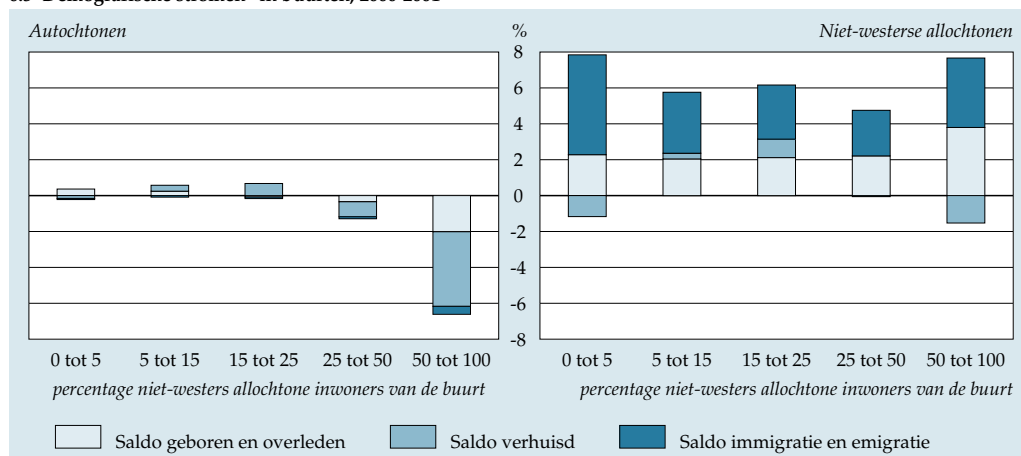
Het aandeel niet-westerse allochtonen in Nederland is in de afgelopen jaren steeds groter geworden. Logischerwijs zijn er dus ook steeds meer gemengde buurten gekomen. Met name rond de eeuwwisseling speelde immigratie hierbij een grote rol. Immigratie van niet-westerse allochtonen zorgde in die periode voor een toename van tussen de 2,5 procent en 5,5 procent van de niet-westerse bevolking in alle typen buurten. De 5,5 procent netto instroom door migratie in laaggeconcentreerde buurten in 2000–2001 kan gedeeltelijk verklaard worden door asielzoekerscentra in laaggeconcentreerde buurten.

In recentere jaren heeft de overheid veel wetten rondom immigratie en gezinshereniging aangescherpt. De rol van immigratie is dan ook sterk afgenomen. In hooggeconcentreerde buurten is er tussen 2006 en 2007 zelfs meer emigratie dan immigratie.

Naast immigratie speelt ook bevolkingsaanwas door geboortes een rol in de verkleuring van buurten. Als er meer mensen geboren worden dan overlijden, is er een geboorteovershot. Bij niet-westerse allochtonen is het geboorteovershot groter dan bij autochtonen. Dit komt doordat niet-westerse allochtonen gemiddeld jonger zijn dan autochtonen. Daarnaast kregen ze begin deze eeuw op gemiddeld jongere leeftijd kinderen, en hadden ze over het algemeen grotere gezinnen dan autochtonen (Keuzenkamp en Merens, 2006). Inmiddels beginnen niet-westerse allochtonen qua gezinsvorminggedrag meer te lijken op autochtonen (zie hoofdstuk 2). Tussen 2006 en 2007 is het geboorteovershot van niet-westerse allochtonen dan ook kleiner dan rond de eeuwwisseling. Wel is het geboorteovershot tussen 2006 en 2007 de belangrijkste oorzaak van de aanwas van niet-westerse allochtonen in de buurten, terwijl dat tussen 2000 en 2001 nog de immigratie was.

Autochtonen hebben een veel kleiner geboorteoverschot dan niet-westerse allochtonen. Dit is in buurten met meer dan een kwart niet-westerse inwoners zelfs negatief. Er sterven daar meer autochtonen dan er geboren worden. Dit kan te maken hebben met een hogere gemiddelde leeftijd van autochtonen dan van niet-westerse allochtonen in meer geconcentreerde buurten.

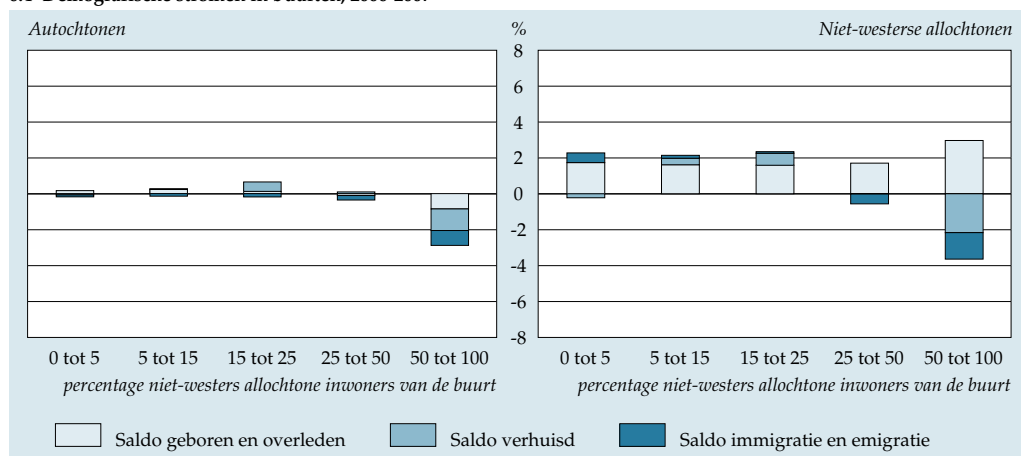
6.3 Demografische stromen¹⁾ in buurten, 2000-2001

Bron: SSB.

- ¹⁾ Het saldo van verschillende demografische stromen wordt weergegeven als percentage van het aantal bewoners van de betreffende bevolkingsgroep in de buurt. Een negatief saldo wil zeggen dat er meer mensen uit de buurt verdwijnen dan erbij komen, een positief saldo het omgekeerde. De cijfers geven de procentuele toename dan wel afname van de betreffende bevolkingsgroep weer.

6.4 Demografische stromen in buurten, 2006-2007

Bron: SSB.

Witte vlucht sterk afgenomen

Ook selectieve verhuizingen van autochtonen dragen bij tot de verkleuring van buurten. Autochtonen hebben de neiging om weg te trekken uit een buurt als daar veel niet-westerse allochtonen (komen te) wonen. Dit wordt wel 'witte vlucht' genoemd (Van Ham en Feijten, 2008; Bolt, Van Kempen en Van Ham, 2008). Als er veel witte vlucht is, kan een buurt in rap tempo verder verkleuren (Snel en Burgers, 2000). De rol van witte vlucht was rond de eeuwwisseling vrij groot: in hooggeconcentreerde buurten kromp de autochtone bevolking hierdoor met 4 procent. In de periode daarna verminderde de rol van witte vlucht. In 2007 nam de autochtone bevolking in sterk geconcentreerde buurten nog maar af met 3 procent, waarvan slechts 1 procentpunt afname door verhuizingen.

Ook niet-westerse allochtonen trekken weg uit hooggeconcentreerde buurten

Niet-westerse allochtonen trekken weg uit hooggeconcentreerde buurten en verhuizen naar licht en matig gemengde buurten. Dit speelt zowel begin deze eeuw als in 2007 (figuren 6.3 en 6.4). Ze lijken dus geen voorkeur te hebben voor buurten met erg veel andere niet-westerse bewoners. Verkleuring van buurten wordt dus niet zozeer beïnvloed doordat allochtonen graag dicht bij elkaar wonen, maar vooral door de verhuisvoorkeuren van autochtonen: de hiervoor genoemde witte vlucht (zie bijvoorbeeld ook Bolt, Van Kempen en Van Ham, 2008). Ook in interviews geven niet-westerse allochtonen vaak een voorkeur aan voor het wonen in een gemengde wijk, met zowel autochtonen als allochtonen (Van der Laan Bouma-Doff, 2005; Kullberg et al., 2009).

Het wegtrekken van niet-westerse allochtonen uit hooggeconcentreerde buurten wordt wel aangeduid met de term 'zwarte vlucht'. Antillianen en Surinamers zijn het meest geneigd tot zwarte vlucht: 12 procent van de Antillianen en 10 procent van de Surinamers in hooggeconcentreerde buurten verhuisden tussen 2006 en 2007 naar een minder geconcentreerde buurt. Het ging om bijna 2,5 duizend Antillianen en 8 duizend Surinamers. Turken en Marokkanen vertonen het minst zwarte vlucht: 6 procent van hen verhuisde naar een minder geconcentreerde buurt. Omdat Turken en Marokkanen vaker in hooggeconcentreerde buurten wonen, gaat het toch nog om een aanzienlijke groep: 5,4 duizend Turken en 4,7 duizend Marokkanen. Overige niet-westerse allochtonen zitten hier tussenin met 7 procent (5,7 duizend personen). De eerste generatie niet-westerse allochtonen vertoont iets meer zwarte vlucht (8 procent) dan de tweede generatie (6 procent).

Niet-westerse allochtonen vertrekken ook vaker uit laaggeconcentreerde buurten, vooral in de periode 2000–2001.

6.3 De sociaaleconomische positie van buurten

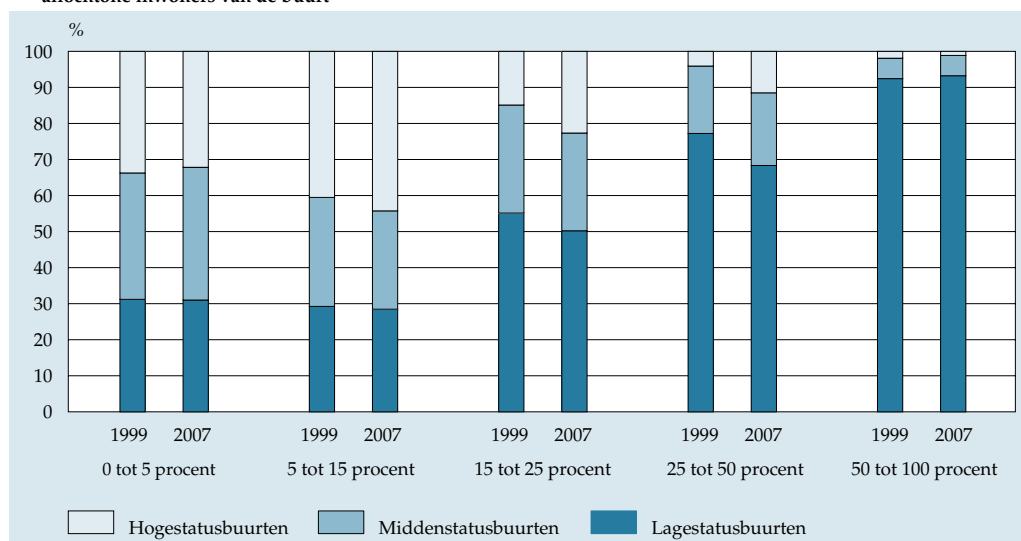
Inkomensachterstand in buurten wordt vaak als een van de nadelen gezien van concentratie en segregatie naar herkomst. Bewoners van buurten met een lage

sociaaleconomische status en een hoog aandeel migranten lopen een grotere kans om slachtoffer te worden van criminaliteit en zich onveilig te voelen dan bewoners in rijkere, wittere buurten (Wittebrood en Van Dijk, 2007). Bewoners van dit soort wijken zijn ook minder tevreden met de woonomgeving, ervaren meer verloedering, en willen vaker verhuizen (Dagevos, 2009).

Sociaaleconomische positie van een buurt (status)

Voor deze paragraaf is de sociaaleconomische positie van een buurt als volgt afgeleid. Per buurt is als benadering van het inkomen van de buurt de mediaan genomen van de persoonlijke inkomsten van personen van 18 jaar en ouder in de buurt. Van alle buurten zijn vervolgens de 33,3 procent buurten met de hoogste mediane inkomsten gedefinieerd als buurten met een hoge status. De 33,3 procent buurten met de laagste mediane inkomsten zijn gedefinieerd als buurten met een lage status. De overige 33,3 procent van de buurten zijn gedefinieerd als buurten met een middenstatus.

6.5 Aandeel buurten met een lage, gemiddelde of hoge sociaaleconomische positie naar percentage niet-westers allochtone inwoners van de buurt

Bron: SSB.

Hooggeconcentreerde buurten hebben vaak een zwakke sociaaleconomische positie

Er is inderdaad een duidelijke relatie tussen de mate van concentratie en het aandeel buurten met een zwakke sociaaleconomische positie: hoe geconcentreerder de buurt, hoe vaker de buurt een lage status heeft. De hooggeconcentreerde buurten zijn zelfs bijna allemaal lagestatusbuurten. Ongeveer een kwart van de Turken, Marokkanen en Surinamers woont in deze hooggeconcentreerde buurten (zie

paragraaf 2). Het overgrote deel van deze mensen woont dus in een buurt met een zwakke sociaaleconomische positie.

Licht gemengde buurten hebben het vaakst een hoge sociaaleconomische status

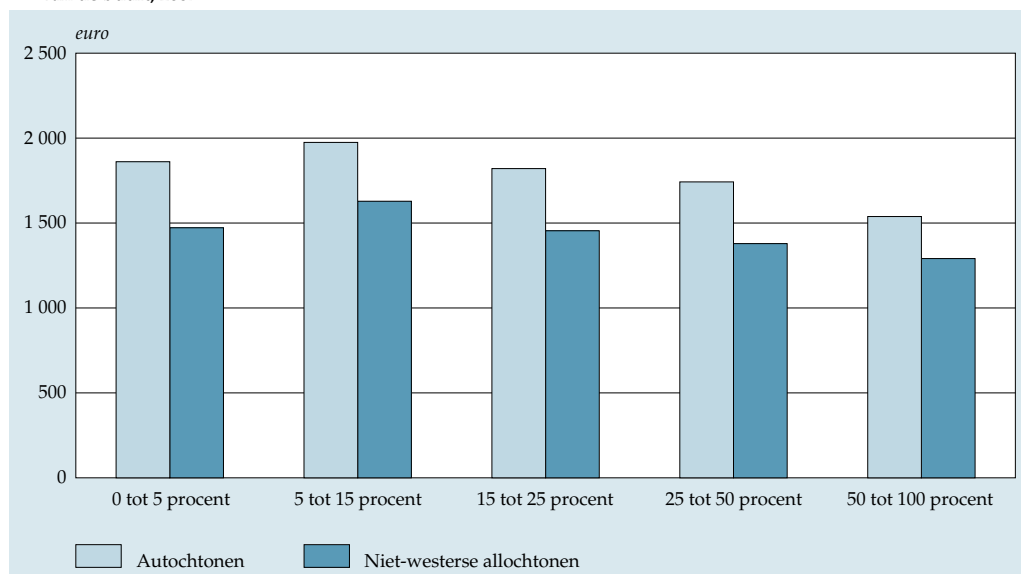
In de gemengde buurten is de sociaaleconomische positie van de inwoners beter dan in de hooggeconcentreerde buurten. Bijna een derde van de sterk gemengde buurten heeft een midden- of hoge status. Van de licht gemengde buurten heeft zelfs ruim 70 procent zo'n status. Onder licht gemengde buurten zijn bovendien meer hogestatusbuurten dan onder laaggeconcentreerde buurten.

Sinds 1999 zijn er steeds meer gemengde buurten met een midden- of hoge status gekomen. Dit nam toe van 75 in 1999 tot 183 in 2007.

Ook binnen buurten hebben niet-westerse allochtonen lagere inkomsten

Op landelijk niveau is er een inkomenskloof tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen (zie hoofdstuk 5). Deze kloof is er ook binnen de verschillende typen buurten. Inkomsten van allochtonen liggen telkens lager dan de inkomsten van autochtonen in overeenkomstige buurten. Als buurten qua woningaanbod homogeen zijn, dus geen mix hebben van goedkope en dure woningen, is deze financiële kloof op buurtniveau enigszins verrassend. Mogelijk komt dit dan doordat niet-westerse allochtonen door hun gemiddeld grotere gezinsgrootte gedwongen zijn om een groter deel van hun inkomen te besteden aan de woning dan autochtonen, omdat ze meer woonruimte nodig hebben. Niet-westerse allochtonen wonen dan wellicht in 'duurdere buurten' dan autochtonen met hetzelfde inkomen.

6.6 Maandinkomsten van autochtonen en niet-westerse allochtonen naar percentage niet-westers allochtone inwoners van de buurt, 2007

Bron: SSB.

6.4 *Wonen tussen 'anderen' en sociale stijging*

Ruimtelijke concentratie van allochtonen wordt over het algemeen als ongunstig gezien voor hun maatschappelijk succes en integratie. Een (ongunstige) woonomgeving kan invloed hebben op maatschappelijk succes, armoede en andere maten van sociale uitsluiting van bewoners, hoewel die invloed bescheiden is in vergelijking met de invloed van individuele kenmerken van mensen (zie Das, Musterd, De Vos en Latten, 2010). Verder heeft ruimtelijke concentratie van allochtonen een sterke (negatieve) samenhang met de mate waarin allochtonen contact hebben met autochtonen (Van der Laan Bouma-Doff 2005; Gijsberts, Vervoort, Havekes en Dagevos, 2010), en gaat het wonen in hooggeconcentreerde buurten vaak samen met segregatie op andere gebieden, zoals onderwijs en werk (Hamers en van Middelkoop, 2008). Kortom, het netwerk van niet-westerse allochtonen in geconcentreerde buurten is eenzijdiger. Dit kan, zeker op de langere termijn, negatieve consequenties hebben voor de positie van allochtonen in de samenleving (bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt) en voor hun kansen op het verwerven van een betere maatschappelijke positie (sociale stijging).

Gemengde buurten gunstig voor sociale stijging van autochtonen

De sociale stijging¹⁾ van niet-westerse allochtonen is inderdaad het grootst als ze in een laaggeconcentreerde buurt wonen (Das et al., 2010). Tussen 1999 en 2005 maakten zij een grotere inkomstenontwikkeling door dan niet-westerse allochtonen in gemengde en hooggeconcentreerde buurten. Daar staat tegenover dat autochtonen juist een lagere inkomstenstijging hadden als ze in laaggeconcentreerde buurten woonden, en een hogere stijging als ze in een meer gemengde buurt woonden. Dat laatste suggereert dat het voor de sociale stijging van autochtonen goed zou kunnen zijn om met niet-westerse allochtonen in contact te komen. Een andere mogelijkheid is dat mensen die ervoor kiezen om te gaan wonen in een omgeving waar velen een andere achtergrond hebben dan hun eigen achtergrond, specifieke persoonskenmerken hebben. Het zouden bijvoorbeeld voor een groot deel pas afgestudeerden kunnen zijn, die in de beginfase van hun carrière grote stappen maken in hun inkomen. Of, meer algemeen, mensen die meer initiatief nemen of meer openstaan voor nieuwe ervaringen en andere culturen. Als deze kenmerken van de personen de oorzaak zijn van de sociale stijging, dan is er geen 'buurteffect', maar een selectie-effect: sociale stijging is dan toe te schrijven aan het soort mensen dat in de verschillende typen buurten woont. Hoe het ook zij, de mensen die wonen in een buurt waarin velen een andere herkomst hebben dan hun eigen, doen het goed.

¹⁾ In dit hoofdstuk is sociale stijging geoperationaliseerd als de inkomstenontwikkeling over zes jaar: de verhouding tussen de persoonlijke inkomsten in 2005 en die in 1999.

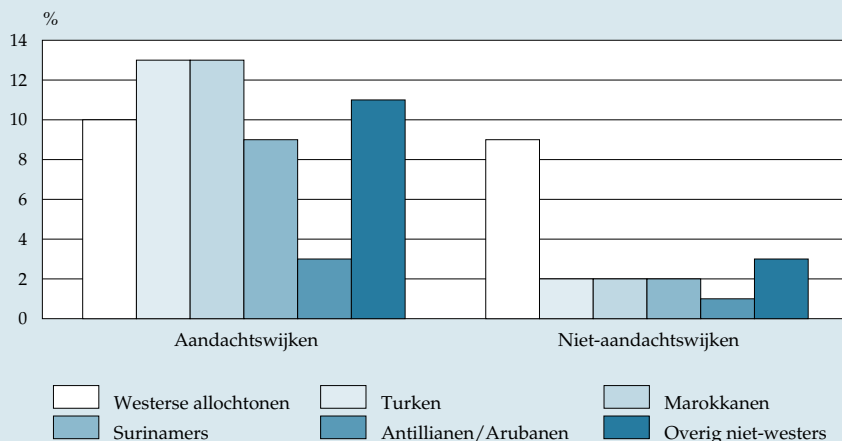
Aandachtswijken: voortgang van de 40-wijkenaanpak

Sinds het voorjaar van 2008 maakt het Centrum voor Beleidsstatistiek van het CBS een monitor om de voortgang te kunnen volgen van de 40-wijkenaanpak. Deze 40-wijkenaanpak is een plan voor 40 aandachtswijken in 18 Nederlandse gemeenten, waar de kwaliteit van de leefomgeving door een cumulatie van problemen flink achterblijft bij die van andere wijken in de stad. Het doel van de 40-wijkenaanpak is de kwaliteit van leven in de aandachtswijken te vergroten. De door het CBS vervaardigde monitor helpt de vorderingen van deze inspanningen te volgen.

Deze monitor wordt gemaakt in opdracht van het directoraat Wijken van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM). In de monitor is een grote hoeveelheid informatie bijeen gebracht over de situatie in deze 40 wijken met betrekking tot uiteenlopende thema's. Daarnaast zijn er totalen voor heel Nederland, voor het totaal van alle aandachtswijken, voor Nederland zonder de aandachtswijken, voor de 18 gemeentes waarin deze wijken liggen en voor het deel van deze gemeentes dat niet tot de aandachtswijken behoort.

De thema's die in de monitor aan de orde komen zijn: bevolking, wonen, leren, werken, veiligheid, integratie en schuldenproblematiek. De monitor is opgenomen in StatLine, de elektronische databank van het CBS (<http://statline.cbs.nl/>), bij het thema Nederland regionaal, met de titel '40-wijkenaanpak; outcomemonitor'. Veel gegevens over personen zijn uitgesplitst naar de herkomst van deze personen. Uit de demografische samenstelling van de aandachtswijken blijkt dat er veel niet-westerse allochtonen in de aandachtswijken woonachtig zijn.

6.7 Aandeel allochtonen in aandachtswijken en niet-aandachtswijken, 2009

Bron: StatLine/40-Wijkenaanpak; outcomemonitor.

Minder dan de helft allochtoon in aandachtswijken

In totaal woonden er in 2009 een kleine 800 duizend mensen in de aandachtswijken. Meer dan de helft hiervan is allochtoon, terwijl in heel Nederland een op de vijf inwoners allochtoon is. Gemiddeld zijn Turken en Marokkanen de grootste groepen allochtonen in deze wijken. Tussen de wijken zijn er grote verschillen. De bevolking van de Haagse Schilderswijk bestaat bijvoorbeeld voor minder dan 10 procent uit autochtone Nederlanders en voor bijna 30 procent uit mensen van Turkse afkomst. De relatief grootste groep Marokkaanse inwoners is te vinden in de Utrechtse wijk Kanaleneiland: daar is ongeveer een op de drie inwoners van Marokkaanse herkomst. De Amsterdamse Bijlmer is de aandachtswijk met de grootste groep Surinaamse allochtonen (35 procent). Daarnaast is een kwart van de inwoners van de Bijlmer van een niet-westerse herkomst anders dan de vier klassieke herkomstgroepen.

6.5 Conclusie

Het aandeel gemengde en hooggeconcentreerde buurten blijft langzaam toenemen. Sterke concentraties van een bepaalde herkomstgroep in een buurt (zogenaamde 'etnische enclaves') komen nauwelijks voor. Wel woont tussen de 15 en 25 procent van de niet-westerse allochtonen in Nederland in een hooggeconcentreerde buurt. Dit soort buurten heeft vaak een meervoudige problematiek van armoede en achterstand. Veel van deze buurten liggen in de indertijd door minister Vogelaar aangewezen 'aandachtswijken'.

Er zijn drie belangrijke demografische redenen voor de verkleuring van buurten in de afgelopen tien jaar. Dit zijn immigratie, geboortes (vanwege de jongere bevolkingsopbouw en het gemiddeld hogere kindertal van niet-westerse allochtonen) en de verhuispreferenties van autochtonen die wegtrekken uit hooggeconcentreerde buurten (witte vlucht). Niet-westerse allochtonen hebben geen voorkeur voor wonen in geconcentreerde buurten. Integendeel, er is enige zwarte vlucht; niet-westerse allochtonen verhuizen vaker weg uit hooggeconcentreerde buurten dan dat ze er naar toe verhuizen.

Witte vlucht is de laatste jaren echter wel afgenomen, en ook het geboorteoverschot van niet-westerse allochtonen is kleiner geworden. Daarnaast is de immigratie in het afgelopen decennium drastisch ingeperkt, waardoor de rol van immigratie in de verkleuring van buurten tussen 2006 en 2007 op zijn hoogst nog bescheiden is. De verkleuring van buurten is de laatste jaren om deze redenen dan ook wat afgevlakt.

Gemengde en hooggeconcentreerde buurten hebben nog steeds vaak een lagere sociaaleconomische positie dan laaggeconcentreerde buurten. Wel is hierin een

ontwikkeling te zien: de laatste jaren hebben steeds meer gemengde buurten een midden- of hogere sociaaleconomische positie. Zowel in laaggeconcentreerde, gemengde als in hooggeconcentreerde buurten blijft er, net als op landelijk niveau, een kloof tussen de inkomsten van autochtonen en die van niet-westerse allochtonen.

De sociale stijging van niet-westerse allochtonen is groter als ze in een laaggeconcentreerde buurt wonen dan wanneer ze in een meer geconcentreerde buurt wonen. Ook bij autochtonen lijkt een menging gunstig: voor hen gaat juist het wonen in meer gemengde buurten samen met een grotere sociale stijging dan het wonen in een laaggeconcentreerde buurt.

Literatuur

Bolt, G., R. van Kempen en M. van Ham (2008). Minority Ethnic Groups in the Dutch Housing Market: Spatial Segregation, Relocation Dynamics and Housing Policy. *Urban Studies* 45(7), 1359–1384.

Dagevos, J. (2009). *Ruimtelijke concentratie van niet-westerse migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Das, M., S. Musterd, S. de Vos en J.J. Latten. (2010). Social mobility: the influence of the neighbourhood. In: C.A. Brebbia, S. Hernández en E. Tiezzi (red.), *The Sustainable City VI. Urban Regeneration and Sustainability* (pp 154–164). Wessex, UK: WITPress.

Gijsberts, M., M. Vervoort, E. Havekes, en J. Dagevos (2010). *Maakt de buurt verschil? De relatie tussen etnische samenstelling van de buurt, interetnisch contact en wederzijdse beeldvorming*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Ham, M. van en P. Feijten (2008). Who wants to leave the neighbourhood? The effect of being different from the neighbourhood population on wishes to move. *Environment and planning A* 40, 1151–1170.

Hamers, B. en M. van Middelkoop (2008). Gescheiden werelden in wonen, werken en leren? In: K. Oudhof, R. van der Vliet, B. Hermans (red.), *Jaarrapport Integratie 2008* (pp 163–176). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Keuzenkamp, S. en A. Merens (red.) (2006). *Sociale atlas van vrouwen uit etnische minderheden*. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kullberg, J. en H. Nicolaas (2009). Wonen en wijken. In: M. Gijsberts en J. Dagevos (red.), *Jaarrapport Integratie 2009* (pp. 168–200). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kullberg, J., M. Vervoort en J. Dagevos (2009). *Goede buren kun je niet kopen. Over de woonconcentratie en woonpositie van niet-westerse allochtonen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Laan Bouma-Doff, W. van der en A. E. van Putten (2005). *De buurt als belemmering?* Assen: Van Gorcum.

Pinkster, F. (2009). *Living in concentrated poverty (proefschrift)*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Snel, E., en J. Burgers (2000). The comfort of strangers. Etnische enclaves in de grote steden. In: R. van Kempen, P. Hooimeijer, G. Bolt, J. Burgers, S. Musterd, W. Ostendorf en E. Snel, E. (red.), *Segregatie en concentratie in Nederlandse steden: mogelijke effecten en mogelijk beleid*. (pp. 49–64). Assen: Van Gorcum.

Wittebrood, K. en T. van Dijk (2007). *Aandacht voor de wijk. Effecten van herstructurering op de leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tabel in de bijlage op de CBS-internetsite

Tabel B 6.1 De invloed van het aandeel niet-westers allochtone inwoners van de buurt op de (natuurlijke logaritme van de) inkomstenontwikkeling 1999–2005, multilevel regressie

7. *Geregistreeerde criminaliteit*

Integratie is een proces van inburgering en het meedoen in allerlei domeinen van de samenleving. Integratie gaat ook samen met conformeren aan voorgeschreven gedragsnormen. Betrokken zijn bij een misdrijf kan dan ook een teken zijn van een gebrekkige (culturele) integratie.

Dit hoofdstuk brengt in beeld in hoeverre de niet-westerse allochtonen als crimineel geregistreerd staan. Ten eerste komt het aandeel personen dat verdacht wordt van een misdrijf in de verschillende herkomstgroepen aan bod. Gevolgd door een vergelijking van deze aandelen verdachten naar achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd, generatie en huishoudinkomen. Vervolgens is er (voor het eerst) aandacht voor de samenstelling naar herkomst van de gedetineerden in Nederland. Daarna wordt de groep jongeren die in 1999 twaalf jaar waren, gevolgd tot hun twintigste. Per herkomstgroep is voor jongens en meisjes nagegaan of en op welke leeftijd deze jongeren gedurende de periode tot hun twintigste jaar verdachte waren van het plegen van een of meer misdrijven. Het hoofdstuk sluit af met een analyse van de trend van het aandeel autochtone en allochtone verdachten over de periode 1999 tot en met 2007.

Verdachten van misdrijven

De gegevens over verdachten komen uit het Herkenningssysteem (HKS) van de politie en uit Halt. In het HKS worden gegevens vastgelegd van door de politie opgespoorde verdachten van misdrijven, tegen wie proces-verbaal is opgemaakt. Halt is een voorziening voor jongeren van 12 tot 18 jaar die voor het eerst de fout ingaan. Eén van de belangrijkste redenen waarom Halt in het leven is geroepen is de opvatting dat jongeren een tweede kans verdienen en niet afgerekend mogen worden op een relatief licht delict (zowel misdrijven als overtredingen) in hun jeugd. Oogmerk is dat door middel van een Halt-afdoening de jongere bewust wordt gemaakt van zijn of haar gedrag. De jongere krijgt de kans om eventuele schade te herstellen door gesprekken, werk- of leeropdrachten en soms door het aanbieden van excuses aan het slachtoffer. Jongeren met een Halt-afdoening komen niet in het HKS terecht.

Om een totaalbeeld van de verdachtenpopulatie in Nederland te krijgen zijn de gegevens van verdachten van misdrijven uit Halt en het HKS voor paragraaf 7.1 samengenomen. Voor de analyse in paragraaf 7.3 en de beschrijving van de trends in paragraaf 7.4 zijn uitsluitend de gegevens van de verdachten uit het HKS gebruikt. De gegevens over verdachten uit Halt zijn niet over een zo lange periode beschikbaar. Het aandeel verdachten voor 2007 uit paragraaf 7.4 ligt dan ook iets lager dan dat voor 2007 in paragraaf 7.1.

7.1 Verdachten van misdrijven

In 2008 telde Nederland 217 duizend verdachten van een misdrijf. Dit komt neer op 1,5 procent van de bevolking van 12 jaar en ouder. Dit aandeel is vergeleken met een jaar eerder iets afgenomen. Toen werd 1,6 procent van de Nederlandse bevolking als verdachte van een misdrijf aangehouden.

Antillianen en Marokkanen relatief vaakst verdacht

Allochtonen worden vaker verdacht van een misdrijf dan autochtonen. Van de autochtonen werd 1,2 procent verdacht in 2008. Bij de westerse allochtonen lag dat aandeel op 1,5 procent en bij de niet-westerse allochtonen op 4,3 procent. Dit loopt echter sterk uiteen binnen de niet-westerse herkomstgroepen. Overig niet-westerse allochtonen en Turken hadden met respectievelijk 3,1 procent en 3,6 procent het laagste aandeel verdachten. Antillianen hadden het hoogste verdachtenpercentage (6,6 procent), gevolgd door Marokkanen (5,9 procent) en Surinamers (4,7 procent).

Mannen vijf keer zo vaak verdacht als vrouwen

Het aandeel verdachten onder mannen was in 2008 met 2,5 procent vijf keer zo hoog als dat onder vrouwen. Dit aandeel is echter nog hoger onder Antilliaanse en Marokkaanse mannen. Zo werd ruim 10 procent van de Antilliaanse mannen verdacht van een misdrijf, en iets minder dan 10 procent van de Marokkaanse mannen. Dat is vijf keer zo hoog als bij autochtone mannen. Bij de vrouwen hadden Antilliaanse vrouwen het hoogste verdachtenpercentage (2,6 procent).

Staat 7.1
Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar geslacht

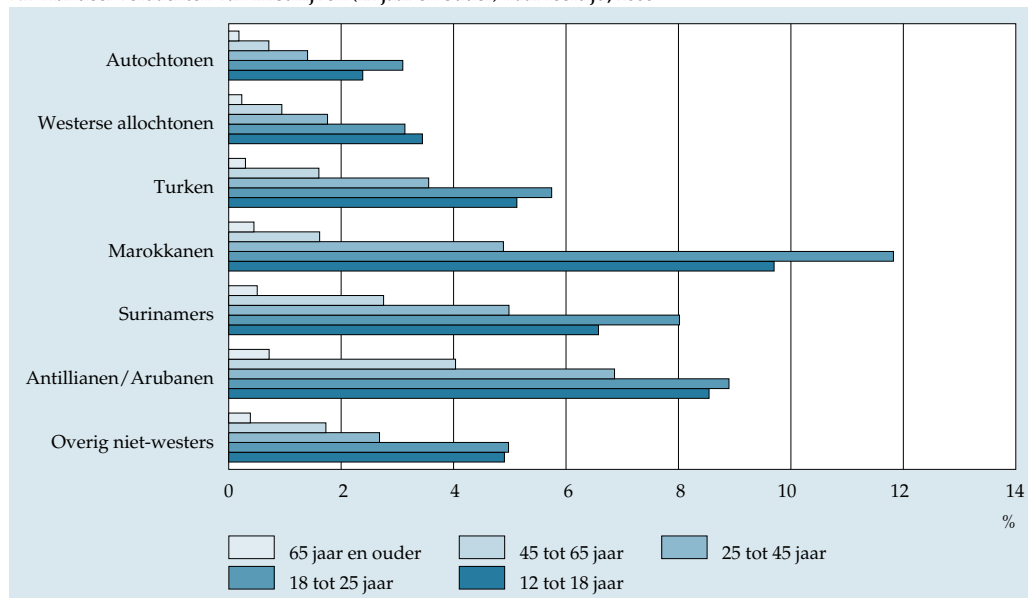
	2007			2008		
	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen
	%					
Totaal	1,6	2,7	0,6	1,5	2,5	0,5
Autochtonen	1,3	2,1	0,5	1,2	1,9	0,4
Westerse allochtonen	1,6	2,6	0,7	1,5	2,4	0,6
Niet-westerse allochtonen	4,5	7,4	1,6	4,3	7,0	1,5
waarvan						
Turken	3,7	6,4	0,9	3,6	6,1	0,8
Marokkanen	6,1	10,0	1,8	5,9	9,6	1,8
Surinamers	5,0	8,3	2,0	4,7	7,9	1,8
Antillianen/Arubanen	7,1	11,2	3,0	6,6	10,5	2,6
overig niet-westers	3,3	5,2	1,3	3,1	4,9	1,2

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

Vooral Marokkaanse jongeren crimineel

Naast geslacht hangt ook de leeftijd sterk samen met crimineel gedrag. Dit gedrag manifesteert zich namelijk vooral in de puberteit (12 tot 18 jaar) en bereikt doorgaans een hoogtepunt onder de oudere adolescenten en jongvolwassenen (18 tot 25 jaar). Daarna neemt de kans op crimineel gedrag snel af. Deze ontwikkeling gaat op voor alle hier onderscheiden herkomstgroepen. Onder Antillianen neemt het criminele gedrag echter wat minder snel af met de leeftijd dan bij de andere herkomstgroepen. Boven de 25 jaar komen zij naar verhouding dan ook het vaakst in aanraking met de politie. Onder de 25 jaar zijn dit de Marokkanen met meer dan een op de tien verdachten.

7.1 Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar leeftijd, 2008

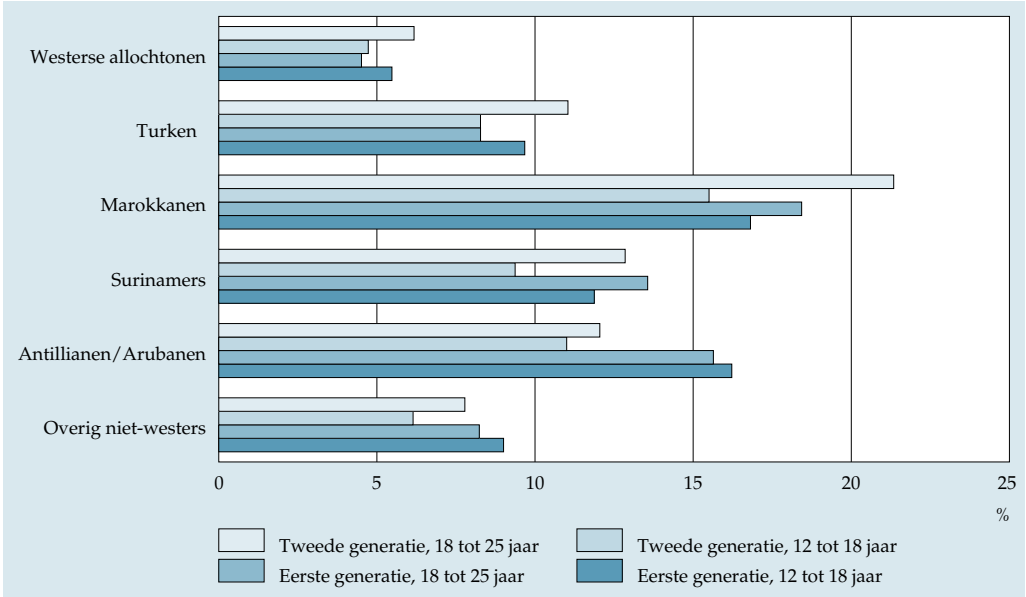

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

Tweede generatie onder de 18 minder vaak verdacht dan eerste generatie

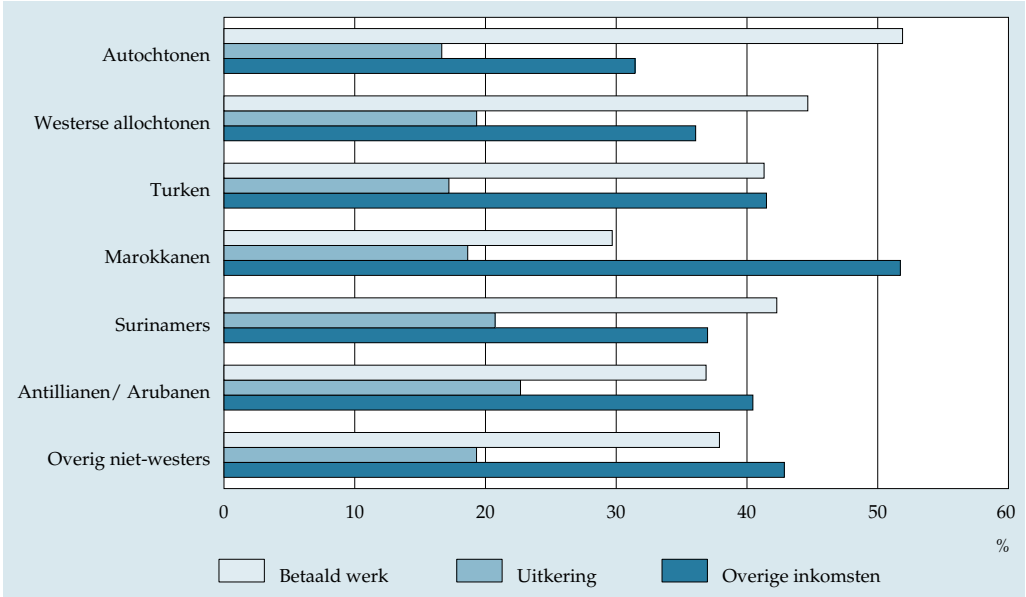
Ook tussen generaties zijn er verschillen in criminaliteit, al zijn deze niet eenduidig. In de groep mannen van 12 tot 18 jaar lag het aandeel verdachten van de niet-westerse tweede generatie zonder uitzondering lager dan die van de eerste generatie. Maar in de groep mannen van 18 tot 25 jaar geldt dit niet meer voor Turken en Marokkanen. In deze leeftijd zijn de Turkse en Marokkaanse tweede generatie juist vaker verdachte dan de eerste generatie. Zo werd 18,4 procent van de eerste generatie Marokkaanse mannen van 18 tot 25 jaar als verdachte aangehouden, tegenover 21,3 procent van de tweede generatie. Binnen de totale tweede generatie hebben Marokkanen zowel bij de mannen (17 procent) als bij de vrouwen (3,2 procent) het grootste aandeel verdachten.

7.2 Aandeel van misdrijf verdachte mannen (12 tot 25 jaar) naar generatie en leeftijd, 2008

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

7.3 Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar soort inkomsten, 2008

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

Marokkaanse verdachten hadden minst vaak werk

Van alle in 2008 aangehouden verdachten had iets minder dan de helft (47 procent) betaald werk en ontving bijna een op vijf (18 procent) een uitkering. Dit beeld verschilt voor de diverse herkomstgroepen. De Marokkaanse verdachten hadden het laagste aandeel met betaald werk (30 procent). Ook Antilliaanse en overige niet-westerse allochtone verdachten hadden naar verhouding weinig betaald werk. Onder de Antilliaanse verdachten bevonden zich de meeste uitkeringsontvangers (23 procent).

Verdachten komen vaak uit een huishouden met lagere inkomens. Van de autochtone verdachten in 2006 behoorde ruim een derde (38 procent) tot huishoudens met een laag inkomen¹⁾. Dit geldt ook voor de helft van de Turkse en Surinaamse verdachten en ruim 60 procent van de Antilliaanse en Marokkaanse verdachten.

Staat 7.2

Verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar woongemeente, 2007

	Autochtonen	Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen/ Arubanen	Overig niet-westers
	%					
Amsterdam	1,4	2,9	5,3	5,6	6,7	2,7
Rotterdam	1,9	4,2	6,7	5,8	9,6	4,3
s-Gravenhage	2,0	4,1	7,0	4,6	7,6	3,4
Utrecht	1,3	3,8	6,3	4,6	3,6	2,8
Almelo	1,7	2,9	4,8	.	4,5	2,9
Almere	1,5	4,0	4,9	4,9	6,9	3,2
Amersfoort	1,2	3,6	6,5	5,5	6,6	4,2
Arnhem	1,7	3,8	5,0	5,4	7,7	3,8
Capelle aan den IJssel	1,5	5,1	7,1	5,1	7,8	3,8
Delft	1,3	3,0	6,5	4,5	8,2	2,6
Diemen	1,1	4,3	3,2	4,1	3,9	3,1
Dordrecht	1,9	4,3	6,4	5,4	11,1	4,0
Eindhoven	1,3	3,0	4,2	3,9	6,4	2,1
Enschede	1,6	3,3	5,5	4,8	5,4	2,8
Gorinchem	1,4	4,2	4,7	4,1	6,2	3,3
Gouda	1,3	4,9	7,1	3,8	3,4	3,1
Leiden	1,7	3,1	6,7	4,8	6,4	3,6
Lelystad	1,7	3,9	7,4	5,9	7,1	4,2
Maassluis	1,5	3,4	6,8	5,3	10,0	4,2
Purmerend	1,4	3,3	5,1	4,6	5,6	3,3
Schiedam	1,7	4,6	7,0	6,0	9,4	3,7
Tilburg	1,7	4,8	6,8	5,7	7,3	4,4
Vlaardingen	1,6	4,9	6,9	5,0	11,2	5,5
Zaanstad	1,2	2,6	5,1	4,3	4,4	2,4
Zoetermeer	1,4	4,6	7,3	3,8	5,1	3,9
Overige gemeenten	1,2	3,8	6,1	4,3	6,1	3,2
Totaal Nederland	1,3	3,7	6,1	5,0	7,1	3,3

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

¹⁾ Huishoudens met een laag inkomen betreffen hier huishoudens die behoren tot de 40 procent huishoudens in Nederland met de laagste inkomens.

Relatief veel niet-westers allochtone verdachten woonachtig in Schiedam

In 25 Nederlandse gemeenten is minimaal een op tien inwoners van niet-westers allochtone herkomst. Van deze gemeenten is nagegaan welk aandeel van de onderscheiden bevolkingsgroepen in 2007 verdachte was van een misdrijf.

Hier valt vooral Schiedam op. Deze gemeente komt zowel met het aandeel verdachte Turken, als Marokkanen, Surinamers en Antillianen in de top-5 uit. Vlaardingen en Dordrecht hebben het hoogste aandeel Antilliaanse verdachten (11 procent). In de gemeenten Lelystad, Zoetermeer, Capelle aan de IJssel, Gouda en 's-Gravenhage werden juist veel Marokkanen verdacht van een misdrijf (ruim 7 procent). Het aandeel Turkse verdachten is hoog in Capelle aan de IJssel, Gouda, Vlaardingen, Tilburg, Schiedam en Zoetermeer (rond 5 procent). In Schiedam, Lelystad, Rotterdam, Tilburg en Amsterdam wonen naar verhouding de meeste verdachte Surinamers.

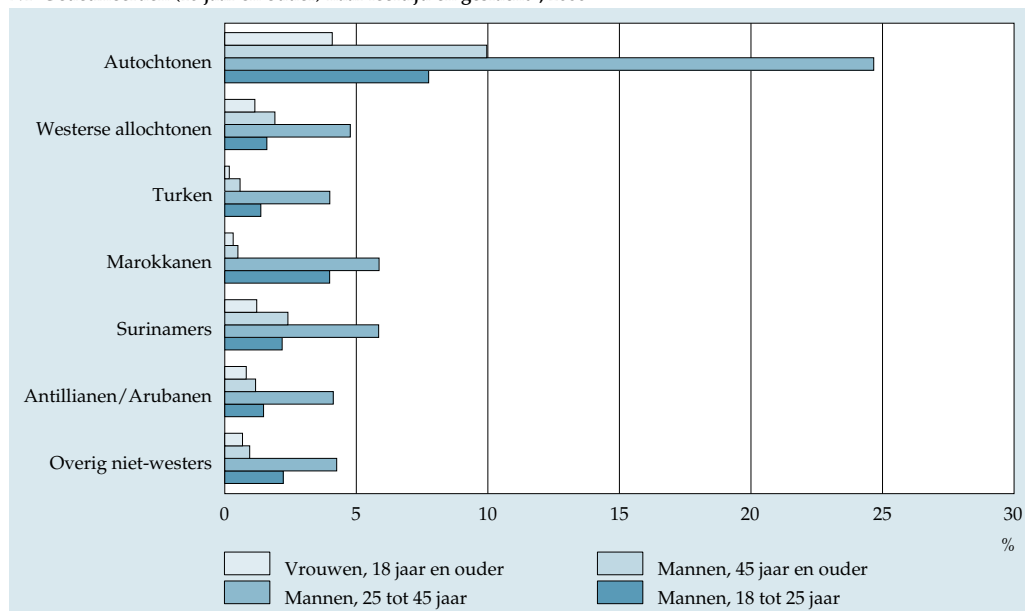
7.2 Gedetineerden

De voorgaande paragraaf gaat over verdachten van misdrijven. Een deel van deze verdachten wordt preventief in hechtenis genomen en een deel wordt uiteindelijk veroordeeld tot een gevangenisstraf. Deze paragraaf geeft een beschrijving van personen van 18 jaar en ouder die op enig moment in 2006 strafrechtelijk gedetineerd waren in een Nederlandse gevangenis. Het gaat hierbij alleen om degenen die eind september 2006 tot de Nederlandse bevolking behoorden en dus niet om gedetineerden die op dat moment niet ingeschreven stonden in de gemeentelijke basisadministratie (GBA).

Bijna de helft van de gedetineerden is autochtoon

Van de in de GBA ingeschreven strafrechtelijk gedetineerden van 18 jaar en ouder in 2006 was 46 procent autochtoon. Onderverdeeld naar geslacht en leeftijd, vormden autochtone mannen tussen 25 en 45 jaar de grootste groep gedetineerden, gevolgd door autochtone mannen van 45 jaar en ouder. Van de allochtonen in de gevangenis zijn mannen tussen 25 en 45 jaar met een Marokkaanse en Surinaamse herkomst het meest vertegenwoordigd. Hun beider aandeel in de totale (in de GBA ingeschreven) gevangenispopulatie is 6 procent.

7.4 Gedetineerden (18 jaar en ouder) naar leeftijd en geslacht¹⁾, 2006

Bron: DJI/TULP en CBS/SSB.

¹⁾ In percentages van het totaal aantal strafrechtelijk gedetineerden, ongeacht herkomst.

Staat 7.3

Aandeel gedetineerden (18 jaar en ouder), 2006

	Totaal	18 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar of ouder
	%				
Totaal	0,3	0,6	0,4	0,2	0,0
Autochtonen	0,2	0,3	0,2	0,1	0,0
Westerse allochtonen	0,3	0,6	0,4	0,2	0,0
Niet-westerse allochtonen	1,4	2,0	1,4	0,8	0,1
waarvan					
Turken	0,9	1,2	1,1	0,4	0,1
Marokkanen	1,9	3,7	2,0	0,5	0,0
Surinamers	1,7	2,2	1,9	1,3	0,1
Antillianen/Arubanen	3,1	3,1	3,5	2,1	0,1
overig niet-westers	0,8	1,1	0,8	0,4	0,1

Bron: DJI/TULP en CBS/SSB.

Antillianen vaker en tot op latere leeftijd gedetineerd

Gerelateerd aan de bevolkingsaantallen verblijven Antillianen het vaakst in een penitentiaire inrichting. In 2006 heeft 3,1 procent van de Antillianen van 18 jaar en ouder op enig moment in de gevangenis gezeten. Van de Marokkanen was dit 1,9 procent, van de Surinamers 1,7 procent en van de Turken 0,9 procent. Van de autochtonen van 18 jaar en ouder heeft 0,2 procent op enig moment in 2006 in de gevangenis gezeten.

Onder 18- tot 25-jarigen bevonden zich in 2006 de meeste gevangenen (0,6 procent). Alleen bij Antillianen lag het aandeel gedetineerde 25- tot 45-jarigen hoger dan bij de 18- tot 25-jarigen. Dit komt overeen met het hogere aandeel verdachten op latere leeftijd onder Antillianen vergeleken met de andere herkomstgroepen (zie vorige paragraaf). Vooral van de Marokkaanse mannen tussen 18 tot 25 jaar was een relatief groot deel in 2006 op enig moment strafrechtelijk gedetineerd (7,5 procent).

7.3 *Verdachte tijdens de tienerjaren*

In zijn afscheidsrede als hoogleraar criminologie aan de universiteit van Utrecht stelt professor Bovenkerk dat de 'normale' criminaliteitscijfers niet aangeven hoe goed of slecht een specifieke groep ervoor staat (Bovenkerk, 2009). De meeste criminaliteit wordt gepleegd door jongens van 12 tot 24 jaar. Welk percentage bij het bereiken van de 24-jarige leeftijd een strafblad heeft weten we echter niet: hiertoe waren gegevens tot voor kort over een te korte periode beschikbaar. Omdat gegevens van verdachten naar herkomst en leeftijd inmiddels vanaf 1999 tot en met 2007 beschikbaar zijn, kan een analyse van 12- tot 20-jarigen door de tijd heen nu wel worden gedaan

Meer dan de helft Marokkaanse jongens in hun jeugd in aanraking met politie

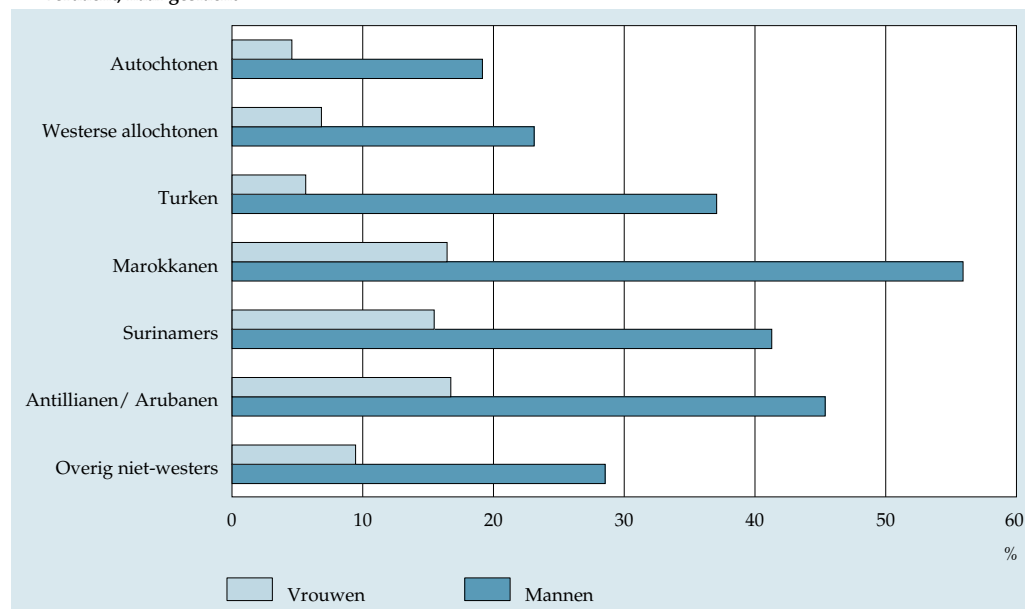
Ruim een op de drie Marokkaanse 12-jarigen uit 1999 werd in de periode 1999–2007 op enig moment verdacht van een misdrijf. Hetzelfde geldt voor bijna een op de drie Antilliaanse en Surinaamse jongeren en een op de vijf Turken en overig niet-westerse allochtonen. Van de autochtone leeftijdsgenoten kwam ruim een op de tien in die periode voor het plegen van een misdrijf in aanraking met de politie. Jongens zijn veel vaker dan meisjes een keer verdachte tijdens hun jeugd. Van de Marokkaanse jongens die twaalf jaar waren in 1999 werd 56 procent op enig moment in hun jeugd verdacht van een misdrijf, tegenover 16 procent van de Marokkaanse meisjes. Ook bij de andere herkomstgroepen zijn er grote verschillen tussen jongens en meisjes. Opvallend laag is het aandeel verdachte Turkse meisjes (6 procent) dat tussen hun twaalfde en hun twintigste een keer verdacht wordt. Hun aandeel is nauwelijks hoger dan dat van de autochtone meisjes.

Niet-westerse jongens al op jongere leeftijd verdacht dan autochtone jongens

Bij alle herkomstgroepen neemt de kans om voor de eerste keer verdachte van een misdrijf te worden met het stijgen van de leeftijd aanvankelijk toe en dan weer af. Daarbij zijn Marokkaanse en Antilliaanse jongens gemiddeld op jongere leeftijd voor het eerst verdachte dan jongens uit de andere herkomstgroepen. Van de Marokkaanse jongens was op 16-jarige leeftijd al bijna een derde (31 procent) verdachte van een misdrijf, gevolgd door Antilliaanse jongens (28 procent). Van Surinaamse en Turkse jongens ligt dat aandeel wat lager, op circa een vijfde. Van

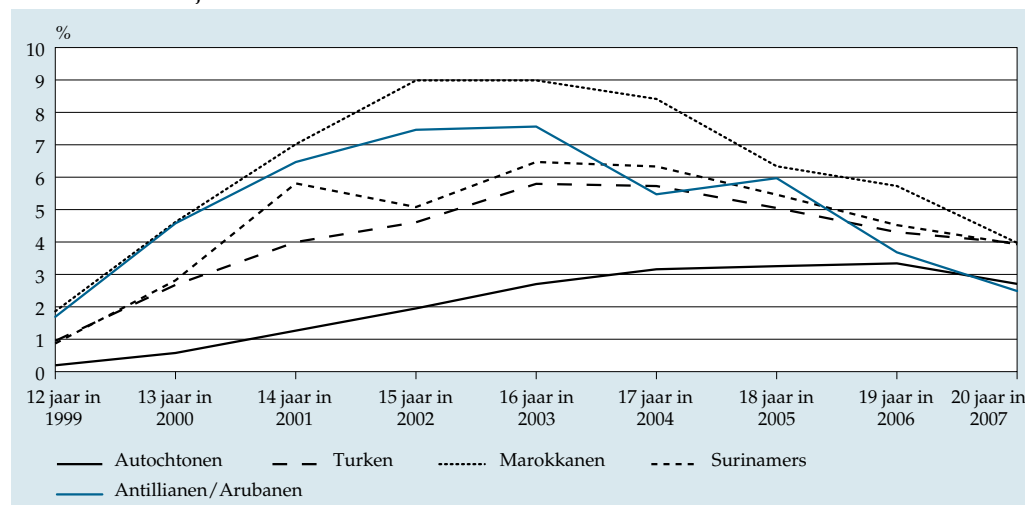
autochtone jongens is op 16-jarige leeftijd nog maar 7 procent verdachte geweest. Van hen komt een groot deel pas een paar jaar later in aanraking met de politie.

7.5 Aandeel twaalfjarige jongeren uit 1999 die in de periode 1999-2007 één of meer keren van een misdrijf werden verdacht, naar geslacht

Bron: KLPD/HKS, Halt Nederland en CBS/SSB.

7.6 Aandeel twaalfjarige jongens uit 1999 die in de periode 1999-2007 één of meer keren van een misdrijf werden verdacht naar het jaar waarin ze voor de eerste keer verdacht werden

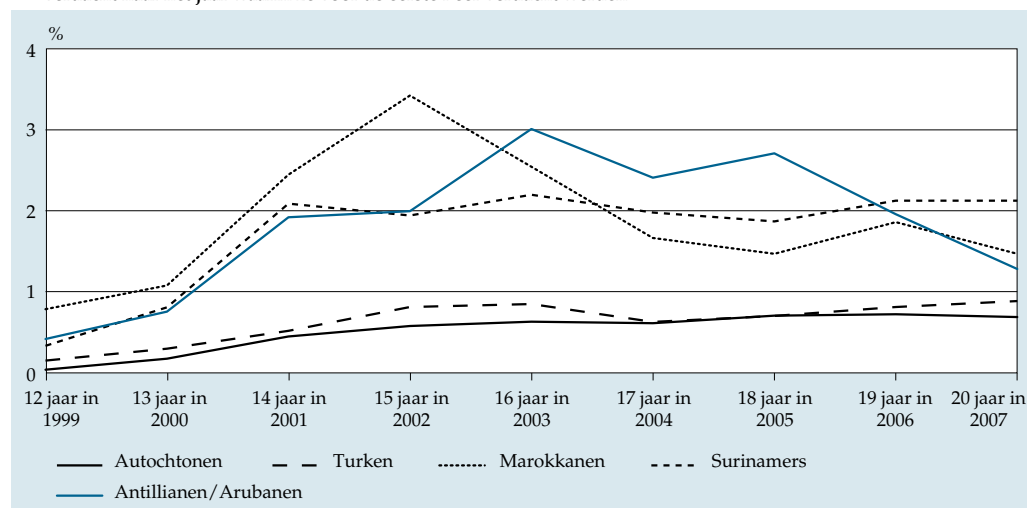

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

Turkse meisjes relatief weinig in aanraking met politie

Een op tien Marokkaanse meisjes is op 16-jarige leeftijd verdachte geweest van een misdrijf, gevolgd door Antilliaanse meisjes (8 procent) en Surinaamse meisjes (7 procent). Turkse meisjes komen in hun jeugd veel minder met de politie in aanraking. Zij lijken hierin veel op hun autochtone leeftijdsgenoten.

7.7 Aandeel twaalfjarige meisjes uit 1999 die in de periode 1999-2007 één of meer keren van een misdrijf werden verdacht naar het jaar waarin ze voor de eerste keer verdacht werden

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

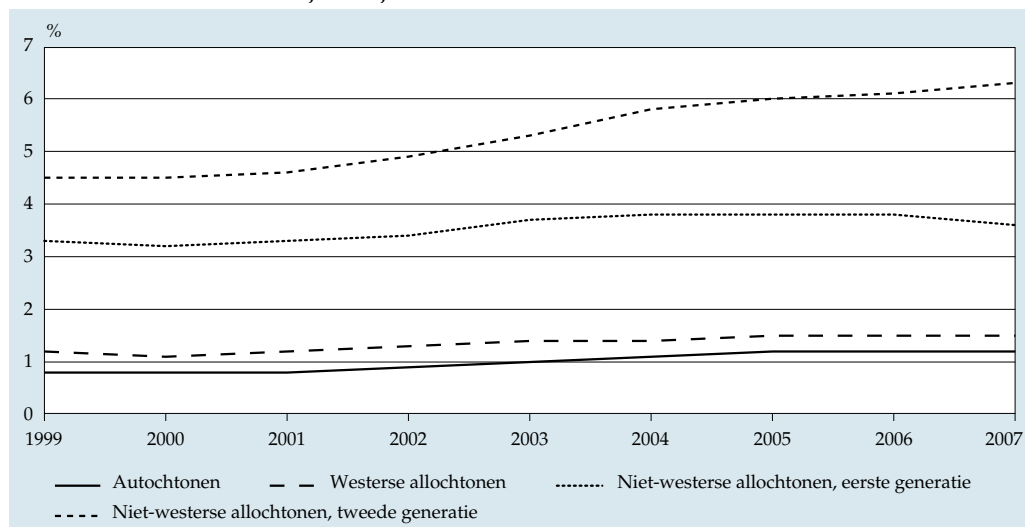
7.4 Trends in aandeel verdachten

In de periode 1999-2007 steeg het aandeel niet-westerse allochtonen van de tweede generatie dat verdacht werd van een misdrijf geleidelijk van 4,5 procent tot 6,3 procent. Dat komt neer op een toename van 40 procent. Het aandeel autochtone verdachten steeg in dezelfde periode met 50 procent van 0,8 procent naar 1,2 procent. Dit betekent dat het percentage aangehouden verdachte autochtonen naar verhouding sterker is gestegen dan dat van niet-westerse allochtonen van de tweede generatie. De toename was bij westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen van de eerste generatie een stuk lager (respectievelijk 25 en 9 procent).

Aandeel verdachte autochtone vrouwen verdubbeld

Van 1996 tot 2006 steeg zowel bij autochtone als bij niet-westerse allochtone mannen en vrouwen het percentage verdachten. Daarna stabiliseerden deze aandelen. Alleen onder niet-westers allochtone vrouwen was het aandeel verdachten in 2007 iets hoger dan in 2006.

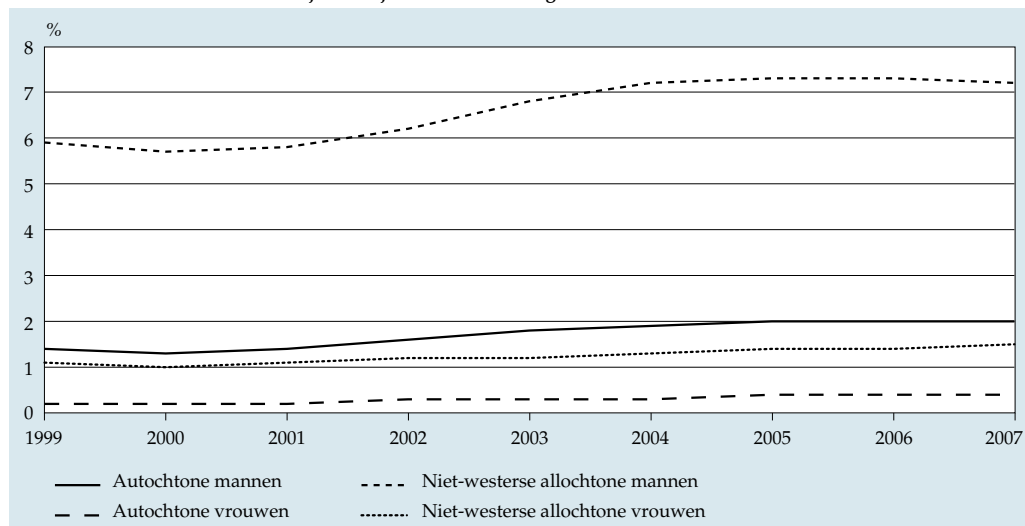
7.8 Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder)

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

Het aandeel verdachten is onder autochtonen relatief sterker gestegen dan onder niet-westerse allochtonen. Dat van autochtone vrouwen verdubbelde tussen 1999 en 2007 en dat van autochtone mannen nam toe met 43 procent. Onder niet-westerse vrouwen en mannen steeg dit met respectievelijk 36 procent en 22 procent. Het verschil tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen is hiermee wat kleiner geworden. Niet-westerse allochtonen komen echter nog wel steeds veel vaker in aanraking met de politie dan autochtonen.

7.9 Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar geslacht

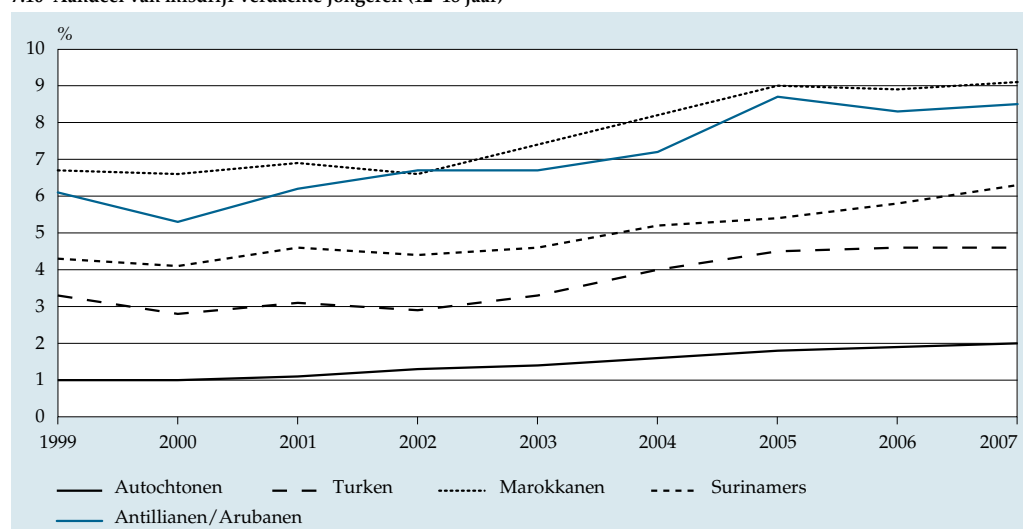

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

Aandeel verdachten onder jongeren geleidelijk toegenomen

Ook bij bijna alle jongeren (12 tot 18 jaar) nam het aandeel verdachten in de periode 1999–2007 geleidelijk toe. Alleen bij Turkse jongeren lag dit aandeel in 2007 even hoog als in 2006. Ook bij jongeren is vooral onder autochtonen het aandeel verdachten gegroeid: het verdubbelde van 1 procent in 1999 naar 2 procent in 2007. De toename is voor de niet-westerse herkomstsgroepen kleiner en varieert van 36 procent bij Marokkaanse jongeren tot 47 procent bij Surinaamse jongeren.

7.10 Aandeel van misdrijf verdachte jongeren (12–18 jaar)

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

7.5 Conclusie

In 2008 werd 1,5 procent van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder verdacht van een misdrijf. Onder niet-westerse allochtonen lag dit aandeel vier maal zo hoog als onder autochtonen. Onder Antilliaanse en Marokkaanse mannen waren de meeste verdachten. Het aandeel onder hen dat verdacht werd (ongeveer 10 procent) lag vijf keer hoger dan onder autochtone mannen. Bij de vrouwen hadden Antilliaanse vrouwen het hoogste verdachtenpercentage. Onder jongeren van 12 tot 18 jaar kwamen Marokkaanse jongens van zowel de eerste als de tweede generatie het meest in aanraking met de politie.

Van alle in 2008 aangehouden verdachten had iets minder dan de helft betaald werk en ontving bijna een vijfde een uitkering. Vooral Marokkaanse en Antilliaanse verdachten hadden vaak geen betaald werk. Niet-westers allochtone verdachten hadden ook veel vaker dan autochtone verdachten een laag inkomen.

Van personen met een Antilliaanse herkomst was in vergelijking met andere herkomstgroepen in 2006 het grootste deel op enig moment strafrechtelijk gedetineerd. Vooral onder de 25- tot 45-jarigen Antilliaanse mannen was dit aandeel hoog. In de leeftijd van 18 tot 25 jaar waren Marokkaanse mannen relatief juist het vaakst in de Nederlandse gevangenissen te vinden. Turken zijn van de niet-westerse allochtonen het minst vaak gedetineerd.

Niet-westerse allochtonen komen in hun jeugd vaker met de politie in aanraking dan autochtonen. Van de Marokkanen die in 1999 12 jaar waren, werd ruim een op de drie in de periode 1999–2007 op enig moment verdachte van een misdrijf. Dit geldt ook voor bijna een op de drie Antilliaanse en Surinaamse jongeren en een op de vijf Turken en overige niet-westerse allochtonen. Van de autochtone leeftijdsgenoten kwam ruim een van de tien in die periode als verdachte van het plegen van een misdrijf met de politie in aanraking.

Het verdacht worden van een misdrijf komt veel vaker voor bij jongens dan bij meisjes. De Marokkaanse twaalfjarige jongens uit 1999 hadden van de jongens het hoogste aandeel verdachten tussen 1999 en 2007. Opvallend laag is het aantal verdachte Turkse meisjes. Hun aandeel verschilt nauwelijks van dat van autochtone meisjes.

In de periode 1999–2007 nam het aandeel verdachten procentueel sterker toe bij autochtonen dan bij allochtonen. Het verschil tussen autochtonen en allochtonen is hiermee kleiner geworden, maar nog altijd zijn niet-westerse allochtonen veel vaker verdachte dan autochtonen.

Het is duidelijk dat niet-westerse herkomstgroepen zijn oververtegenwoordigd in de geregistreeerde criminaliteit in Nederland. De verklaringen hiervoor lopen uiteen van het benadrukken van een maatschappelijke achterstandspositie van minderheden tot een selectief politieoptreden tegenover hen en discriminatie van allochtonen in de strafrechtstelsel. Maar ondanks de veelheid aan mogelijke verklaringen “is er nog betrekkelijk weinig duidelijk over de precieze oorzaken van de geconstateerde oververtegenwoordiging van allochtonen of immigranten in de criminaliteitscijfers” (Leun, J. van der, M. Kromhout, M. Easton en F. Weerman, 2010).

Literatuur

Bovenkerk, F. (2009, 3 juni). *Afscheidsrede prof. dr. Frank Bovenkerk*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Leun, J. van der, M. Kromhout, M. Easton en F. Weerman (2010). Criminaliteit, migratie en etniciteit; nieuwe richtingen binnen een complex en beladen onderzoeksterrein. *Tijdschrift voor Criminologie* 52(2), 107–121.

Figuur en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite

Figuur B 7.1	Verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar huishoudinkomen, 2006
Tabel B 7.1a	Aantal verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar leeftijd, mannen en vrouwen, 2008
Tabel B 7.1b	Aantal verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar leeftijd, mannen, 2008
Tabel B 7.1c	Aantal verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar leeftijd, vrouwen, 2008
Tabel B 7.2a	Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar leeftijd, mannen en vrouwen, 2008
Tabel B 7.2b	Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar leeftijd, mannen, 2008
Tabel B 7.2c	Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar leeftijd, vrouwen, 2008
Tabel B 7.3	Aandeel verdachten van misdrijven (12 jaar en ouder) naar geslacht en generatie, 2008

8. *Sociale samenhang: participatie en vertrouwen*

Bij het beschrijven van sociale samenhang in de samenleving wordt vaak gedacht aan de integratie van allochtonen. Daarbij gaat het om de band die allochtonen hebben met de Nederlandse samenleving als geheel, hun uitingen van betrokkenheid bij (maatschappelijke) organisaties, de buurt waarin ze wonen en de betrokkenheid bij mensen in hun omgeving. Deze betrokkenheid komt bijvoorbeeld tot uiting in de mate waarin allochtonen contacten onderhouden met anderen binnen en buiten de eigen groep, zich inzetten als vrijwilliger voor maatschappelijke organisaties, deelnemen aan de politiek, georiënteerd zijn op Nederland en vertrouwen hebben in andere mensen en in instituties.

Dit hoofdstuk beschrijft overeenkomsten en verschillen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen op een aantal aspecten van sociale samenhang. Eerst komen de sociale contacten met familie, vrienden en burens aan bod, en vervolgens de deelname aan activiteiten in organisaties, onder andere in de vorm van vrijwilligerswerk, en aan politieke activiteiten. Daarna besteedt dit hoofdstuk aandacht aan vertrouwen. Zowel het sociaal vertrouwen als het institutioneel vertrouwen van verschillende herkomstgroepen komen aan de orde. Tenslotte wordt ingegaan op de vraag in hoeverre niet-westerse allochtonen zich Nederlander voelen en zich hier thuisvoelen. De gegevens in dit hoofdstuk komen uit verschillende persoonsenquêtes: het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS), het Woononderzoek Nederland inclusief de vervolgmodule Sociaal-Fysiek (WoON), de Enquête Beroepsbevolking (EBB), de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM), het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO) en een onderzoek naar sociale samenhang onder Marokkanen en Turken (SOSAMT).

8.1 *Contacten met familie en vrienden*

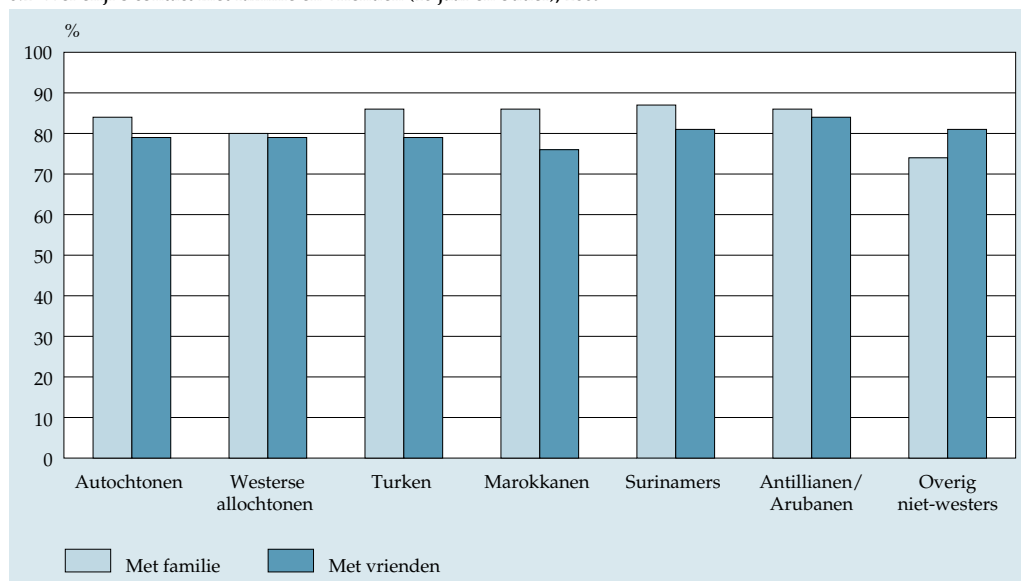
Een vorm van sociale participatie is het contact dat mensen onderhouden met anderen in hun omgeving, bijvoorbeeld met familie en vrienden. Deze paragraaf gaat na in welke mate allochtonen en autochtonen zich in dergelijke contacten onderscheiden. Daarbij gaat het niet alleen om de contacten binnen de eigen groep, maar juist ook om contacten met andere herkomstgroepen, die vaak nodig worden geacht om integratie te bevorderen (Coutts, Ramos Pinto, Cave & Kawachi, 2007; Putnam, 2000).

Frequente contacten met familie en vrienden

Personen uit allochtone groepen weten zich net als autochtonen omringd door familie en vrienden. Onder zowel autochtonen als de meeste groepen niet-westerse

allochtonen heeft in 2009 rond de 85 procent van de mensen van 18 jaar en ouder elke week contact met familie buiten het eigen huishouden (via een ontmoeting, schriftelijk contact, e-mail, sms of telefoon). Alleen westerse en vooral overig niet-westerse allochtonen hebben minder vaak contact met familie. Van deze laatste groep ziet, spreekt of schrijft ongeveer drie kwart hun familie elke week. Zij hebben echter met ruim 80 procent ongeveer even vaak als andere groepen contact met vrienden. Onder niet-westerse allochtonen zijn naar verhouding veel jongeren, en jongeren onderhouden over het algemeen frequent contact met vrienden. Wordt hier rekening mee gehouden, dan daalt het vriendencontact onder niet-westerse groepen licht. Uit andere bronnen blijkt dat niet-westerse allochtonen wat minder vaak contact hebben met familie dan autochtonen, terwijl er minder verschillen zijn in het vriendencontact (Coumans & Te Riele, 2010). Ook daar komt dit echter vooral doordat overige niet-westerse allochtonen deze contacten minder frequent hebben. Dit beeld is in de afgelopen tien jaar niet veranderd.

8.1 Wekelijks contact met familie en vrienden (18 jaar en ouder), 2009

Bron: WoON.

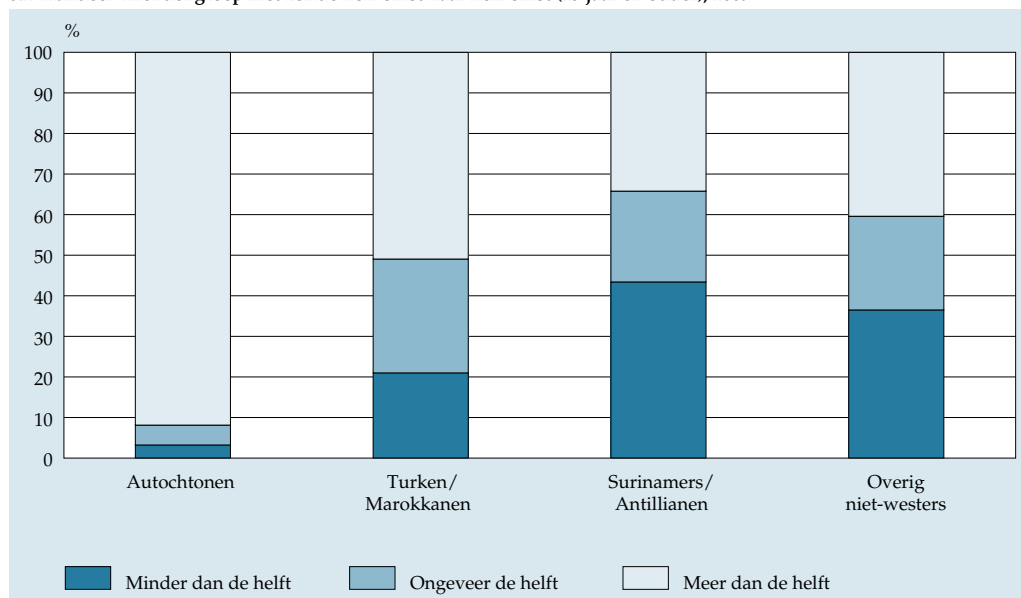
In het algemeen hebben vrouwen frequenter contacten met familie dan mannen en zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen kleiner als het gaat om contacten met vrienden. Turkse en Marokkaanse mannen hebben echter vrijwel net zo vaak als vrouwen elke week contact met familieleden buiten het eigen gezin. Tweedegeneratieallochtonen hebben doorgaans vaker dan de eerste generatie wekelijks contact met vrienden en familie. Zij hebben vooral vaker contact met vrienden. Ook dit heeft deels met leeftijd te maken: de tweede generatie niet-westerse allochtonen is relatief jong en juist jongeren hebben vaak contact met vrienden.

Vriendengroep allochtonen vaak gemengd

Vanuit het gezichtspunt van integratie is het niet alleen interessant of allochtonen contact hebben met anderen, maar is eveneens van belang of ze contacten buiten de eigen herkomstgroep hebben. Dit is onderzocht door te vragen welk aandeel van de vriendengroep volgens eigen inschatting dezelfde herkomst heeft. De vriendengroepen van niet-westerse allochtonen blijken dan vaak vrij divers vergeleken met die van autochtonen. Bij Turken en Marokkanen van 15 jaar en ouder heeft in 2009 de helft een vriendengroep die in meerderheid bestaat uit mensen met dezelfde herkomst. De andere helft heeft juist een vriendengroep die voor de helft of meer bestaat uit mensen met een andere herkomst. Surinamers en Antillianen zijn op dit punt nog sterker geïntegreerd: twee van de drie Surinamers en Antillianen hebben een vriendenkring die voor de helft of meer bestaat uit personen uit andere herkomstgroepen.

De vriendengroepen van autochtonen zijn veel minder divers, zij gaan vooral met andere autochtonen om. Dit komt ook doordat autochtonen, zeker buiten de grote steden, doorgaans een kleinere kans hebben om allochtonen te ontmoeten dan andersom.

8.2 Aandeel vriendengroep met zelfde herkomst naar herkomst (15 jaar en ouder), 2009

Bron: POLS.

Marokkaanse vriendengroep diverser dan Turkse

Uit onderzoek in 2008 naar sociale samenhang onder een kleine groep personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond (SOSAMT) blijkt dat de vriendengroepen van Marokkanen doorgaans wat diverser zijn dan die van Turken. Van de Marokkanen geeft ruim 40 procent aan dat meer dan de helft van hun vrienden

dezelfde herkomst heeft, onder Turken is dit ruim 55 procent. Een dergelijk patroon komt ook naar voren uit de antwoorden op de vraag met welke bevolkingsgroep er vooral contact is: met autochtonen, met de eigen groep, met beide evenveel of eerder met een gemengde groep. Een kwart van de Marokkanen en ruim een derde van de Turken zegt dan vooral contacten te hebben binnen de eigen groep. Ook ander onderzoek (Dagevos & Gijsberts, 2007; Gijsberts & Schmeets, 2008) bevestigt dat Turken in hun contacten doorgaans meer gericht zijn op de eigen groep dan Marokkanen. Hierin en in de mate waarin niet-westerse allochtonen met autochtonen contacten onderhouden is de afgelopen tien jaar weinig veranderd (Dagevos en Gijsberts, 2009).

8.2 Contacten en veiligheid in de buurt

Antillianen en Surinamers minder vaak contact met buren

Contacten tussen buren kunnen bijdragen aan de sociale cohesie in de buurt en daarmee tot een prettige leefomgeving. Van de autochtonen heeft zo’n 55 procent veel contact met directe buren, en ruim vier op de tien ook met andere buurtbewoners. Voor westerse allochtonen, Turken en Marokkanen zijn deze percentages vergelijkbaar: ruim de helft is het (helemaal) eens met de stelling: ‘ik heb veel contact met mijn directe buren’ en circa 40 procent met de stelling: ‘Ik heb veel contact met andere buurtbewoners’. Antillianen en Surinamers hebben naar verhouding echter juist weinig contacten in de buurt.

Staat 8.1
Contact met buren (18 jaar en ouder), 2009

	Veel contact directe buren: (helemaal) mee eens	Veel contact andere buurtbewoners: (helemaal) mee eens	Contact met autochtone buren	Contact met allochtone buren
	%			
Autochtonen	56	43	93	76
Westerse allochtonen	52	40	90	71
Niet-westerse allochtonen	.	.	89	77
waarvan				
Turken	53	39	.	.
Marokkanen	52	41	.	.
Surinamers	47	33	.	.
Antillianen/Arubanen	43	29	.	.
overig niet-westers	45	36	.	.

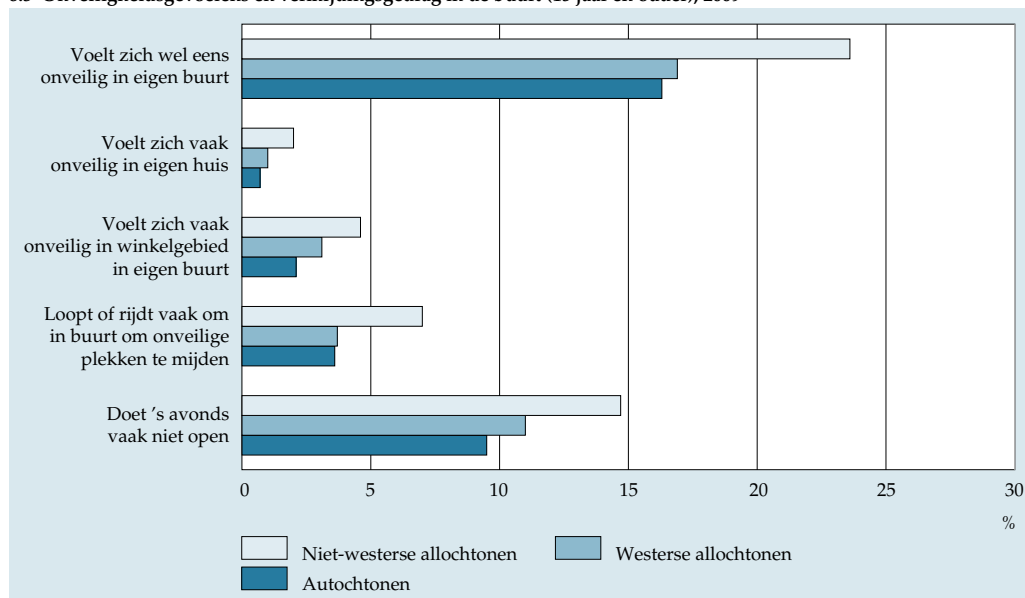
Bron: WoON.

Voor vrijwel alle groepen geldt dat ouderen vaker dan jongeren contact hebben met hun buren. Minder verschillen zijn er tussen mannen en vrouwen en tussen

de verschillende generaties. De mate waarin mensen burenccontacten hebben hangt wel weer samen met de samenstelling van de buurt. Zo blijkt bijvoorbeeld dat er minder buurtcontacten plaatsvinden als het percentage niet-westerse allochtonen in de buurt groter is. Dit geldt zowel voor autochtonen als voor allochtonen (Scheepers, Schmeets & Pelzer, 2010).

Niet-westerse allochtonen hebben, net als autochtonen, vaak contact met hun autochtone directe burens. Hebben mensen autochtone burens, dan heeft zo'n 90 procent daar wel eens contact mee. Dit geldt voor autochtonen met 93 procent iets vaker dan voor niet-westerse allochtonen (89 procent). Ook met allochtone burens is er veel contact, maar minder dan met autochtone burens. Ongeveer drie kwart van de mensen met allochtone burens heeft daar ook contact mee. Dit aandeel is vergelijkbaar voor de verschillende herkomstgroepen, waarbij voor niet-westerse allochtonen geldt dat het zowel om burens met dezelfde als met een andere herkomst dan die van henzelf kan gaan.

8.3 Onveiligheidsgevoelens en vermijdingsgedrag in de buurt (15 jaar en ouder), 2009

Bron: IVM.

Niet-westerse allochtonen voelen zich vaker onveilig

Hoe veilig mensen zich voelen in hun woonomgeving kan van invloed zijn op het aangaan van contacten in de buurt. Niet-westerse allochtonen blijken zich meer dan autochtonen en westerse allochtonen onveilig te voelen op plekken in hun buurt. Zo voelen niet-westerse allochtonen zich in 2009 twee keer zo vaak als autochtonen vaak onveilig in hun eigen huis. Daarnaast voelt 24 procent van de niet-westerse allochtonen zich wel eens onveilig op straat in de eigen buurt,

tegenover 16 procent van de autochtonen. Ook vertonen niet-westerse allochtonen vaker vermijdingsgedrag. Van hen doet bijvoorbeeld 15 procent 's avonds niet open, tegenover bijna 10 procent van de autochtonen. Dit heeft er deels mee te maken dat niet-westerse allochtonen vaak in stedelijke gebieden en onveiligere buurten wonen (Huls en Jennissen, 2008). Het mijddgedrag is bovendien sterker in buurten met een hoger aandeel niet-westerse allochtonen. Zowel autochtonen als allochtonen doen dan eerder de deur niet open en vermijden vaker plekken in de woongemeente (Scheepers, Schmeets & Pelzer, 2010).

8.3 Participatie in organisaties

Mensen kunnen op verschillende manieren betrokken zijn bij organisaties en verenigingen: door lid te zijn, deel te nemen aan activiteiten van verenigingen of door vrijwilligerswerk te doen. Dit soort activiteiten biedt ook de gelegenheid om op informele wijze met andere groepen mensen in contact te komen.

Allochtonen minder vaak actief als vrijwilliger

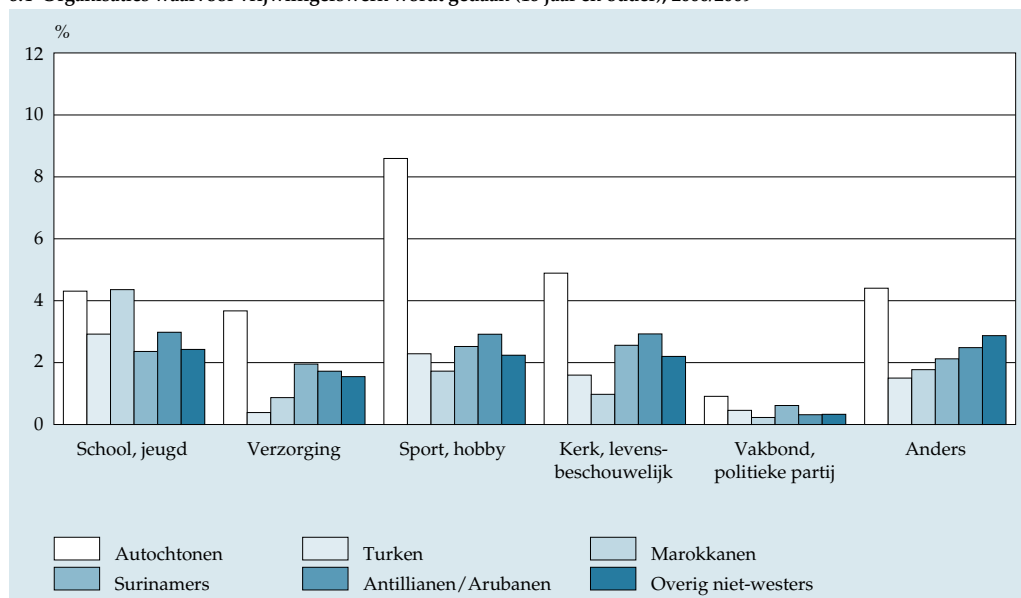
Allochtonen doen minder vaak vrijwilligerswerk dan autochtonen (Carabain, 2009; Gijsberts & Schmeets, 2008; Van Herten, 2009). In de periode van 2006 tot en met 2009 deed gemiddeld 27 procent van de autochtonen vrijwilligerswerk. Bij Surinamers en Antillianen was de inzet als vrijwilliger met 14 procent beduidend lager, en onder mensen met een Marokkaanse of een Turkse achtergrond was slechts 11 procent vrijwilliger. Van de overig niet-westerse allochtonen deed 13 procent vrijwilligerswerk. De westerse allochtonen nemen met 20 procent een tussenpositie in. Het verschil tussen autochtonen en allochtonen is in de afgelopen 10 jaar niet kleiner geworden. De verschillen hangen deels samen met geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Wanneer hiermee rekening wordt gehouden, neemt het aandeel vrijwilligers onder de niet-westerse allochtonen met zo'n 2 procentpunten toe. Het verschil met autochtonen en westerse allochtonen blijft ook dan echter groot.

Turken en Marokkanen vaak vrijwillig actief voor jeugd en school

In allerlei organisaties op uiteenlopende maatschappelijke terreinen zoals jeugdwerk, verzorging, sport, levensbeschouwing en politiek zijn vrijwilligers actief. Ook binnen die verschillende soorten organisaties zijn allochtonen minder vaak actief als vrijwilliger dan autochtonen. Vooral Turken en Marokkanen blijven hierbij achter. Autochtonen doen het vaakst vrijwilligerswerk voor sport-, hobby- en cultuurverenigingen, terwijl niet-westerse allochtonen eerder actief zijn voor school, scouting of jeugd- of buurthuis (Turken, Marokkanen en Antillianen) of een levensbeschouwelijke organisatie (Surinamers). In de categorie sport, hobby en cultuur zijn de verschillen tussen autochtonen en de diverse allochtone groepen dan ook groot. Zo doen autochtonen ten opzichte van Turken en Marokkanen vier

keer zo vaak vrijwilligerswerk voor sport-, hobby-, en cultuurverenigingen. Een vergelijkbaar beeld komt naar voren uit gegevens van het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS). In deze enquête is in 2008 gevraagd naar activiteiten die in het afgelopen jaar voor verschillende soorten organisaties zijn gedaan. Deze ruimere definitie van vrijwilligerswerk resulteert met 42 procent in een grotere groep vrijwilligers. Maar ook daar blijkt dat niet-westerse allochtonen ten opzichte van autochtonen weinig vrijwilligerswerk doen (Van Herten, 2009). Bij sport- en hobbyclubs gaat het bijvoorbeeld om een verschil van ruim een factor twee.

8.4 Organisaties waarvoor vrijwilligerswerk wordt gedaan (18 jaar en ouder), 2006/2009

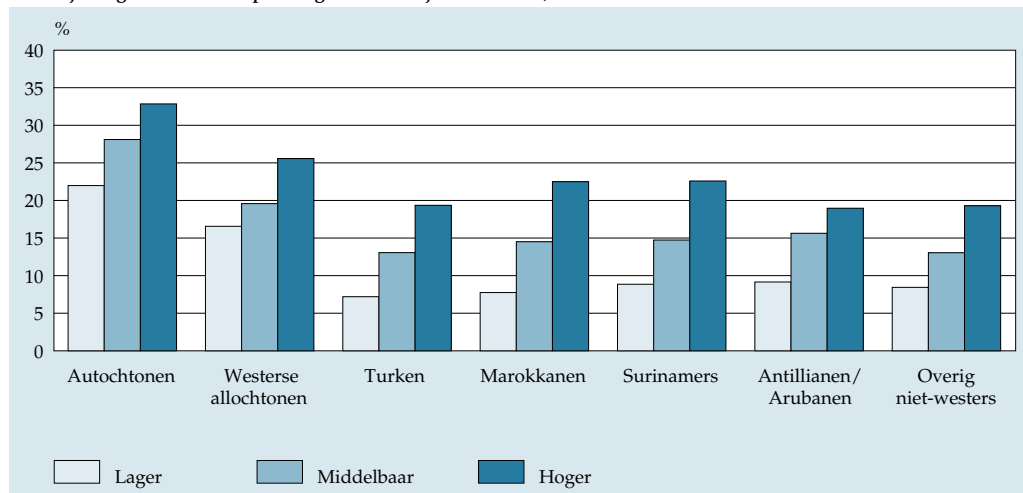

Bron: EBB.

Meer vrijwilligerswerk onder hoger opgeleide allochtonen

Over het algemeen geldt dat ouderen vaker vrijwilligerswerk doen dan jongeren. Onder Turken en vooral Marokkanen zijn echter juist de 25- tot 45-jarigen het vaakst actief als vrijwilliger. Ook opleiding is sterk gerelateerd aan vrijwilligerswerk. Zowel bij autochtonen, westerse als niet-westerse allochtonen zijn er meer vrijwilligers onder de hoger opgeleiden dan onder de lager opgeleiden. Bij westerse allochtonen is daarnaast de tweede generatie duidelijk vaker actief als vrijwilliger dan de eerste. Onder niet-westerse allochtonen is er daarentegen nauwelijks verschil tussen de generaties. Dit heeft er deels mee te maken dat de tweede generatie doorgaans jonger is. Wanneer hier rekening mee wordt gehouden, blijkt deze tweede generatie toch vaker vrijwilligerswerk te doen dan de niet-westerse eerste generatie.

8.5 Vrijwilligerswerk naar opleidingsniveau (18 jaar en ouder), 2006/2009

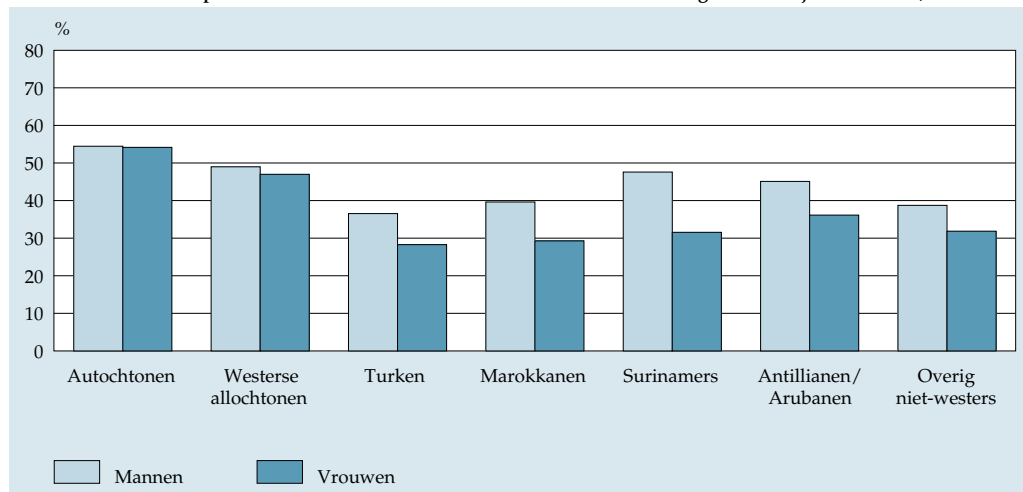

Bron: EBB.

Allochtonen doen relatief weinig mee aan activiteiten in clubverband

Niet alleen door vrijwilligerswerk te doen, maar ook door mee te doen aan activiteiten van verenigingen en clubs kunnen mensen in contact komen met andere groepen. Ook dit doen niet-westerse allochtonen doorgaans minder frequent dan autochtonen. Waar 55 procent van de autochtonen van 18 jaar en ouder minstens een keer per maand deelneemt aan activiteiten in clubverband, gaat het bij Turken en Marokkanen om ongeveer een derde. Van Surinamers en Antillianen doet zo'n 40 procent regelmatig mee aan verenigingsactiviteiten.

8.6 Minstens één keer per maand deelname aan activiteiten in clubverband naar geslacht (18 jaar en ouder), 2009

Bron: WoON.

Vrouwen met een niet-westerse achtergrond zijn minder vaak actief in clubverband dan mannen. Dit verschil is er niet onder autochtonen en westerse allochtonen. Wel is er opnieuw sprake van een duidelijk opleidingseffect: zowel autochtone als allochtone hoger opgeleiden geven beduidend vaker dan lager opgeleiden aan dat zij minstens eens per maand meedoen aan activiteiten in clubverband. Ook zijn jongeren daarin doorgaans actiever dan ouderen, zowel onder autochtonen, westerse allochtonen als niet-westers allochtonen. Ten slotte blijkt de eerste generatie minder mee te doen aan activiteiten van clubs en verenigingen dan de tweede generatie.

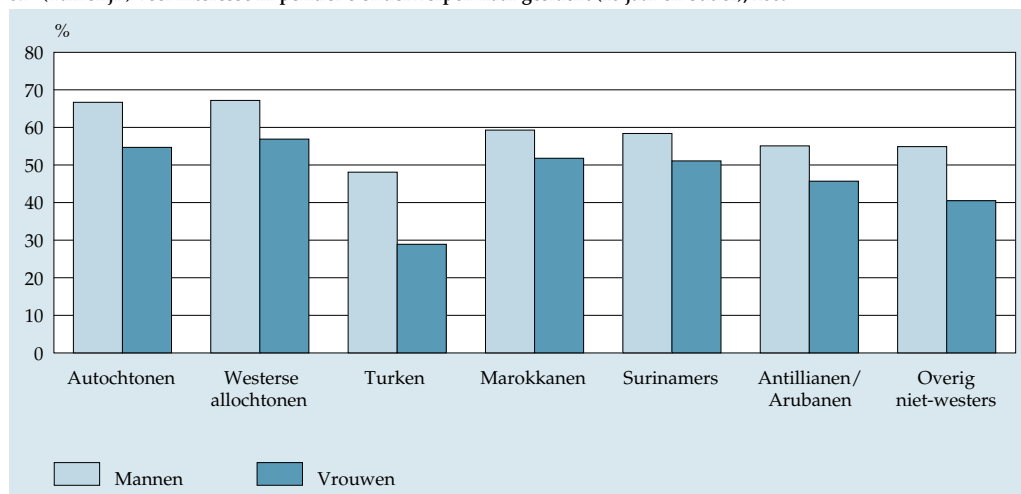
8.4 Politieke participatie

De betrokkenheid bij de Nederlandse samenleving komt onder andere tot uiting in de mate waarin mensen participeren in de politiek. Deze paragraaf beschrijft in hoeverre allochtonen geïnteresseerd zijn in de (Nederlandse) politiek en ook actie ondernemen tegen voorstellen die zij niet rechtvaardig vinden. Daarnaast wordt kort ingegaan op het stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen van juni 2010.

Marokkanen meer interesse in Nederlandse politiek dan Turken

Niet-westerse allochtonen hebben minder interesse in politiek dan autochtonen en westerse allochtonen. Vooral Turken hebben weinig politieke belangstelling (zie ook Gijsberts & Schmeets, 2008). Van hen geeft in 2009 nog geen 40 procent aan zeer of tamelijk geïnteresseerd te zijn in politieke onderwerpen. De politieke interesse onder Surinamers en met name Marokkanen ligt dicht bij die van autochtonen. Circa 55 procent van hen heeft hier veel of tamelijk veel interesse in, tegenover ruim 60 procent van de autochtonen.

8.7 (Tamelijk) veel interesse in politieke onderwerpen naar geslacht (18 jaar en ouder), 2009

Bron: WoON.

Ook uit het SOSAMT-onderzoek blijkt dat vooral Turken relatief weinig geïnteresseerd zijn in politiek. Zij hebben bovendien minder vaak dan Marokkanen vooral belangstelling voor de Nederlandse politiek, met bijna 30 procent tegenover 55 procent. Zij hebben juist eerder interesse in politiek van 'alle landen evenveel' (ruim 50 procent) of in de politiek van het herkomstland (ruim 15 procent). Ook eerder onderzoek laat zien dat Turken minder interesse hebben in de Nederlandse politiek dan Marokkanen (Gijsberts en Schmeets, 2008).

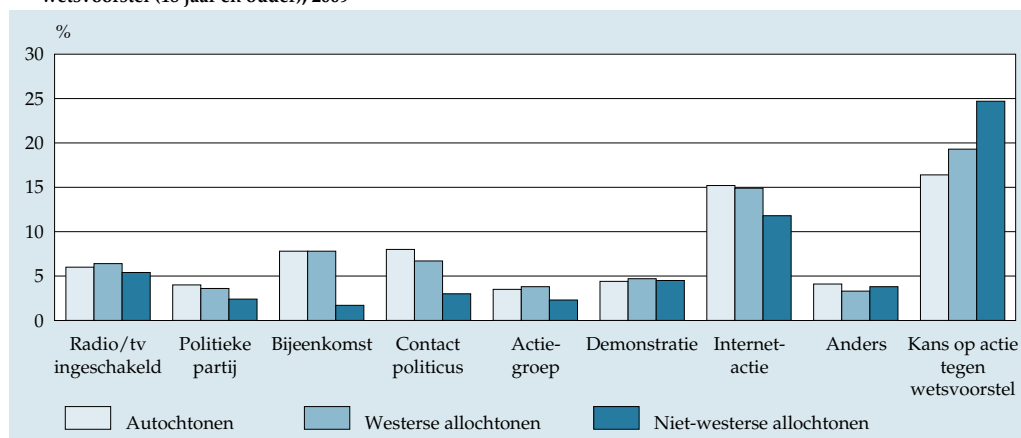
Turkse vrouwen hebben minste interesse in politiek

Vrouwen hebben doorgaans minder interesse in politiek dan mannen. Vooral Turkse vrouwen hebben hier, met nog geen 30 procent, weinig belangstelling voor. Daarnaast hebben lager opgeleiden minder interesse in de politiek dan hoger opgeleiden. Dit is in alle onderscheiden herkomstgroepen het geval. Ook autochtone en westers allochtone jongeren zijn minder politiek geïnteresseerd dan ouderen. De verschillen zijn veel kleiner onder de niet-westerse allochtonen, vooral omdat in deze groep de ouderen niet veel meer belangstelling voor politiek hebben dan de jongeren. Hiermee samenhangend is de eerste generatie eveneens weinig in politiek geïnteresseerd.

Actiebereidheid groter onder niet-westerse allochtonen

Ongeveer een kwart van de allochtonen uit de vier grote niet-westerse groepen geeft aan dat zij in de afgelopen vijf jaar geprobeerd hebben iets bij de politiek aan de orde te stellen of invloed uit te oefenen op de politiek of de overheid. Autochtonen doen dit nauwelijks vaker, van hen zeggen drie van de tien actie te hebben ondernomen in de laatste vijf jaar. De enige groep met een duidelijk geringere politieke participatie zijn de overig niet-westerse allochtonen, waarvan minder dan twee van de tien dergelijke politieke acties heeft ondernomen.

8.8 Politieke actie ondernomen in de afgelopen vijf jaar en (zeer) grote kans actie te ondernemen tegen onrechtvaardig wetsvoorstel (18 jaar en ouder), 2009

Bron: POLS.

Niet-westerse allochtonen gaan wel veel minder vaak dan autochtonen naar inspraakbijeenkomsten en discussiebijeenkomsten. Ook nemen zij maar weinig contact op met een politicus of ambtenaar. Van de autochtonen heeft ongeveer 8 procent beide soorten acties in de afgelopen vijf jaar ondernomen, bij de niet-westerse allochtonen gaat het om respectievelijk 2 en 3 procent.

Naast de daadwerkelijk gevoerde acties, is ook gevraagd naar de kans dat mensen actie zullen ondernemen tegen een onrechtvaardig wetsvoorstel. Deze kans achten niet-westerse allochtonen vaker groot of zeer groot dan autochtonen en westerse allochtonen. Een kwart van de niet-westerse allochtonen denkt dit te zullen doen, tegenover maar een op de zes autochtonen. Vooral onder Turken en Marokkanen is de actiebereidheid met een derde groot.

Lage opkomst onder stemgerechtigde niet-westerse allochtonen

Op 9 juni 2010 heeft 75,4 procent van de stemgerechtigde kiezers gestemd bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer. Van de autochtonen ging 77 procent van de stemgerechtigden naar de stembus, van de westerse allochtonen 66 procent en van de niet-westerse allochtonen 69 procent. De opkomst van niet-westerse allochtonen was hiermee een stuk lager dan van autochtonen. Meer dan de helft van de niet-westerse allochtonen heeft op de PvdA gestemd tegenover nog geen een op de vijf autochtonen. Westerse allochtonen onderscheiden zich in hun stemkeuze nauwelijks van autochtonen.

8.5 Vertrouwen

Vertrouwen wordt vaak gezien als een belangrijke voorwaarde voor mensen om met elkaar in contact te komen (Coleman, 1988). Omgekeerd kunnen contacten in de samenleving ook vertrouwen genereren (Woolcock, 1998). Vertrouwen wordt dan ook vaak gezien als de smeerolie die de samenleving draaiende houdt (Fukuyama, 1995). Hoe groter het (sociaal) vertrouwen in andere groepen, hoe beter dit is voor de sociale samenhang in een land. Er is dan immers in dat opzicht geen belemmering om met elkaar in contact te treden.

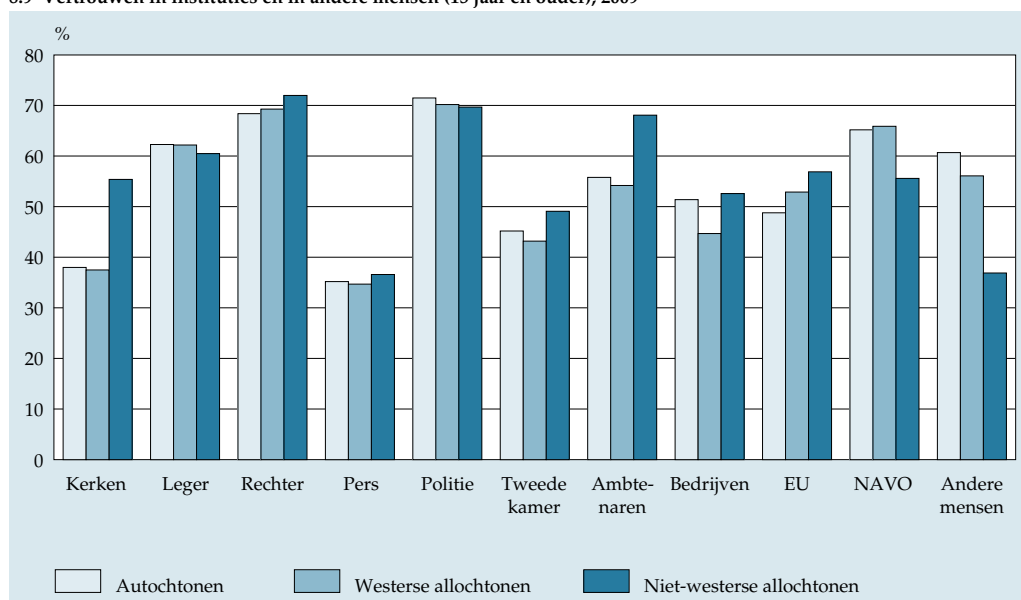
Minder vertrouwen in andere mensen onder niet-westerse allochtonen

Niet-westerse allochtonen van 15 jaar of ouder hebben in het algemeen minder vertrouwen in andere mensen dan autochtonen. Op de vraag in 2009 of anderen wel te vertrouwen zijn of dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn in de omgang met anderen, geven zes van de tien autochtonen aan dat zij de meeste mensen wel vertrouwen. Onder niet-westerse allochtonen is dat gemiddeld ruim 35 procent. Vooral onder Turken en Marokkanen is het vertrouwen in andere mensen met zo'n 30 procent laag. Dit heeft deels te maken met verschillen in opleidingsniveau.

Na correctie hiervoor neemt het vertrouwen onder niet-westerse allochtonen met enkele procentpunten toe, maar ook dan blijven de verschillen in vertrouwen bestaan. Daarnaast blijkt dat de tweede generatie allochtonen al meer vertrouwen in anderen heeft dan de eerste (55 tegenover 40 procent).

In het SOSAMT-onderzoek is niet alleen naar vertrouwen in andere mensen in het algemeen gevraagd, maar ook naar vertrouwen in autochtonen, mensen van de eigen herkomstsgroep, andere allochtonen en aanhangers van verschillende religies. Het vertrouwen in deze verschillende specifieke groepen blijkt groot. Ruim drie kwart van de Turken en Marokkanen heeft tamelijk of heel veel vertrouwen in mensen van de eigen herkomstsgroep en rond de 80 procent heeft vertrouwen in autochtonen. Ook het vertrouwen in moslims en christenen is hoog. Het vertrouwen in andere allochtone groepen is echter geringer. Vooral bij Turken is dit het geval. Van hen heeft maar zo'n 60 procent tamelijk tot heel veel vertrouwen in andere allochtone groepen. Bij Marokkanen is dit vertrouwen in andere allochtone groepen met ruim 70 procent al groter.

8.9 Vertrouwen in instituties en in andere mensen (15 jaar en ouder), 2009

Bron: POLS.

Allochtonen en autochtonen vrijwel even groot institutioneel vertrouwen

Als het gaat om vertrouwen in instituties zoals bijvoorbeeld het leger, rechters of de pers, zijn de verschillen tussen autochtonen en allochtonen niet zo groot. In

het POLS van 2009 is over tien instellingen gevraagd of mensen hier heel veel, tamelijk veel, weinig of helemaal geen vertrouwen in hebben. Hieruit blijkt dat niet-westerse allochtonen vaak een even groot vertrouwen in instellingen hebben als autochtonen. In een aantal instellingen hebben zij zelfs meer vertrouwen. Dit geldt vooral voor kerken, waarin meer dan de helft van de niet-westerse allochtonen tamelijk tot heel veel vertrouwen heeft. Bij de autochtonen is dit maar een kleine 40 procent. Hier speelt mee dat niet-westerse allochtonen doorgaans vaker gelovig zijn dan autochtonen (Arts, 2009). Niet-westerse allochtonen hebben daarnaast relatief vaak vertrouwen in ambtenaren en de Europese unie. Minder vertrouwen hebben zij juist in de NAVO. Anders dan bij het sociaal vertrouwen is het institutioneel vertrouwen groter onder de eerste generatie dan onder de tweede generatie. Zo is het vertrouwen in kerken, pers, de Tweede Kamer, ambtenaren en de Europese Unie onder de eerste generatie relatief hoog.

8.6 Oriëntatie op Nederland

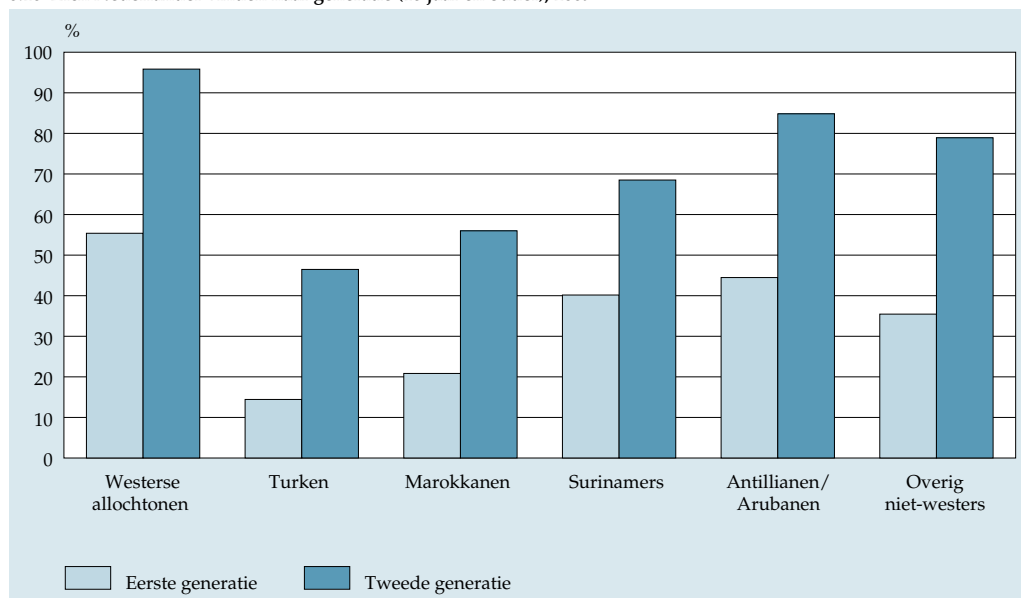
De mate waarin allochtonen georiënteerd zijn op Nederland en zich hier thuisvoelen is een belangrijke indicator van sociaal-culturele integratie (Dagevos, Schellingerhout & Vervoort, 2007). Het geeft aan in hoeverre diverse allochtone groepen zich betrokken en verbonden voelen met Nederlanders en met de Nederlandse samenleving. Daarmee is deze oriëntatie, naast de beheersing van de Nederlandse taal, een voorwaarde om sociale contacten met andere bevolkingsgroepen aan te gaan en te participeren in organisaties.

Tweede generatie beschouwt zich vaak als Nederlander

In het WoON van 2009 is een vraag opgenomen waarmee wordt vastgesteld tot welke herkomstgroep de respondent zichzelf rekent. Daaruit komt naar voren dat veel mensen met een andere herkomst zichzelf als Nederlander beschouwen. Dat geldt vooral voor westerse allochtonen, van wie ruim 80 procent zichzelf Nederlander vindt. Maar ook onder Surinamers en Antillianen geldt dit voor ongeveer de helft. Marokkanen (ongeveer 30 procent) en vooral Turken (bijna een kwart) vinden zichzelf daarentegen minder vaak Nederlander.

Voor alle allochtone groepen geldt dat de tweede generatie zichzelf vaker als Nederlander ziet dan de eerste. Bij westerse allochtonen geldt dit zelfs voor 95 procent van de tweede generatie, terwijl bij de eerste generatie ruim de helft zichzelf als Nederlander beschouwt. De eerste generatie Turken deelt zich met 15 procent het minst vaak in bij de Nederlanders. Onder Marokkanen gaat het om een vijfde. Ook bij deze twee herkomstgroepen is het verschil met de tweede generatie groot. Daarvan beschouwt al ongeveer de helft zichzelf als Nederlander.

8.10 Zich Nederlander vinden naar generatie (18 jaar en ouder), 2009

Bron: WoON.

Meeste Turken en Marokkanen voelen zich thuis in Nederland

Uit het SOSAMT-onderzoek blijkt daarnaast dat ruim 55 procent van de Marokkanen en bijna 45 procent van de Turken zichzelf in 2008 grotendeels of helemaal Nederlander voelt. Tegelijkertijd voelt bijna drie kwart zich grotendeels of helemaal verbonden met het herkomstland. Wanneer deze gegevens gecombineerd worden, dan blijkt dat bijna de helft van de Turken en bijna 40 procent van de Marokkanen zich meer verbonden voelt met het herkomstland dan dat zij zich Nederlander voelen. Onder Marokkanen voelt 15 procent zich meer Nederlander dan verbonden met het herkomstland, onder Turken is dit bijna 20 procent. In overeenstemming met ander onderzoek (Dagevos et al., 2007) blijkt verder dat de grote meerderheid van de Turken en Marokkanen zich thuis voelt in Nederland. Dit geldt voor drie kwart van de Turken en vier van de vijf Marokkanen. Het komt maar weinig voor dat zij zich in Nederland niet thuisvoelen.

8.7 Conclusie

In dit hoofdstuk is ingegaan op diverse aspecten van sociale samenhang: sociale contacten, contacten en cohesie in de buurt, deelname aan activiteiten in verenigingsverband, politieke activiteiten, en vertrouwen in de medeburger en diverse (politieke) instituties. Daarbij zijn verschillende allochtone bevolkingsgroepen vergeleken met autochtonen. Deze informatie biedt zodoende zicht op de afstand

tussen diverse allochtonen groepen met de autochtone bevolking, of anders gezegd: in welke mate er sprake is van integratie.

Op een aantal aspecten van sociale samenhang vertonen niet-westerse allochtonen minder betrokkenheid bij de Nederlandse samenleving dan autochtonen. Zij participeren minder in organisaties, tonen minder interesse in de politiek, komen minder vaak opdagen bij verkiezingen en hebben minder vertrouwen in de medeburger vergeleken met autochtonen. Ze hebben echter ongeveer net zoveel sociale contacten en proberen net zo vaak de politiek te beïnvloeden als autochtonen. Hun institutionele vertrouwen verschilt ook nagenoeg niet.

Verder komt naar voren dat de Turkse bevolkingsgroep vaak minder participeert en minder sociaal vertrouwen heeft dan de Marokkaanse, die weer lager scoort dan de Antilliaanse en Surinaamse bevolkingsgroepen. Zo hebben Turken een vriendengroep die in meerderheid van dezelfde afkomst is, terwijl dat bij Marokkanen en zeker bij Surinamers en Antillianen niet het geval is. Turken tonen daarnaast minder belangstelling voor de (Nederlandse) politiek dan andere niet-westerse allochtone groepen en beschouwen zich het minst vaak als Nederlander. Op veel van de onderzochte aspecten onderscheidt de tweede generatie zich van de eerste generatie. Zij is bijvoorbeeld actiever in clubverband en is meer betrokken bij de politiek dan de eerste generatie. Ook voelen zij zich vaker Nederlander dan de eerste generatie.

Literatuur

Arts, C. (2009). Ontwikkelingen in kerkelijkheid en kerkbezoek (1999–2008). In: J.J.G. Schmeets en R. van der Bie (red.), *Religie aan het begin van de 21ste eeuw* (pp. 7–11). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Carabain, C.L. (2009). Geefgedrag van niet-westerse allochtonen. In: Th.N.M. Schyut, B.M. Gouwenberg en R.H.F.P. Bekkers (red.), *Geven in Nederland 2009. Giften, Nalatenschappen, Sponsoring en Vrijwilligerswerk* (pp. 161–175). Amsterdam: Reed Bussiness BV, Vrije Universiteit.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 94–120.

Coumans, A. en S. te Riele (2010). Verschillen in sociale en maatschappelijke participatie. *Bevolkingstrends*, 58(1), 39–45.

Coutts, A., P. Ramos Pinto, B. Cave en I. Kawachi (2007). *Social capital indicators in the UK*. London: Commission for Racial Equality.

Dagevos, J. en M. Gijsberts (2009). Sociaal-culturele positie. In: M. Gijsberts en J. Dagevos (red.), *Jaarrapport Integratie 2009* (pp 226–253). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dagevos, J., R. Schellingerhout en M. Vervoort (2007). Sociaal-culturele integratie en religie. In: J. Dagevos en M. Gijsberts (red.), *Jaarrapport Integratie 2007* (pp. 163–191). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Fukuyama, F. (1995). *Trust*. New York: The Free Press.

Gijsberts, M. en J.J.G. Schmeets (2008). Sociaal-culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie. In: K. Oudhof, R. van der Vliet en B. Hermans (red.), *Jaarrapport Integratie 2008* (pp. 201–221). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Herten, M. van (2009). *Vrijwillige inzet*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Huls, F. en R. Jennissen (2008). Veiligheid en criminaliteit. In: K. Oudhof, R. van der Vliet en B. Hermans (red.), *Jaarrapport Integratie 2008* (pp. 177–200). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

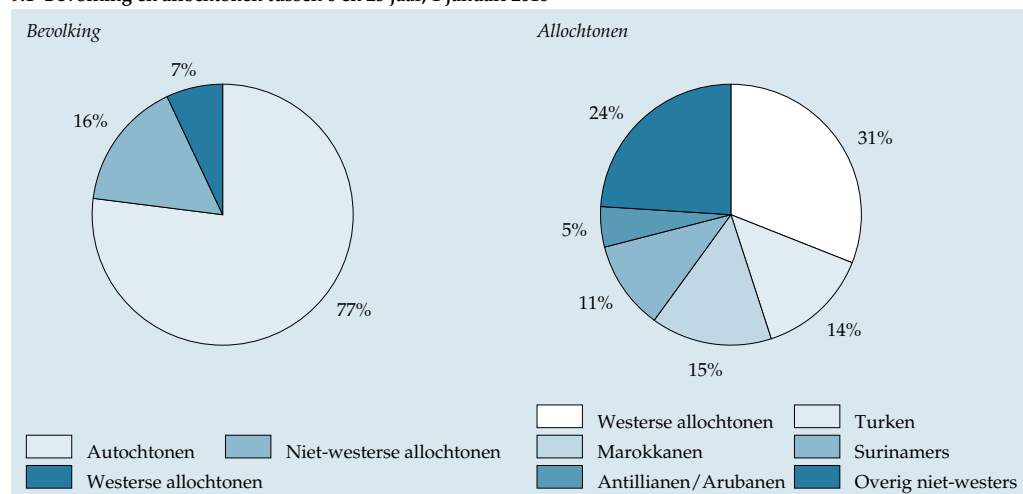
Scheepers, P., H. Schmeets en B. Pelzer (2010). Hunkering down as disruption of community cohesion: regional-, municipal-, neighbourhood- and individual level effects. (aangeboden aan tijdschrift).

Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development. *Theory and Society*, 27, 151–208.

9 Jeugd: gezondheid en voorzieningengebruik

In Nederland moeten alle kinderen en jongeren, ongeacht hun culturele achtergrond, dezelfde kansen krijgen om zich goed te ontwikkelen, zodat zij volwaardig kunnen participeren in de maatschappij (Programmaministerie voor J&G, 2007). De gezins- en leefomstandigheden waarin jonge allochtonen opgroeien zijn echter vaak ongunstiger dan die van de autochtone jeugd. Allochtone kinderen en jongeren, die een kwart van de Nederlandse bevolking tot 25 jaar uitmaken, groeien bijvoorbeeld vaker op in eenoudergezinnen en hebben vaker te maken met een ongunstige sociaaleconomische positie en slechtere huisvesting. Door deze ongunstige omstandigheden lopen zij een verhoogd risico op problemen in hun ontwikkeling (Bucx, 2009). Dit hoofdstuk gaat nader in op verschillen in de gezondheidsontwikkeling en het gedrag van kinderen en jongeren van verschillende herkomst. Vervolgens komt aan bod in hoeverre deze verschillen terug te vinden zijn in het gebruik van een aantal voorzieningen, zoals het speciaal onderwijs, de Wajong-uitkering en de contacten met de huisarts.

9.1 Bevolking en allochtonen tussen 0 en 25 jaar, 1 januari 2010

Bron: CBS (StatLine)/SCP-bewerking.

9.1 Algemeen gezondheidsbeeld

In het algemeen is de gezondheid van de Nederlandse jeugd heel goed, zeker in vergelijking met leeftijdgenoten in andere westerse landen. Er bestaan echter gezondheidsverschillen tussen de autochtone jeugd en die van niet-westerse

herkomst. Allochtone jeugdigen hebben over het algemeen een minder goede gezondheid dan autochtone kinderen en jongeren (van den Broek, Kleijnen en Keuzenkamp, 2010). Deze paragraaf schetst een beeld van de algemene gezondheidsverschillen tussen niet-westerse allochtone en autochtone jeugd en gaat daarbij in op gezondheidsbeleving, (risicovol) gedrag, psychosociale problemen, chronische aandoeningen en leerachterstanden.

Gezondheidsbeleving lager onder niet-westerse jongeren

In 2008 was 92 procent van de jongeren onder de 25 jaar positief over de eigen gezondheid. Niet-westerse jongeren zijn echter minder tevreden over hun gezondheid dan autochtone jongeren: respectievelijk 87 en 93 procent (CBS, 2009). Van de niet-westerse groepen is de Surinaamse en Antilliaanse jeugd het meest positief over de eigen gezondheid (Deeg, 2009). Het aantal jongeren dat zegt een goede of zeer goede gezondheid te hebben is sinds 2001 gestegen (van Dorsselaer, Zeijl, van den Eckhout, ter Bogt en Vollebergh, 2007). Factoren die samenhangen met een positieve gezondheidsbeleving zijn, naast de daadwerkelijke gezondheid, een betere sociaaleconomische status, een goede ouder-kindrelatie, goede schoolprestaties, een goede psychische gezondheid, een hoge zelfwaardering, niet-roken, sportdeelname en minder frequente psychosomatische symptomen. Ook zijn jongens meer tevreden over hun gezondheid dan meisjes (Erginoz, 2004). Mogelijk spelen ook culturele verschillen in de betekenis van (on)gezondheid een rol (Deeg, 2009).

Autochtone jeugd drinkt meer alcohol

Alcoholgebruik is juist op jonge leeftijd erg schadelijk, onder andere vanwege negatieve effecten op het onvolgroeide brein. Jongeren in Nederland drinken vanaf relatief jonge leeftijd, en bovendien veel en vaak (Schrijvers en Schoemakers, 2008). Allochtonen laten hierin een gunstiger beeld zien dan autochtonen: van de 12- tot 19-jarigen had in 2007 bijna 82 procent van de autochtonen ooit alcohol gedronken tegenover 57 procent van de niet-westerse allochtonen (CBS, 2009). Een mogelijke verklaring voor het lagere alcoholgebruik van niet-westerse jongeren is dat een deel van hen een islamitische achtergrond heeft.

Bij twee andere vaak gebruikte genotsmiddelen, tabak en cannabis, is er weinig samenhang tussen herkomst en gebruik. Alleen jongeren van Marokkaanse herkomst roken en blowen duidelijk minder dan autochtone jongeren.

Nog altijd meer tienerzwangerschappen onder niet-westerse jeugd

De ervaringen met seksualiteit lopen bij meisjes van verschillende herkomst meer uiteen dan bij jongens. Van alle meisjes (11 tot 25 jaar) heeft gemiddeld 46 procent ervaring met geslachtsgemeenschap, voor Marokkaanse meisjes geldt dit voor slechts 14 procent. Bij de jongens zijn de verschillen minder groot; van hen heeft 56 procent ervaring met geslachtsgemeenschap, en van de Marokkaanse jongens 42 procent (van den Broek et al., 2010). Volgens de Rutgers Nisso Groep (de

Graaf, Nikken, Felten, Janssens en van Berlo, 2008) lijken laagopgeleide Turkse en Marokkaanse jongeren een risicogroep als het gaat om sekse-ongelijkheid en grensoverschrijdend gedrag. Zo zou er voor jongeren uit deze groepen een dubbele seksuele moraal bestaan waarin het voor jongens heel gewoon is om diverse seksuele contacten te hebben, terwijl van meisjes wordt verwacht dat zij tot het huwelijk maagd blijven.

Ruim drie kwart van de seksueel ervaren autochtone jongeren geeft aan altijd anticonceptie te gebruiken. Dit aandeel is met 67 procent iets lager bij niet-westerse allochtonen (van den Broek et al., 2010). Het aantal tienerzwangerschappen onder niet-westerse allochtonen daalt sterk, maar was in 2007 nog altijd drie maal hoger dan dat van autochtone tieners (Garssen, 2008). Onder Antilliaanse en Surinaamse tienermeisjes komen zwangerschappen meer voor dan onder autochtone tieners. Bij Marokkaanse en Turkse meisjes komt dit vooral vaker voor onder de eerste generatie; de tweede generatie wijkt in tienerzwangerschappen weinig af van de autochtonen. Onder allochtone tieners die zwanger zijn vindt relatief vaak een abortus plaats, terwijl autochtone meisjes het kind vaker voldragen (Kruijer, van Lee en Wijsen, 2009). Tienerzwangerschappen worden in het algemeen als problematisch beschouwd. Ze bemoeilijken het afmaken van een opleiding en zijn medisch gezien meer risicovol (van Enk, Gorissen en van Enk, 2000).

Overgewicht een groter probleem onder niet-westerse kinderen en jongeren

Het aantal jeugdigen met overgewicht is de laatste jaren toegenomen. Het probleem van overgewicht is in ons land het grootst voor kinderen en jongeren van niet-westerse herkomst. In 2008 had ruim 22 procent van de niet-westerse jeugd van 2 tot 25 jaar overgewicht, tegenover bijna 14 procent van de autochtone jeugd. Voor ernstig overgewicht (obesitas) zijn deze percentages respectievelijk 7,5 en 2 procent (CBS, 2009). Meisjes met een Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond hebben vaker overgewicht dan jongens van deze herkomstgroepen (Bucx, 2009).

Dat overgewicht onder niet-westerse jeugd vaker voorkomt, heeft te maken met een minder gunstig beweeg- en eetpatroon op een aantal fronten: niet-westerse kinderen en jongeren bewegen en sporten minder, ze ontbijten minder vaak en snacken meer (Schrijvers en Schoemaker, 2008). Aangezien autochtone jongeren bijna even vaak als niet-westers allochtone jongeren aangeven dat ze zichzelf te dik vinden (Schrijvers en Schoemaker, 2008), lijken culturele verschillen in de beleving en beeldvorming van overgewicht ook een rol te spelen: in diverse niet-westerse culturen wordt overgewicht minder als probleem, maar eerder als teken van welstand gezien (Bucx, 2009). Niet-westerse jongeren laten wel een gunstiger beeld zien als het gaat om het eten van groente en fruit, en dit geldt met name voor Marokkaanse jongeren (Meertens, 2004).

De directe gevolgen van overgewicht zijn een slechtere algemene gezondheid, meer huisartscontacten, meer schoolverzuim en meer gezondheidsgerelateerde beperkingen bij alledaagse activiteiten. Ook hebben kinderen en jongeren met

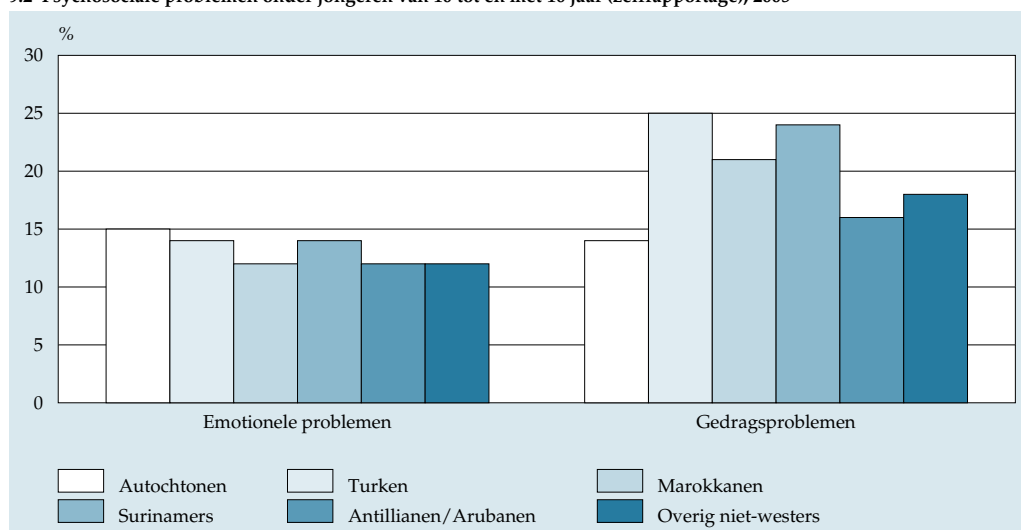
overgewicht meer kans op een lage zelfwaardering en daarmee samenhangende psychosociale problemen (Schrijvers en Schoemaker, 2008), met alle gevolgen van dien.

Niet-westerse jeugd vaker last van psychosociale problemen

Psychosociale problematiek bij jeugdigen wordt veelal onderverdeeld in emotionele problemen en gedragsproblemen, ook wel aangeduid met internaliserend en externaliserend probleemgedrag (Schrijvers en Schoemaker, 2008). De term internaliserend heeft betrekking op problemen die naar binnen gericht zijn, zoals depressieve klachten, angsten en teruggetrokkenheid. Externaliserend gedrag is naar buiten gericht en verwijst bijvoorbeeld naar agressief en delinquent gedrag (Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp en Reijneveld, 2005).

Op basis van zelfgerapporteerde gegevens worden tussen autochtone en niet-westers allochtone jongeren (10–16 jaar) geen significante verschillen gevonden met betrekking tot internaliserend probleemgedrag. Echter, psychosomatische klachten (bijvoorbeeld slaapproblemen, hoofdpijn en buikpijn) worden wel vaker gerapporteerd door niet-westerse jeugd (Bucx 2009). Deze klachten zijn vaak een indicatie voor psychische problemen, zoals socialemotionele problematiek. Ook rapporteren jongeren van niet-westerse afkomst vaker gedragsproblemen. Dit geldt het sterkst voor jongeren van Turkse en Surinaamse herkomst, gevolgd door jongeren met een Marokkaanse achtergrond. Bovendien blijkt uit jeugdcriminaliteitscijfers dat niet-westerse jongeren vaker dan autochtonen in aanraking komen met de politie en vaker te maken hebben met een Halt-straft en plaatsing in een justitiële jeugdinrichting (de Jong, Geertjes, de Rijk, Schreven, Keuzenkamp, Dagevos en Bucx, 2010; NJi, 2009; zie ook hoofdstuk 7).

9.2 Psychosociale problemen onder jongeren van 10 tot en met 16 jaar (zelfrapportage), 2005

Bron: Trimbos/UU/SCP, HBSC (2005), SCP-bewerking.

Zowel professionals als ouders lijken er minder vaak in te slagen om psychosociale problemen bij niet-westerse kinderen en jongeren vroegtijdig te onderkennen en te verhelpen, waardoor de problemen kunnen escaleren (Van den Broek et al., 2010). Mede hierdoor komen jeugdigen met een niet-westerse achtergrond vaker terecht in zwaardere vormen van jeugdhulpverlening en justitiële jeugdinrichtingen (Bucx, 2009; Pels, Distelbrink en Postma, 2009).

Aangeboren aandoeningen en beperkingen

Niet-westerse allochtonen hebben 11 procent meer kans een kind met een aangeboren aandoening te krijgen dan autochtonen (Anthony, Kateman, Dorrepaal en Buitendijk, 2003). Mogelijk is dit deels het gevolg van een hoger aandeel huwelijken tussen bloedverwanten, een verschijnsel dat zich met name in de Marokkaanse en Turkse gemeenschap veelvuldig voordoet (Waelput en Achterberg, 2007). Uit het onderzoek van Waelput en Achterberg onder 7 700 personen bleek dat bijna een kwart van de Turkse en Marokkaanse vrouwen getrouwd is met een bloedverwant, tegenover slechts 0,1 procent van de autochtone moeders. Huwelijken tussen bloedverwanten verhogen de kans op het krijgen van een kind met een (verstandelijke) handicap of erfelijke ziekte met een factor twee, of zelfs meer wanneer neef-nicht huwelijken vaker binnen de familie voorkomen (Eldering, 2002). Een aangeboren afwijking is in veel gevallen niet te herstellen en heeft vaak ingrijpende gevolgen op het verloop van het verdere leven.

Leerachterstanden vaker bij niet-westerse kinderen

Leerachterstanden komen beduidend vaker voor bij niet-westers allochtone kinderen dan bij autochtone kinderen. Zo is er bij een groot deel van de niet-westerse kinderen aan het begin van hun schoolloopbaan reeds sprake van een grote achterstand in taal en rekenen. Deze zogeheten aanvangsachterstanden worden over het algemeen langzamerhand kleiner voor kleuters van Turkse en Marokkaanse herkomst, maar de kloof met autochtone kleuters is nog groot. De aanvangsachterstanden lijken tijdens de basisschoolperiode moeilijk ingehaald te kunnen worden (Gijsberts en Herweijer, 2009). Een relatief groot aandeel niet-westers allochtone kinderen behoort op de basisschool dan ook tot de 10 procent slechtst presterende leerlingen op het gebied van taal en rekenen. Op het gebied van taal behoort 46 procent van de Turkse, 28 procent van de Marokkaanse en 22 procent van de Surinaams/Antilliaanse leerlingen tot deze groep, tegenover 7 procent van de autochtone leerlingen. Voor rekenen geldt dit voor 9 procent van de autochtone leerlingen, 21 procent van de leerlingen met een Marokkaanse achtergrond en 23 procent van zowel Turkse als Surinaams/Antilliaanse leerlingen (Smeets, van der Veen, Derriks en Roeleveld, 2007). Ook aan het einde van de basisschool blijven de prestaties van kinderen uit de grote minderheidsgroepen achter, vooral wat taal betreft: hun gestandaardiseerde toetsscore is op dit terrein gemiddeld circa 10 punten lager dan die van autochtone niet-achterstandsléerlingen. De taalachterstand is het grootst onder leerlingen met een Turkse achtergrond.

Antilliaanse kinderen presteren het zwakst op het onderdeel rekenen. Vanwege de achterstanden die allochtone leerlingen in groep 8 hebben, scoren zij gemiddeld lager op de Cito Eindtoets Basisonderwijs dan autochtone leerlingen (zie ook hoofdstuk 3). Dit draagt bij aan de relatief hoge deelname van niet-westerse leerlingen aan de lage segmenten van het voortgezet onderwijs. De Cito-scores van leerlingen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond zijn overigens tussen 1994/'95 en 2007/'08 wel duidelijk gestegen (Gijsberts en Herweijer, 2009).

9.2 *Leerwegondersteunend- en praktijkonderwijs*

Een deel van de jeugd in Nederland heeft vanwege beperkingen of problemen behoefte aan meer ondersteuning en zorg dan het reguliere onderwijs hun kan bieden. Deze hulpbehoevende kinderen en jongeren kunnen gebruik maken van een uitgebreid systeem van speciale onderwijsvoorzieningen. Ongeveer 8 procent van de 11-jarige kinderen maakt gebruik van een dergelijke voorziening en op ongeveer 15-jarige leeftijd is dit percentage opgelopen tot 17 procent (Herweijer, 2008; Turkenburg en Vogels, 2009). Deze paragraaf gaat in op twee soorten onderwijsondersteuning in het voortgezet onderwijs: het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) en het praktijkonderwijs.

Speciale onderwijsvoorzieningen

Er zijn verschillende speciale onderwijsvoorzieningen die ieder een andere doelgroep voor ogen hebben.

(Voortgezet) speciaal onderwijs

Het speciaal onderwijs (so) en voortgezet speciaal onderwijs (vso) zijn onderverdeeld in vier clusters en bedoeld voor leerlingen met een of meerdere beperkingen. Het gaat hierbij om visuele beperkingen (cluster 1), auditieve en communicatieve beperkingen (cluster 2), verstandelijke en lichamelijke beperkingen (cluster 3) en om ernstige gedragsproblemen en psychiatrische stoornissen (cluster 4). Ouders van een kind met een beperking kunnen ook kiezen voor het zogeheten 'rugzakje', waarmee het kind met extra ondersteuning in het reguliere onderwijs kan blijven.

Speciaal basisonderwijs

Kinderen die gebruik kunnen maken van het speciaal basisonderwijs (sbo) hebben veelal een benedengemiddelde intelligentie dan wel leerachterstanden of sociaal-emotionele problemen. Het sbo is niet bestemd voor leerlingen met een beperking.

Voortgezet onderwijs: leerwegondersteunend- en praktijkonderwijs

Net als bij het sbo gaat het bij het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo), dat onderdeel is van het vmbo, vaak om leerlingen met een benedengemiddelde intelligentie dan wel leerachterstanden of sociaal-emotionele problemen. Het lwoo is kortweg bestemd voor vmbo-leerlingen die extra begeleiding nodig hebben om hun diploma te kunnen halen. Er zijn echter ook leerlingen voor wie dit diploma te hoog gegrepen is vanwege een (nog) lager IQ en grotere leerachterstanden. Zij kunnen deelnemen aan het praktijkonderwijs (Van den Broek et al., 2010).

9.2.1 Deelname aan leerwegondersteunend- en praktijkonderwijs

Deze paragraaf beschrijft welke leerlingen het praktijkonderwijs volgen of een indicatie hebben voor het leerwegondersteunend onderwijs. De lwoo-leerlingen worden vergeleken met de leerlingen in het vmbo zonder lwoo-indicatie. In de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs volgen veel leerlingen nog een algemeen leerjaar, waarin leerlingen zitten die later doorstromen naar havo of vwo. Daarom worden alleen de leerlingen met en zonder lwoo-indicatie in het derde en vierde leerjaar van het vmbo vergeleken. Leerlingen in het praktijkonderwijs worden afgezet tegen alle leerlingen in het voortgezet onderwijs, omdat binnen het praktijkonderwijs geen sprake is van leerjaren.

Meer dan een kwart van Turkse en Marokkaanse vmbo-leerlingen heeft lwoo-indicatie

Van de ruim 417 duizend leerlingen in leerjaar 3 en 4 van het voortgezet onderwijs in schooljaar 2007/'08 volgt 52 procent het vmbo. Van deze leerlingen heeft 22 procent een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs. Daarnaast volgt nog 2,9 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs het praktijkonderwijs; dit zijn 27 duizend leerlingen. Niet-westers allochtone leerlingen hebben vaker dan autochtone leerlingen een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs en volgen ook vaker het praktijkonderwijs. Niet-westers allochtone vmbo-leerlingen zijn voornamelijk van de tweede generatie.

Iets meer dan 19 procent van de autochtonen in het derde en vierde leerjaar van het vmbo heeft een lwoo-indicatie. Bij de Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse leerlingen ligt dit percentage ruim boven de 30 procent. Het verschil komt vooral doordat deze leerlingen veel vaker dan autochtonen de basisberoepsgerichte leerweg, het laagste vmbo-niveau, volgen. In deze leerweg heeft meer dan de helft van de leerlingen een lwoo-indicatie. Bij autochtonen gaat het om 56 procent, en bij Turken en Marokkanen bijvoorbeeld om respectievelijk 60 procent en 59 procent van de leerlingen. De trend is echter wel dat deze percentages bij niet-westerse allochtonen afnemen en bij autochtonen juist toenemen. In 2009/'10 heeft al een groter deel van de autochtone leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg een lwoo-indicatie dan van de niet-westers allochtone leerlingen. In

de kaderberoepsgerichte-, gemengde- en theoretische leerweg van het vmbo is het aandeel lwoo-leerlingen aanzienlijk kleiner, maar is het verschil tussen de herkomstgroepen relatief groot. In deze leerwegen hebben de overig niet-westerse allochtonen het vaakst een lwoo-indicatie.

Ruim 2 procent van de autochtone leerlingen in het voortgezet onderwijs volgt het praktijkonderwijs. Turkse en Marokkaanse leerlingen volgen ruim drie keer zo vaak het praktijkonderwijs, maar het hoogste percentage leerlingen in het praktijkonderwijs is te vinden onder de Antilliaanse leerlingen. Bijna 10 procent van hen volgt praktijkonderwijs.

Staat 9.1
Leerlingen met lwoo-indicatie of praktijkonderwijs, 2007/08 ¹⁾

	Praktijkonderwijs			Lwoo		
	totaal	meisjes	jongens	totaal	meisjes	jongens
	%					
Autochtonen	2,3	1,9	2,7	19,4	19,1	19,7
Westerse allochtonen	2,4	1,9	2,9	21,6	21,9	21,3
Turken	7,4	6,3	8,4	31,5	33,4	29,7
Marokkanen	7,4	6,4	8,3	31,4	32,9	30,0
Surinamers	5,3	4,2	6,3	26,4	27,1	25,7
Antillianen / Arubanen	9,6	7,8	11,4	31,5	31,9	31,0
Overig niet-westers	4,2	3,8	4,7	28,3	29,4	27,3

Bron: SBB.

¹⁾ Leerlingen in het praktijkonderwijs ten opzichte van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs en leerlingen in het leerwegondersteunend onderwijs ten opzichte van alle vmbo-leerlingen in het derde en vierde leerjaar.

Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse meisjes vaker lwoo-indicatie

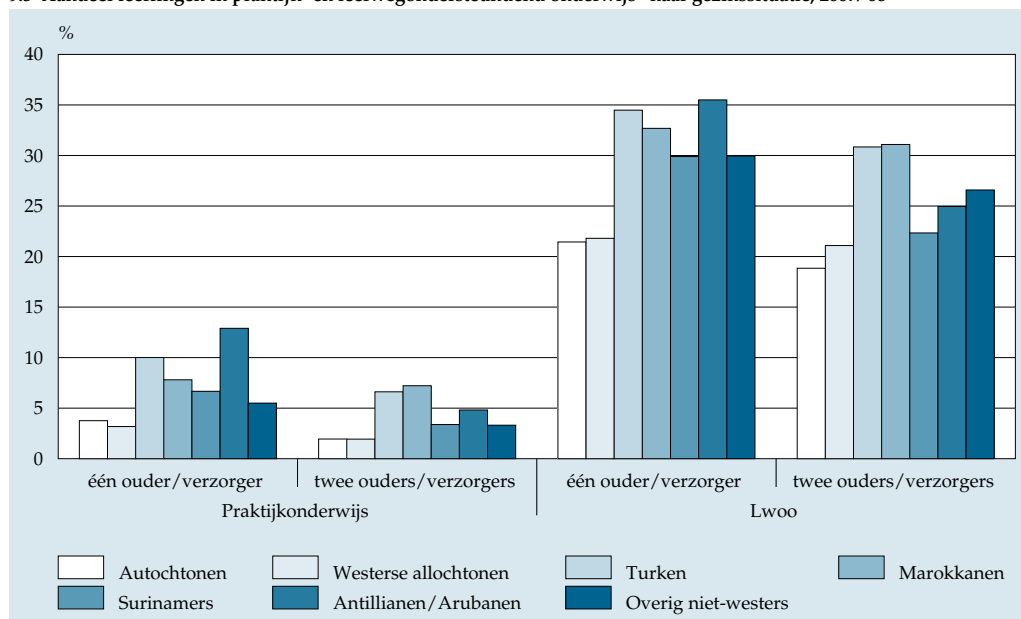
Jongens en meisjes binnen het derde en vierde leerjaar van het vmbo hebben ongeveer even vaak een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs. Binnen enkele niet-westerse herkomstgroepen hebben meisjes wel iets vaker dan jongens een lwoo-indicatie. Zo heeft 33 procent van de Turkse en Marokkaanse meisjes een lwoo-indicatie tegenover 30 procent van de jongens. Het praktijkonderwijs wordt veel vaker gevolgd door jongens dan meisjes. Dit geldt voor alle herkomstgroepen en het meest voor autochtone, Surinaamse en Antilliaanse leerlingen. In deze groepen volgen jongens bijna anderhalf keer zo vaak als meisjes het praktijkonderwijs.

Leerlingen in het vmbo en praktijkonderwijs wonen bijna allemaal thuis. Wellicht is de kans voor leerlingen op een lwoo-indicatie of deelname aan het praktijkonderwijs groter wanneer er thuis maar ondersteuning kan zijn van één ouder in plaats van twee of wanneer de financiële situatie thuis minder gunstig is.

Antilliaanse jongeren uit eenoudergezin vaakst lwoo-indicatie

Binnen alle herkomstgroepen hebben vmbo-leerlingen uit een eenoudergezin vaker een lwoo-indicatie dan vmbo-leerlingen uit een gezin met twee ouders of verzorgers. Ook volgen zij in alle herkomstgroepen vaker het praktijkonderwijs. Dit patroon is verreweg het sterkst onder Surinaamse en Antilliaanse kinderen. Van de vmbo-leerlingen onder hen die uit een twee-oudergezin komen heeft respectievelijk 22 en 25 procent een lwoo-indicatie, terwijl van de leerlingen uit een eenoudergezin respectievelijk 30 en 36 procent een lwoo-indicatie heeft. Bovendien gaan Surinaamse leerlingen, net als autochtone leerlingen, twee keer zo vaak naar het praktijkonderwijs als ze uit een eenoudergezin komen dan wanneer ze uit een twee-oudergezin komen; onder Antillianen is dit zelfs bijna drie keer zo vaak. Onder Marokkaanse leerlingen maakt het het minst uit of een leerling uit een een- of twee-oudergezin komt.

9.3 Aandeel leerlingen in praktijk- en leerwegondersteunend onderwijs¹⁾ naar gezinssituatie, 2007/08

Bron: SSB.

¹⁾ Leerlingen in het praktijkonderwijs ten opzichte van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs en leerlingen in het leerwegondersteunend onderwijs ten opzichte van alle vmbo-leerlingen in het derde en vierde leerjaar.

Laagste inkomsten in gezinnen van leerlingen in het praktijkonderwijs

Binnen alle herkomstgroepen is de financiële situatie van twee-oudergezinnen veel gunstiger dan die van eenoudergezinnen. Maar voor vmbo-leerlingen uit zowel een- als twee-oudergezinnen geldt dat de gemiddelde maandinkomsten van de ouder(s) lager zijn als de leerlingen een lwoo-indicatie hebben dan wanneer

ze die niet hebben en nog lager als ze praktijkonderwijs volgen. Dit geldt voor alle herkomstgroepen. Alleen bij Turkse leerlingen uit eenoudergezinnen liggen de maandinkomsten iets hoger bij leerlingen in het praktijkonderwijs dan bij de vmbo-leerlingen met een lwoo-indicatie. Onder de niet-westerse allochtonen zijn de inkomstenverschillen het grootst bij Antilliaanse leerlingen. Als ze een lwoo-indicatie hebben, liggen de maandinkomsten 10 procent lager in eenoudergezinnen en 18 procent lager in twee-oudergezinnen dan bij Antilliaanse leerlingen zonder lwoo-indicatie. Bij Antilliaanse leerlingen in het praktijkonderwijs liggen de maandinkomsten zelfs respectievelijk 15 en 27 procent lager. Bij de Turkse en Marokkaanse leerlingen zijn de verschillen in maandinkomsten het kleinst. Dit komt doordat het gemiddelde inkomen van deze groepen in het algemeen al veel lager ligt dan bij de andere herkomstgroepen.

9.2.2 *Leerlingen na het leeuwegondersteunend onderwijs*

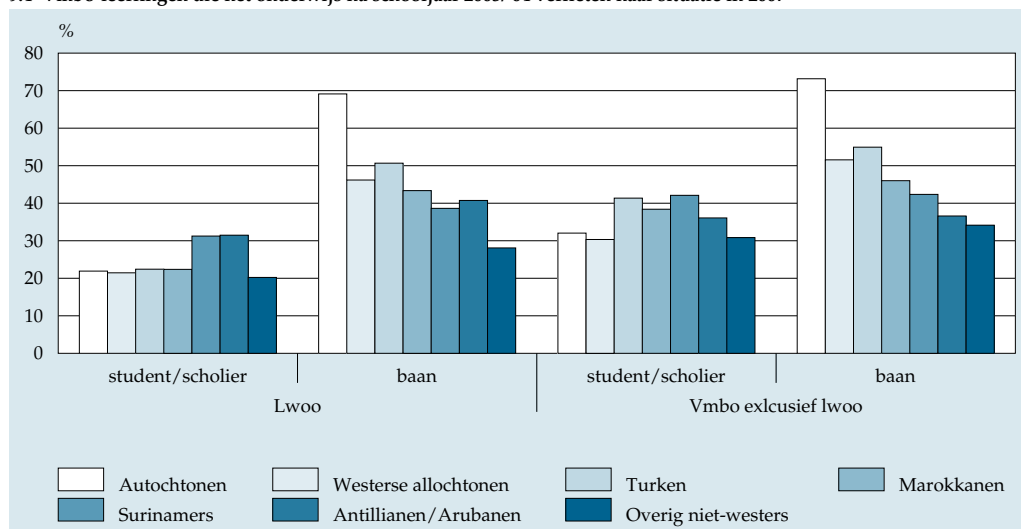
Deze paragraaf gaat over vmbo-leerlingen die in het schooljaar 2003/'04 door de overheid bekostigd onderwijs volgen en in het jaar daarop niet meer. Het gaat hierbij om bijna 6 procent van de vmbo-leerlingen zonder en ruim 10 procent van de vmbo-leerlingen met lwoo-indicatie. De leerling kan zowel met als zonder diploma het onderwijs hebben verlaten. In beide gevallen zijn ze nog niet in het bezit van een startkwalificatie (zie hoofdstuk 3). Wat doen zij bijna vier jaar later, in 2007? Zijn er verschillen tussen leerlingen die het onderwijs hebben gevolgd met of zonder lwoo-indicatie en tussen de verschillende herkomstgroepen?

Van lwoo-leerlingen keren Surinaamse en Antilliaanse jongeren meest terug naar het onderwijs

In 2007 had 22 procent van de leerlingen die in 2003 een lwoo-indicatie hadden en het jaar daarop uit het bekostigd onderwijs stroomden, weer een inschrijving in het bekostigd onderwijs. Bij de vmbo-leerlingen die in 2003 geen lwoo-indicatie hadden, ligt dit percentage op 32 procent. Voor alle herkomstgroepen geldt dat leerlingen zonder lwoo-indicatie in 2007 vaker teruggekeerd zijn in het onderwijs dan leerlingen met lwoo-indicatie. Onder Turkse leerlingen is dit verschil het grootst (respectievelijk 41 versus 21 procent).

Van de lwoo-leerlingen gaat vooral bij Surinaamse en Antilliaanse jongeren een groot deel terug naar school. Van de leerlingen zonder lwoo-indicatie is het aandeel dat terug naar school gaat juist groot bij Surinaamse en Turkse vmbo-leerlingen. Leerlingen uit overig niet-westerse landen gaan het minst vaak terug naar het onderwijs. Dit geldt voor zowel de lwoo-leerlingen als leerlingen uit het vmbo zonder lwoo. De leerlingen die teruggaan naar het onderwijs zijn in 2007 bijna allemaal te vinden in het mbo.

9.4 Vmbo-leerlingen die het onderwijs na schooljaar 2003/'04 verlieten naar situatie in 2007

Bron: SSB.

Antilliaanse vmbo-leerlingen vaker baan met en zonder lwoo-indicatie

Het aandeel uitgestroomde lwoo-leerlingen dat in 2007 een baan heeft, verschilt weinig van dat van de vmbo-leerlingen zonder lwoo-indicatie. Bij de meeste herkomstgroepen ligt het percentage leerlingen met een baan bij lwoo-leerlingen slechts enkele procentpunten lager dan bij de overige vmbo-leerlingen. Alleen Antilliaanse lwoo-leerlingen hebben juist iets vaker een baan dan de overige vmbo-leerlingen (respectievelijk 41 procent en 37 procent).

Autochtone lwoo-leerlingen hebben veel vaker dan de overige herkomstgroepen een baan: 69 procent van de lwoo-leerlingen en 73 procent van de leerlingen uit het vmbo zonder lwoo-indicatie. Van de niet-westerse vmbo-leerlingen hebben Turken het grootste aandeel dat werkt in 2007 (meer dan de helft van de leerlingen zowel met als zonder lwoo-indicatie). Leerlingen uit de overig niet-westerse herkomstgroepen hebben juist het minst vaak een baan.

Van de leerlingen die in 2003 uit het onderwijs zijn gestroomd, zijn er maar weinig die in 2007 een uitkering ontvangen. Dit geldt voor zowel lwoo-leerlingen als vmbo-leerlingen zonder lwoo-indicatie onder alle herkomstgroepen.

9.2.3 *Leerlingen na het praktijkonderwijs*

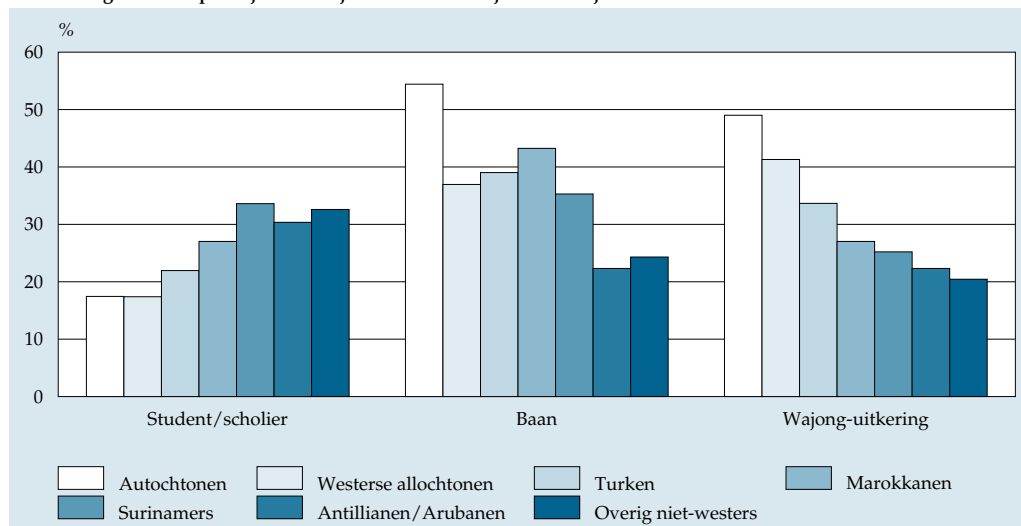
Deze paragraaf gaat over leerlingen die tijdens het schooljaar 2007/'08 het praktijkonderwijs of het vmbo (al dan niet met lwoo-indicatie) verlaten en het jaar erop dus geen door de overheid bekostigd onderwijs meer volgen. Het gaat om 11 procent van de leerlingen uit het praktijkonderwijs en om ruim 3 procent van de vmbo-leerlingen. Wat doen deze leerlingen bijna twee jaar later, in 2009, en zijn er verschillen tussen herkomstgroepen?

Uitstromers uit praktijkonderwijs minst vaak terug naar onderwijs

Slechts een op de vijf leerlingen die vanuit het praktijkonderwijs het onderwijs verlaten, is in 2009 teruggekeerd naar het onderwijs. Bij leerlingen uit het vmbo ligt dat aandeel ongeveer twee keer zo hoog. Alleen onder de overig niet-westerse allochtonen is er nauwelijks verschil tussen leerlingen uit het praktijkonderwijs en het vmbo: ongeveer een op de drie volgt in 2009 weer onderwijs. Binnen de andere herkomstgroepen keren de leerlingen uit het praktijkonderwijs veel minder vaak terug naar het onderwijs dan vmbo-leerlingen. Dit geldt het sterkst voor Turkse leerlingen.

Van de leerlingen uit het praktijkonderwijs volgen Surinaamse leerlingen het vaakst twee jaar later weer onderwijs (33 procent) en autochtone en westers allochtone leerlingen het minst vaak (17 procent).

9.5 Leerlingen uit het praktijkonderwijs die het onderwijs na schooljaar 2007/'08 verlieten naar situatie in 2009

Bron: SSB.

Antilliaanse leerlingen uit het praktijkonderwijs vaker terug naar school dan aan het werk

Leerlingen uit het praktijkonderwijs gaan na twee jaar minder vaak terug naar het onderwijs, maar dit betekent niet dat zij dan per definitie vaker een baan hebben dan vmbo-leerlingen. Dit gaat alleen op voor Turkse en Marokkaanse leerlingen. Autochtone en Surinaamse leerlingen hebben vanuit het praktijkonderwijs of het vmbo ongeveer even vaak een baan, terwijl Antillianen en overig niet-westerse allochtonen na twee jaar wat minder vaak een baan hebben vanuit het praktijkonderwijs dan vanuit het vmbo.

Van de leerlingen uit het praktijkonderwijs is het aandeel dat werkt met 54 procent het hoogst onder autochtone leerlingen. Onder de niet-westerse allochtonen uit het praktijkonderwijs is het aandeel dat werkt in 2009 het hoogst onder Marokkaanse

leerlingen (43 procent) en het laagst onder Antilliaanse leerlingen (22 procent). De laatstgenoemden zijn samen met de overig niet-westerse leerlingen de enige die na twee jaar vaker weer onderwijs volgen dan een baan hebben.

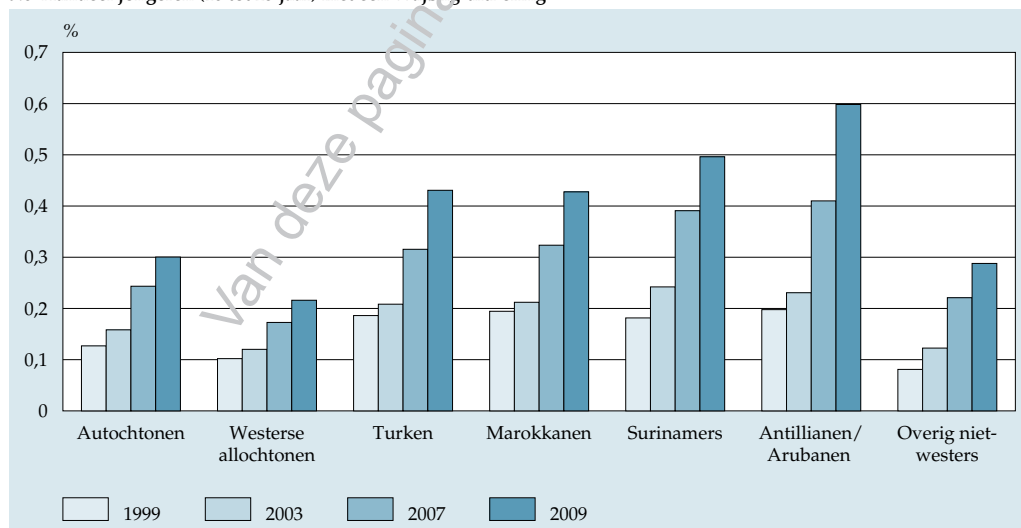
Helpt autochtonen uit praktijkonderwijs heeft later een Wajong-uitkering

Anders dan vmbo-leerlingen, ontvangen leerlingen die uit het praktijkonderwijs stromen relatief vaak een uitkering. Het gaat hierbij voornamelijk om Wajong-uitkeringen¹⁾. Ruim twee op de vijf leerlingen uit het praktijkonderwijs heeft een Wajong-uitkering. Er is wel een groot verschil tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen uit het praktijkonderwijs. Van de autochtone leerlingen heeft bijna de helft een Wajong-uitkering. Dat is bijna twee keer zo veel als onder niet-westers allochtone leerlingen. Binnen de niet-westerse leerlingen uit het praktijkonderwijs is dit aandeel het hoogst onder de Turkse leerlingen (34 procent) en het laagst onder de overig niet-westerse leerlingen (20 procent).

9.3 Wajong-uitkeringen

Hiervoor bleek dat jongeren die praktijkonderwijs hebben gevolgd relatief vaak een Wajong-uitkering ontvangen, vooral onder autochtonen. Deze paragraaf gaat meer in het algemeen na welke jongeren een Wajong-uitkering ontvangen en of dit verschillend is voor de herkomstgroepen.

9.6 Aandeel jongeren (18 tot 25 jaar) met een Wajong-uitkering

Bron: SSB.

¹⁾ Een Wajong-uitkering is een arbeidsongeschiktheidsuitkering voor jonggehandicapten in het kader van de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten. Op 1 januari 2010 is deze wet opgevolgd door de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten.

leerlingen (43 procent) en het laagst onder Antilliaanse leerlingen (22 procent). De laatstgenoemden zijn samen met de overig niet-westerse leerlingen de enigen die na twee jaar vaker weer onderwijs volgen dan een baan hebben.

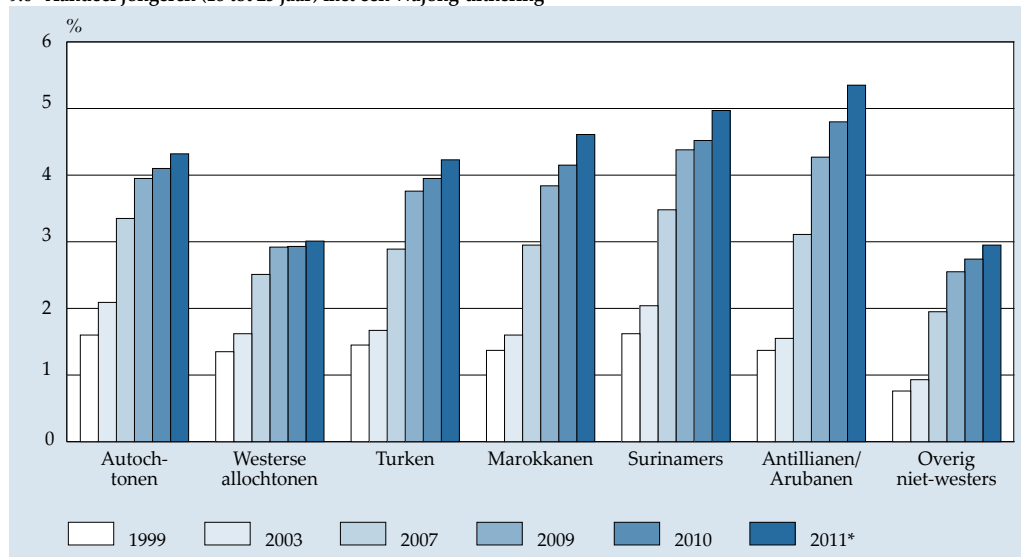
Helpt autochtonen uit praktijkonderwijs heeft later een Wajong-uitkering

Anders dan vmbo-leerlingen, ontvangen leerlingen die uit het praktijkonderwijs stromen relatief vaak een uitkering. Het gaat hierbij voornamelijk om Wajong-uitkeringen¹⁾. Ruim twee op de vijf leerlingen uit het praktijkonderwijs heeft een Wajong-uitkering. Er is wel een groot verschil tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen uit het praktijkonderwijs. Van de autochtone leerlingen heeft bijna de helft een Wajong-uitkering. Dat is bijna twee keer zo veel als onder niet-westers allochtone leerlingen. Binnen de niet-westerse leerlingen uit het praktijkonderwijs is dit aandeel het hoogst onder de Turkse leerlingen (34 procent) en het laagst onder de overig niet-westerse leerlingen (20 procent).

9.3 Wajong-uitkeringen

Hiervoor bleek dat jongeren die praktijkonderwijs hebben gevolgd relatief vaak een Wajong-uitkering ontvangen, vooral onder autochtonen. Deze paragraaf gaat meer in het algemeen na welke jongeren een Wajong-uitkering ontvangen en of dit verschillend is voor de herkomstgroepen.

9.6 Aandeel jongeren (18 tot 25 jaar) met een Wajong-uitkering

Bron: SSB.

¹⁾ Een Wajong-uitkering is een arbeidsongeschiktheidsuitkering voor jonggehandicapten in het kader van de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten. Op 1 januari 2010 is deze wet opgevolgd door de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten.

Antilliaanse jongeren hebben het vaakst een Wajong-uitkering

In 1999 waren er ruim 20 duizend jongeren van 18 tot 25 jaar die een Wajong-uitkering ontvingen. Dit aantal is flink opgelopen naar ruim 51 duizend in 2009. De meeste van deze jongeren zijn voor meer dan 80 procent afgekeurd. Onder alle herkomstgroepen is het aandeel jongeren met een Wajong-uitkering tussen 1999 en 2009 toegenomen. Antilliaanse jongeren ontvingen in zowel 1999 als 2009 het vaakst een Wajong-uitkering. De overig niet-westerse jongeren hadden in 1999 het laagste aandeel Wajongers, maar tussen 1999 en 2009 steeg het aandeel relatief het sterkst binnen deze groep. Zij ontvingen in 2009 bijna vier keer zo vaak een Wajong-uitkering dan in 1999. Onder Antilliaanse en autochtone jongeren was dit drie keer zo vaak.

Aandeel Wajongers hoogst onder tweede generatie

Niet-westerse jongeren van de tweede generatie hebben veel vaker een Wajong-uitkering dan die van de eerste generatie. Hier speelt mee dat een deel van de eerstegeneratieallochtonen pas na hun zeventiende verjaardag naar Nederland is gekomen en daarmee veelal niet in aanmerking komt voor een Wajong-uitkering. Het aandeel Wajongers is onder tweedegeneratieallochtonen groter dan onder autochtonen. Van deze allochtonen ontvangen Surinaamse jongeren het vaakst een Wajong-uitkering. Onder de eerste generatie zijn dat de Antillianen. Voor alle herkomstgroepen geldt dat het aandeel Wajongers hoger is onder mannen dan onder vrouwen.

Relatief weinig Marokkaanse Wajongers met baan

Wajongers mogen werken naast hun uitkering, maar niet meer verdienen dan 108 procent van het minimumloon. Dit minimumloon is voor jongeren tot 23 jaar variabel per leeftijd (SCP, 2010). In 2007 had 28 procent van de jongeren met een Wajong-uitkering ook een baan. Dat was in 2003 nog minder dan een kwart. Bij alle herkomstgroepen is het aandeel Wajongers dat naast hun uitkering een baan heeft tussen 1999 en 2007 toegenomen. Economische ontwikkelingen spelen hierbij een rol. Van de autochtonen had 30 procent in 2007 een baan naast hun uitkering, tegenover ongeveer 20 procent van de niet-westerse Wajongers. De Marokkaanse jongeren met een Wajong-uitkering hadden met 17 procent het laagste aandeel dat werkt naast de uitkering.

9.4 Contacten met de huisarts en gestelde diagnose

Uit het algemene beeld van de gezondheidsproblematiek onder jongeren in paragraaf 9.1 blijkt dat niet-westerse jongeren er minder gunstig voorstaan dan autochtone jongeren. Blijkt dit ook uit de bezoeken aan de huisarts? Deze paragraaf

Antilliaanse jongeren hebben het vaakst een Wajong-uitkering

In 1999 ontvingen ruim 20 duizend jongeren van 18 tot 25 jaar een Wajong-uitkering. Dit aantal is flink opgelopen naar ruim 60 duizend in 2011. De meeste van deze jongeren zijn voor meer dan 80 procent afgekeurd. Onder alle herkomstgroepen is het aandeel jongeren met een Wajong-uitkering tussen 1999 en 2011 toegenomen. Antilliaanse jongeren ontvingen in 2011 het vaakst een Wajong-uitkering, overig niet-westerse jongeren het minst vaak. Tussen 1999 en 2011 steeg in beide groepen het aandeel Wajongers relatief het sterkst. De jongeren uit deze groepen ontvingen in 2011 bijna vier keer zo vaak een Wajong-uitkering als in 1999.

Aandeel Wajongers hoogst onder tweede generatie

Niet-westerse jongeren van de tweede generatie hebben veel vaker een Wajong-uitkering dan die van de eerste generatie. Hier speelt mee dat een deel van de eerstegeneratieallochtonen pas na hun zeventiende verjaardag naar Nederland is gekomen en daarmee veelal niet in aanmerking komt voor een Wajong-uitkering. Het aandeel Wajongers is onder tweedegeneratieallochtonen groter dan onder autochtonen. Van deze allochtonen ontvangen Surinaamse jongeren het vaakst een Wajong-uitkering. Onder de eerste generatie zijn dat de Antillianen. Voor alle herkomstgroepen geldt dat het aandeel Wajongers hoger is onder mannen dan onder vrouwen.

Relatief weinig Marokkaanse Wajongers met baan

Wajongers mogen werken naast hun uitkering, maar niet meer verdienen dan 108 procent van het minimumloon. Dit minimumloon is voor jongeren tot 23 jaar variabel per leeftijd (SCP, 2010). In 2007 had 28 procent van de jongeren met een Wajong-uitkering ook een baan. Dat was in 2003 nog minder dan een kwart. Bij alle herkomstgroepen is het aandeel Wajongers dat naast hun uitkering een baan heeft tussen 1999 en 2007 toegenomen. Economische ontwikkelingen spelen hierbij een rol. Van de autochtonen had 30 procent in 2007 een baan naast hun uitkering, tegenover ongeveer 20 procent van de niet-westerse Wajongers. De Marokkaanse jongeren met een Wajong-uitkering hadden met 17 procent het laagste aandeel dat werkt naast de uitkering.

9.4 Contacten met de huisarts en gestelde diagnose

Uit het algemene beeld van de gezondheidsproblematiek onder jongeren in paragraaf 9.1 blijkt dat niet-westerse jongeren er minder gunstig voorstaan dan autochtone jongeren. Blijkt dit ook uit de bezoeken aan de huisarts? Deze paragraaf

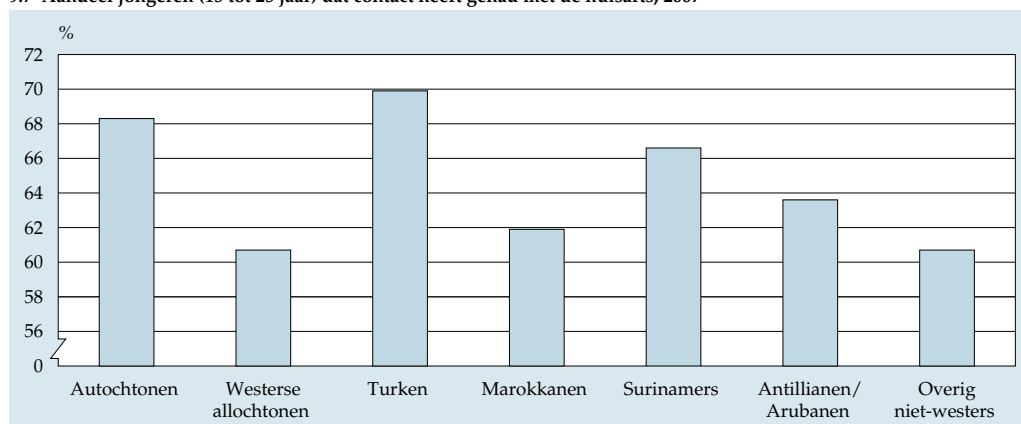
beschrijft welk deel van de jongeren van 15 tot 25 jaar naar de huisarts²⁾ gaat en met welke problemen ze dan komen.

Turkse jongeren meest naar de huisarts

In totaal heeft ongeveer twee derde van de jongeren van 15 tot 25 jaar in 2007 ten minste eenmaal contact gehad met de huisarts. Hierbij gaat het meestal om een bezoek aan de huisarts, en in mindere mate om telefonisch of e-mailcontact. Slechts 1 procent van de contacten met de huisarts betreft een visite thuis.

Turkse jongeren hebben het meest contact gehad met de huisarts (70 procent), waarbij eerste generatie Turken vaker dan de tweede generatie. Zij zijn de enige groep niet-westerse jongeren die vaker naar de huisarts gaan dan autochtonen. Dat niet-westers allochtone jongeren minder tevreden zijn met hun gezondheid dan autochtone jongeren blijkt dus niet per definitie gevolgen te hebben voor hun gang naar de huisarts. Van de niet-westerse jongeren komen de overig niet-westerse jongeren het minst bij de huisarts (61 procent). Alleen Marokkaanse jongeren van de tweede generatie gaan bijna net zo vaak als Turkse jongeren naar de huisarts.

9.7 Aandeel jongeren (15 tot 25 jaar) dat contact heeft gehad met de huisarts, 2007

Bron: NIVEL/LINH en CBS/SSB.

Marokkaanse jongeren vooral voor huidproblemen naar de dokter

Voor de meeste mensen vormt de huisarts het eerste contact met de gezondheidszorg bij gezondheidsproblemen. De gezondheidsproblemen van jongeren hadden in 2002 en 2007 het meest te maken met het bewegingsapparaat, de luchtwegen, de huid en zwangerschap, bevalling en anticonceptie. Hierbij vormen huidproblemen de voornaamste reden voor jongeren om naar de huisarts te gaan. Dit geldt vooral

²⁾ De beschrijving in deze paragraaf is gebaseerd op gegevens van het Landelijke Informatie Netwerk Huisartsenzorg (LINH), een meerjarig project dat wordt uitgevoerd door NIVEL en IQ healthcare in samenwerking met de Landelijke Huisartsen Vereniging en het Nederlands Huisartsengenootschap (zie www.linh.nl).

voor Turkse jongeren. In zowel 2002 als in 2007 is meer dan een derde van hen voor huidproblemen bij de huisarts geweest. Bij westers allochtone jongeren geldt dit het minst, in ongeveer een kwart van de gevallen zijn zij voor huidproblemen bij de huisarts geweest.

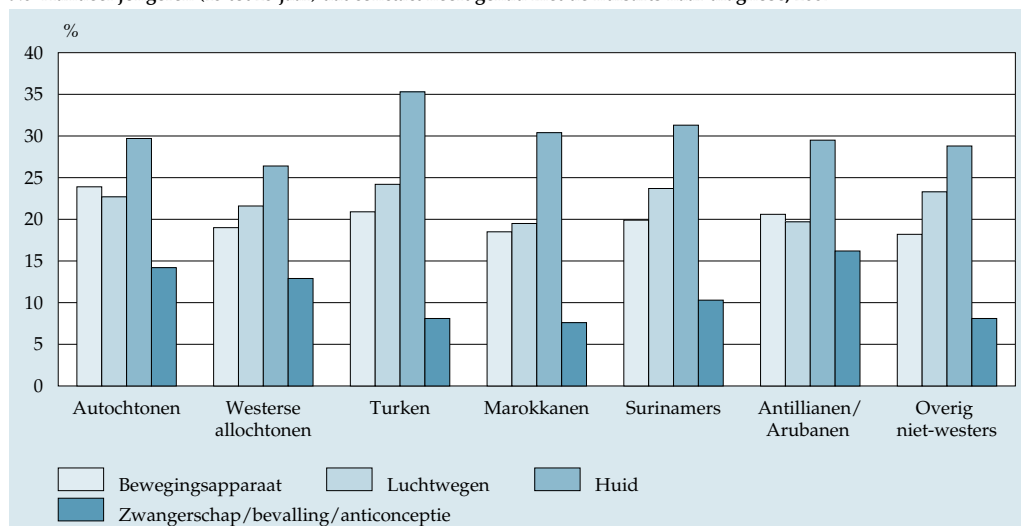
Weinig Marokkanen en Turken naar de huisarts voor zwangerschap, bevalling of anticonceptie

Er is een groot verschil tussen de herkomstgroepen in het aandeel jongeren dat voor zwangerschap, bevalling en vooral anticonceptie naar de huisarts is geweest. In 2007 ging 14 procent van de autochtonen hiervoor naar de huisarts. Van de Marokkanen en Turken bezocht 8 procent in 2007 de huisarts voor zwangerschap, bevalling of anticonceptie. Dit lijkt overeen te komen met de bevinding dat de Marokkaanse jeugd minder seksuele ervaring heeft dan de autochtone jeugd (zie paragraaf 9.1). In 2007 hadden van alle herkomstgroepen de Antilliaanse jongeren het meest contact met de huisarts over zaken gerelateerd aan zwangerschap, bevalling of anticonceptie (ruim 16 procent). Van de overig niet-westerse allochtonen ging maar een op de twaalf hiervoor naar de huisarts.

Autochtone jongeren hebben meeste klachten over bewegingsapparaat

Autochtone jongeren gingen vaker dan allochtone jongeren naar de huisarts voor het bewegingsapparaat. In zowel 2002 als 2007 ging het om iets minder dan een kwart van de autochtone jongeren die contact hadden opgenomen met de huisarts, tegenover ongeveer 19 procent van de niet-westers allochtone jongeren. Dit komt mogelijk doordat autochtone jongeren meer bewegen en sporten dan niet-westerse jongeren (zie paragraaf 9.1).

9.8 Aandeel jongeren (15 tot 25 jaar) dat contact heeft gehad met de huisarts naar diagnose, 2007

Bron: NIVEL/LINH en CBS/SSB.

Vooraf Turkse jongeren problemen met de luchtwegen

Turkse, Surinaamse en overig niet-westerse jongeren gingen in 2007 het vaakst van alle herkomstgroepen naar de huisarts voor problemen met de luchtwegen: bijna een kwart heeft hiervoor de huisarts bezocht. Antilliaanse en Marokkaanse jongeren gingen in 2007 hiervoor het minst naar de huisarts (ongeveer 20 procent). Vijf jaar eerder daarentegen gingen Marokkaanse jongeren van alle herkomstgroepen juist het meest voor luchtwegproblemen naar de huisarts (26 procent), terwijl het aandeel voor Antilliaanse jongeren toen juist nog lager lag (15 procent).

9.5 Conclusie

Gezins- en leefomstandigheden waarin jonge niet-westerse allochtonen opgroeien zijn vaak ongunstiger dan die van de autochtone jeugd. Zo groeien zij bijvoorbeeld vaker op in eenoudergezinnen en gezinnen met lagere inkomens. Deze negatieve omstandigheden kunnen de oorzaak zijn van verschillen in gezondheidsaspecten tussen autochtone en allochtone jeugd. De allochtone jeugd heeft bijvoorbeeld een iets lagere gezondheidsbeleving en meer overgewicht. Ook komen tienerzwangerschappen vaker voor onder hen, net als psychosociale problemen en leerachterstanden. Deze uitkomsten kunnen ertoe leiden dat allochtone jongeren vaker gebruik maken van voorzieningen zoals speciaal onderwijs, Wajong-uitkeringen en de huisarts.

In dit hoofdstuk is onderzocht in hoeverre er verschillen bestaan tussen jongeren van verschillende herkomst in de mate waarin zij gebruik maken van de drie genoemde voorzieningen. Gebleken is dat niet-westerse allochtonen vaker praktijkonderwijs volgen en vaker een indicatie hebben voor het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Dit geldt vooral voor Turkse en Marokkaanse jongeren. Dat Turkse en Marokkaanse jongeren vaker een lwoo-indicatie hebben, kan grotendeels worden verklaard doordat zij relatief vaak de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo volgen. In deze leerweg komen veel leerlingen voor met een lwoo-indicatie. Het hebben van een lwoo-indicatie of het volgen van praktijkonderwijs lijkt samen te hangen met de gezinssituatie. Het komt beide vaker voor bij leerlingen uit eenoudergezinnen dan bij leerlingen uit twee-oudergezinnen. Bovendien is de financiële situatie thuis gemiddeld minder gunstig bij leerlingen met een lwoo-indicatie dan bij vmbo-leerlingen zonder lwoo-indicatie en nog minder gunstig bij leerlingen in het praktijkonderwijs.

Positief is dat het aandeel leerlingen met een lwoo-indicatie dat werkt nadat ze het onderwijs hebben verlaten, ongeveer even groot is als bij de leerlingen die geen lwoo-indicatie hadden. Antilliaanse lwoo-leerlingen hebben zelfs vaker een baan dan Antilliaanse leerlingen zonder lwoo-indicatie. De extra ondersteuning die de lwoo-leerlingen krijgen, zorgt er kennelijk voor dat zij bijna net zo vaak een baan

hebben als de leerlingen die geen extra ondersteuning hebben gehad. Autochtonen hebben vaker dan niet-westerse allochtonen een baan nadat ze het vmbo hebben verlaten. Niet-westerse allochtonen gaan vaak terug naar het onderwijs.

Een groot deel van de leerlingen die het praktijkonderwijs verlaten, ontvangt een Wajong-uitkering. Dit komt bij autochtone leerlingen twee keer zo vaak voor als bij niet-westerse leerlingen uit het praktijkonderwijs. Ongeacht de opleiding hebben niet-westerse allochtone jongeren juist vaker een Wajong-uitkering dan autochtone jongeren, vooral de tweede generatie. Dit komt overeen met het vaker voorkomen van psychische problemen en aangeboren handicaps onder niet-westerse allochtonen. Vooral onder Surinaamse en Antilliaanse jongeren is het aandeel met een Wajong-uitkering hoog. Ongeveer een kwart van de jongeren met een Wajong-uitkering heeft ook een baan, autochtone jongeren vaker dan niet-westers allochtone jongeren.

Ondanks dat niet-westerse jongeren minder tevreden zijn over hun gezondheid dan autochtone jongeren, gaan alleen Turkse jongeren vaker naar de huisarts dan autochtone jongeren. Wellicht dat autochtone jongeren de weg naar de huisarts toch makkelijker vinden dan niet-westerse jongeren. Sommige klachten waarvoor jongeren contact opnemen met de huisarts lijken samen te hangen met gedragsverschillen tussen herkomstgroepen. Zo hebben Marokkaanse jongeren minder seksuele ervaring dan autochtone jongeren en gaan ze ook minder dan autochtone jongeren voor zwangerschap, bevalling of anticonceptie naar de huisarts. Autochtone jongeren bewegen en sporten meer dan niet-westerse jongeren en zijn daardoor wellicht vaker voor problemen met het bewegingsapparaat bij de huisarts te vinden.

Literatuur

Anthony, S., H. Kateman, C.A. Dorrepaal en S.E. Buitendijk (2003). *Aangeboren afwijkingen in Nederland 1996–2000*. Gebaseerd op de landelijke verloskunde en neonatologie registraties. Leiden: TNO.

Broek, A. van den, E. Kleijnen en S. Keuzenkamp (2010). *Naar Hollands gebruik? Hulp voor autochtoon Nederlandse en migrantenjeugdigen bij opvoeding, onderwijs en gezondheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bucx, F. (2009). De leefsituatie van kinderen en jongeren met een niet-westerse achtergrond. In: M. Gijsberts en J. Dagevos (red.), *Jaarrapport integratie 2009* (pp. 291–316). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

CBS (2009). *Landelijke Jeugdmonitor; Rapportage 1e kwartaal 2009*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Deeg, D.J.H. (2009). *Ervaren gezondheid: zijn er verschillen naar etniciteit?* Geraadpleegd op 20 mei 2010 via www.nationaalkompas.nl.

Dorsselaer, S. van, E. Zeijl, S. van den Eeckhout, T. ter Bogt, en W. Vollebergh (2007). *HBSC 2005; Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Eldering, L. (2002). *Enkele episodes uit het leven van Marokkaanse en Turkse gezinnen*. Afscheidsrede Universiteit Leiden.

Enk, W.J.J. van, W.H.M. Gorissen en A. Van Enk (2000). Teenage pregnancy and ethnicity in the Netherlands: frequency and obstetric outcome. *European Journal of Contraception and Reproductive Health Car*, 5, 77–84.

Erginoz, E., M. Alikasifoglu, O. Ercan, O. Uysal, G. Ercan, D. Albayrak Kaymak en O. Ilter (2004). Perceived health status in a Turkish adolescent sample: risk and protective factors. *European Journal of Pediatric*, 163, 485–494.

Garssen, J. (2008). Sterke daling geboortecijfer niet-westers allochtone tieners. *Bevolkingstrends*, 56(3). 14–21.

Gijsberts, M. en L. Herweijer (2009). Onderwijs en opleidingsniveau. In: M. Gijsberts en J. Dagevos (red.), *Jaarrapport integratie 2009* (pp. 94–138). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Graaf, H. de, P. Nikken, H. Felten, K. Janssens en W. van Berlo (2008). *Seksualisering: Reden tot zorg? Een verkennend onderzoek onder jongeren*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Nederlands Jeugdinstituut/MOVISIE.

Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start. De school verlaten zonder startkwalificatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jong, W. de, K. Geertjes, A. de Rijk, L. Schreven, S. Keuzenkamp, J. Dagevos en F. Bucx (2010). *Monitor Diversiteit in het Jeugdbeleid. Nulmeting*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Kruijer, H., L. Van Lee en C. Wijsen (2009). *Landelijke Abortus Registratie 2008*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

Meertens, Y. (2004). *Voeding: groente, fruit en ontbijt*. Eindhoven: GGD.

NJi (2009). *Culturele diversiteit in opgroeien en opvoeden: feiten en cijfers. Factsheet*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Pels, T., M. Distelbrink en L. Postma (2009). *Opvoeding in de migratiecontext. Review van onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Programmaministerie voor J&G (2007). *Alle kansen voor alle kinderen. Programma voor Jeugd en Gezin 2007–2011*. Den Haag: Programmaministerie voor Jeugd en Gezin.

Schrijvers, C. T. M. en C. G. Schoemaker (2008). *Spelen met gezondheid. Leefstijl en psychische gezondheid van de Nederlandse jeugd*. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

SCP (2010). *Beperkt aan het werk. Rapportage ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en arbeidsparticipatie*. Den Haag: SCP/CBS/TNO

Smeets, E., I. van der Veen, M. Derriks en J. Roeleveld (2007). *Zorgleerlingen en leerlingenzorg op de basisschool*. Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamm Instituut.

Turkenburg, M. en R. Vogels (2009). Onderwijs. In: R. Bijl, J. Boelhouwer, E. Pommer en P. Schyns (red.), *De Sociale staat van Nederland 2009* (pp. 167–199). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Waelput, A.J.M. en P.W. Achterberg (2007). *Kinderwens van consanguïne ouders: risico's en erfelijkheidsvoorlichting*. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

Zeijl, E., M. Crone, K. Wiefferink, S. Keuzenkamp en M. Reijneveld (2005). *Kinderen in Nederland*. Leiden: SCP/TNO.

Figuren in de bijlage op de CBS-internetsite

Figuur B 9.1 Gemiddelde maandinkomsten van de ouder(s)/verzorger(s) van leerlingen in het praktijkonderwijs, lwoo en vmbo exclusief lwoo naar gezinssituatie, 2007

Figuur B 9.2 Aandeel jongeren met een Wajong-uitkering dat een baan heeft, 18 tot 25 jaar

10. Nieuwe immigrantengroepen

De grote vier niet-westers allochtone bevolkingsgroepen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen) bepalen in hoge mate het beeld van het verloop van het integratieproces en de evaluatie daarvan. In de afgelopen jaren groeide echter de behoefte aan informatie over andere allochtone bevolkingsgroepen, waarvan de komst naar Nederland is toegenomen. Dit hoofdstuk richt zich op allochtonen die afkomstig zijn uit een viertal vluchtelingenlanden en een drietal nieuwe Oost-Europese EU-lidstaten.

De vier vluchtelingenlanden in dit hoofdstuk zijn Afghanistan, Irak, Iran en Somalië. Deze landen staan te boek als asiellanden. Immigranten uit deze landen zijn namelijk voor een groot deel als vluchteling naar Nederland gekomen. Maar ook is een deel van hen naar Nederland gekomen vanwege andere motieven, zoals gezinshereniging. De in Nederland geboren kinderen van deze immigranten (tweede generatie) hebben natuurlijk geen migratiemotief. Hoewel dus niet alle allochtonen uit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië een asielmotief hebben, worden ze in dit hoofdstuk 'vluchtelingengroepen' genoemd.

Anderzijds gaat dit hoofdstuk over personen uit de Oost-Europese landen Polen, Roemenië en Bulgarije. De toestroom naar Nederland vanuit deze landen nam de afgelopen jaren sterk toe. De belangrijkste oorzaak daarvan is dat diverse Oost-Europese landen, waaronder Polen in 2004 en Bulgarije en Roemenië in 2007, lid werden van de EU.

Vanwege hun recente migratie bestaan de vier vluchtelingengroepen en de drie Oost-Europese groepen voor het grootste deel uit eerstegeneratieallochtonen. Dit onderscheidt hen van Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen, waarbij de tweede generatie al net zo groot in omvang is als de eerste generatie.

De situatie van vluchtelingengroepen uit westerse landen, zoals die uit voormalig Joegoslavië (zie ook Mulalic, Harmsen en Oudhof, 2007), of die van andere niet-westers allochtone groepen met een andersoortige migratiehistorie, zoals Chinezen¹⁾, blijven in dit hoofdstuk buiten beschouwing.

Vanwege de verschillende migratieachtergronden beschrijft dit hoofdstuk de vluchtelingengroepen en de Oost-Europese herkomstgroepen apart. Omdat hoofdstuk 2 al inging op de demografische situatie van deze groepen, komt dit aspect hier slechts kort aan bod. De aandacht gaat vooral uit naar de arbeidsmarktsituatie en de criminaliteit. Voor de vluchtelingen komt daar de deelname aan het onderwijs bij.

¹⁾ In Gijsberts en Dagevos (2009) wordt een uitvoerige rapportage over de situatie van Chinezen in Nederland aangekondigd, mede op basis van een grootschalig steekproefonderzoek onder deze bevolkingsgroep.

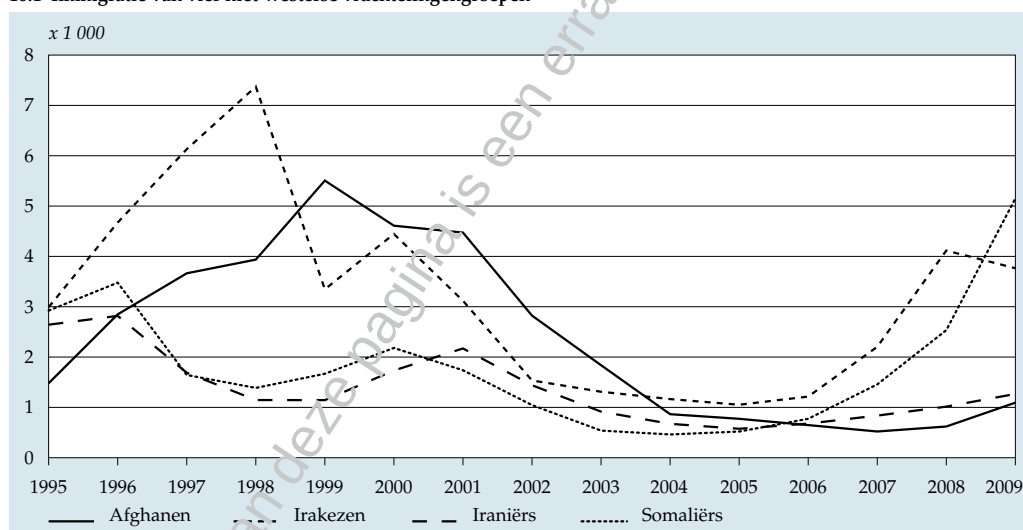
10.1 Vier niet-westerse vluchtelingengroepen

Vertoont de integratie van niet-westerse allochtonen uit Afghanistan, Iran, Irak of Somalië onderlinge gelijkenis en lijkt die op die van andere niet-westerse allochtonen? Deze paragraaf zal dit nagaan voor de positie in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en in de geregistreerde criminaliteit.

10.1.1 Demografische kenmerken

Afghanen, Irakezen, Iraniërs en Somaliërs vormen de vier grootste niet-westerse bevolkingsgroepen in Nederland die voornamelijk om politieke en humanitaire redenen zijn gemigreerd. Met 52 duizend inwoners op 1 januari 2010 zijn Irakezen van deze vier de grootste groep en Somaliërs met 27 duizend inwoners de kleinste. Afghanen en Iraniërs zitten hier met respectievelijk 32 duizend en 39 duizend inwoners tussenin.

10.1 Immigratie van vier niet-westerse vluchtelingengroepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Meeste vluchtelingen rond de eeuwwisseling

De immigratie van Afghanen, Irakezen, Iraniërs en Somaliërs kwam vooral in de jaren negentig van de vorige eeuw op gang toen deze immigranten het oorlogsgeweld en de politieke onderdrukking in hun land ontvluchtten. Het immigratiepatroon van elk van deze groepen weerspiegelt in sterke mate de specifieke ontwikkeling van de situatie in hun land van herkomst. Afghanen zijn vooral rond de eeuwwisseling als vluchteling geïmmigreerd. Daarna nam de immigratie van deze groep af en kwamen er bovendien meer van hen voor gezinshereniging of gezinsvorming naar ons land dan voor asiel. De immigratie

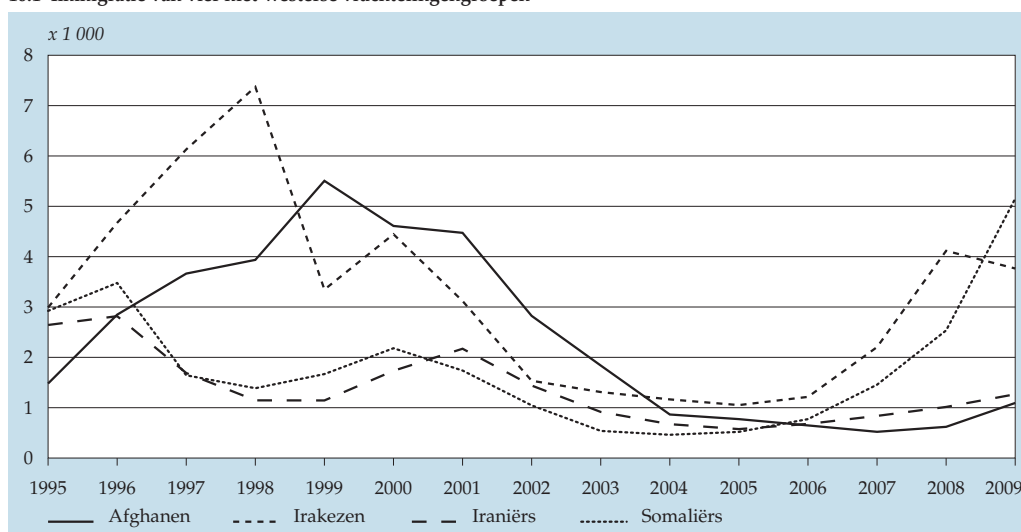
10.1 Vier niet-westerse vluchtelingengroepen

Vertoont de integratie van niet-westerse allochtonen uit Afghanistan, Iran, Irak of Somalië onderlinge gelijkenis en lijkt die op die van andere niet-westerse allochtonen? Deze paragraaf zal dit nagaan voor de positie in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en in de geregistreerde criminaliteit.

10.1.1 Demografische kenmerken

Afghanen, Irakezen, Iraniërs en Somaliërs vormen de vier grootste niet-westerse bevolkingsgroepen in Nederland die voornamelijk om politieke en humanitaire redenen zijn gemigreerd. Met 52 duizend inwoners op 1 januari 2010 zijn Irakezen van deze vier de grootste groep en Somaliërs met 27 duizend inwoners de kleinste. Afghanen en Iraniërs zitten hier met respectievelijk 39 duizend en 32 duizend inwoners tussenin.

10.1 Immigratie van vier niet-westerse vluchtelingengroepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Meeste vluchtelingen rond de eeuwwisseling

De immigratie van Afghanen, Irakezen, Iraniërs en Somaliërs kwam vooral in de jaren negentig van de vorige eeuw op gang toen deze immigranten het oorlogsgeweld en de politieke onderdrukking in hun land ontvluchtten. Het immigratiepatroon van elk van deze groepen weerspiegelt in sterke mate de specifieke ontwikkeling van de situatie in hun land van herkomst. Afghanen zijn vooral rond de eeuwwisseling als vluchteling geïmmigreerd. Daarna nam de immigratie van deze groep af en kwamen er bovendien meer van hen voor gezinshereniging of gezinsvorming naar ons land dan voor asiel. De immigratie

van Irakezen was het hoogst in de jaren voor de eeuwwisseling en nam daarna af, maar sinds 2006 stijgt hun immigratie weer sterk. De grootste groepen Iraanse vluchtelingen kwamen rond 1996 en 2001 naar Nederland, ongeveer gelijktijdig met de grootste groepen immigranten uit Somalië. Net als bij de Irakezen neemt sinds 2006 de immigratie van Somaliërs weer sterk toe. Dit hangt samen met het toenmalige categoriale beschermingsbeleid voor asielzoekers uit Centraal-Irak en uit Centraal-Somalië en Zuid-Somalië (zie paragraaf 2.2).

In de jaren rond 2004 was gezinsmigratie bij deze vier groepen een vaker voorkomend motief dan asielmigratie. Alleen onder Somaliërs was het vluchtelingenmotief nog sterker. In deze periode verlieten per saldo ook meer allochtonen uit de vier vluchtelingengroepen ons land dan dat er bij kwamen (zie hoofdstuk 2).

Somaliërs verlaten Nederland het vaakst

Niet alle immigranten uit de vluchtelingengroepen blijven in Nederland. Van de immigranten uit 1999 is acht jaar later een kwart weer uit Nederland vertrokken. Afghanen blijven het meest in Nederland, ruim vijf van de zes woont na acht jaar nog steeds in Nederland. Bij de Somaliërs is dat maar de helft van de immigranten uit 1999. Zij zijn van de vier vluchtelingengroepen degenen die het meest weer uit Nederland zijn vertrokken. Veel Somaliërs migreerden na hun komst naar Nederland door naar het Verenigd Koninkrijk (Klaver, Poel en Stouten, 2010).

Vluchtelingen vormen relatief jonge bevolkingsgroep

Begin 2010 zijn allochtonen uit de vier vluchtelingengroepen gemiddeld 10 jaar jonger dan autochtonen (staat 2.1). Dat komt doordat de eerste generatie op relatief jonge leeftijd naar Nederland is gemigreerd. In 1999 was de gemiddelde leeftijd van de immigranten van de vier vluchtelingengroepen 24 jaar. Ruim een kwart van hen was toen zelfs jonger dan 15 jaar. De eerste generatie van de vier vluchtelingengroepen is daarmee gemiddeld veel jonger dan de eerste generatie van de klassieke herkomstgroepen. Ook gaat het bij de vluchtelingengroepen gemiddeld iets vaker om mannen dan vrouwen vergeleken met de klassieke herkomstgroepen. Van de eerste generatie Irakezen zijn zelfs drie op de vijf man. Omdat de vluchtelingengroepen nog niet lang in Nederland zijn en vaak nog jong zijn, is de tweede generatie nog klein. Van de Somaliërs is een op de vier van de tweede generatie, en van de andere drie vluchtelingengroepen is dat een op de vijf.

10.1.2 Onderwijs

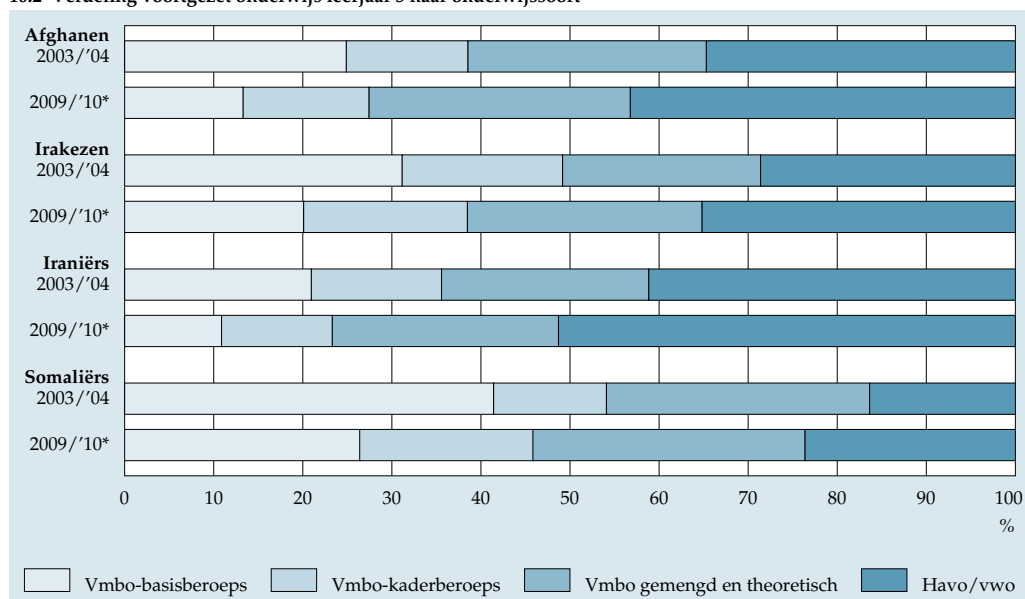
Allochtonen uit de vluchtelingengroepen vertegenwoordigen maar een klein deel van de leerlingen in het onderwijs. Onder bijvoorbeeld de bijna 29 duizend niet-westers allochtone leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs in schooljaar 2009/'10, zijn Afghanen en Irakezen met elk ruim 800 leerlingen vertegenwoordigd en Iraniërs en Somaliërs met 300 à 400 leerlingen. Het gaat echter wel vaak om allochtonen van de eerste generatie, omdat veel migranten van

de vluchtelingengroepen op jonge leeftijd naar Nederland zijn gekomen. In leerjaar drie van het voortgezet onderwijs zijn negen op de tien Afghaanse en acht op de tien Irakese leerlingen niet in Nederland geboren. Onder Iraanse en Somalische leerlingen is dit aandeel kleiner (drie tot vier op de tien). Dat is nog altijd veel hoger dan onder de andere niet-westerse allochtonen, van wie slechts ruim een op de tien leerlingen van de eerste generatie is.

Afghaanse en Iraanse leerlingen relatief vaak op havo en vwo

Afghaanse en Iraanse kinderen doen het in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs bijna net zo goed als autochtone kinderen. In het schooljaar 2009/'10 zitten ruim twee op de vijf leerlingen van de eerste generatie uit deze groepen op havo of vwo. Van de tweede generatie Iraanse leerlingen zitten zelfs bijna drie op de vijf leerlingen op havo of vwo. Irakese leerlingen zitten wat vaker op de laagste niveaus van het vmbo, maar in vergelijking met de totale groep niet-westerse leerlingen doen zij het net iets beter. Somalische leerlingen zijn van de vier vluchtelingengroepen het minst vertegenwoordigd op havo en vwo en het meest op het laagste niveau van het vmbo. De tweede generatie Somalische leerlingen volgt wel vaker een hoger onderwijsniveau dan de eerste generatie, maar nog altijd minder vaak dan zowel de eerste generatie als de tweede generatie van de andere groepen. Het beeld van Somalische leerlingen komt het meest overeen met dat van Turkse en Marokkaanse leerlingen in het voortgezet onderwijs.

10.2 Verdeling voortgezet onderwijs leerjaar 3 naar onderwijssoort

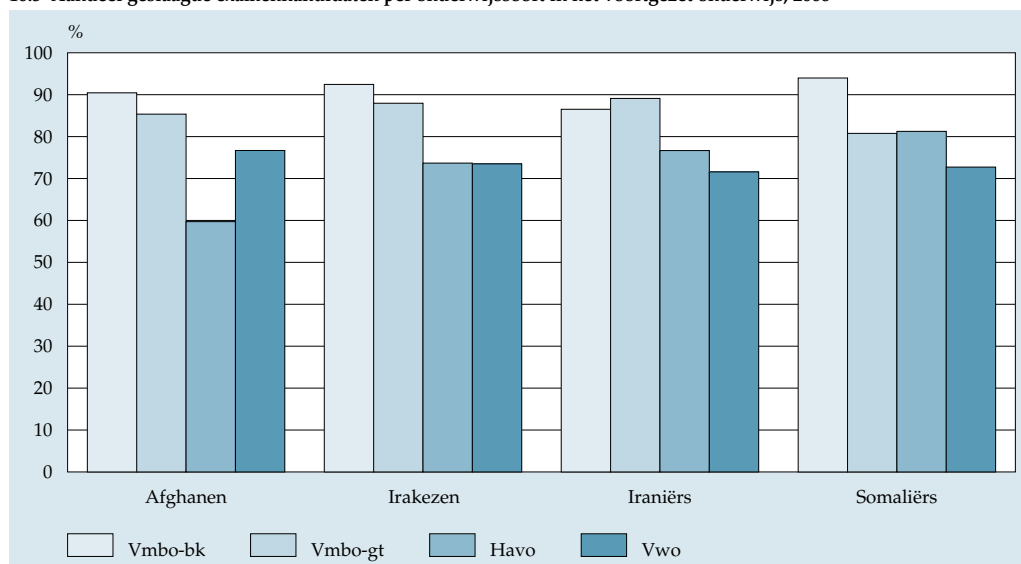
Bron: Onderwijsstatistieken.

Voor alle vluchtelingengroepen geldt, net als voor andere niet-westerse allochtonen, dat de leerlingen tussen schooljaar 2003/'04 en 2009/'10 gemiddeld hogere niveaus in het derde leerjaar zijn gaan volgen (zie ook paragraaf 3.3). Relatief meer leerlingen zijn havo en vwo gaan volgen en veel minder leerlingen zijn op het laagste niveau van het vmbo terechtgekomen.

Slagingspercentages aan lage kant

Van de leerlingen uit de vluchtelingengroepen in het voortgezet onderwijs slaagden er in schooljaar 2008/'09 veel minder voor het eindexamen dan van autochtone leerlingen. De slagingspercentages van de vluchtelingengroepen komen meer overeen met die van de totale groep niet-westerse allochtonen. In 2008/'09 behoorde de meerderheid van de eindexamenkandidaten in alle vier de vluchtelingengroepen tot de eerste generatie. Wellicht dat aspecten die samenhangen met het niet in Nederland geboren zijn, zoals meer moeite hebben met de Nederlandse taal, een rol spelen bij de lagere slagingspercentages.

10.3 Aandeel geslaagde examenkandidaten per onderwijssoort in het voortgezet onderwijs, 2008*

Bron: Onderwijsstatistieken.

Somalische leerlingen volgden een lager onderwijsniveau dan de andere groepen, maar in hun examenresultaten doen ze niet onder voor de andere groepen. Op de laagste vmbo-niveaus en op de havo hadden ze in 2008/'09 van de vier groepen zelfs het hoogste aandeel geslaagden. De hoge deelname van Afghaanse en Iraanse leerlingen aan havo en vwo vertaalt zich niet terug in hoge slagingspercentages. Zo behaalde maar 60 procent van de Afghaanse eindexamenkandidaten havo het diploma. De Iraanse leerlingen hadden op het vwo net iets lagere slagingspercentages dan de andere vluchtelingengroepen. Dit is anders dan in de

drie voorgaande jaren, toen de slagingspercentages van deze specifieke groepen leerlingen hoger lagen. Overigens geldt voor alle groepen leerlingen uit de vluchtelingengroepen dat de slagingspercentages over de jaren heen fluctueren, waarschijnlijk omdat het om kleine groepen leerlingen gaat. Maar toch kwamen ook in de drie jaar voor 2008 de slagingspercentages van de leerlingen van de vier vluchtelingengroepen meer overeen met die van de totale groep niet-westerse leerlingen dan met die van autochtone leerlingen.

Op universiteit relatief veel Iraanse studenten

Naast meer deelname aan havo en vwo, studeren er ook meer Afghanen en Iraniërs in het hoger onderwijs dan Somaliërs en Irakezen. Op 1 oktober 2009 waren er bijna 7400 studenten uit de vier vluchtelingengroepen ingeschreven in het hoger onderwijs. Het waren bijna allemaal studenten van de eerste generatie. Twee derde had een Afghaanse of Iraanse achtergrond. Nog geen 600 studenten waren van Somalische herkomst. Binnen het hoger onderwijs volgen bijna twee op de vijf Afghaanse en Irakese studenten wetenschappelijk onderwijs. Bij de Iraanse studenten hoger onderwijs is dit aandeel hoger, en studeert bijna de helft aan een universiteit. De Somalische studenten kiezen vaker voor het hbo (75 procent). Onder hen zijn anderhalf keer zoveel mannen als vrouwen. Onder de Somalische studenten aan de universiteit is dit omgekeerd en zijn er juist anderhalf keer zoveel vrouwen als mannen. Zo'n verschil tussen mannen en vrouwen is er niet bij de andere drie groepen. Vergeleken met vijf jaar eerder studeren er op 1 oktober 2009 wel ruim twee maal zoveel vrouwelijke studenten uit de vluchtelingengroepen in het hoger onderwijs. Het aantal mannelijke studenten steeg minder hard, en ligt in 2009 ruim anderhalf keer hoger dan vijf jaar eerder.

Staat 10.1
Deelname hoger onderwijs, 1 oktober 2009*

	Hoger onderwijs	Aandeel hbo-studenten	Aandeel wo-studenten
	<i>x 1 000</i>	%	
Afghanen	2,3	63	38
Irakezen	1,8	64	36
Iraniërs	2,7	54	46
Somaliërs	0,6	75	26

Bron: Onderwijsstatistieken.

Afghaanse jongeren minst vaak voortijdig schoolverlater

Van de leerlingen onder de 23 jaar uit de vluchtelingengroepen haken Somalische leerlingen op het mbo het vaakst af zonder startkwalificatie. In schooljaar 2008/'09 waren dat er ruim een op de acht. Irakese en Iraanse jongeren verlieten met een

op de tien leerlingen het mbo iets minder vaak voortijdig dan het gemiddelde van alle niet-westerse mbo-leerlingen. Afghaanse jongeren waren op het mbo met een op de dertien het minst vaak voortijdig schoolverlater. Dat is maar iets vaker dan autochtone jongeren. Jongens uit de vluchtelingengroepen haken anderhalf tot twee keer zo vaak voortijdig af als meisjes. Dit komt overeen met het algemene beeld dat meisjes het mbo vaker met een startkwalificatie verlaten dan jongens. Vergeleken met 2005/'06 zijn de aandelen voortijdig schoolverlaters onder mbo-leerlingen uit de vluchtelingengroepen in 2008/'09 met ongeveer een kwart gedaald en zit nu op het laagste niveau sinds 2005/'06. In die hele periode haakten Afghaanse leerlingen het minst af en Somalische leerlingen het meest. Ook vanuit het voortgezet onderwijs kunnen leerlingen zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Dat gebeurt echter veel minder vaak en omdat de aantallen leerlingen van de vier vluchtelingengroepen in het voortgezet onderwijs ook klein zijn, is hier geen goed beeld van te schetsen.

10.1.3 Arbeidsmarkt

Iraniërs hebben met 45 procent in 2009 het hoogste aandeel van de vluchtelingengroepen dat als werknemer in loondienst is, gevolgd door Afghanen met 41 procent. Somaliërs hebben het laagste aandeel werknemers; 25 procent in 2009. Bij alle vier vluchtelingengroepen is dit aandeel lager dan bij de gehele groep niet-westerse allochtonen. Het aandeel werknemers is echter onder Afghanen, Irakezen en vooral Iraniërs sinds 1999 veel sterker toegenomen dan onder de overige niet-westerse allochtonen. Ook tijdens de conjunctuurdaling in het begin van deze eeuw nam de arbeidsdeelname toe bij deze drie nieuwere groepen. Bij de economische tegenwind van 2009 stagneerde deze groei daarentegen wel.

Bij Iraniërs bedraagt in 2009 de arbeidsdeelname van vrouwen 42 procent. Dat is veel hoger dan bij de andere vluchtelingengroepen. Wel ligt in alle groepen de arbeidsdeelname van vrouwen op een hoger niveau dan in 1999.

In alle leeftijdsgroepen is het aandeel personen in loondienst tussen 1999 en 2009 gestegen. Het aandeel 15- tot 25-jarigen van Afghaanse en Iraanse herkomst met een baan is daarbij even groot geworden als onder de totale groep niet-westerse allochtonen van die leeftijd.

Arbeidsdeelname Somaliërs blijft achter

Alleen onder Somaliërs is het aandeel werknemers juist afgenomen, van 33 procent in 1999 naar 25 procent in 2009. Dat komt onder andere doordat veel hen niet lang in Nederland blijven. Het aandeel werkende vrouwen in deze groep is wel iets toegenomen, maar het aandeel mannelijke werknemers is fors gedaald.

Staat 10.2

Aandeel werknemers naar leeftijd en geslacht, 15 tot 65 jaar

	Niet-westerse allochtonen	waaronder			
		Afghanen	Irakezen	Iraniërs	Somaliërs
	%				
1999					
Totaal	49	23	25	37	33
Man	55	30	32	42	46
Vrouw	42	13	13	30	13
15 tot 25 jaar	48	32	31	36	33
25 tot 45 jaar	55	21	26	40	35
45 tot 65 jaar	34	9	13	29	14
2009					
Totaal	51	41	33	45	25
Man	55	50	39	48	31
Vrouw	47	31	25	42	18
15 tot 25 jaar	47	48	40	45	27
25 tot 45 jaar	56	42	34	49	26
45 tot 65 jaar	44	27	24	40	17

Bron: SSB.

Tweede generatie is vaker werknemer

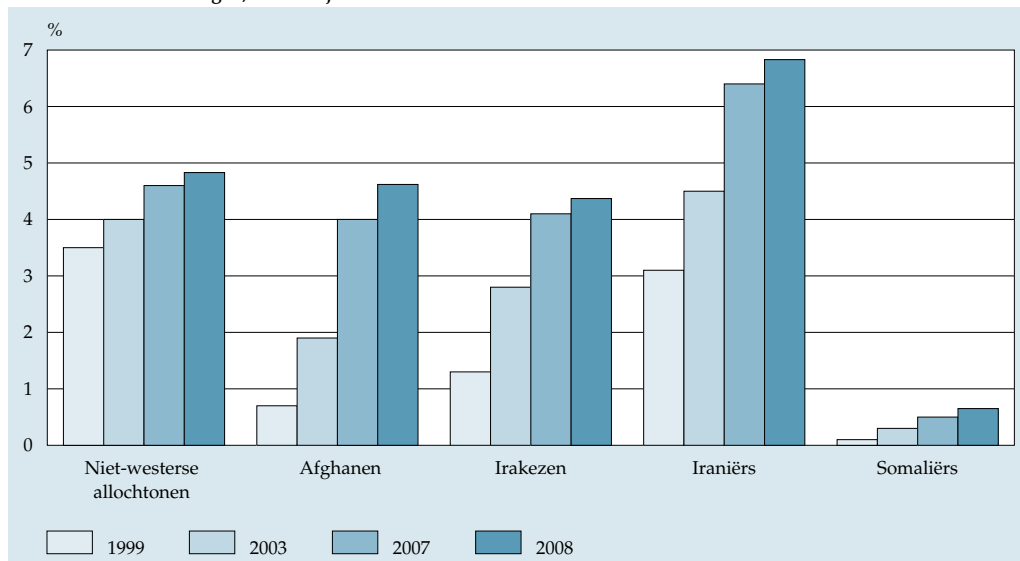
De tweede generatie van de vluchtelingengroepen is in 2009 vaker werknemer dan de eerste generatie. Onder Iraniërs van de tweede generatie is het aandeel werknemers zelfs hoger dan bij de totale niet-westerse tweede generatie. Waarschijnlijk speelt hun hogere opleidingsniveau hier een belangrijke rol in. Bij de andere drie vluchtelingengroepen is de arbeidsdeelname onder de tweede generatie het hoogst wanneer één ouder ook in Nederland is geboren. Dat laatste komt overeen met de hogere arbeidsdeelname van hun ouders, want personen uit de vluchtelingengroepen die een relatie hebben met een autochtone partner hebben ook vaker een baan. Het aandeel van personen met een dergelijke gemengde relatie in de totale groep is overigens niet erg groot en varieerde van 1 procent onder Afghanen tot 7 procent onder Iraniërs in 2008.

Sterke stijging zelfstandigen

Ook het aandeel Afghanen, Irakezen en Iraniërs dat als zelfstandige werkt is vanaf 1999 sterker toegenomen dan bij de gehele groep niet-westerse allochtonen. Onder Afghanen en Irakezen was het aandeel zelfstandigen in 1999 nog gering, maar lag het in 2008 al op het gemiddelde niveau van alle niet-westerse allochtonen. Het aandeel zelfstandigen onder Iraniërs lag in 1999 al wat hoger, maar is sindsdien verdubbeld tot bijna 7 procent in 2008 en is daarmee het hoogst (zie ook Van der Vliet, Wageveld en Garssen, 2007). Onder Somaliërs zijn niet veel zelfstandigen,

ondanks enige groei sinds 1999. Bij de hele groep niet-westerse allochtonen nam het aandeel zelfstandigen met een derde toe, tot 4,8 procent in 2008.

10.4 Aandeel zelfstandigen, 15 tot 65 jaar

Bron: SSB.

Iraniërs hebben hoogste inkomens

De arbeidsmarktaandeelname bepaalt in hoge mate de welvaartspositie die de onderscheiden groepen hebben kunnen verwerven in hun sociaaleconomische integratieproces. Zo hebben Iraniërs in 2008 een inkomenspositie die iets beter is dan het gemiddelde voor de totale groep niet-westerse allochtonen. Het gemiddelde gestandaardiseerde huishoudensinkomen²⁾ van de andere drie groepen ligt een kwart lager dan dat van Iraniërs. Dit komt waarschijnlijk doordat de Iraniërs gemiddeld ouder en hoger opgeleid zijn dan de anderen (staat 2.1, Van der Vliet et al., 2007). Hierdoor hebben zij bij bijvoorbeeld een vrijwel gelijk niveau van deelname aan betaalde arbeid als Afghanen toch een hoger inkomen. Ook het hoge aandeel zelfstandigen en het feit dat een groot aandeel van de Iraanse vrouwen werkt, dragen bij aan het hogere inkomen.

10.1.4 Dynamiek op de arbeidsmarkt

Deze paragraaf behandelt de situatie op de arbeidsmarkt in 2007 voor degenen die 25 tot 45 jaar waren in 1999. Deze groep volgt voor het grootste deel geen onderwijs meer en is nog niet oud genoeg om definitief uit het arbeidsproces te treden. Door

²⁾ Voor een toelichting zie kader Inkomen in paragraaf 5.1.

de belangrijkste bron van inkomsten³⁾ in 1999 en 2007 te vergelijken ontstaat er een beeld van de arbeidsmarktdynamiek.

Lang niet alle migranten uit de vluchtelingengroepen blijven zo'n lange periode in Nederland. Zo heeft van de 25- tot 45-jarige Somaliërs uit 1999 twee derde Nederland al weer verlaten in 2007. Bij de Irakezen ligt dat aandeel op een derde. Afghanen en Iraniërs zijn het meest gebleven. Vanwege deze grote verschillen zijn verschuivingen in de belangrijkste bron van inkomsten alleen onderzocht onder de blijvers. Onder de personen met betaalde arbeid als belangrijkste bron van inkomsten lag het aandeel vertrekkers overigens wat lager dan onder uitkeringsontvangers en personen zonder inkomensbron.

Staat 10.3

Veranderingen in belangrijkste bron van inkomsten van 25 tot 45-jarigen in cohort 1999

		Belangrijkste bron van inkomsten in 2007				
		Werknemer	Zelfstandige	Uitkering/ pensioen	Scholier/ student	Overig
Belangrijkste bron van inkomsten in 1999	%					
Afghanen						
Werknemer	66		8	21	1	5
Zelfstandige	17		60	11	0	12
Uitkering/pensioen	36		7	44	1	13
Scholier/student	78		8	.	.	.
Overig	36		5	42	1	16
Irakezen						
Werknemer	57		6	26	0	9
Zelfstandige	24		52	17	.	7
Uitkering/pensioen	27		5	56	1	12
Scholier/student	59		13	14	4	10
Overig	30		5	42	2	23
Iraniërs						
Werknemer	73		7	16	0	4
Zelfstandige	24		57	12	0	8
Uitkering/pensioen	37		7	47	1	9
Scholier/student	63		15	10	4	10
Overig	37		6	31	1	23
Somaliërs						
Werknemer	61		0	29	0	8
Zelfstandige	.		.	.	.	.
Uitkering/pensioen	18		0	71	0	12
Scholier/student	60		.	.	.	.
Overig	18		0	62	3	21

Bron: SSB.

³⁾ Afhankelijk van de belangrijkste inkomstenbron is een persoon nu dus òf werknemer òf zelfstandige; anders dan in de voorgaande paragraaf kan een persoon dus niet in beide categorieën worden meegeteld.

Bijna de helft van Afghanen en Iraniërs verruimt uitkering voor werk

Van de Iraanse werknemers in 1999 was 73 procent ook in 2007 nog (hoofdzakelijk) werknemer, terwijl 7 procent van hen als zelfstandige werkzaam was en 16 procent rond moest komen van een uitkering. Werknemers uit Afghanistan, Irak en Somalië waren na acht jaar minder vaak nog in loondienst en vaker afhankelijk van een uitkering. Van de Afghaanse werknemers was 66 procent nog werknemer, en van de Irakese en Somalische werknemers rond de 60 procent.

Van de Afghanen en Iraniërs die in 1999 in hoofdzaak afhankelijk waren van een uitkering was bij bijna de helft de situatie in 2007 in dat opzicht niet veranderd. Dit gold bij Irakese uitkeringsontvangers voor meer dan de helft en bij Somalische uitkeringsontvangers voor bijna drie kwart. Daar staat tegenover dat voor een derde tot bijna de helft van de uitkeringontvangers in 1999 acht jaar later arbeid de belangrijkste bron van inkomen was geworden; alleen voor de Somaliërs was dat wat minder.

Iraanse vrouwen hebben stabiele arbeidsmarktsituatie

De economische emancipatie van Iraanse vrouwen lijkt het verst gevorderd vergeleken met Afghaanse, Irakese en Somalische vrouwen. Zo blijven de Iraanse vrouwen van 1999 op 2007 het vaakst in Nederland, blijven zij het vaakst betaald werk doen en hebben zij het hoogste aandeel dat overgaat van een uitkeringsafhankelijke situatie naar betaald werk. Zij worden hierin gevolgd door de Afghaanse en daarna de Irakese vrouwen. In alle groepen zijn vrouwen in 2007 overigens vaker dan mannen in een uitkeringssituatie gebleven.

10.1.5 Criminaliteit

Het conformeren aan de wetten van een land is een vorm van maatschappelijke participatie en als zodanig een indicator van het integratieproces. Crimineel gedrag levert in dit licht geen positieve bijdrage aan de integratie, maar over de interpretatie van de betekenis daarvan lopen de meningen uiteen (zie ook Gijsberts & Dagevos, 2009). Deze paragraaf behandelt de geregistreerde criminaliteit van Afghanen, Irakezen, Iraniërs en Somaliërs.

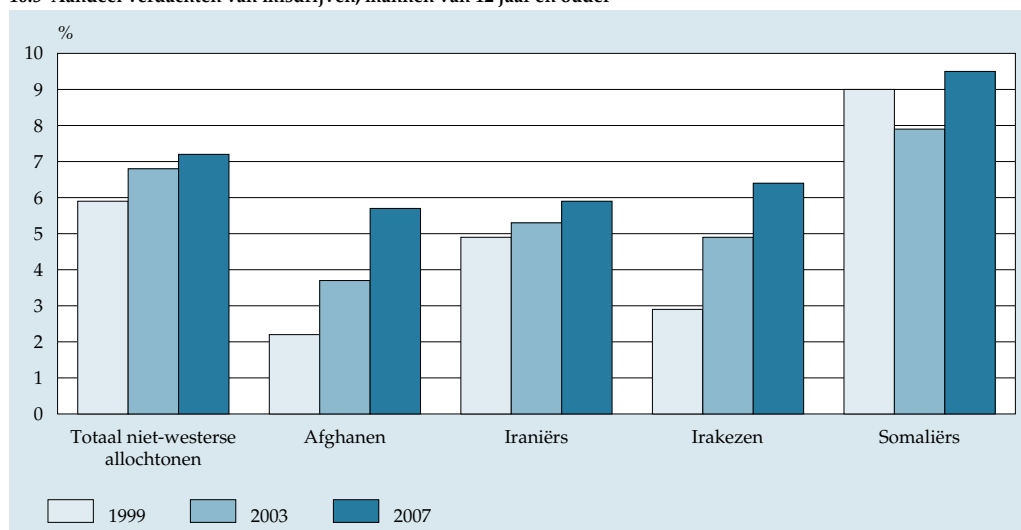
Sterke stijging aandeel Afghaanse en Irakese verdachte mannen

Het aandeel mannen van de vier vluchtelingengroepen dat verdacht wordt van een misdrijf, is tussen 1999 en 2007 gestegen. Dit komt overeen met het algemene beeld in Nederland in deze periode (zie hoofdstuk 7). Alleen onder Somaliërs nam het aandeel verdachten onder de mannen tussentijds af en later weer toe. Hun aandeel is in alle jaren wel veel groter dan onder de andere groepen.

Het aandeel Afghaanse en Irakese verdachte mannen is tussen 1999 en 2007 meer dan verdubbeld; dit is een veel sterkere stijging dan onder autochtonen en niet-westerse allochtonen in het algemeen (zie hoofdstuk 7). Door deze toename is het aandeel Afghaanse en Irakese verdachte mannen in 2007 ongeveer gelijk aan dat

van Iraniërs. In 1999 lag dit aandeel van de Iraniërs nog veel hoger dan bij de Afghanen en Irakezen. Het aandeel verdachte mannen bij Afghanen, Iraniërs en Irakezen ligt in 2007 in tegenstelling tot bij Somaliërs, nog wel lager dan dat van de totale groep niet-westerse allochtonen.

10.5 Aandeel verdachten van misdrijven, mannen van 12 jaar en ouder

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

Tweede generatie Afghanen minst vaak verdacht

Over alle leeftijden en bij zowel vrouwen als mannen waren Somaliërs in 2007 het vaakst verdachte van een misdrijf en Afghanen het minst vaak. Bij Somaliërs en Irakezen zijn er onder de tweede generatie meer verdachten dan onder de eerste generatie. Dit geldt ook voor het totaal van de niet-westerse allochtonen. Bij Iraniërs is het aandeel verdachten voor beide generaties even groot en bij Afghanen ligt dit aandeel bij de tweede generatie juist lager dan bij de eerste generatie.

10.2 Drie Oost-Europese herkomstgroepen

Anders dan vluchtelingen hebben recente Oost-Europese immigranten vooral economische motieven om naar ons land te komen. In dit deel van het hoofdstuk gaat de aandacht alleen uit naar degenen die zich bij een Nederlandse gemeente als inwoner hebben ingeschreven en daarmee aangeven voor langere tijd in Nederland te willen verblijven. Hiernaast zijn er nog veel Oost-Europeanen die slechts kort in Nederland verblijven en zich niet als inwoner inschrijven. Het gaat hierbij om enkele tienduizenden tijdelijke werknemers, zoals uitzendkrachten en seizoensarbeiders. Zij blijven in dit hoofdstuk buiten beschouwing.

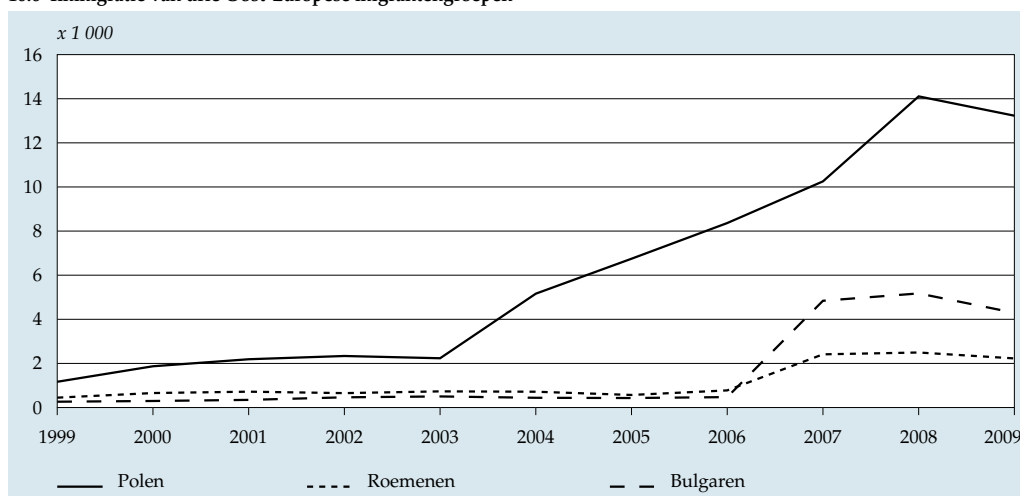
10.2.1 Demografische kenmerken

Polen vormen op 1 januari 2010 met 77 duizend inwoners verreweg de grootste groep van de drie groepen Oost-Europeanen. Het aantal Roemenen en Bulgaren is vijf keer zo klein.

Meeste immigranten komen uit Polen

In de afgelopen tien jaar kwamen er steeds meer Oost-Europese migranten naar Nederland. Deze stijging is een direct gevolg van de uitbreiding van de Europese Unie. De grootste groepen Oost-Europese migranten komen uit Polen (sinds 2004 EU-lid) en uit Roemenië en Bulgarije (beide sinds 2007 EU-lid). Hun aantal in Nederland is sinds het begin van deze eeuw verdrievoudigd. Het aantal Bulgaren is zelfs acht keer zo groot geworden. De grootste groep immigranten komt uit Polen, drie keer zoveel als uit Bulgarije en zes keer zoveel als uit Roemenië in 2009. Wel is de immigratie uit deze drie landen in 2009 voor het eerst sinds jaren licht gedaald.

10.6 Immigratie van drie Oost-Europese migrantengroepen

Bron: Bevolkingsstatistieken.

Kwart na twee jaar weer vertrokken

Ook degenen die zich als inwoner van Nederland inschrijven, blijven vaak niet voor lange tijd. Van de Polen, Roemenen en Bulgaren die in 2005 naar ons land kwamen, is twee jaar later al weer een kwart uit Nederland vertrokken. Van de immigranten uit 1999 is acht jaar later bijna 40 procent weer geëmigreerd. Poolse en Roemeense mannen vertrekken vaker dan de vrouwen uit deze herkomstsgroepen (tot anderhalf keer zo vaak). Van de Polen, Roemenen en Bulgaren die in 1999 al in Nederland woonden (dus voor de toename van de immigratie), woont met zes van de zeven het grootste deel nog steeds in Nederland in 2007. Zij lijken zich definitief in Nederland gevestigd te hebben.

Werk belangrijkste motief voor immigratie

Vanwege de zeer recente migratie bestaan de drie Oost-Europese bevolkingsgroepen op 1 januari 2010 voor het grootste deel uit eerstegeneratieallochtonen. Zo is drie kwart van de Polen en Roemenen van de eerste generatie. Bij de Bulgaren ligt dat aandeel zelfs op 90 procent.

Sinds de toetreding van Polen tot de Europese Unie in 2004 en van Bulgarije en Roemenië in 2007 mogen immigranten uit die landen zich vrij vestigen in Nederland. Sindsdien is de immigratie uit deze landen sterk toegenomen. Ze komen vooral voor werk, zowel de mannen als de vrouwen. In de periode voordat deze landen waren toegetreden tot de EU, was juist gezinsmigratie het belangrijkste motief om naar Nederland te komen. De nieuwe migranten zijn vooral twintigers en dertigers. Van de eerste generatie Polen en Roemenen is circa drie op de vijf vrouw. De oververtegenwoordiging van vrouwen onder Polen is vóór 2005 ontstaan; daarna immigrerden per saldo meer Poolse mannen dan vrouwen. Van de vrouwen die al langer dan vijf jaar in Nederland verblijven heeft 30 procent (Bulgarije en Roemenië) tot 40 procent (Polen) een autochtone partner. Bij de nieuwere immigranten, vooral bij de Poolse vrouwen, liggen deze percentages aanzienlijk lager.

10.2.2 Arbeidsmarkt

De arbeidsdeelname van de allochtonen uit Polen, Bulgarije en Roemenië in dit hoofdstuk heeft alleen betrekking op personen die zich officieel in Nederland hebben gevestigd. Deze personen vormen echter slechts een deel van alle personen afkomstig uit deze nieuwe lidstaten die betaald werk verrichten in Nederland. Meer dan de helft van de werkenden uit Oost-Europese lidstaten van de EU is als pendelaar werkzaam in Nederland en werkt dus in Nederland zonder zich hier officieel te vestigen (Corpeleijn & Heerschop, 2008; De Boom, Weltevrede, Rezai en Engbersen, 2008).

Polen zijn het vaakst werkzaam

In 2009 had 57 procent van de in Nederland gevestigde Polen een baan als werknemer. Dat is meer dan bij de Roemenen en Bulgaren, waarvan respectievelijk 43 en 19 procent in loondienst was. In vergelijking met 1999 is het aandeel in Nederland woonachtige Polen in loondienst niet veel veranderd, alhoewel hun absolute aantal wel verdrievoudigd is. Het aandeel werknemers onder Roemenen is gedaald en onder Bulgaren zelfs zeer sterk gedaald in vergelijking met 1999. Deze daling komt doordat Bulgaren en Roemenen sinds de laatste uitbreiding van de EU in 2007 wel het recht hebben verkregen om zich in Nederland te vestigen, maar anders dan Polen nog slechts beperkte rechten hebben voor het verrichten van betaalde arbeid in loondienst. Van de Oost-Europese werknemers werkt een groot aandeel bij bedrijven in de zakelijke dienstverlening (waaronder uitzendbureaus) en in de industrie en bouwsector.

Het aandeel zelfstandigen in de periode van 1999 tot en met 2008 laat een ander beeld zien, omdat de Nederlandse arbeidsmarkt wel opengesteld is voor zelfstandigen. Dat verklaart dat het aandeel zelfstandigen niet alleen onder Polen sterk is gegroeid, maar vooral ook onder Bulgaren. In contrast hiermee is het aandeel zelfstandigen onder Roemenen nauwelijks gestegen. In 2008 werkte ruim 8 procent van de Polen, bijna 13 procent van de Bulgaren en ruim 6 procent van de Roemenen als zelfstandige in Nederland. Een groot deel van de zelfstandigen is werkzaam in de bouwnijverheid.

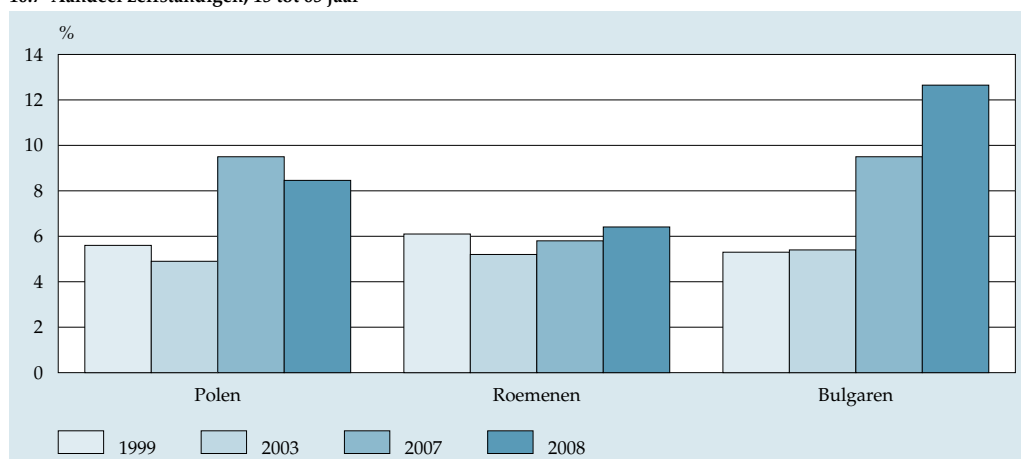
Staat 10.4

Aandeel werknemers naar leeftijd en geslacht, 15 tot 65 jaar

	Polen	Roemenen	Bulgaren
	%		
1999			
Totaal	52	53	45
Man	65	62	50
Vrouw	46	47	41
15 tot 25 jaar	46	46	38
25 tot 45 jaar	57	58	51
45 tot 65 jaar	49	47	37
2009*			
Totaal	57	43	19
Man	57	44	15
Vrouw	57	43	22
15 tot 25 jaar	53	24	14
25 tot 45 jaar	60	49	20
45 tot 65 jaar	51	43	22

Bron: SSB.

10.7 Aandeel zelfstandigen, 15 tot 65 jaar

Bron: SSB.

Toename aandeel werkende Poolse vrouwen

Het aandeel werknemers onder Poolse vrouwen nam van 46 procent in 1999 toe tot 57 procent in 2009. Dat komt neer op een toename van bijna een kwart. Waarschijnlijk werkten in 1999 minder Poolse vrouwen, omdat ze ooit naar Nederland waren gekomen vanwege andere redenen dan arbeid, bijvoorbeeld een huwelijk. Het aandeel werkende Poolse mannen lag in 2009 juist iets lager dan in 1999. Inmiddels werken Poolse vrouwen net zo vaak als Poolse mannen.

Anders dan bij niet-westerse bevolkingsgroepen, is onder Polen en Roemenen de arbeidsdeelname van personen met een partner uit de eigen herkomstgroep weinig verschillend van die van personen met een autochtone partner. De sterke daling van het aandeel werknemers onder Bulgaren tussen 1999 en 2009 is geheel toe te schrijven aan de nieuwe immigranten.

Bulgaren hebben laagste inkomens

Bulgaren hadden in 2008 een lager huishoudensinkomen dan de andere Oost-Europese groepen. De inkomenspositie van de Polen is aanzienlijk beter en die van de Roemenen nog beter. Bij de Bulgaren is ook het aandeel economisch zelfstandige personen het laagst. Polen zijn juist het vaakst economisch zelfstandig, wat samenhangt met hun hogere arbeidsdeelname.

10.2.3 Dynamiek op de arbeidsmarkt

Van degenen die 25 tot 45 jaar waren in 1999 is nagegaan wat hun (sociaaleconomische) situatie was in 2007. Door de belangrijkste bron van inkomsten⁴⁾ in 1999 en 2007 te vergelijken ontstaat er een beeld van de arbeidsmarktdynamiek. Van de ruim 13 duizend Polen, Roemenen en Bulgaren die in 1999 als inwoner van Nederland ingeschreven waren, woont acht jaar later een groot deel nog steeds in Nederland. Het gaat om negen van de tien Polen en acht van de tien Roemenen en Bulgaren. Alleen van deze personen zijn de (sociaaleconomische) situaties in 1999 en 2007 vergeleken. Door de sterk toegenomen immigratie van de Oost-Europese groepen na 1999, gaat het om een relatief klein deel van alle Oost-Europeanen die in 2007 in Nederland wonen.

Ruim vier van de vijf werknemers na acht jaar nog werkzaam

Van de 25- tot 45-jarige Poolse werknemers in 1999 was 83 procent ook in 2007 nog (hoofdzakelijk) werknemer, terwijl 4 procent van hen inmiddels als zelfstandige werkzaam was. Van de kleinere aantallen Bulgaarse en Roemeense werknemers was drie kwart acht jaar later nog steeds in loondienst, maar werkte respectievelijk 8 en 6 procent als zelfstandige. Slechts een op de tien Oost-Europese werknemers uit 1999 moest in 2007 merendeels rondkomen van een uitkering.

⁴⁾ Afhankelijk van de belangrijkste inkomstenbron is een persoon nu dus òf werknemer òf zelfstandige; anders dan in de voorgaande paragraaf kan een persoon dus niet in beide categorieën worden meegeteld.

Van de Polen die in 1999 hoofdzakelijk afhankelijk waren van een uitkering was voor 56 procent de situatie in 2007 in dat opzicht niet veranderd. Bij de Bulgaren en Roemenen lag dat aandeel wat lager, op 45 procent. Daar staat tegenover dat bij allen voor ruim een derde van de uitkeringontvangers in 1999 betaalde arbeid de belangrijkste bron van inkomen was geworden acht jaar later.

Van de personen zonder bron van inkomsten in 1999 had de helft in 2007 inkomsten uit betaald werk.

Staat 10.5

Veranderingen in belangrijkste bron van inkomsten van 25 tot 45-jarigen in cohort 1999

	Belangrijkste bron van inkomsten in 2007				
	Werknemer	Zelfstandige	Uitkering/ pensioen	Scholier/ student	Overig
Belangrijkste bron van inkomsten in 1999	%				
Polen					
Werknemer	83	4	8	0	5
Zelfstandige	26	61	6	.	8
Uitkering/pensioen	32	3	56	.	10
Scholier/student	74	8	7	.	12
Overig	46	4	9	0	42
Roemenen					
Werknemer	77	6	10	.	8
Zelfstandige	21	60	12	.	7
Uitkering/pensioen	37	8	45	.	9
Scholier/student	.	.	.	.	.
Overig	47	6	6	1	40
Bulgaren					
Werknemer	75	8	11	.	6
Zelfstandige	.	.	.	.	.
Uitkering/pensioen	32	10	46	.	12
Scholier/student	61	.	.	.	.
Overig	50	5	9	.	34

Bron: SSB.

Oost-Europese vrouwen vaker dan mannen geen eigen inkomstenbron

Onder de vrouwen uit de drie Oost-Europese groepen is het aandeel dat in 1999 geen eigen bron van inkomsten heeft relatief groot, 35 procent. Van deze vrouwen is in 2007 slechts een klein deel vertrokken uit Nederland, terwijl van de mannen zonder eigen inkomstenbron in 1999 rond de helft uit Nederland is vertrokken in 2007. Dat is toe te schrijven aan het feit dat veel Oost-Europese vrouwen in het verleden naar Nederland zijn gekomen niet vanwege arbeid, maar veelal als bruid van een in Nederland wonende man (De Boom et al., 2008). Onder de vrouwen zonder eigen bron van inkomsten in 1999 heeft een derde in 2007 nog steeds geen eigen inkomen.

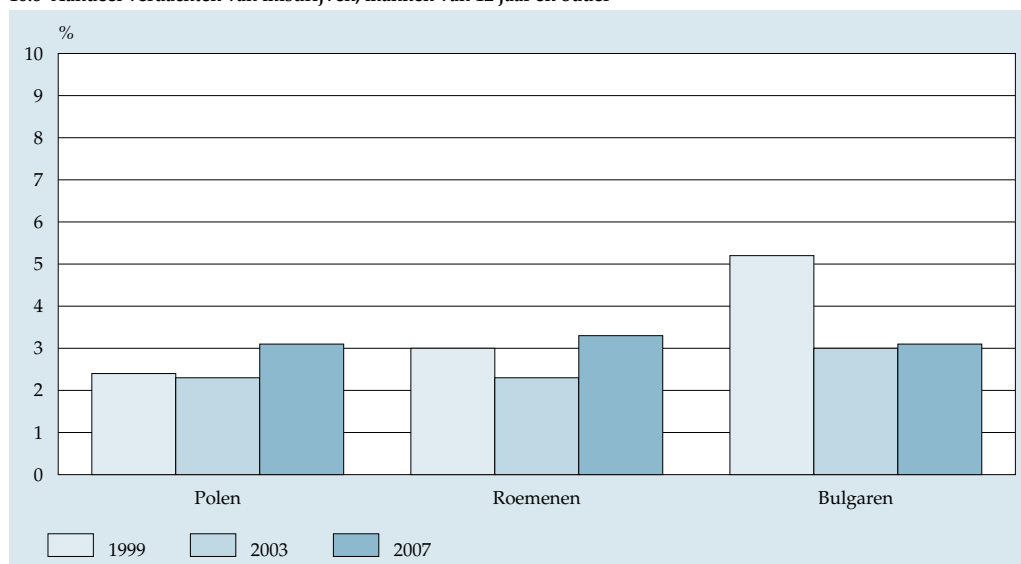
10.2.4 Criminaliteit

Deze paragraaf beschrijft het aandeel mannen onder de drie Oost-Europese groepen, dat geregistreerd staat als verdachte van een misdrijf. Dit is een indicator voor integratie.

Aandeel Oost-Europese verdachten niet heel hoog

Bij alle drie de Oost-Europese groepen ligt het aandeel mannelijke verdachten in 2007 rond 3 procent. Tussen 1999 en 2007 is dit aandeel vrij constant gebleven, al vertoont het aandeel verdachte Poolse mannen vanaf 2003 een licht stijgende trend. Bulgaarse mannen waren in 1999 vaker verdachte dan mannen van de andere twee groepen, maar dit aandeel is in de jaren daarna vrijwel gelijk aan dat van Polen en Roemenen. Vergeleken met de niet-westerse allochtonen zijn Poolse, Roemeense en Bulgaarse mannen minder vaak verdachte. Vergeleken met de autochtone mannen, van wie 2 procent verdacht werd in 2007, is het aandeel echter wat hoger. Overigens is er ook op het terrein van criminaliteit sprake van pendel: door de Nederlandse politie is er in 2008 een even groot aantal Oost-Europese verdachten geregistreerd dat niet in Nederland woonachtig is (KLPD, 2009).

10.8 Aandeel verdachten van misdrijven, mannen van 12 jaar en ouder

Bron: KLPD/HKS en CBS/SSB.

Onder vrouwen uit de Oost-Europese groepen lag het aandeel verdachten in 2007 rond de 1 procent, met relatief iets meer Bulgaarse dan Poolse en Roemeense vrouwelijke verdachten.

De eerste generatie binnen de drie groepen verschilt met nog geen 2 procent verdachten weinig van elkaar. Het aandeel verdachten onder tweede generatie

Polen en Roemenen ligt iets hoger dan onder de eerste generatie. Bulgaren van de tweede generatie zijn met bijna 9 procent verdachten in 2007 echter veel vaker verdacht. Ook in de leeftijd van 12 tot 18 jaar zijn Bulgaren relatief vaker verdachte dan Poolse en Roemeense jongeren. Het absolute aantal verdachten is niet zo groot, omdat het, vooral bij de tweede generatie, nog om kleine groepen gaat.

10.3 Conclusie

De beschrijving van maatschappelijke integratie verschaft meestal vooral informatie over Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. Diverse andere bevolkingsgroepen zijn in de afgelopen tien jaar echter sterker in omvang toegenomen. Dit hoofdstuk gaat daarom in op een aantal van deze groepen. Als eerste de niet-westerse allochtonen van Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische herkomst, die merendeels als vluchteling naar Nederland zijn gekomen. Als tweede de westerse allochtonen van Poolse, Bulgaarse en Roemeense herkomst, van wie de komst naar Nederland veel gemakkelijker is geworden door recente uitbreidingen van de EU.

De grootste instroom van de vier vluchtelingengroepen vond plaats in de jaren negentig en is sindsdien sterk afgenomen, hoewel in de afgelopen jaren de immigratie vanuit Irak en Somalië weer tijdelijk is toegenomen. Voor veel vluchtelingen is het verblijf in Nederland van tijdelijke aard, in afwachting van verbeteringen in het land waaruit zij zijn gevlucht. Momenteel wonen de meeste geïmmigreerde vluchtelingen uit Afghanistan en Iran nog in Nederland. Somalische immigranten hebben Nederland vaak weer verlaten en zijn voor een belangrijk deel naar het Verenigd Koninkrijk gemigreerd.

Het sociaaleconomische integratieproces van Iraniërs, die gemiddeld al het langst in Nederland zijn, lijkt van de vier vluchtelingengroepen het meest succesvol verlopen te zijn. Zij zijn goed vertegenwoordigd in het middelbaar en hoger onderwijs. Dat geldt ook voor hun deelname op de arbeidsmarkt: onder zelfstandigen is hun aandeel zelfs bijzonder hoog. Dit komt waarschijnlijk doordat de Iraanse vluchtelingen een overwegend hoogopgeleide en moderne groep zijn (Gijsberts en Dagevos, 2009). Het integratieproces lijkt ook tamelijk goed gevorderd te zijn voor Afghanen en in iets mindere mate voor Irakezen. De maatschappelijke participatie van Somaliërs is het meest problematisch en dat geldt ook voor de ontwikkeling daarvan in de afgelopen jaren. Een mogelijke oorzaak is dat een relatief groot deel van de Somaliërs nog maar kort in Nederland is door het verloop van het specifieke migratiepatroon onder Somaliërs (in de jaren rond 2004 een hoge emigratie gevolgd door een sterk toegenomen immigratie).

Opvallend is de steeds succesvollere maatschappelijke participatie van vrouwen, vooral onder Iraniërs, maar ook onder Afghanen en Somaliërs. Getuige de

succesvolle onderwijsdeelname en de groeiende arbeidsparticipatie van vrouwen in deze bevolkingsgroepen mag worden geconcludeerd dat voor hen integratie in een nieuwe maatschappelijke omgeving gepaard gaat met emancipatie.

Op de arbeidsmarkt hebben de vluchtelingengroepen nog een achterstand op de andere niet-westerse allochtonen, hoewel ze in de afgelopen jaren een grote inhaalslag gemaakt hebben. In het onderwijs lijken zij zelfs beter te presteren dan andere niet-westerse allochtonen, op de Somalische leerlingen na. Veelbelovend is dat Afghaanse en Iraanse leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs ongeveer net zo vaak havo en vwo volgen als autochtonen. Wel zijn hun slagingspercentages lager.

De criminaliteit onder de vluchtelingengroepen is in tien jaar sterk gestegen, al ligt het niveau onder Afghanen, Irakezen en Iraniërs wel lager dan dat van de totale groep niet-westerse allochtonen. De Somalische bevolkingsgroep overstijgt dat niveau in alle jaren. Vooral het hoge aandeel verdachten onder Somaliërs lijkt een signaal van problematisch functioneren en daarom reden voor zorg. Als geregistreerde criminaliteit een indicator is voor het integratieproces, dan is de stijging hiervan onder de vluchtelingengroepen geen positief signaal.

De meer recente immigratiestroom van diverse groepen Oost-Europeanen houdt direct verband met de uitbreiding van de EU in 2004 (met onder meer Polen) en in 2007 (Bulgarije en Roemenië). Hiermee ontstond voor Polen, Bulgaren en Roemenen de mogelijkheid om zich in Nederland te vestigen, wat heeft geleid tot een sterke aanwas van deze groepen immigranten. Daarnaast is er een groot aantal Oost-Europeanen, met name Polen, dat zich niet in Nederland vestigt, maar wel in Nederland komt werken. Integratie in de Nederlandse samenleving is voor deze pendelaars geen issue; zij zijn verder dan ook buiten beschouwing gelaten.

De motieven van migranten uit Polen, Roemenië en Bulgarije van de laatste jaren zijn sterk werkgerelateerd. Door de regelgeving voor de arbeidsmarkt zijn er in 2009 echter nog beperkte mogelijkheden voor Roemenen en Bulgaren om als werknemer aan de slag te gaan. Voor het uitvoeren van werk als zelfstandige zijn er geen belemmeringen. Samen met de momenten van EU-uitbreiding bepaalt dit in sterke mate het patroon van arbeidsmarktparticipatie van de Oost-Europese groepen in de afgelopen jaren. Allereerst vestigden zich steeds meer Polen in Nederland die als werknemer of zelfstandige steeds meer gingen deelnemen aan de arbeidsmarkt. Inmiddels vestigen zich ook steeds meer Bulgaren in Nederland, wat gepaard gaat met een forse stijging van het aandeel zelfstandigen onder Bulgaren. Het aandeel werknemers onder hen is vanwege de beperkingen op de arbeidsmarkt voorsnood gedaald. Onder Roemenen is het aandeel werknemers ook gedaald, maar minder sterk. Te verwachten is dat meer Bulgaren en Roemenen aan het werk gaan, zodra zij niet meer verplicht zijn om een tewerkstellingsvergunning aan te vragen.

Van de ingezetenen uit de drie Europese groepen die in 1999 al in Nederland woonden zijn de meesten gebleven. Een belangrijke reden is dat een groot deel van deze Europeanen niet voor werk naar Nederland was gekomen maar voor relatievorming. De arbeidsdeelname onder hen was in 1999 vrij laag, maar acht jaar later een stuk hoger. De latere migranten uit Oost-Europa, die vooral voor werk naar Nederland komen, gaan veel vaker terug.

Onder Oost-Europeanen die zich in Nederland gevestigd hebben is het aandeel verdachten van misdrijven niet erg groot. Daarnaast registreert de politie ongeveer evenveel Oost-Europese verdachten die niet in Nederland wonen.

Literatuur

Boom, J. de, A. Weltevrede, S. Rezai en G. Engbersen (2008). *Oost-Europeanen in Nederland; een verkenning van de maatschappelijke positie van migranten uit Oost-Europa en uit voormalig Joegoslavië*. Rotterdam: RISBO Contractresearch BV / Erasmus Universiteit.

Corpeleijn, A. en M. Heerschop (2008, 13 oktober). *Bijna 95 duizend Oost-Europese werknemers in ons land*. CBS-webmagazine.

Gijsberts, M. en J. Dagevos (red.) (2009). *Jaarrapport Integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Klaver, J., P. Poel en J. Stouten (2010). *Somaliërs in Nederland. Een verkenning van hun maatschappelijke positie en aanknopingspunten voor het beleid*. Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek.

KLPD, Dienst Ipol (2009). *Landelijk Verdachtenbeeld 2008*. Zoetermeer: Korps Landelijke Politiediensten.

Mulalic, L., C. Harmsen en K. Oudhof. (2007). *Schatting van het aantal voormalig Joegoslaven naar huidig herkomstgebied*. Bevolkingstrends, 55(3), 38–47.

Vliet, H.N. van der, M.C.C. Wageveld en M.J. Garssen (2007). Trends in de positie van niet-westerse allochtonen. In: R.P.W. Jennissen en J. Oudhof (red.). *Ontwikkelingen in de maatschappelijke participatie van allochtonen. Een theoretische verdieping en een thematische verbreding van de Integratiekaart 2006* (pp. 23–56). Meppel: CBS/WODC/ Boom Juridische uitgevers.

Figuren en tabellen in de bijlage op de CBS-internetsite

Figuur B 10.1 Aandeel werknemers, 15 tot 65 jaar, vluchtelingengroepen

Figuur B 10.2 Aandeel werknemers, 15 tot 65 jaar, Oost-Europese groepen

Tabel B 10.1 Aandeel voortijdig schoolverlaters in het mbo (jonger dan 23 jaar) in schooljaar 2008/'09, vluchtelingengroepen

Tabel B 10.2 Aandeel werknemers naar generatie en soort relatie (al dan niet gemengd), 15 tot 65 jaar, vluchtelingengroepen

Tabel B 10.3 Inkomen en economische zelfstandigheid, 2008

Tabel B 10.4 Aantal 25- tot 45-jarige personen in 1999 en aandeel dat in 2007 geëmigreerd is, naar belangrijkste inkomstenbron in 1999, vluchtelingengroepen

Tabel B 10.5a Veranderingen in belangrijkste bron van inkomsten van 25- tot 45-jarige mannen in cohort 1999, vluchtelingengroepen

Tabel B 10.5b Veranderingen in belangrijkste bron van inkomsten van 25- tot 45-jarige vrouwen in cohort 1999, vluchtelingengroepen

Tabel B 10.6 Aandeel niet-westerse verdachten van misdrijven naar leeftijd, geslacht en generatie, 2007

Tabel B 10.7 Aandeel werknemers naar generatie en soort relatie (al dan niet gemengd), 15 tot 65 jaar, Oost-Europese groepen

Tabel B 10.8 Aantal 25- tot 45-jarige personen in 1999 en aandeel dat in 2007 geëmigreerd is, naar belangrijkste inkomstenbron in 1999, Oost-Europese groepen

Tabel B 10.9a Veranderingen in belangrijkste bron van inkomsten van 25- tot 45-jarige mannen in cohort 1999, Oost-Europese groepen

Tabel B 10.9b Veranderingen in belangrijkste bron van inkomsten van 25- tot 45-jarige vrouwen in cohort 1999, Oost-Europese groepen

Tabel B 10.10 Aandeel verdachten van misdrijven naar leeftijd, geslacht en generatie, 2007, Oost-Europese groepen

Medewerkers aan deze publicatie

Redactie:

Rik van der Vliet, Jeroen Ooijevaar en Annelies Boerdam

Opmaakcoördinatie:

Rob Broekman en Dick ter Steege

Auteurs:

2 Demografie

Han Nicolaas, Elma Wobma en Jeroen Ooijevaar

3 Onderwijs

Marijke Hartgers

4 Arbeidsmarkt

Boukje Janssen, Martijn Souren, Jeroen Ooijevaar en Ruben van Gaalen

5 Inkomen en uitkeringen

Marion van den Brakel, Ton Ferber en Linda Moonen

6 Verkleuring van buurten

Marjolijn Das

7 Geregistreeerde criminaliteit

Harry Eggen

8 Sociale samenhang: participatie en vertrouwen

Saskia te Riele en Hans Schmeets

9 Jeugd: gezondheid en voorzieningengebruik

Andrea Annema, Sander Bot (SCP), Angela van den Broek (SCP) en Ellen Kleijnen (SCP)

10 Nieuwe immigrantengroepen

Ko Oudhof en Rik van der Vliet